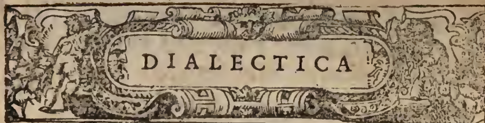

C. 4
S. C
O. 6
N. 22

14
4
C
6

DIALECTICA

IOANNIS CÆSARII

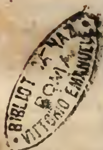
VIRI VNDECVNQVE DOCTISSIMI,

Nunc recens HERMANI RAIIANI Vuelsdalij fructuosis SCHOLIIS illustrata, & in multis locis emendata.

Accessit huic IOANNI MVRMELII *Isagoge in decem Aristotelis Prædicamenta.*

VENETIIS, MDLXXIII.
Apud Ioannem Mariam Lenum.

PRIMARIIS, OPTIMEQVE SPEI ADOLESCENTIBVS, IVLIO ET SYLAESTRO FLACCIS FRATRIBVS.

Hermanus Raijanus Vuesdalius S. P. D.

NIMADVERTO multa verè & grauiter a M. Tulio grauissimo studiorum humanitatis censore scripta esse, sed illud multo verissimę & grauissimæ ab eodem memoriæ proditum esse, meum semper iudicium fuit; Dialecticen & Rhe roricen ministras, comitesq; omnis esse sapientiæ. Hæ enim sunt artes, quibus sublimiores disciplinas omniumq; rerum magnarum cognitionem, methodica docendi ratione & ornate explanamus. Quibus à puero, qui rectè instituti fuerunt, gradum ad grauiores disciplinas tuto, facileq; facere possunt, nec eas illotis (vt aiunt) manibus tractabunt. Habent enim ea adiumenta quibus perfacile, (ingenij acumine accedente) sensa scriptorum, quantumuis abdita & abstrusa assequi possunt, & ea diserte copioseq; eloqui. Quę duo non omnibus a principe rerum Deo indulta concessaq; sunt. Nam fieri potest, vt rectè quis sentiat, tamen id quo sentit, polite eloqui non posit. Contra vero, permulti accuratam & diligentem latine loquendi elegantiam habet, sed

in rerum obſcurarum ſenſum implicatum, ac inuolutum penetrare nequeunt. At magnæ profecto dotis eſt, ſcripta aliorum dextre intelligere, maioris explicare poſſe, maximè vero optimè de ijs ſentire, id quod nemini cõtingere poſſe auſim conſtanter aſſeuerare, niſi ei qui maiori quadam vi mentis præditus, artis dicendi, & diſſerendi præcepta, per omnes numeros calluerit: Quæ ab Ariſtotele & Cicerone ingenio, eloquentia, doctrina diſsimilibus tradita, ad poſteros magno ſtudioſorum emolumento peruenerunt. Hi ſunt maiorum gentium ſcriptores, quorum fontibus minuti, tanquam minorum gentium, hortulos ſuos irrigauerunt. Cicero facilis, copioſus, ſitientis lectoris animum non modo non explens, ſed ſitibundum a ſe dimittens. At Ariſt. perplexus, conciſus, oſcitantem lectorem fallens, præteriensq;. Itaq; nemo non mediocriter literis tinctus, Ciceronem ob incredibilem lectionis voluptatem, & dictionis facilitatem minimo aſſequitur negotio. Verum Ariſt. ob implicatam, ſinuoſamq; orationem, Delio quodam natatore egere videtur, qui non in ſuperficie natet, ſed in profundum ſe immergat, & illas denſa, difficultatum tenebras diſcutiat. Quæ Trebatium Iuriſconſultum (etſi ſtudio ardentem) multoſq; alios a lectione Ariſtotelis reiecerunt. Nec id profecto mirum. Magni enim autores, quorum nomen eſt in illuſtri, pronuntiare non dubitauerunt, dementiæ ſimile eſſe, ſi quis legendis libris Ariſtotelis, ipſius ſe ſperet con-

cõnsequuturũ sententiam. Quinetiam ipse Arist. (ne longe ab eamus) epistola ad Alexandrum scripta, obscuritatem suam testatus est. Quam ita illustrare, vt τὴν ἀλήθειαν πρὸ τῶν ὀμμάτων ποιεῖν vidiamur, perarduum esse videtur. Vereq; à Plinio dictum est obscuris lucem dare difficile esse. Cæterum illud mihi semper mirum est visum, cur Aristo. mirãdum in modum obscuritatem adamarit, cum in Rhetoricis præcipiat ἡ πρώτη τοῦ λόγου ἀρετὴ τὸ σαφές. Hoc est, prima orationis virtus, perspicuitas est. Ad illud respondere quis poterit, illud Platonis verissimum esse, Difficilia quæ pulchra, omnemq; artem, doctorem lumenq; desiderare. Arist. aũt (si Simplicio credimus) consulto obscuritati potius, quàm perspicuitati studere voluit, vt vulgus, quod autore Platone est ἀκάριστον, ἀπαίδευτον, βάσκανον, à suis libris, in quibus arcana posteris tradiderat, procul arcet. Vulgus enim, vt omnia quæ primoribus attigit labris, inuulgare solet, ita multa parum rectè intellecta immundo contactu: tanquam Harpyiæ Vergilianę, conspurcare, & contaminare consueuit. Hæc immodica Aristotelis in omnibus, & præcipuè in Organo obscuritas, argumentum mihi suppeditauit, vt has breues notas in Ioãnem Cæsarium conscriberẽ. Nam cum neminem ex tam ampla philosophorum familia hac tempestate viderem, qui iustos in Dialectica Aristo. (quod tamen eruditi viri scriptis polliciti fuerant) conscripsisset commentarios, existimaui me haud mediocre operæpretium facturum, si

 eum

probus, & literas literatósq; vnice amat, cui nihil est priùs, quàm vos probatissimos & doctissimos esse, omnisq; in eo chari stat cura parentis. Huius probitatem, diligentiam, industriam, vt imitemini, vos etiam atq; etiã hortor. οἱ γὰρ βίος τῶν γόνεον κάτοπτρον τοῖς παισὶν ἐστὶν, καὶ ὥσπερ φήσιν ὁ νομοθέται, χρὴ κληρονομεῖν, ὥσπερ τὴν ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀγαθῶν οὐσίαν, τῆς ἀρετῆς καλοκαγαθίας ἀμφοτέρων. Hoc est, vita parentum liberis est speculum: & (vt aiunt Legumlatores) quemadmodum oportet liberos hæredes esse fortunarum parentũ, ita etiam virtutis & probitatis vtriusq; . Adhæc patriam habetis Italiam, quæ inuictrix, nutrix, altrix omnium bonarum & magnarum artium semper extitit. Horum omnium exemplo moniti contendere, & eniti toto animo debetis, vt vos aliquando in summo honoris & iuris ciuilis fastigio (cui ætas vestra destinata est) stare possitis. Nec committendum est, cum omnia vobis, tanquam diuina virgula suppetant, ne amplitudini & maiestati Italici nominis, & Flaccorum imaginibus non respondisse videamini. Quamobrem pergite, & in id studium, in quo estis incumbite; vt vobis honori, parentibus vtilitati, & Reipubl. emolumento aliquando esse possitis. Valete, Lugduni, ex Diuæ Trinitatis Gymnasio Ἡ χάρα τοῦ κυρίου παντοκράτορος μεθ᾽ ὑμῶν.

Ad

AD PVERVM LIBERALIBVS STVDIIS OPERAM DANTEM

Hendecasyllabi parænetici.

FAc discas Dialecticen sitior
Synceræ puer eruditionis:
Quid nugæ tibi proderunt canoræ
Quid cognoscere Pegasi volatum,
Hortos Hesperidum, caput Medusæ,
Stymphali volucres, cruore Nessi
Infectam tunicam, nouas in auras
Tractum Cerberon Herculis catena,
Ni discreueris atra candidis, &
Falsis vera, probata fabulosis?
Fac discas Dialecticen sitior
Synceræ puer eruditionis:
Exacta hæc, ratioq; disserendi,
Disciplinaq; disputationum
Definire docet: secare totum,
Argumenta scienter explicare,
Enthymemata curta, syllogismos
Integros ratione congruenti
Informare loco, modo, figura:
Complecti generale singulatim,
Exemplo simili probare dictum,
Fac discas Dialecticen sitior
Synceræ puer eruditionis:
Hæc ars vera docet, facit scientes,
Omnes in methodos viam ministrat,
Instrumento tenens scientiarum.

Illu-

Illuſtrans genus omne diſciplinæ,
A diuerticulis ſpecuq; rectà
Ducene ad ſpeculationis arcem:
Hæc filum tibi Theſei dat, vt ne
Ingreſſus Labyrinthon impliceris.
Alcidæ quoque porrigit trinodem
Clauam, nec patitur deeſſe flammas,
Ne ſuccreſcat Hydræ caput reciſum.
Fac diſcas Dialecticen ſitior
Synceræ puer eruditionis:
Hac quicunque minus peritus arte
Parui pendet eam piliue fecit,
In mendacia, lapſus & tenebras,
A recta ratione deuiauit;
Vt qui florigeris ſudans in hortis,
In re conſtituit beatitatem
Nobiſcum pecoriq́, beluiſq́;
Communi, patientiam peroſus,
Quem captum domuit tenax voluptas,
Fac diſcas dialecticen ſitior
Syncerae puer eruditionis:
Olim floruit hac diſertus arte
Inuenta domitor trucis tyranni,
Hac Zeno quoque Cittiæus alter
Vitæ concolor actione functus.
Aeternum bene nomen hac peritus
Chryſippus ſibi comparauit, aure
Purgata, ingenioq́; perſpicaci,
Adq́; vnguem cumulans ſuos aceruos,
Hac & Carneades laborioſus

Purgans

Purgans elleboro capax cerebrum.
Et fortis ſchola tota Stoichorum,
Doctus Nicomachi pater, platoque
Immortale ſibi decus tulerunt,
Hac Peringius eruditione
Necnon & ſtudijs poeticorum
Librorum iuuenes ſacris Mineruæ
Imbutos polit excolitque noſtram
Qui ſortemq; viciſitudinemque
Expertus tibi Paule militauit,
Magnę Saxoniæ docens in vrbe,
Hinc ludere tibi, deinde rurſus
Paulo militat inclyto labore,
Sic fortuna vices ſuta rotauit.
Fac diſcas Dialecticen ſitior
Synceræ puer eruditionis:
ved vitanda tibi libido quædam
Rixandi puerilis, ingeniique
Oſtentatio vana, & aucupatus
Fluxæ glorioſæ, ſuis Sophiſtæ
Mæandris rapidum diem terentes
Gryphis, tendiculis, ſtrophiſq; ludant:
De lana quoque litigent caprina:
In vaniſq; libris recentiorum
Tanquam Lotophagos apud tenaces
Sirenum ſcopuloſve conſeneſcant.
Te fili ſtudioſe metientem
Fac tempus iuuet expeditiori
Maturoq; gradu viam ſecare,
Quantum de Logicis ſat eſt, acuto

Com-

Commendare animo: dehinc vacare
Marali sophiæ, sacræque libris
Scripturę pietatis admonere
Multos, in vitia valens & arte,
Sic votum superi tuum secundent.
Fac discas Dialecticen sitior
Syncerae puer eruditionis.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς αὐτούς.

Παιδείας ὀρθῆς κεφαλὴ χαλεπὰς, καὶ μεγάλου
  Ἐστὶ πόνου, καλῶς κρηπῖδα θεῖναι νέον.
Τρισμάκαρας νεάρους ὑμᾶς οὖν ἔμμεναι οἴω,
  Οἳ μεμαθήκατε δὴ, μήδεα πυκνὰ λέγειν,
Καὶ πράττειν λιπαρῶς ἀνθρώπινα ἀγλαὰ δῶρα,
  Οἷα θεὸς πᾶσιν οὐχ ἅμα δῶκε βροτοῖς.
Σπεύδετε οὖν βραδέως νεανίσκοι παλλὰς ἀθήνη,
  Ὑμετέρων σπουδῶν ὄρχαμος ἐσσομένη.
Ἑρμάννου ἐμέθεν μεμνημένοι ἤματα πάντα
  Μνησάμενος καὶ σφὶν ἀμφοτέροιν αἰ δῶς.

EIVSDEM HERMANNI RAIIANI VVESDALII AD EOSDEM FRATRES.

EPIGRAMMA.

Dvm pueri ponunt lingua fundamina prima,
  Hinc premit exactor, torquet & inde labor.
At ſolidum poſtquam iuuenes nouere laboris
  Fructum, fit facilis, qui grauis ante labor.
Felices Flacci, quibus hæc cognoſcere primum,
  Inq; animo penitus, ſculpere cura fuit.
Hæc morum ſplendor miris cum dotibus ornat:
  Eſt quibus adiunctus gratus in ore lepos.
Nec mirum: clari Flaccis, oriundus vterque,
  Quos prætextatis moribus hi referunt.
Felices noſtri memores vos viuite Flacci;
  Flaccorumque memor, credite, ſemper ero.

AVTORES QVI IN HOC opuſculo citantur hi ſunt.

EX GRÆCIS.

Plato
Ariſtotelis
Theophaſtus
Themiſtius
Cleomedes
Galenus
Necephorus
Gilbertus Poretanus.
Porphyrius
Herodotus hiſtoricus
Diogenes Laertius
Suidas
Athanaſius
Ioannes Damaſcenus
Georgius Trapizuntius

EX LATINIS.

M. Cicero
Vergilius
Ouidius
Horatius
Perſius
Iunenalis
Seneca
F. Quintilianus
C. Plinius Secundus
Victorinus
Higinius
Lactantius
Solinus
Ambroſius
Hieronymus
Auguſtinus
Seuerus Sulpitius
Boetius.
Priſcianus Grammaticus
Donatus Grammaticus
Diomedes Grammaticus
Martianus Capella
Macrobius
A. Gellius
Iuſtinus Hiſtoricus
Anſelmus
Alexander Hegius
Rodolphus Agricolę
Laurentius Valla
Georgius Valla Placentium
Thomas Linacer
Ludouicus Viues
Iacobus Faber Stabulenſis
Iudocus Clithoueus
Buredanus

De Dialectices origine.

QVEMADMODVM animus noster tribus potissimum dotibus (vt Plato in Menone docet) ornatus est, intellectu, ratione, & sensu. ita triplex philosophia his respondet. Quæ in cognitione rerum, & naturę explicatione posita est, itellectui respondet. hic. n. est quo abstrusas, & abditas rerum causas inuestigamus: huius partis philosophiæ, Plato in Timæo semina sparsit. Quæ in discretione rerum expetendarũ, & fugiendarum posita est, sensui respondet. Nam hęc pręcepta tradit, quibus mores formamus, & indomitos affectus regimus. Quod totum in operationibus humanis, quę in sensus incurrunt, positum est. Hanc partem philosophiæ Plato in libris de Republica, & alijs locis, delineauit. Quæ quid cuiq; sit consequens, & repugnans tradit, rationi respondet. Hac enim pręcipuè vtimur, cum vnum ex alio colligimus. Quod pręcipuum est munus Dialectici.

De Dialectices scopo.

DIALECTICES negotium circa tria maximè versatur, voces simplices, enunciationes, ratiocinationes: idq; iuxta triplicem intellectus operationem, simplicem, quæ voces simplices, compositam, quę enunciationē, & eam quæ quid quanq; rem sequitur, spectat. Huius rei sexto capite tertij libri de Anima apud Aristotelem mentio est.

De discrimine Dialecticæ, & Logicæ.

QVI προλογόμενα artis, alicuius tradunt, numerosas quęstionum series texere consueuerunt. Vnam quæstionem hoc loco breuiter attingam, de qua etiamnum docti inter se disceptant. Tempore Stoicorum Dialectica nomen imperfectæ artis erat. Nam Stoici (vt Cicero initio Topicorum ad Trebatium docet) iudicandi partem, diligenter persecuti sunt, quam Dialecticen vocabant. Inueniendi

partem,

partem, prorsus neglexerunt. Aristoteles deinde, inuenien di partem adiecit, totamque artem absoluit, quam λογικὴν vocauit. Hac enim de re, ipso Aristoteles vltimo cap. ij. lib. Elenchorum gloriosè gloriatur. Plato in Euthijdemo pau lò scrupulosius hęc seiunxit. Logica, inquit, ars est tradens regulas, nominum, orationum, argumentationum. Dialectica est sagax Philosophantis indagio, regulis his vtens. ad rationes rerum inuestigandas, diuinarum prçsertim. Et ideo Dialectica apud Platonem Theologiam significat.

Quid est Dialectica.

ESt ARS de qualibet re proposita probabiliter disserendi. Dialecticam artem esse ex artis finitione, & communi hominum consensu condiscere facile possumus. Ars, vt Cleanthes ait, Est potestas, ordinem ac viam efficiens. At Dialectica uiam, & ordinem cæterarum disciplinarum tradendarum demonstrat, est igitur ars. *Probabiliter.*] Id proprium maximè Dialectici videtur, vt finitio syllogismi Dialectici primo capite primi libri Topicorum, monstrat. *Διαλεκτικὸς δὲ συλλογισμὸς ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογιζόμενος*, *De qualibet re.*] Si Dialecticus de qualibet re disserit, videtur ergo eum omnium rerum peritum esse debere. Dialecticus, viam & rationem de quolibet Themate proposito tractando, tradit: nec ipse omnium rerum est peritus. Qua de re, Aristoteles omnium bonarum artium magister, ita pronuntiat, libro. j. Priorum, cap. trigesimo primo, *ἡ μὲν ὁδὸς κατὰ πάντων, ἡ αὐτὴ καὶ περὶ φιλοσοφίαν καὶ περὶ τέχνην ὁποιανοῦν καὶ μάθημα.* Hunc locum valde illustrat, id quod Fabius Quintilianus vltimo capite secundi libri scribit. Orator non omnes causas nouit, & debet posse de omnibus dicere.

In com-

IN COMMENDATIONEM ARTIS Dialecticæ, pariterque & de eius vſu, & vtrum Philoſophiæ pars ſit, necne Ioanni Cæſarij.

PRAEFATIO.

INTER liberalia ſtudia, quæ vulgo ita dicta ſunt, autores Seneca, quòd ſint libero homine digna, nō minima exiſtimari cēſeriq; debet Dialectica, ob id ſcilicet, q cęteris artibus & diſciplinis ancilleť quodāmodo ipſa, & ſuū præſtet obſequiū, cū interim nihilominus & ipſa pars philoſophiæ & ſit, & habeatur, quippe quę propriū perinde ac reliquæ bonæ artes finem retineat. Eſt autem hic inuentio iudiciumq; rationum, quemadmodum id tradit ac docet Boetius quoque, haud ignobilis apud Latinos philoſophus, vltimus tametſi (ſi Laurentio Valle credimus) eruditorum. Itaque hęc ars, quatenus quidēm ipſa ſuum habet retinetque finem iisque à ſola philoſophia conſideratur, pars vtique philoſophiæ ponēda eſt. Quatenus vero finis ille ad alias quoque philoſophię partes ſuam pollicetur exhibetque operam, inſtrumentum ipſius philoſophiæ, & ſciendi ratio non ab re iudicata eſt. Quo etiam nomine tanto magis hæc ars amplectenda fuerit ſtudioſę iuuentuti. De qua quidem arte, quanquàm complures ante me, vt etiam poſt me quidam, tam ex Gręcis quàm ex Latinis hominibus, non ſine laude ſcripſerunt: ex his tamen alij quidem adeo operoſe atque prolixe, vt diſcentibus illam, aut etiam legentibus faſtidium propemodum pariāt: alij tanta vſi breuitate, vt eius rei inſtitutioni neutiquam ſatiſfacere probentur, partim ob artis ſubtilitatem, partim ob quorundam ingenia non ita prompta atque capacia: quidam vero tam confuſe, atque (vt ita dixerim) argute, vt quantum quidem ad ipſam inſtitutionem attinet, maiorem in mo-

dum profuerit, eam artem non ex illis addidiſcere conari. Omitto nunc eos, qui de eadem arte ſcripſerunt & ipſi quidem, verum adeo barbare adeoque inerudite, ne dicam inſulſe, vt ſi quis paulo liberaſius inſtitutus in eorū libros incideret, videlicet vt Dialecticam inde diſcere vellet, aut ſaltē pro explorato habere poſſet, qualiſnā ars ea ſit, is haud dubie nō tam autores tales, quam artem ipſam cōtemneret protinus, reiceretque. Hoc ipſum cum ego tandem animaduertiſsem, expertus nimirum iam multo ante ea omnia, cœpi mecum cogitare, quo nam pacto huic tantę moleſtiæ remedium qualecunquē, vel per me tandem afferetur, ſi modo iam ſcopum ipſum attigi: ſimulque aggreſſus ſum colligere in vnum hincinde ex non contemnendis autoribus eius artis pręcepta, ſed ſumatim & per compendium, atque de his componere Tractatus aliquot, videlicet numero decem quos & ita digeſsi atque diſpoſui (ſi tamen iudicio iſto meo non fallor) vt totius fere artis vim in his comprehendiſſe videri poſsim, adeo vt nihil, quod ad artem ipſam pertinet, deſiderari queat, niſi ab eo fortaſsis, cui non ſatis fuerit capita ſine genera rerum, iuxta Ciceronis conſilium, percepiſſe atque tenere, per quæ reliqua ipſe perſequatur. Verum non minus vſus ſum & ipſe breuitate, iuxta Horatij in Arte doctrinam, ſed temperata ut citra faſtidium atque magnum laborem ſtudioſus lector Dialecticam ex hac noſtra inſtitutione facile aſſequi poſsit, modo idem non ſit auribus uſque adeo delicatis, vt elegantiam dictionis magis ſpectet & obſeruet, quam rem ipſam, quæ docetur ac traditur. Hunc ego velim prius ipſe ſecum expendat, atque animo reputet illum Manillij verſiculum, quàm iudicium ſuum ferat nimis alioqui præceps, quo doctor ille ſtudioſos artium admonitos eſſe vult, artes pleraſque tales eſſe, vt non admodum orationis elegātias affectent, ſed doceri contentæ ſint. Verſiculus autem ille huiuſmodi eſt,
Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

At nunc etiam priuſquàm finem huic præfationi imponam, quorundam grauiſſimorum autorum ſententias breuiter ſubſcribendas ſubijciendaſque exiſtimaui, vt ex qui-

bus

bus intelligere etiamnum poterit diligens lector qualiſnam ars ſit Dialectica, & quatenus in ipſa diſcenda immorandum ſit, ſimul etiam vnde & quomodo inuentio eius habeatur, tum vero quòd præter hanc artem aliarum artium ſtudia non ſint contemnanda, contra falſum & temerarium aliquorum iudicium. DIXI.

Cicero in Bruto.

DIALECTICA (inquit) ars eſt, quæ docet rem vniuerſam diſtribuere in partes, latentem explicare definiēdo, obſcuram explanare interpretando, ambiguam primū videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulam, qua vera & falſa iudicantur, & quæ quibus propoſitis ſint, quęque non ſit conſequentia.

Aulus Gellius Cap. VIII. *lib.* XVI.

DIALECTICAE, inquit, diſciplinę ſtudiū, atque cognitio in principijs quidem tetra & aſpernabilis, inſuauisq; eſſe & in ciuilis videri ſolet, ſed vbi aliquantulum proceſſeris, tum denique & emolumentum eius in animo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis. Cui ſane ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne vt plerique alij, in illis Dialecticæ gyris ac meandris, tanquam apud Syreneos ſcopulos conſeneſcas.

Auguſtinus in libro de ordine.

Scientia argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio inſtituta eſt, ſed, in rerū ratione comperta eſt.

Boetius eius libri principio, quem de syllogismis cathegoricis inscripsit.

SED qui ad hoc opus (inquit) lector accedit, ab eo primum petitum velimus, ne in his quæ nunquàm alias attigerit, statim audeat iudicare: ne ve, si quid in ludo puerilium disciplinarum rudis adhuc & nondum firmus acceperit, iam vt sacrosanctum amplexandum, atque etiam colendum putet, alia enim teneris atque imbuendis adhuc auribus accommmodata: alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus reseruatur. Quare si quid est quod discrepabit, ne statim obstrepat, sed ratione consulta, quid ipse sentiat, quid nos offeramus, veriore mentis acumine, & subtiliore consideratione diiudicet. Ita nanque eueniet, vt quę in primo statim studendi auditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnat. At si iam quisquis suę scientię defensor cupidus esse malit (habent enim hoc quoque vitij homines, quos comprehendit vetus ac longa segnities, vt ab arreptis semel opinionibus non recedant: ne in senectute discendo, nihil vsque in senectutem didicisse videantur) si inquam malint vindicare quàm vertere, quę vulgatis semel studijs imbiberunt, nemo expetit vt priora condemnent, sed vt maiora quędam atque altiora coniungant. Non enim vna eademque diuersarum ratio disciplinarum, cum sit diuersissimis disciplinis vna atque eadem subiecta materies. Alter enim de qualibet orationis parte Grammatico, aliter Dialectico differendum, est. Nec eodē modo lineam vel superficiem Mathematicus, vel Physicus tractat. Quo fit, vt altera alteram non impediat disciplina, sed multarum consideratione coniuncta, fiat vera naturę atque ex omnibus explicata cognitio. Hæc ille.

Quid sit philosophia, & item quid sapientia, similiter quid philosophus, & qualem eum esse oporteat, ex Alcinoo Platonico Philosopho, de doctrina Platonis, interprete Marsilio Ficino.

PHILOSOPHIA est appetitio sapientię, vel solutio animę à corpore, & conuersio quędam ad ea quę vera sunt atque diuina. Sapientia est diuinarum humanarumque rerum scientia. Philosophus autem est, qui à philosophia nomen accipit, quemadmodum à Musica musicus. Et qui philosophus futurus est, ab ipsa natura sic institutus esse debet, vt primo quidem ad omnia disciplinarum genera facilis ac promptus existat: deinde vt non ijs quę in fluxu versantur, sed illis quę semper eodem modo consistunt, mentem adhibeat. Tertio loco, vt natura sit verax, ab omni mendacio penitus alienus. Quisquis enim veritatis auidus, a diuinorum contemplatione mentem conuertit, voluptates corporis parui pendit. Oportet pręterea liberali animo philosophum esse. Etenim rerum vilium ęstimatio homini veritatem rerum contemplaturo aduersa est. Huius insuper voluntas iustitiam diliget, quippe cum veritatis, temperātię, liberalitatis studiosus existat. Adde quòd ingenij acumine atque memoria illi opus est hęc nanque philosophum virum perficiunt. At qui hę quidem naturę dotes, cum disciplina atque educatio decens adhibita est, perfectum virtute virum perficiunt: verum si neglectę sint, maximorum scelerum causa sunt.

De tribus apud philosophos differendi generibus, ex præfatione Marsilij Ficini in librum de voluptate.

TRIA sunt apud philosophos disserendi genera. Vnum, quo certam aliquam quęstionis partem disputando descen

dimus atque approbamus: vt Peripatetici ac Stoici fecere. Alterũ, quo quæstione proposita, diuersas ad id quod quę ritur, sententias rationesque referimus, vt propositis, pluribus, inuicemque collatis, quid ex his probabilius verisimiliusque appareat, eligamus: quo Academici, ac Socratici pene omnes vsi sunt. Tertium genus Scepticorum maxime proprium est, qui cum omnia indifferentia esse putent, nec certum aut probabile habeant quicquam quod sequantur (ea enim, quę natura ordine seiuncta distinctaque sunt, confundunt atque permiscent) ab excellentissimis quibusque philosophis reiiciuntur.

DIALECTICAE IOANNIS CAESAREI TRACTATVS PRIMVS.

Qua ratione à prædicabilibus initium huius artis tentandum sit, licet in ea omnium minima sint prædicamenta.

QVemadmodum *qui legendi, & lecta rectè intelligendi callem quærunt, primum quidem elementa ac literas discunt, inde ad syllabas trãscendunt, à syllabis aũt ad dictiones perueniunt, & deniq; ad orationem ipsam: ita qui totius philosophiæ instrumentũ, hoc est disserendi artẽ, quam* διαλεκτικὴν *Græci uocant, expetunt in prædicamentis dignoscendis in primis erudiri debent, inde ad interpretationem progredi, ab interpretatione demum ad syllogismorum ferri figuras. Decem nanque prædicamenta tanquam elementa sunt quædam, quippe quæ simplices sunt voces, & disiuncta, & per sese duntaxat inspecta. Verbi gratia, Substantia, quantitas, ad aliquid, qualitas, vbi, quando, facere, pati, compositũ esse habere, & quæ sub ipsis sunt, vt species sub ipsis generibus, & quæ ex ipsis diuisa, ut quæ specificæ differentiæ appellantur. Verùm enim uerò cum prædicamentorum ratio haud ita facilè à quouis percipiatur citra cognitionem prædicabilium, quam certè & ipse Porphyrius prædicabilium autor ad Chrysaorium scribens, etiamnum necessarium esse*

iudicat, non solum ad eam, quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam intelligendam, verum & ad alia quædam nempè ad diuisionem ad definitionem, & ad demonstrationem: quæ tria potissima sunt ad comparandas disciplinas instrumenta, vtpote cuius gratia hanc artem inuentam esse constat. De ipsis prædicabilibus (quæ vocantur) prius quàm breuissimè dicendum est, simulq; ab his initium huius artis tentandum.

QVEMADMODVM) Propositio qua per similitudinẽ docet methodũ in arte differẽti obseruandã. *Decem namque*] Boni authores id quod simplex, & rei alicuius initium est subinde elementum vocant. Sic decẽ illa genera rerum quia simplicia, & initia huius artis sunt, elementa μεταφορικῶς dicũtur. Ita Florus lib. 1. cap. j. hoc nomẽ vsurpauit. Ita ex varijs quasi elementis, congregauit corpus vnum, populum Romanum ipse fecit. *Disiuncta*] Sinuosa & perplexa quæstio fuit apud tenebrosos sophistas quomodo decẽ genera rerũ distinguerentur. Hæc paucis ex Peripateticorum scola sic expedienda est. Predicamentatione, & non reipsa distincta sunt: Omnia enim ad substantiam veluti fundamentum referuntur. Nam in homine omnia genera summa pectare possumus, quæ singula suis notis distingunntur. *Et per se duntaxat inspectæ*] Hic locus in speciem difficilis, aliquid negotij lectori facessit. Cuius hũc puto sensum esse: Decẽ illa genera, vt ordinẽ & classem prędicamẽti cõstituunt, per se consyderantur: sed, vt ex eisdem pronũciata conficiuntur, ad aliud referunt, nimirum ad ipsam propositionẽ: *Vt species sub ipsis generibus*] Ex hoc loco colligere facile possumus, speciẽ & differentiã in eo ordine reponi, in quo illorum genus vt animal est in substantia in qua est homo brutũ, particeps rationis, expers rationis. *Verum enim vero*] Respõdet tacitæ quęstioni. A quinque vocibus est incipiendum quia hæ conferunt ad sequentium cognitionẽ. Est ordo doctrinæ & naturæ: Hæc quinque vniuersalia sternunt viam

viam ad ſequentia,& ſimplicia ſunt. *Etiamnum*] Porphyrius ſtatim in veſtibulo ſuę introductionis quā ad Chryſaorium diſcipulum ſuum ſcripſit, quadruplicem proponit: quinque vniuerſalium vtilitatem. Conferunt ad prędicamenta,quia hęc ex vniuerſalibus componuntur. Ad *finitionem*] quia omnis finitio ſi plena & perfecta eſt, ex genere & differētia conflatur. *Ad diuiſionem*] quia diuiſio eſt generis in ſpecies per differētias diductio. *Ad demonſtrationem*] quia demōſtrationis terminus medius eſt finitio alterius extremi: vt ſi dicas, omnis multitudo ex vnitatibus collecta eſt par vel impar, omnis numerus eſt multitudo ex vnitatibus collecta, ergo eſt par vel impar. Quo fit vt hę voces his quatuor per vtiles ſint.

liano Cæſare, vixitq; ad tpa vſq; Diocletiani Impe. Hæc ille.

Quo circa mihi quidē videretur autor ille quamlibet magnus eſt Xp̄anorum ſcolis exigēdus potius, quā prelegendus. cum aliūde iā harū quinque vocū cognitio abūde ſatis haberi poſſit.

Prædicabile quid ſit.

PRAEDICABILE *igitur vox eſt quæ de pluribus vniuocè prædicari poteſt, vt genus, vt ſpecies, vt differentia, vt proprium, vt accidens. Horum enim vnunquodque tam voce quàm ratione eadem de pluribus prædicari natum eſt, id quod de ſingulis paulò poſt proprio vniuſcuiuſque loco latius explicabitur. Quo fit, vt indiuiduum prædicabile dici non poſsit. niſi impropriè: quippe quòd de vno ſolo prædicatur tantùm: vt Socrates, quæ vox de ipſo tantum Socrate prædicatur. Quæ eadem tametſi de alijs quoque compluribus prędicatur, id certè iam non vniuoce, ſed æquiuoce fit. Veluti ſi Catonis nomen de vtroque Catone Cenſorio, atq; Vticenſi, & de tertio itam illo prædicaretur, de quo Iuuenalis Satyra ſecunda, Tertius è cœlo cecidit Cato: ſi modò tertius aliquis fuit. prædicabile igitur aliquid quidem propriè tale dicitur, aliud verò minus propriè.*

Prędica-

Prædicabile.] Id quod eſt apud Ariſt. Τὸ καθόλου .i. apud Dialecticos recētes, vniuerſale vel prędicabile. Neque quorundam immodicam diligentiam quæ (autore Plinio) plerunque obeſſe ſolet, probo, qui nimium auxiè & curioſe vniuerſale, & prędicabile ſeparant. Nullo nitentes neque autore, neque firmo argumento. Ariſt. libro primo de interpretatione τὸ καθόλου ita finit λέγω δὲ καθόλου, ὃ ἐπὶ πλειόνων πέφυκε κατηγορεῖσθαι Vniuerſale eſt qđ de plurib. prędicari natum eſt. *Prædicabile eſt vox*] Simplex & rei exiſtentis ſignificatiua : Nam quæ complexa ſunt & rem exiſtentem non ſignificant in numerũ quinque vocum non veniunt, vt homo ſtudioſus, τραγέλαφος. *Vniuoce*] hoc loco vniuoce prędicari latius ſumitur pro eo quod ſecundum rationem eſſentialẽ, vel accidentariam de ſuo inferiori dicitur. Quo ſenſu proprium & accidens vniuoce dicuntur. *Horum enim*] in hunc locum obiici ſolet ille locus, qui eſt apud Cæſarium vltimo capite huius tractatus in communitatibus. Commune eſt omnibus Prędicabilibus prędicari de pluribus vniuoce præter accidẽs. Locus ille turbauit multorum ingenia. Dicam paucis quod ſentio: Accidens non prædicatur vniuoce, hoc eſt non æqualiter, quia dicitur de ſuis inferioribus ſecundum magis, & minus. Reliqua quatuor vniuerſalia ex æquo de ſuis inferioribus dicuntur. Idque ex communitatibus Porphyri conſtat. Et ſic locus ille hũc nullo modo oppugnat : Nam vniuoce dici alio modo ſumitur.

De eo quod Differens, & quod idem dicitur: tum quot modis vtrunque dicatur.

Sane de pluribus prædicari dupliciter contingit. Aut enim de pluribus numero differentibus, aut de pluribus differentibus ſpecie. Proinde paulò altius repetendum hoc loco, atque dicendum breuiter, Differens quot modis dicatur: tum quod huic eſt aduerſo reſpondet, Idem. ita fiet haud dubiè, ut quæ ſequuntur, planius percipi queant. Sciendum igitur,

quòd

quòd Differens tot modis dicitur, quot modis dicitur Idem. Idem autem tripliciter dicitur. Nam aut genere, aut specie, aut numero idem alicui quippiam dicitur. & genere quidem eadem dicuntur, quæcunque sub eodem genere continentur proximo, vt homo & leo sub animali. Specie verò, quæcunque sub eadem specie continentur, vt Socrates & Plato sub homine. Numero porro eadem, quatuor dicuntur modis: nempe aut nomine, vt Marcus & Cicero: aut definitione, vt homo & animal rationale: aut proprio, vt homo & risibile: aut accidente, vt mel, & ipsum tum flauũ, tum dulce. Hinc iam colligitur, & differens ab alio quippiam tripliciter dici: genere, specie, & numero. Genere quidem differentia dicuntur, quæ sub diuersis sibi proximis generibus continentur, vt homo, & quercus. Si quidem homo sub animali proximo sibi genere, & quercus sub arbore, itidẽ genere proximo continentur. Specie vero differentia dicuntur, quęcunque sub diuersis continentur speciebus, vt Alexander & Bucephalus quippe Alexander sub homine, Bucephalus vero sub equo continentur. Quin & differentia specie dicuntur ipsæ inter se species diuersæ, tametsi vnius generis species sunt, vt homo, leo, bos, equus, &c. Numero porro differentia dicuntur, quæcunque in numerando, hoc est, dum numerantur, inter se differunt, vt Socrates & Plato. Nam cum dixit quispiam, Hic Socrates est, & itẽ, Hic Plato est: duas iã fecit vnitates, vnã in Socrate, in Platone alterã. Atq; ita nõ eadẽ in Socrate vnitas numerata est, q̃ in Platone, sed altera atq; altera, & per hoc numero tantũ differunt Socrates & Plato.

Sane

Sane) Hoc câput de differente & eodem Cęsarius pręponit quia adfert aliquid lucis finitioni generis speciei, in quibus fit mentio differentis. Totum hoc caput nititur hoc principio & elemēto topico quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis & alterū, sed idem & differens opposita sunt, ergo si idē dicitur tribus modis etiā differēs. *Et genere*] si qs obijciat, homo est sub animali proximo genere, & leo sub bruto, ergo nō sunt sub eodē genere proximo. Submoue re hūc scrupulū poteris, & dicere hęc exēpla & sexto capite primi libri Topicorū sumpta esse. Tempore autē Aristotelis hoc nomen Brutum quod apud ipsum ἄλογον est impositum non fuisse. Quare homo & leo sub animali proximo genere erant. *Numero porrò*] In his quatuor modis quibus aliqua numero dicuntur eadem, illud diligenter obseruandum est, propriè ea esse eadem numero, quę nomine & finitione eadem sunt. Et sic intelligendum est hoc principium, cum dicimus quicquid cōuenit vni eorum quę eadem sunt, etiā conuenit alteri. Id verū est de his quę sunt eadē numero nomine & finitione. Cuius rei disertè & nominatim nos cōmonefacit Aristote. sexto capite primi libri Topicorū his verbis μάλιστα δὲ ὁμολογουμένως τὸ ἓν ἀριθμῷ, ταυτὸν παρὰ πᾶσι δοκεῖ λέγεσθαι. εἴωθε δὲ καὶ τοῦτο ἀποδίδοσθαι πλεοναχῶς, καὶ κυριώτατα μὲν καὶ πρώτως, ὅταν ὀνόματι ἢ ὅρῳ τό ταυτὸν ἀποδοθῇ καθάπερ ἱματίῳ λύπιον λώπιον, καὶ ζῷον πεζὸν δίπουν ἀνθρώπῳ. specie vero) specie aliqua duobus modis differunt, quæ sub diuersis sunt speciebus, vt Alexander & Bucephalus, & quæ inter se diuersæ species sunt vt homo, equus. *Numero porrò*] differre numero hoc loco dicuntur, non ea quæ diuersum constituunt numerū, vt binarius ternarius, sed quæ per se existūt, & diuersa sunt, vt indiuidua speciei substrata. Quibus verbis facile Ammonij obiectionem diluere possumus. Homo dicitur de Cicerone & Marcello, Cicero vnus est, Marcellus vnus est, sed vnum non differt ab vno numero (nam vnitas non est Numerus) Ergo Cicero & Marcellus non differunt numero.

De

De genere, quid sit,& quomodo diuidatur.

GENVS *cum multipliciter dicatur, autore Victorino, dicitur nanq; & parens & patria, hinc illud Vergilij, Vnde genus ducis. Itē & cuiuslibet rei qualitas: vt si dicas, Cuius generis vestis est? vna tamē eius significatio est, secundū, quā prędicabile fit, similitudine videlicet à primo illorū triū significatorum sumpta, & à philosophis hoc pacto definitur, Genus est, quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est prędicatur. Vel sic, Genus est vox quæ cōplures sub se species, easdēq; inter se diuersas continet amplectiturq́; de quibus & in eo quod quid est prędicatur, ut animal de homine, de leone, et equo. Nā si quæratur, quid est homo, quid leo, itē quid equus: rectè cōuenienterq́; de vnoquoq; horum respondebitur, quo animal est. Animal igitur de homine, de leone, & de equo, in eo quod quid est prædicatur. Atq; hæc ipsa inter se specie differunt, tametsi sub animali, ut sub genere proximo continētur: Diuiditur autem genus in genus generalissimum, & genus subalternum. Genus generalissimum est, supra quod non est aliud superueniens genus. Atq; id quidem in vnaquaq; prædicamentorum serie ita obseruatum est, vt sit aliquod supremum quod proinde à quibusdam generalissimum, ab alijs principalissimū, aut (quod Laurētio Vallæ magis probatur) summum genus dicitur, vt substantia, quantitas, ad aliquid qualitas, &c. de quibus licet ens prædicetur, genus tamen ad nullum horum dici potest, quoniam non vniuocè sed æquiuocè de ipsis prędicatur. Definitur rursus & hoc modo, Genus generalissimum est, quod*

cum ſit genus, non poteſt eſſe ſpecies, ob id quidē quòd ſpecies (vt paulò poſt dicetur) ea eſt, quæ ſub aſsignato genere ponitur. Genus verò ſubalternū eſt, quod cum ſit genus poteſt viciſsim & ſpecies eſſe, imò verò quicquid continetur inter genus generaliſsimū & ſpeciem ſpecialiſsimam, genus ſubalternum dici poteſt.

De genere] Inter quinque vniuerſali genus primū locum tenet. Eſt enim vniuerſalius & prius. Vniuerſalius quia omnia alia ſuo ambitu complectitur. Prius, quia eo ſublato cætera coruūt. eſt autem genus prius ſpecie nō tēpore (quia relata ſunt) ſed natura. Nā genus eſt ſpeciei principium finitiuū. Omnia vniuerſalia in numerum quinarium recidere, Trapezuntius pulchrè docet. Quicquid de alio dicitur aut in quid eſt aut quale eſt dicitur. ſi primum, eſt genus vel ſpecies. ſi ſecundum, & ſecundum eſſentiam eſt differētia, ſi ſecundum accidens, eſt proprium vel accidēs. *Similitudine*] vt parens eſt principium productiuum prolis, & patria conſeruatiuum: ſic genus eſt principium finiens ſuas formas. *Genus eſt quod*] vt genus Philoſophicum conſtituatur tria omnino ſunt neceſſaria vt de pluribus dicatur: Nam omnis generis inquit Ariſtoteles ſunt plures ſpecies. Genus ergo non poteſt exiſtere niſi in pluribus formis ſpecies infima etiā in vno indiuiduo exiſtit vt ſol, mundus, phœnix. Deinde vt de ſpecie differentibus poſtremo in quid eſt dicatur. *Et de his quæ ſpecie differunt*] Ea quæ ſint ductum eſt. *In eo quod quid eſt*] Ea in quid enunciatur, per quæ aptè ad quęſtionem per quid eſt factā, reſpondemus. Author Ariſtoteles. 4. cap. j. libri Topicorum. *De quibus*] Sub motio tacite obiectionis. Ens nō eſt genus ſi ad omnia prędicamenta referatur. Nam de illis dicitur æquiuocè. Nomen. n. entis eſt tantū cōmune omnibus prędicamētis, ratio verò eſt diuerſa. Eſt. n. ens (autore Trapezūtio) quod per ſe ſubſiſtit vel alteri inhęret. Per ſe ſubſiſtere, ad ſubſtantiā, alteri inhærere, ad accidēs referendū eſt. Sed hic quidam accerrimè digladianī obiiciētes nobis Ariſtotelem ſecundo cap. 4. libri primæ Philoſophiæ.

Tò

Τὸ δὲ ὄν, λέγεται μὲν πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, οὐχ ὁμωνύμως, &c. Hoc eſt ipſum ens dr̄ quidē multis modis, ſed ad vnum & vnam quandam naturam nō ęquiuoce. Ad quem locum Ariſto. paucis dicendum eſt. Ens, vt ibi ſumitur, neque omnino vniuocum neque ęquiuocum eſſe, ſed ſecundum Analogiam, & proportionem dici.

De ſpecie, quid ſit, & quomodo diuidatur.

SPECIEI *quoq; multiplex eſt acceptio. Nam præter cætera eius nominis ſignificata, vniuſcuiuſq; rei forma ſiue pulchritudo Specie dicitur, hinc ſpecioſos dicimus: qui forma ſunt liberariori, vnde & formoſos eoſdē appellamus interim. Species itē dicit: q̄ generi ſubijcitur ſecundū quā ſignificationē, à philoſophis accipitur definiturq; hoc modo, Species eſt quæ de pluribus & differētibus numero, in eo quod quid eſt prędicat, vt homo de Socrate & Platone, & vt noſtrę religionis vocabulis utar, de Petro item & Paulo. Definitur rurſus ſpecies, ea quæ ſub aſsignato genere ponitur, quæ quidē ſpeciei defintio, tā ſpeciei ſpecialiſsimæ quā ſpeciei ſubalternæ cōis eſt: prior vero tm̄ conuenit ſpeciei ſpecialiſsimę. Sciendū itaq;, ꝙ & genus ſupra diuiſum eſt in genus generaliſsimū & genus ſub alternū: ita & ſpecies nunc diuiditur in ſpeciem ſpecialiſsimam & ſpeciem ſubalternam. Species quidem ſpecialiſsima eſt quæ cum ſit ſpecies, genus eſſe non poteſt: quippe quòd ſub ſe ſpecies alias non habeat, vt homo ſub quo indiuidua tantùm continētur. Species vero ſubalterna eſt, quæ & genus & ſpecies eſſe poteſt, ad aliud quidē & aliud ſumpta; cuiuſmodi omnia ſunt, quæcunque media ſunt inter genus generaliſsimū, & ſpeciē ſpecialiſsimam: id quod ſubſcripta figura luce clarius indicabit.*

ET si differentia ordine naturę est prior specie tamen quia genus & species relata sunt, simulque existunt & se tollunt recte post genus sequitur species. *Species est*] hęc speciei finitio infimę speciei conuenit. Quare particula tantum vel similis est intelligenda. Nam animal etiam de numero differentibus dicitur sed non tantū. Hoc loco quęstio existit homo dicitur de masculo & fęmina quæ specie differre videntur. Quocirca homo nō potest esse infima species. hāc obiectionem submouet Aristoteles penultimo capite decimi libri primę Philosophiæ. Differentia specifica sumitur a forma essentiali, mas & fęmina sexu, & nō forma essentiali differunt. Qua de re videndus est ēt Aristoteles primo capite septimi libri de historia animaliū. At Rodulphus Agricola ait, Homo si ad indiuidua referatur nō species sed genus est. Id est intelligendum de genere locali. Nam vt à specie ad genus affirmatiue colligimus: ita ab indiuiduo ad speciem. Et vt à genere ad speciem negatiue, ita à specie ad indiuiduum negatiue colligimus, vt iustitia est, ergo virtus est. virtus nō est, ergo non est iustitia. sic Fabius est, ergo homo est. homo non est, ergo Fabius non est.

De indiuiduo, quid sit, & quod modis accipiatur.

SED *& interim de indiuiduo pauca adijcere liceat. Siquidem præter eam significationem, qua id esse definitur, quod de vno solo particulari prædicatur, idq́; multis modis, vt Socrates, & hoc album, & hic venimus, & Sophronisci filius, si solus & vnicus ei Socrates extitit filius: alia eius à Ioanne Damasceno significata produntur. Nam & quod insecabile prorsus & indiuisibile est, Indiuiduū dicitur, vt punctum, & temporis momentum, quod & nunc quoque dicitur, & ipsa nimirū vnitas, similiter, & mens: & quod difficulter subiectionē venit, vt adamas, & quicquid*

tale

tale est. Præterea indiuiduum dicitur: & species specialissima, quod in alias videlicet species non diuidatur. Sed ex his omnibus prima illa indiuidui significatio propria huic loco & peculiaris est, quod & quidam ita interpretãtur, vt ipsum asserant ex quibusdã proprietatibus constare, quarum collectio nunquã in alio quolibet eadem erit. Quarum item & numerum, & nomina quidam hoc vno versiculo comprehendit.

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Sciendum insuper, quod indiuiduum in ea significatione, quæ primo loco posita est, & propriè ita dicitur, in rationalibus creaturis persone nomine nonnunquam designatur. Vnde & Boetio in lib. de duabus naturis in CHRISTO *ita definitur, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Quanquam & hic Valla reclamat, nec nisi inuitus illam personæ definitionem admittit. Græci eandem nunc* πρόσωπον *nunc* ὑπόστασιν *appellant.*

Dictvm est capite superiore speciem de indiuiduis tantùm dici. Nunc igitur quid indiuiduum sit explicat. Prima hæc indiuidui descriptio vocibus proprie cõuenit, quarum est prędicari. Indicat autẽ triplex indiuiduum. Determinatum, quod rem certam significat. Ex demonstratione cũ terminus communis cum pronomine demonstratiuo sumitur. Ex hypotesi indiuiduum quod per se est commune nomen, sed facta suppositione de vno tãtum dicitur vt Nicomachus filius Aristotelis si fingamus eum vnicum filium Aristotelis fuisse. *Vt ipsum asserant*] Secunda descriptio quæ rebus proprie conuenit. hæc insigne descrimen inter indiuiduum & vniuersale continet. Nam vniuersale est exæquo in omnibus indiuiduis, At proprietates indiuidui in nullo sunt numero eædem. Vnde non possumus non mirari principem rerum Deum qui in tam numerosa hominum copia nusquam [illegible]

duo indiuidua per omnia sibi similia effinxit. Qua de re caput extat memorabile apud Pliniū.lib.7.naturalis historię. Inquit enim, iam in facie vultuq; nostro, cūm sint decē aut paulò plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiscretas effigies, existere, quod ars nulla in paucis numero præstet affectando.

FIGVRA.

	Substantia.	
Corpora	Corpus	Incorporea
Animatum	Animatum corpus	Inanimatum
Sensibile	Animal	Insensibile
Rationale	Rationale animal	Irrationale
Mortale	Homo	Immortale

Socrates, Plato, Aristotel. Cato, Cicero, Vergilius.

FIGVRA] Hæc figura seriem prædicamenti substantiæ aperit. Ea autem ascribitur quia veritas magis fide oculata, quam per aures animis hominum infigitur, vt Iustinianus. §. finali, de gradibus cognationum, docet.

De triplici differentia.

Differentia *vero, communiter proprie, & magis proprie dicitur. Communiter quidem differentia dicitur, qua alterum ab altero alteritate quadā differt solum. Alteritate inquam, hoc est, qualibet ratione ab altero diuersum. Qua quidē differētia Xenocratem ab Aristotele differre Plato indicauit, vt autor est Diogenes Laertius, quòd hic quidē præcipiti & acri ingenio erat, ille vero tardo atq; hebeti. Haud dissimile illi est, quod & Cicero* III. *de Orato. libro de Isocrate refert, Isocrates doctor (inquit) singularis dicebat se in Ephoro calcaribus, contra autem in Theopompo frænis vti solere. Alterum enim exultantē verborum audacia*

dacia reprimebat, alterum cunctantem & quasi verecundantem incitabat. Quin & hac ipsa differentia à seipso quispiam differt puero olim, & iam viro & faciēte nunc aliquid; cum antea quiesceret. Quo sane modo apud Vergiliū de Hectore in alium quasi hominem mutato, Aeneas inducitur ita loquēs, Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore? Proprie vero differentia dicitur, qua alterum ab altero differt accidente inseparabili: quomodo is, qui oculos habet cæsios ab eo differt, qui tales non habet. Magis autem proprie differentia dicitur, qua alterum ab altero differt non accidente quopiam siue separabili, siue inseparabili, sed substantiali qualitate: quę & ipsa nimirū vniuscuiusque rei ratio est. Itaq; ab equo homo differt rationali qualitate. Siquidem homo rationalis est, equus vero irrationalis. præterea vt hæc speciem à specie differre facit, vnde & specifica differentia dicitur: ita superiores duæ Indiuiduum ab indiuiduo separant quæ ob idipsum Accidentariæ, siue Aduentitiæ differentiæ dici possunt. In vniuersum igitur omnis differētia alteratum facit; sed quæ specifica dicitur, vltra id quod alteratū facit, aliud quoq; facit. Atq; ita differentiæ communes quidem sunt, quibus omnes aut ab aliis, aut a nobisipsis differimus. Propriæ, quæ vniuscuiusq; indiuidui formam aliqua naturali proprietate depingunt. Magis autem propriè, quæ in substantia ipsa permanent, & vniuscuiusq; rei rationem explicant, & speciem a specie disiungunt.

DIFFERENTIA, arctius cum genere, & specie cohæret quā proprium & accidens (nam differentia ad essentiā perti-

net) ideo differentiam proprio & accidenti præposuit. Differentia communis nihil aliud est quàm accidens separabile. Sic dicta quia cōmuniter multis inest. Propria differentia est accidens inseparabile. Dicta Propria quia determinato & proprio inest subiecto. Differentia magis propria est qualitas essentialis qua species à se inuicem separantur, vt particeps rationis. & harum differentiarum magna est nobis penuria. Propterea his destituti, proprijs & accidentibus vtimur. *Quæ & ipsa*] Ipsa differentia magis propria sumpta scilicet cum genere & finitio speciei. Vt consentaneum rectæ rationi, sumptum cum habitu animi, finit virtutem. Est enim virtus habitus animi rectæ rationi consentaneus. *Vniuscuiusque*] hoc est alicuius. Notæ vniuersales in finitionibus, sæpe pro particularibus sumuntur. *In vniuersum*] Omnis differentia facit alteratum hoc est vel secundum essentiam vel secundum accidēs speciem à specie separat sed differentia magis propria facit aliud, hoc est cum genere sumpta spēm cōstituit finitq;. *Atq; ita*] Epilogus totius capitis.

De ea, quæ specifica differentia dicitur, quid sit.

Differentia *ergo quæ magis propria & specifica dicitur, & proinde tertium facit prædicabile, ea est qua species (ut dictum est) a specie differt, & hoc modo diffinitur. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale quid est prædicatur, ut rationale de homine & de Deo, si Porphyrio credimus, qui tā Deum, quam hominē animal esse, opinatus est, idque magis Platonicorū sententia, qualis & ipse erat, quàm secundum ueritatē. Est igitur (sed id exempli caussa nunc admittatur solùm) & Deus & homo animal rationale, sed à Deo homo separatur mortalitate, quòd homo quidem mortalis sit, Deus autem immortalis. Rursus autem & hoc pacto definitur: Differen-*

tia est, quæ diuidit, atq; dispescit ea, quæ sub eodem genere posita sunt, ut rationale hominẽ separat ab equo & leone, cęterisq; animalibus omnibus quæcunq; rationis expertia sunt. Assignatur item & hæc eius descriptio, Differentia est, qua species genus superat, ut homo quatenus est & rationalis, & mortalis, animal superat, exceditque. Siquidẽ nihil horum actu animal est, licet potestate nõ has solùm habeat differentias, sed & his oppositas. Diuiditur autem huiusmodi differentia quæ & per se & specifica, & per hoc magis propria differẽtia dicta est, quod hæc quidẽ genera diuidit in species, illa uerò species cõstituit & informat. Omnis quippe differẽtia generi aduenies cõstituit speciem: ut cũ rationale additur animali, hominẽ protinus constituit, quæ species animalis esse dignoscitur. Vnde & hæc proinde constitutiua differẽtia dicitur, quemadmodum illa quæ genera in species secat, differentia dicitur diuisiua. Sciendum tamen quòd eadẽ differẽtia & diuisiua dici potest, & constitutiua: diuisiua quidem generis, constitutiua autem speciei.

Actus potestæ catenus differt, quatenus homo ridẽs ab homine qui ridere quidem possit, non rideat autem.

DIFFERENTIA est) prima descriptio differẽtię specificę, quam & ad differentiã speciei subalternæ, & infinitę porrigere possumus: illa de differentibus specie vel numero, vt sensibile, hæc de numero differentibus solum dicitur, vt (doctrinæ causa) rationis particeps. *Differentia est, quæ diuidit*] Multi, & graues interpretes hanc descriptionẽ conuellere, & labefactare conati sunt, eo q̃ Porphyrius idem per idem finire videatur. huic obiectioni sic obuiã ire oportet: Porphyrium non finiuisse idem per idem, sed datam esse descriptionem per proprium effectum differentiæ, qui est distinguere. Proprijs autem effectus non est idem cum eo cuius est effectus. *Differentia est qua species*] Hæc descri-

ptio pluſculũ habet difficultatis, cuius hic planus & expeditus eſt ſenſus. ſpecies ſuperat genus per differentiã quia ſpecies continet actu in ſua finitione eam differentiam quã genus in ſua diuiſione, vt particeps rationis differẽtia, eſt in hominis finitione, & in animalis diuiſione tantũ. At dixerit aliquis genus ſuperat ſpeciem per differentiã, ergo ſpecies non ſuperat genus. Vtrunq; ſuperat vtrunque, ſed diuerſo ſenſu ſpecies ſuperat genus actu genus verò (vt Porphirius ait) ſpeciem potentia. *Diuiditur*] duplex eſt munus differentiæ ſpecificæ, diuidere genus & finire ſpeciem. Eadem enim differentia diuidit genus & finit ſpeciem.

De proprio, quot modis dicatur, tum & quot modis dicatur commune.

Proprium *verò, quatuor dicitur modis. Primo nanque proprium dicitur, quod ſoli alicui accidit ſpeciei, etſi non omni vt homini medicum eſſe, aut Geometram. Secundo, quod omni quidem accidit, ſed non ſoli: quemadmodum homini eſſe bipedem, quando & auibus perinde id accidit. Tertio, quod ſoli quidem, & omni, verùm non ſemper: vt omni homini, & ſoli homini accidit in ſenectute caneſcere, licet Ariſtoteles & Plinius id etiam equis tribuant. Quarto, quod ſoli, & omni, & ſemper: quemadmodum homini ridere, idq; poteſtate tamẽ magis & aptitudine, quàm actu. Siquidem omnis homo, & ſolus, & ſemper riſibilis eſt, licet non ſemper rideat. Sane vt proprium his quatuor modis dicitur: ita cõmune, quod proprio quodammodo opponitur, quatuor dicitur modis. Commune quippe dicitur: aut quod in partes diuiſibile eſt, vt ager cõmunis pluribus: aut quod in vſu cõmuni poſitũ eſt, à diuiſione prorſus immune, vt ſeruus pluribus cõmunis, & equus, &*

puteus,

puteus: aut quod in occupando proprium factum, est, alioqui commune, vt in templo aut theatro locus communis est omnibus, priusquam occupetur, occupatus vero proprius fit occupanti: aut quod æque omnibus se se præbet, vt vox præconis, aut alterius cuiuspiam concionantis docentisue.

Proprium) Cùm apud philosophos proprij mentio fit, proprium quarto modo quod insigne proprium est, intelligimus. Reliqui enim modi proprij, in accidentis classem reiiciuntur. Proprium hoc quarto modo, omni, soli & semper speciei accidentaliter inest. Cuius ratio est quia a principijs essentiæ oritur. Hęc autem principia vt anima & rationale, respectu hominis, omni soli & semper insunt speciei. Quare etiam proprium Aristoteles. 1. cap. 5. lib. Topicorum quatuor etiam modos proprij constituit, qui ad hos reduci possunt.

De accidente, quid sit, & quomodo diuidatur.

Accidens *est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Definitur rursus, & hoc modo, Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse, vt homini album esse, & non esse albũ, & sedere & stare. Quin & aliter hoc pacto, Accidens est, quod neque genus est, neq; differentia, neq; species, neq; proprium, semper autẽ in subiecto subsistens est. diuiditur autem accidens aliud nanq; separabile est, aliud inseparabile. Separabile quidem, vt dormire. Inseparabile vero, vt nigrum esse in Aethiope & coruo, & candidum in cygno, & niue, Accidens porro tam separabile, quam inseparabile, aliud naturaliter tale est, aliud extrinsecus aduenit. Naturaliter quidem, vt pueritia, iuuentus, senectus extrinsecus autem, vt sedere, aut si qua cicatrix obducta vulneri occaluerit.*

Accidens in vniuersum duobus sumitur modis. Primo pro omni eo quod non est substãtia, scilicet pro nouem prædicamentis accidentium. Et sic accipitur in ea peruagata diuisione Aristotelis, quicquid est, vel est substãtia vel est accidens. Secundo sumitur accidẽs pro eo quod potest adesse subiecto, & abesse à subiecto, præter subiecti interitum. *Accidens est*] Existimo tot esse interpretamenta ad hanc finitionem allata quod hominum opiniones & sententiæ sunt. Ego vehemẽter probo id quod doctis placuisse video, id est, Duæ hæ priores accidentis descriptiones, Accidens tantùm separabile cõplectuntur. Tertia verò descriptio & accidens separabile & inseparabile continet. Id si recipimus, iam subuertimus subruimusque omnes omnium importunorum sophistarum importunas, ineptas, ridiculas, cauillationes. Nec erit recurrendum ad eam monstrosam (vt sic dicã) subintellectionem, quam Porphirius ex veterũ Philosophorũ sententia, commemorat. Quę multa monstra, portẽta, in nobili Philosophia peperit. Ego semper modũ illum intelligendi calorem sine igne, & coruum esse album, valde suspectum habui. Putauique esse magis ingeniosam, quàm necessariam subtilitatem. *Accidens quod neque est*] Hæc tertia descriptio per negationẽ aliorũ vniuersalium assignata est. Est autem sic accipienda. Accidens neque est genus, neque species, respectu sui subiecti cui inhęret. Potest tñ accidens esse genus vel species, respectu suorum inferiorum, vt color si ad pariete referatur, est accidens, si ad albedinem & nigredinem est genus. Qua in re multi pueriliter hallucinantur.

Quomodo accidentis definitio intelligenda sit, cum solutione dubitationis.

Superest vltima huius tractatus pars, quam & aggredi iam certum erat, nisi nos remoraretur dubitatio haud facilis, expendẽda interim, examinandaq; & discutienda prius. Ea autem huiusmodi est. Si acci-

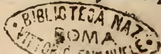
dens

dens est, quod adest & abest absq; eius, in quo est interitu, qui fieri potest ut ex accidentibus aliud separabile, aliud inseparabile statuatur? Nā quod inseparabile est, id abesse non potest. Sanè huic dubitationi Porphyrius ita paucis satisfacere uidetur, quòd ait exēpli causa coruum posse album subintelligi, & Aethiopē candore nitentem, preter utriusque corruptionem interitumq;. Verum hoc ipsum Boetius paulò altius repetit dicens. Nam quoniam sunt accidētia inseparabilia, in his definitio uidetur conuenire non posse. Sed hec (inquit) tam uehemens questio, soluitur hoc pacto, quòd hec ipsa definitio de accidētibus facta est potestate, non actu intelligentia, non ueritate. Agè igitur, quoniam Aethiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemus, erit tum color albus Aetiopi, non tamen species consumpta est. Ita quoq; si à coruo nigredinē abstuleris imaginatione, permanebit tamen auis, nec species interibit. Ergo quod dictum est adesse & abesse, non re, sed animo intelligendum est. Quod tamen in his, quæ speciem cōstituunt, haud ita sese habet: vt si ab homine rationalitatem auferas, quā licet actu separare non possimus, tamē si vel animo, imaginatione ue disiunxerimus, statim peribit hominis species.

De communitate prædicabilium inter se, & differentia, item eorum à se inuicem.

Commune *est omnibus prædicabilibus de pluribus prædicari, vt exempli gratia. Genus quidem de omnibus sub se cōtentis speciebus & indiuiduis: de quibus omnibus & cōstitutiua cum primis differentia prædicatur. species autem de his solùm, quæ sub ea conti-*

nentur

nentur, indiuiduis. Proprium vero, & de specie cuius est propriũ, & de eiusdẽ speciei indiuiduis. Porro accidẽs & de speciebus pariter & indiuiduis, sed principaliter quidẽ de indiuiduis, secundo vero loco & de ijs, quæ continẽt indiuidua, hoc est speciebus ipsis. Quẽadmodum è diuerso proprium principaliter quidẽ de specie cuius est proprium, at secundo deinde loco, de illius speciei indiuiduis: vt risibile esse, prius quidẽ & principaliter de homine prædicatur: posterius vero, & secundo loco, de socrate & Platone, cæterisq; particularibus hominibus. Commune item est omnibus prędicabilibus, præter accidẽs, vniuocè prædicari de quibus prædicantur. Differunt autẽ à se inuicẽ prædicabilia, quod alia quidẽ prędicantur in eo quod quid est, vt genus & species: alia vero in eo quod quale quid est, aut quomodo se habet quippiam, id quod plerisq; accidentibus quæritur, vt si quis interroget, quomodo se habet Socrates? tum quis rectè responderit, quod aut ambulat, aut disputat: sin vero interroget quispiã, qualis est Socrates? aptè fortassis respõdebit alter, quod sapiens est. Ergo differentia, proprium, & accidens, præsertim inseparabile in eo quòd quale quid prędicantur. A specie itẽ genus differt, quòd genus quidẽ prædicatur de pluribus & specie differentibus: species verò de indiuiduis, & numero differentibus tantum. Et differẽtia à proprio & accidente differt, quòd differentia quidem prædicatur in eo quod quale quid est secundum rei scilicet essentiam: proprium verò, & accidẽs secundum rei potius inhærẽtiam. Demum proprium ab accidẽte differt, quòd proprium quidẽ conuersum prædicatur de

eo, cuius est proprium, accidens verò minimè. Hactenus de quinque prædicabilibus vocibus, restat nunc vt prædicamenta aggrediamur.

EXPOSITA breuiter natura cuiusque vniuersalis, duo sunt quę hic Cęsarius docet, alterum in quo quinque vniuersalia conueniant, alterum in quo differant. *Commune*] hanc communitatē Εντῆς ἐπαγωγῆς docet. *Sed principaliter*] Accidens dicitur primo de indiuiduis, deinde de speciebus, contra vero propriū primo prędicatur de specie, secūdo loco de indiuiduus. *Commune est autem*] hic locus quomodo sit intelligēdus, initio à nobis dictum est. *Et differentia à proprio*] Hinc loco ex diametro aduersari videtur id quod scribit Aristot. ij. cap. septimi libri Topicorum. Quęcunque locum habent in finitione in quid est enuntiantur. At differentia locum habet in finitione, ergo in quid prędicatur: sic & ex priore sensu difficilis, sic submouendus est differentia in quid prędicatur quia indicat rei essentiam, in quale autem dicitur quia per eam rectè ad questionem factam per quale, respondemus.

IN TRACTATVM SECVNDVM, in quo de prædicamentis agitur, & primum ostenditur quid sit prædicamentum, & cur ita appelletur.

PRAEFATIO.

De prædicamentis deinceps scripturus, operæ precium facere videbor, si quid sit prędicamentum prius exposuero, ne nominis vis ipsum lectorem ad illorum iam cognitionem properantem, longius equo remoretur, vtpote nondum perspecta, duntamen interim quid sit scire laborat. Prędicamentum igitur est (vt & à Trapezuntio definitur) terminorum, qui secundum nullam complexionem dicuntur, natura rerum ordinatio. Quę definitio, vt mihi quidem videtur, hunc habet intellectum: quòd prędicamẽtum nil aliud est, quam series quędam terminorum incomplexorum, quatenus ex his natura, id est, ratione rerum alij alijs subijciuntur, alij de alijs prędicantur. Ceterum nomen prędicamenti dictum hinc esse videtur, quod de omnibus prædicantur decem numero prędicamenta, velut ipsorum vocabulorum elementa quædam, Quo nomine & Quintilianus ea vocat, & approbat Laurẽtius valla, quòd sensus scilicet cęterorum vocabulorum ad ista, tanquam ad elementa, & principia referantur, ob eamque rẽ (vt idem ait) genera quoque dicuntur, quòd ex his cętera significata gignantur, quorumque nullũ alio superius est aut alteri genus, sed ipsa genera sunt principalia, immò verò, si sic dicere licet, principalissima genera. Quoniã vero eorum, quæ prędicantur, alia quidẽ prędicãtur æquiuoce, alia vniuoce, alia vero denominatiue: ab ęquiuocis igiť & vniuocis, & denominatiuis, necnon & ab alijs quibusdam, quæ ante prædicamenta a recentioribus dicuntur, vt ea, quæ sequuntur ipsorum prædicamentorum traditionem. Post prędicamẽta ab eisdem

eisdem appellantur, vocibus quidem nouis, at non adeo im propriis, hunc ipsum tractatum auspicari conuenit.

Aristoteles primus omnium decem constituit κατηγορίας, quæ à Quintiliano lib. iij. cap. vij. Elementa dicũtur, à Boetio prædicamenta. Est autẽ κατηγορεῖν verbum forense, & accuso, dãno, propriè significat. Deindè alio trãsfert, & alterũ de altero enũtiari significat. Vnde κατηγορία prædicamentum, nomen generale. Cæterũ ne aliquid erroris in vocabulo relinquatur, prędicamẽti nomẽ distinguendum est. Prędicamentũ quandoque pro supremo genere sumitur. Et sic dicimus decem esse predicamenta. Quãdoque pro ipsa serie generum specierum. Et sic accipitur, cum dicimus homo est in prędicamento substantię. Virtus in prędicamento, qualitatis, postremo pro quouis vocabulo communi. *Quoniam verò*] Ex hoc loco sumitur diuisio eorum quę prędicantur. Quędam prędicantur vniuocè. hoc est cum ratio de eodem dicitur, de quo ipsum nomen. Vt virtus dicitur vniuoce de Iustitia, q̃a & nomen virtus, & eius finitio, dicĩt de iustitia. Quędam predicãtur equiuoce, hoc est, cum nomen dicitur de aliquo, sed rati o non eadem de eodem, vt κλεὶς nomen, dicitur de instrumento quo reserant, & claudunt ostia, & de massa illa carnea, quę est sub collo bouum. Quam latini palearia vocant, sed secundum diuersam rationem. Quędam predicantur denominatiue, hoc est à quibus subiecta aliquam sumunt appellationem, vt iustus fortis.

De ęquiuocis, vniuocis, & denominatiuis.

Aequiuoca *dicuntur, quorum nomen solum cõmune est, secundum nomen uerò ratio substantiæ diuersa, ut animal homo, & quod dictum est, hominis tamen speciem interim referens. Horum sanè utrique nomen commune est solum nempe animalis : at uerò substantiæ ratio secundum ipsum nomen alia atque alia.*

Vni-

Vniuoca verò dicuntur, quorum nomen commune est, secundum nomen ratio substantiæ eadem, vt animal homo, & quod est equus. Horum nanque vnumquodque (homo inquã & equus) animal est, & animalis quoq; rationem, hoc est, definitionẽ suscipit, quæ quidem est substantia animata sensibilis. Denominatiua porrò dicuntur, quæcunque ab aliquo, nempe ab ipso principali, solo casu differentia, secundum nomen habent appellationem, vt à fortitudine fortis, Grammatica à Grammaticus. Hic iam illud addendum, quòd nomen in his definitionibus non solùm pro ea orationis parte, quæ à Grammaticis prima cõsideratur, sed & pro ceteris orationis partibus perinde accipitur. Nomen itaque hoc loco accipiendum, vt sit omnis rerũ per vocem significatio, id est, omne vocabulum.

Antequam Aristoteles] singula prædicamẽta excutiat quædam præfatur quæ vulgò ante prędicamenta vocabulo magis vsu trito, quàm latino dicuntur, eo quòd aliquid lucis prædicamentis adferant: Primo finiuntur æquiuoca, quia decem prædicamenta æquiuoca sunt respectu huius nominis prædicamentum. Hæc descriptio complectitur ęquiuoca æquiuocata, hoc est plura eiusdem nominis significata diuersa. Ipsum nomen æquiuocum ęquiuocans dicitur. Vt animal viuum, & animal pictum sunt ęquiuoca æquiuocata animalis. Per substantię rationem intelligimus finitionem tam essentialem, quàm accidentariam. Nam in accidentibus æquiuoca sunt, vt clarum in voce, & clarum in coloribus, sunt ęquiuoca clari. Id Aristoteles docet decimotertio cap. j. libri Topicorum. *Dicuntur*] Hoc ait, quia res per se æquiuocæ non sunt, nisi id à communi nomine habeant. Voces enim dicuntur res verò sunt. *Solum.*] Particula solum duobus modis sumitur. Primum cum vnum signifi-

gnificamus aliquid, vt solus est mundus, hoc est vnus est mundus. Secundo cum significamus diuisionem quādam vt sola est mihi vestis non etiam toga. Et ita hic sumitur. Aequiuocis est solum nomen commune, hoc est non etiam nominis finitio. Ex descriptione ęquiuocorū nullo negotio vniuoca intelliguntur. *De denominatiuis.*] Communis Dialecticorum schola triplicia constituit denominatiua. Quædā voce tantum, quæ initio conueniunt, & differunt terminatione finali, sed nō cōueniunt significatione, vt cursor & cursus. Quędam significatione tantum, quæ significatione conueniunt, sed non voce, vt virtus, studiosus. Quędam voce & significatione simul, quę & voces & significatione conueniunt: vt iustitia iustus. Et hęc hic finiuntur. Hęc vt constituantur tria necessaria sunt, vt re conueniant vt nomen retineant, & nominis quędam fiat inflexio. Neque hęc distinctio pro nihilo ducēda est. Sine ea enim innumeri Aristotelis loci plene & per omnes numeros intelligi non possunt. Et quoniam pręmia & emolumenta (vt Plinius ait) in omnibus rebus maxime spectantur, ex his tribus finitionibus tres constituam regulas. Prima, nullum ęquiuocum, vt equiuocum in vllo ordine predicamenti locum habet. Pręedicamenta enim quæ vniuoca sunt, hęc tanquam noxias herbas à suis domicilijs arcent. Secunda, omne vniuocū in aliqua classe prędicamenti est. Tertia, Denominatiuum est in eodem ordine, in quo denominans. Vt iustum est in qualitate, quia in ea est iustitia.

De complexis, & incomplexis, Diuisio prima.

Eorum *quæ dicuntur, alia quidem dicuntur cum cōplexione, alia vero sine complexione. Sine cōplexione dicuntur quæcunque secundum simplicem vocis sonum proferuntur, vt homo, equus, vincit, currit. Cum cōplexione vero, quæcunque vel cūiunctione aliqua copulantur vt Socrates vel Plato: vel secundū aliquod accidens coniunguntur, vt verbi gratia quia in Socra-*

tem

tem ambulatio venit, hinc didicimus, Socrates ambulat aut sit qualitate forte aliqua affectus fuerit, vtpote sapientie, diximus, Socrates sapiens est.

Prima diuisio] quam præponit, vt ostendat terminos complexos reiici à prędicamentis, incõplexos vero in eis locum habere. Id quod ex prædicaméti finitione perspicuum est. *Dicuntur*] Dicuntur, inquit, quia hic de primis rerum vocabulis sermonẽ instituit. Vt enim vocum est dici ita rerũ esse.

De ijs quæ vel prædicantur de aliquo, vel in subiecto aliquo sunt, diuisio secunda.

Rursus *autem præter hanc, & alia ex ipso Aristotele subijciatur diuisio, quæ talis est eorum quæ sunt, alia quidem de subiecto dicuntur aliquo, in subiecto verò non sunt, vt homo: alia vero in subiecto quidem sunt aliquo, de subiecto vero nullo dicuntur, vt hoc album: alia & de subiecto dicuntur aliquo, & in subiecto sunt, ut color. nam hic de subiecto quopiam, ut albo prædicatur, & in corpore insuper reperitur: omnis enim color in corpore est: alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur aliquo, ut Socrates, & quodcunq; substantiæ nomen singulare, & indiuiduũ.*

Secunda diuisio quæ complectitur omnes res existentes. Nam omne quod est, aut substantia est aut accidens. Si substantia, aut vniuersalis aut particularis. Si accidens, aut vniuersale, aut particulare. *Eorum*] prima pars diuisionis sub qua continentur omnes substantiæ vniuersales, vt genera, & species, Dici de subiecto est superius prędicari secundum essentiam de suo inferiori, vt corpus est substantia, animal est corpus. *Alia vero.*] Secunda pars, sub qua continentur accidentia particularia, vt hæc Albedo, hæc grammatica. Esse in subiecto est prædicatum accidentaliter de subiecto dici, *Alia &c.*] Tertia pars q̃ continet vniuersalia acciden-

tium. Nam hęc duplicem habent respectum, alterum ad sua inferiora, de quibus secundum essentiam dicuntur, vt color de albedine: alterũ ad subiecta quibus inhæret, & de quibus accidentaliter dicuntur, vt coloratũ de corpore. Ex quo loco constat (in quo plerique hærent) nullũ esse incõmodum, idem & secundum essentiam, & secundũ accidens de diuersis enuntiari. *Alia neque*] Quarta pars quę complectitur omnes substantias particulares, siue indiuidua. Hæc nec de subiecto dicuntur, nec in subiecto sunt. Nam nullo modo in pronuntiatis, a disciplina receptis, prædicantur. A prima substantia (inquit Aristoteles) nulla est prædicatio.

De nouem modis, quibus quippiam inesse alicui dicitur.

Consentaneum *fortasis fuerit hoc loco adijcere nouem modos, quibus esse in aliquo quippiam dicitur: quos ex Boëtio obseruauimus, in his, quæ in Aristotelis Prædicamenta scripsit, cõmentarijs. Quos haud dubie vir ille, ex quarto Aristotelis de Physico auditu libro, vbi de loco tractat, & ex primo deinde Alexandri Aphrodisæi de anima lib. multo ante collegisse existimandus est. Itaque dicitur esse aliquid aut vt in loco, vt quum dicimus quempiam in foro esse, aut in theatro: vt in vase, vt triticum in modio, & in dolio vinum, aut vt pars in toto, vt pupilla in oculo, & in manu digitus: & hæc omnia in toto corpore: aut vt totum in partibus veluti corpus in omnibus suis membris: aut vt in genere species, vt homo in animali: aut genus in speciebus suis, vt animal in homine, leone, equo, & boue: aut vt in fine, vt in beatitudine, quę certè finis est bene actæ vitæ: aut vt in potente vt in Imperatore totius regni, siue imperij moderatio: aut vt in materia forma, vt in ære, siue in marmore Iouis*

D statua:

ſtatua: quo quidem modo, & accidens hic nunc in aliquo eſſe dicitur, vt in ſubiecto. Præter hos autem nouem modos a Ioanne Damaſceno duo adduntur, vt in tempore, veluti cum dicimus, Noe tempore diluuium fuiſſe. Et vt in efficiente cauſa, vt in Deo omnia, & in artifice rationes eorum, quæ ab ipſo emanant.

Conſentaneum] Quoniam dictum eſt aliqua dici de ſubiecto, aliqua eſſe in ſubiecto, ideo nunc addit modos, quibus alıud in alio eſſe dicitur. In his nihil eſt, quod ſtudioſum lectorem remorari poſsit.

De ijs, quæ ordine quodam de ſubiecto aliquo prædicantur.

REGVLA. I.

Quando *alterum de altero, vt de ſubiecto quopiã prædicatur, quæcunque dicuntur de eo quod prædicatur, omnia & de ſubiecto ipſo prædicãtur: vt quia homo de Socrate prædicatur, de homine vero & animal & ſubſtãtia, & animal igitur, et ſubſtãtia de Socrate quoque ipſo prædicantur. Quare ſi Socrates homo eſt, idem nimirum Socrates & animal eſt, & ſubſtantia. Sciendum tamen quod intellectus regulæ accipi debet de ijs prædicatis, quæ nomina ſunt, rei ſubſtantiã explicantia, non etiã de ijs, quæ nomina ſunt aliorum nominum deſignatiua, ſiue ſecundę impoſitionis nomina, & per hoc nominũ nomina à D. Seuerino Boetio, à recentioribus verò nomina, ſiue termini ſecundæ intentionis appellantur: cuiuſmodi ſunt genus, ſpecies, ſubiectum, prædicatum, & his ſimilia. Quapropter de homine licet ſpecies prædicetur, & homo de Socrate, nõ perinde tamen & de Socrate ipſo ſpecies prædicabitur vnquã.*

Quan-

QVANDO *alterum*] Hæc prima regula docet quid sit dici de subiecto. Est intelligenda de vocibus necessariò, cohęrentibus. Quicquid enim dicitur de prędicato necessario, etiã dicitur de subiecto. Sic Plato colligit libro de Republica secũdo. Deus est bonus, bonum est innoxium, innoxium, nihil facit mali: ergo Deus nihil facit mali. Hęc regula etiam locũ habet in accidentibus, vt iustitia est habitus, habitus est qualitas, Ergo iustitia est Qualitas. At in terminis non necessariò cohęrentibus hęc regula nõ habet locum, vt non rectè sic colliges, homo est animal, Animal est genus: Ergo homo est genus. Est etiam hic alia cautio vt totum prædicatum primę propositionis, fiat subiectum secundę. Quare nõ sequitur Ioannes habęt animã rationalẽ. Anima rationalis est immortalis: ergo Ioannes est immortalis.

De nominibus siue vocibus, quæ vulgo primæ & secundæ tum intentionis, tum impositionis, siue nomina, siue voces appellantur.

Hanc *igitur ob causam haud ab re fuerit paulò altius hoc loco repetere atque adnotare duplicia esse nomina siue voces quibus in tradendis disciplinis atq; artibus passim vtuntur autores videlicet alia ex his dici primæ, alia secũdæ impositionis, siue (vt vulgus Dialecticorũ ea appellat) primæ & secundę intẽtionis nomina, neque id quidẽ omnino temerè. Nam quæ primæ siue intentionis siue impositionis nomina dicuntur, ea sic appellata esse certum est, quòd qui vocabula instituere in animo habuerunt, primùm quidem ij intenderunt, vt ipsis rebus nomina inderent, siue imponerent, quæ rerum vocabula & essent, & dicerentur: qualia sunt ea vocabula cũ primis, quibus vulgus hominum passim vtitur in exprimendis suis inuicem cõceptibus & quibus vtimur in disciplinis tũ naturalibus, cũ mo-*

ralibus, addò & in mathematicis & in diuina philoso phia. & alijs plerisq; , deinde verò cum viderent ijdem necessarias fore artes aliquas per quas disceremus & sciremus rectè ac propriè vti illis nominibus iã positis vt quę docerent nos illorum significationes, proprietates, & elegantias, & in summa illorum aptas vbique cõpositiones, siue vt quid animo tuo cõceperis alij indicare possis siue vt quid verũ quidue falsum sit, statim dijudicare possit, quicunque loquentem aliũ audierit: siue vt auditorem inducere queas ad assentiendũ tibi, quod persuadere conaris: hinc illi veluti iam secundo loco intenderunt ac mente cõceperunt vt ipsis nominibus vocabula imponerent inderentque. Cuiusmodi nomina siue vocabula sunt, quibus tum in Grammatica, tum in Dialectica, tũ in Rhetorica arte vtimur. Vnde & ipsa secundæ siue impositionis, siue intentionis nomina tandem dici cœperunt. Et hæc quidẽ mea de his nominibus siue vocibus sententia est: nec video aliam huius discriminis inter ipsas voces rationem magis consonam rei propositæ: quæcũque verò alij protulerint reddiderintque, eam mihi vt nec refellere omnino, ita nec probare admodũ duræ fuerit iudiciũ tamẽ suum cuiq; relinquo. Nos interim ad institutum reuertamur.

HANC IGITVR] Hoc caput addit Cæsarius: quia in superiori capite, nominum secundę impositionis, mentionem habuit. Cæsarius satis dilucidè quid sentiat explicat. Nomina primæ impositionis dicuntur quibus animi nostri sensa euoluimus atque explicamus, Primum rebus ipsis indita sunt, & ob id nomina rerum dicta. Nomina secundæ impositionis dicuntur quibus rerũ nomina designamus. Ea Boetius nomina nominum vocat, Nomina primæ impositionis

tionis sunt Corpus, virtus, scientia. Secundę verò nomē, verbum, genus, subiectum, prædicatum.

De generibus diuersis, & non subalternatim positis.

REGVLA. II.

Diuersorum *generum, & non subalternat impositorum diuersæ sunt species, & differentiæ, vt animalis & scientiæ, Animalis quippe differentiæ sunt gressibile, bipes, volatile, & aquatile: scientię vero harum nulla est, quin potius ipsius scientiæ differētiæ assignari possunt, quòd hæc quidā naturalis, hæc moralis; illa verò rationalis existit. At verò generum subalternorum, siue subalternatim positorū nihil probibet easdē esse differētias, vt auis & animalis, quę genera sibi subalterna sunt. Siquidē species animalis auis est eademq; corui genus. Vtriusq; autem vtpote tam animalis quàm auis differentiæ eędem esse possunt & diuersæ. Eædem quidem, vt si quis has animalis differētias assignet, quòd animalium alia sunt quæ pascantur herbis, alia quę seminibus, alia quæ carnibus, per quas & aues inter se differre dignoscuntur, quandoquidem & inter aues aliæ herbis pascuntur, aliæ seminibus, aliæ carnibus. Diuersæ verò, vt quum animalis differentiæ assignantur, quòd aliud quidem rationale est, aliud irretionale: quorsum sanè nulla auis ab aut differt.*

DIVERSORVM GENERVM] Secunda regula generum, diuersorum predicamentorū, sunt diuersę differentiæ secundum speciem, hoc est constituentes diuersas species, vt animalis, qđ est in substātia differētię sunt, Aquatile volatile. Scientię verò quæ est in qualitate differētię sunt naturalis, moralis, rationalis, quæ differētię sumptę cū ge-

nere diuersas constituunt species. *At verò*] Genera subalterna siue subalternatim posita vocat, quę se inuicē cōtinent. vt auis & animal. Et horum possunt eędem esse differentiæ.

De prędicamentis generatim.

Eorum *quæ secundum nullam complexionem dicuntur, vnumquodque significat, aut substantiam, aut quātitatem, aut qualitatē, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Et substantia quidem est (vt exempli gratia dicam) vt homo, equus: quantitas, vt bicubitum, tricubitum: qualitas vt Musicum, Grammaticum, album, nigrum: ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius, minus: vbi vero, vt in foro, in theatro: quando autem, vt heri, anno superiori; situm esse, vt iacere, sedere, stare: habere autē, vt calceatum esse, armatum esse: agere, vt secare, vrere: pati, vt secari, vri, Sanè ex ijs quę dicta sunt, ipsa quidem secundum se singula in nulla affirmatione, vel negatione dicuntur, vt quæ neq; verum, neq; falsum significent. Horum autem ad se inuicem cōplexione affirmatio vtique fit, aut negatio.*

EORVM QVAE] Aristoteles .j. cap. j. lib. de Physico auditu scribit: nobis a natura insitū esse vt à nobis notioribus progrediamur. Hic igitur generatim in significata vocis incomplexæ enumerantur. Hęc enumeratio est, non diuisio. Nam diuisio est generis in species distributio. Prędicamēta autem genera superiora non habent.

De substantia, quid sit, & quomodo diuidatur.

Substantia *dicta esse videtur, quòd alijs omnibus substet: proinde à Ioanne Damasceno hoc pacto describitur. Substantia est, quæ per se subsistit: alio*

neutiquã indigẽs vt ſit. Hęc ipſa ab Ariſtotele in primam diuiditur & ſecundum. Et primam quidẽ eam eſſe dicit, q̃ propriè & principaliter, & maximè ſubſtare dicitur, quę neq; de ſubiecto dicitur, neq; in ſubiecto eſt, vt quidam homo, vt Socrates, vt Plato, & ſi quid hmõi eſt, nempe ſingulare & indiuiduum. Secundam verò ſuſtantiã, ideſt, ſecundæ ſubſtantiæ nomine, appellat ſpecies ipſas, in quibus quæ principaliter ſubſtãtiæ dicuntur, inſunt, & harum ſpecierum genera, vt homo, vt animal. Cæterùm primæ ſubſtãtiæ idcirco dici videntur, quòd ſenſibus propinquiores ſint, primæq; his occurrant, vt ex quarum hauſta prius ſenſibus cognitione, generalitas deinde animo cõcepta colligitur, conſtituiturq;. Id quod & diuus Seuerinus Boetius in libro de duabus naturis in CHRISTO, *alijs quidem verbis, ſed ſenſu propè eodem dicere videtur: Intellectus, inquit, vniuerſalium rerũ ex particularibus ſumptus eſt. Ex quo & liquidò conſtat, quòd ex ſecundis ſubſtantijs magis ſubſtãtia ea dicitur; quę primis ſubſtantijs propinquior eſt, quippe quæ & pluribus etiam ſubſtat. Quo fit vt & ſpecies magis ſubſtantia ſit quam genus, & homo quàm animal. Porrò inter ſpecies ipſas, quæ quidem huiuſmodi ſunt vt genera eſſe nõ poſſint; nulla magis ſubſtantia eſt quàm altera, quemadmodum, nec in primis ſubſtantijs, altera alterà magis ſubſtantia eſt.*

CVM RES] numero ſint infinitę, nomina verò finita, ideo Ariſtoteles effuſam illam & immenſam rerum varietatem ad decem capita reuocauit. Inter hęc ſubſtantia prior eſt natura, quia alia ſine hac ſubſiſtere nõ poſſunt, ratione, quia in vniuſcuiuſque rei ratione, ratio ſubſtantię ineſt.

Cognitione, quia tunc vnum quod cognoscimus cum quid sit, & substantiam eius intelligimus. Tempore, quia sola hęc separabilis est. *Substantia est.*] Tyrones hic admonendi sunt, generum summorum nullam esse finitionem. Omnis enim finitio genere, & differentia constat. Supremorum autē generum nulla genera sunt. Ob eandem rationem indiuiduorum nulla est propria finitio, quia nullas habent proprias differentias. Describit ergo substantiā per id quod est proprium substantię, scilicet per se subsistere. *Quæ propriè*] singula hæc aduerbia suum pondus, & momentum habent. *Propriè*] quia primæ substantiæ sensibus obiiciuntur. *Principaliter*] quia primæ substantię alia omnia prius insunt. *Maxime*] nam prima substantia vt Rodolphus agricola ait, est cui reliqua omnia sunt innixa, quæque reliquorū receptaculum est, & fundamentum. *Secundarum*] Secūdæ substantiæ sunt genera, & species primarum substantiarū. Quare color licet genus sit, tamen non est secunda substantia, quia nō est genus primę substantiæ. *Cæterum*] docet nominis rationem cur primæ substantiæ dicantur. Hunc locū magni viri conuellere conatur: secundis substantijs interemptis etiam interimuntur primę, quocirca secundæ substantiæ primæ dicendæ videntur. Hunc scrupulum sic eximere oportet, vt primę substantiæ sunt sensibus propinquiores: ita etiā primis nominibus appellandę erāt. *Intellectus inquit*] Locus hic est apud Aristotelem. xxix. cap. j. lib. Posteriorū. Ex singularibus plurimis, vniuersale manifestum est. *Ex quo liquidò constat*] Magis, & minus hoc loco non significant intentionem, aut remissionem, sed significat, potius similius, propinquius. Hoc sensu substantię vocabula has voces admittunt. Sic Aristoteles accipiendus est primo cap. ij. lib. de Anima. Cum dicit corpora naturalia esse magis substantias quàm artificialia. *Porrò*] Huius loci ratio est, quia species infimæ æquę propinquæ, primę substantiæ sunt.

De sex substantiæ proprietatibus.

Omnibus *substantijs, tam primis quam secundis, proprium quodammodo est, in subiecto nō esse.* Di-

co autem quodammodo, quando id non his conuenit solis, sed & earum perinde differentijs, quippe quæ nec ipsæ in subiecto sunt aliquo. Omnibus insuper secundis substantijs, & earum differentijs cõuenit vniuoce prędicari de primis; vt homo & animal de Socrate, & de eodem item Socrate, rationale. Omnia nanque hæc de Socrate prędicãtur nomine pariter & ratione id quod vniuoce prædicari supra definitum est. Substantiæ præterea nihil est contrarium. Quod tamẽ omnino verum esse non videtur, cum igni, aqua, & aquæ ignis contrarius esse putetur. Sane hunc scrupulum Boetius paucis verbis ita diluit, idque iuxta Alexandri Aphrodisæi mentem, Neutrum, inquiens, horum elementorum alteri contrarium est, licet eorum inter se qualitas repugnent diuersæq; sint. Substantię igitur nihil est contrarium. At nec proprium hoc substantiæ est, quando & quantitati perinde conuenit, & alijs quibusdam. Substantia item neq; magis, neq; minus suscipit, vt homo non est magis aut minus homo, vel seipso prius vel posterius, vel altero quolibet homine. Quod ergo dictum est, neq; magis neq; minus suscipit, id ita intelligitur ꝙ substãtia ipsa neq; intenditur, neq; remittitur. Sed nec illud substantiæ proprium, quando neque circulus alio circulo magis aut minus circulus est. Videtur autem omnis substantia hoc aliquid significare. id quod in primis quidem substantijs haud dubie ita se habet. In secundis vero non ita plane, nisi ob appellationis figurã, vt quum quis dicit hominem, aut animal, is iam perinde ac quendam hominem, aut quoddam animal dixisse videri potest. Atqui id ita nõ est. Quapropter secunda

substantia nō hoc aliquid, sed potius quale quid significat. Maxime verò propriū substantiæ est, quod tametsi vna eademq; numero ipsa existit, secundū sui tñ mutationem, contrariorum susceptibilis est, vt quidā homo: qui licet vnus, idemque numero maneat, ipse tamē nūc calidus, nunc frigidus, nunc paruus, nunc studiosus existit, mutaturque hoc pacto interim contrarijs inter se qualitatibus: id quod neq; orationi, neq; opinione conuenire pōt. Quippe quod neutra earū (quantū quidem in ipsa est) mutatur: & si aliquādo vera, aliquādo falsa iudicat: quin potius res ipsa, de qua vel oratio profertur, vel opinio habetur, mutationē sui admittit, patiturq; . Nā vt Aristoteles inquit, eatenus oratio aut vera, aut falsa est, quatenus res se habet. Idem de opinione sentiendum.

ARISTOTELES de more habet ea quæ à sensibus remotissima sunt, per ea quę sensibus proximiora sunt, explicare. Quam docendi rationem Aristoteles in libris de anima de hystoria, partibus, generatione animaliū, secutus est. Hoc loco itaque Cæsarius Aristotelem secutus, substātiam quæ intellectu percipitur, per proprietates quæ nobis notiores sunt, copiosius declarat. *Omnibus substantijs.*] Prima hæc cōmunitas propria videtur secūdo modo. Nā omni substantiæ, & non soli cōuenit. *Sed & earum perinde differentijs.*] Ex hoc loco aliquis conuincerę poterit differētias non esse substantia. Nam hic nominatim Cęsarius dicit, non ęsse in subiecto conuenirę alijs à substantijs, nimirum differentijs. Hic nodus sic dissoluendus est. Differentia, nec omnino est substantia, nec omnino accidēs, sed mediastinum locū inter vtrunq; tenet, est.n. qualitas (vt vulgò loquimur) substātialis. *Omnibus insuper.*] Secundę.n. substantię, & nominę, & ratione dę primis dicunt. *Substantiæ præterea.*] Huius ratio est facilis qā contraria propriē in solis qualitatibus reperiuntur.

tur. *Substantia item.*] Hic locus a nobis iā explicatus est. Hoc tamē addā. Res omnis cuius est aliqs terminus essentiæ suę, & ad quē cū peruenerit habet essentiæ illius nomen, non dicitur esse hoc magis, aut minus quod sit. Quēadmodum Cicero dicit de Beato, lib. 5. Tuscula. Nam & qui beatus est, non intelligo quid requirat, vt sit beatior. Ita substātia post quam peruenit ad terminū suæ perfectionis nō dicitur magis, aut minus, alioqui non esset perfecta. *Videtur autem.*] Prima substantia significat hoc aliquid hoc est rem singulā rem. Secunda substantia prima facie etiam videtur significare rem singularem ob appellationis figuram, hoc est quia dicitur de prima. Sed non est ita quin potius quale quid significat, hoc est naturam communē multis, & speciebus, & indiuiduis, Neque hic quale sumitur quemadmodū in prædicamento qualitatis, scilicet pro qualitate accidētaria, sed pro notione cōmuni essentiali. *Maxime vero.*] Hęc sexta cōmunitas est propria quarto modo nam conuenit omni substātiæ. Primis per se, secundis quatenus insunt primis: vt quia hic homo ęgrotat, dicimus hominem ęgrotare. Preterea conuēnit soli substantiæ. Nam nihil ex prędicamento accidentium, manens vnum, & idem numero, contraria vicissim recipit. *Id quod.*] Recipit tacitam obiectionem, substantia recipit contraria secundum sui mutationem, at oratio, & opinio si contraria suscipiant, ipsa non mutantur. Deinde oratio, & opinio non suscipiunt verum, vel falsum, sed potius res ipsa. Nam veritas orationis, vel opinionis, pendet à re ipsa. Vt enim se res habet, inquit, Aristoteles, ita oratio est vera, vel falsa.

De quantitate.

Quantitas *est secundum quam in partes quippiam diuiditur. Quantitatis autem alia continua est, alia vero discreta. Continua quantitas ab Aristotele ea esse definitur, cuius partes ad eundem terminum communem copulantur, vt lineæ ad punctum ad lineam superficiei, & ad superficiem demum ipsis corporis. Id,*

quod

quod de linea ostendisse satis fortaßis fuerit, quantum præsens hoc institutum exigit. Itaq; sit linea aliqua in duas partes per punctum in ea signatum, secta, animo, tamen magis quàm re ipsa. Hæc quia continua est, partes ipsas ad eundem illum punctum, nempe terminum vtriq; communem (sicq;) cohærentes habet & copulatas. Continua ergo quantitas est, vt linea, vt superficies, corpus. Additur his & tempus, cuius partes, quoniam succeßione solum continuantur, ad instans, quod & nunc dicitur, copulari habeat. Et locus, sed improprie, quippe quòd re magis quàm ratione quantitas sit. Porrò discreta quantitas est, cuius partes ad nullum tertium communem copulantur, sed à se inuicē seiunctæ sunt, atq; discretæ, vt numerus, & oratio. Numeri quippe, vt exempli causa, denarij partes sunt, quinque, & quinque, aut tria & septem, aut quomodolibet aliter idem diuidatur numerus ipsæ nimirum, quęcunque eius numeri partes fuerint, inter se disiunctæ sunt atque separatę. Sic & in oratione partes, nempe literæ & syllabæ, & item dictiones, tum breuitate, longitudineue, tum ipsa prolatione separantur, quin etiam scriptura, vt per quam oculi eas facilè discernant, atque distinguant.

Inter nouem prædicamenta] accidentiū, quantitas primum locum tenet, quia mediante quantitate cætera in substātia sunt. adde, omnis res simulatque est in numerum cadit (est enim vna vel plures) hęc autē quantitatis scientia colligun tur: *Continua quantitas*] Continua quantitas sic dicta est quia partes ita sunt connexę, & copulatæ, vt si quis eas seiungere velit diuellere necesse sit. Vt linea superficies corpus. Terminus communis hic dicitur qui est finis vnius par-

tis,

tis,& initium alterius vt punctum in linea, linea in superficie,superficies in corpore. *Additur his & tempus.*] Aristoteles in prædicamento substantię docet tempus esse quātitatem per se. At decimo tertio cap.5.lib. priore Philosophię disertè docet tempus esse quantitatem per accidens. Quæ duo tā pugnātia sunt quàm quæ maximè. Hæc questio ista difficilis sic est dissoluēda. Aristoteles quinto metaphysices sumit quantitatem secundum esse,& sic tempus est quātitas per accidens,quia habet esse a magnitudine in prędicamento quantitatis. Quantitas sumitur secundum rationem mensurę & eo modo tempus est quantitas per se quia habet rationem mensuræ per se. *Et locus.*] locus quocunque quis seuertat siue rem spectet,siue rationē non videtur esse quantitatis species distincta ab alijs. Nam secundum rē est superficies. Est enim locus vt Aristoteles quarto libro de physico auditu finit,superficies concaua corporis continentis immobilis prima: si quis spectet rationem locus est ex numero relatorum. Nam ad locatum refertur: propterea proxime videntur mihi ad veritatē accedere qui scribunt Aristotelem hic veterū Philosophorum opinionē secutum. Qui dicebāt locum esse quoddam spatium immensum, in quo cū corpora erant plenum vocabant,cum vero nulla corpora continebat,dicebant esse vacuum. Prudenter igitur. Aristoteles in prima Philosophia veterū opinionē explosit. Nā cū quantitatis species enumeraret, omisso loco. substituit motum, *Porrò discreta*] Discreta quantitas sic dicta est quòd partes eius sint discretę disiunctæ,separatę. *Numeri quippe*] hic locus de numero numerante est intelligendus. Est autem numerus numerans numerus absolutè acceptus & rebus non applicatus, vt denarius. Numerus numeratus est numerus rebus ipsis applicatus vt decem homines. *Sic & in oratione*] Oratio hic sumitur pro certo quodam tenore syllabarum, quę modo extenduntur,modo contrahuntur. Idque quoniam fit in tempore quod est quantitas,oratio etiam quātitas est. Et quidem discretæ,quia syllabæ quarū quædam extenduntur,quædam contrahuntur,nullo termino communi copulantur.

De tribus quantitatis proprietatibus.

Cæterum *quantitati nihil est contrarium, id quod in ijs quidem, quæ finita sunt, nullam habet dubitationem, vt bicubito aut tricubito nihil est cōtrarium. In ijs vero quę sunt indefinita, videtur quidē alterum alteri contrarium esse, vt multum pauco, & magnum paruo: verum horū nihil quantitas est quemadmodum Aristoteles dicit, sed ad aliquid potius, quippe cum nihil sit, quod per se magnū aut paruum, multū aut paucum dicatur, sed id aliorum euenit respectu. Quantitas præterea neque magis neque minus suscipit vt di cubitum non est alio bicubito magis aut minus bicubitum, neque numerus alio numero magis, aut minus numerus est. Maxime autem proprium quantitati est, vt secundum eam æquale quicquā dicatur, aut inæquale. Ita secundum numerū, exercitus vnus alteri æqualis, aut inæqualis dicitur: & secundum magnitudinem lignum ligno æquale est, vt cùm alterum alteri respondet aut secundum longitudinem, aut secundum latitudinem, aut secundum crassitiem, aut secundum has omnes dimensiones simul. Quod quia suo constat ternario, perfecte quantum dicitur.*

CAETERVM] Definita quantitas est quę certa numeri quantitate cēsetur vt binarius ternarius indefinita quæ nulla certa numeri quantitatę cęnsetur, vt multum, paucum. *Maxime autem*] Aequale & inęquale non tam quantitates sunt quàm qualitates & passiones ipsius quantitatis.

De ijs quę ad aliquid dicuntur.

Ad *aliquid vero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicūtur, vel quomodolibet ad aliud, vt duplum hoc ipsum quod est, alterius*

dicitur nempe dimidij, itidem & sciētia. Etenim vt duplum dimidij duplum est, ita scientia, scibilis scientia. Adiectum est autē, vel quomodolibet aliter ad aliud, tu intelligamus relatiuorum quæ dā esse, quæ casu aliquo, quædam quę absquę casu referantur. Casu referuntur, quæ aliorum esse dicuntur: absque casu vero, quæ quomodolibet aliter ad aliud: vt cū dicitur, mons magnus ad montem paruum, relatio quidem est magni ad paruum, sed non quæ per casum facta sit, tametsi in ea casus accusatiuus sumptus est, qđ nimirū ideo euenire Boetius ait, quod illius relationis vis non in casu, sed in prępositione sola consistit. Per casum itaq; referuntur, cū aut per genitiuum referuntur, vt pater filij pater. Aut per datiuum, vt similis simili similis. Aut per ablatiuum, vt maius minori maius. Sunt etiā quæ mutatis casibus referātur, vt sciētia scibilis sciētia, & scibili sciētia scibile. Sunt itē quæ referātur nominibus eisdem, vt amicus amici amicus, et socius socijs socius. Sunt quæ diuersis, vt alia fere oīa. Sciendum aūt dictā definitionem Platonis esse, nō Aristotelis, id quod Boetius plane astruit: & proinde alia ab Aristot. ipso traditur, quæ huiusmodi est, & quidem propria. Ad aliquid sunt, quib. hoc ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere. Sane hac definitione ea relatiua describuntur, quæ in quadam comparatione, et relationis habitudine considerantur solum: vt quaternarius, quòd duplex est, nō ex se habet, sed hoc ipsum ex medio trahit, ad quod refertur, nempe ex binario. Atq; e diuerso binarius, quòd medius sit ex eo tantum habet, quòd ad quaternarium refertur. Relatiuorum igitur quę

proprie dicuntur, siue eorum quæ sunt ad aliquid, hoc est esse, id est, hæc eorum natura est, vt ad aliud referantur, sine quo ne intelligi quidem possunt. Quo fit, vt prior definitio maior sit quã posterior, hoc est, communior vt quæ omnia quæcunque ad aliquid vtcunq; dicuntur, complectatur.

RATIO ordinis cuius Philosophum valde curiosum esse oportet hæc est, posita quantitate ponitur maius aut minus hęc autẽ relata sunt ergo post quantitatem ordo efflagitat, vt de relatiuis dicatur. ad hęc in quantitate est mentio facta relatiuorum: vt autem huic prædicamento locis aliquid adferamus, tenenda in primis est hæc diuisio. Entium quędam sunt absoluta, vt substantia, quantitas, qualitas, quæ per se intelligi possunt. Alia sunt, relatiua quorum significatio ad aliud refertur: Non sum nescius auribus delicatoribus duram, & impositam hanc diuisionem videri. Sed & docentibus, & scribentibus (cuius ego sępe auditores meos de loco superiore commonefeci) artis vocabula non tam latina quàm vsu trita, vt res intelligatur: retinenda sunt. Verissime Fabius, non refert quibus quidque nominibus appelletur, modò de re constet. Nos si in hac spinosa & ieiunia Philosophia quatuor illas virtutes orationis, emendatam, perspicuam, ornatam benè accomodatam, exprimere non possumus, duas priores tamen emendatam & perspicuam (sine quibus nihil rectè docetur) retinere conabimur. Sed hęc Ἔξω τοῦ πράγματος καὶ λόγου. *Ad aliquid vero.*] Prima hęc finitio communis est, & omnia relatiuo quouis modo dicta complectitur. Prima pars finitionis ea continet, quæ cum casu ad se inuicẽ referũtur. Secunda vero ea complectitur quæ vel cum casu vel sine casu dicuntur. Prima hęc finitio est apud Platonem lib. 4. de Republicà. *Ad aliquid sunt*] secunda hæc descriptio complęctitur solũ relatiua quæ ex propria significatione relationem significant. Id enim sonant hæc verba, quibus hoc ipsum esse est ad aliud se habere. Et hęc vulgo dicuntur relatiua secundum esse. Alia sunt relatiua secundum dici, quę ex prima

ma ſignificatione ens abſolutum ſignificant, ſed ſecundo loco habitudinem & reſpectum, vt ſcientia, dominus.

De quinque eorum, quæ ad aliquid dicuntur, proprietatibus.

INEST *autem & his quæ ad aliquid dicuntur, contrarietas. Nam uirtus uitio, & ſcientia ignorantia contraria eſt. Atqui ut hoc ipſum, nec propriũ oĩb. eſt, ita nec cõe. Videntur itẽ & magis & minus ſuſcipere. Simile nãque alicui quippiã dicitur, & magis, & minus. Verum ne hoc quidem omnibus aut proprium, aut cõe. Omnia porrò quæ ſunt ad aliquid ad conuertentiã dicuntur, ut ſeruus domini ſeruus, & dominus ſerui dominus. Sed neque in his firma ſemper cõuertentia eſt, niſi conuenienter id ac quod dicitur, aſsignatur: ut ſi ala auis ala dicatur, non rectè aſsignatio facta eſt, & per hoc nec conuertitur, ut dicatur auis alæ auis: ſed ſi ala alati ala dicatur, iam cõuertentia fiet hoc pacto, alatum ala alatum. Proinde recte Ariſtoteles nos monuit, neceſſe eſſe aliquoties, ut nomina fingantur. Videntur autem ea quę ad aliquid dicuntur, ſimul eſſe natura, id quod in pluribus, quidem uerum eſt, ut ſimul ſunt duplum, & dimidium, dominus item & ſeruus. In aliquibus uerò non ita eſt: nam ſcibile quippiam eſt, cuius tamen ſcientia fortaſsis nondum habetur. Vnde & à nonnullis haud ab re relatiuorum talis aſsignatur diſtinctio, ut ſint quædam quæ actu referantur, quædam quæ poteſtate ſolum. Maxime uero proprium eſt eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quòd ex his uno definite cognito, cognoſcitur eodem modo, & reliquum: ut ſi quis definitè ſciam quippiam duplum eſſe, idem ẽt de-*

finitè scit id, cuius est duplum, nēpe dimidium. Quemadmodum si quis scierit Anchisem Aeneæ esse patrem, is proculdubio iam sciet Aeneam Anchisæ filium esse.

Hoc loco regula tradēda est qua cognoscemus, quibus relatiuis insit contrarietas. Si prædicamento a quo relatiua sumuntur aliquid est contrarium, etiā relatiuis erit aliquid cōtrarium vt virtus & vitium relata sunt, illa refertur ad studiosum, hoc ad vitiosum. Cōtraria quoque sunt, quia a qualitate sumuntur, in qua proprie cōtraria reperiūtur, *Videntur.*) Hæc communitas etiam ex Prædicamentis, & quibus relatiua sumuntur intelligenda est. *Omnia porro.*) Conuerti hoc loco est quando primum refertur ad secundum, & rursus secundum ad primum, vt pater ad filium, & filius ad patrem. Sed id non semper cōtingit, nisi relatiua apte asignentur. *Videtur autem.*) Ea dicuntur hoc loco simul esse natura quæ mutuo se ponuntur, & interimunt, & quorum alterum non est causa alterius. Et relatiua actu secundum actum, Potestate relatiua, secundum potestatem se mutuo inferūtur,

De Qualitate,

Qualitas est, secundū quā quales esse dicimur, vt secundū Musicā musici, & secundū albedinem albi. Porrò qualitatis species ab Aristotele quatuor asignantur. Ex his vna est, q̄ habitus et dispositio, siue affectio dicitur: sed ab habitu dispositio differt, qd permanentior quidem habitus sit & diuturnior: dispositio verò facile mobilis & cito mutabilis. Et habitus qdem sunt, vt sciētia & virtutes: dispositiones vero, vt calor & frigus (quæ tamen exēpla magis analogicōs quàm re vera hoc loco ponuntur) tum & sanitas, & ægritudo, Namque secūdum has disponitur, afficiturq; quodam

dammodo homo, aut aliud quouis animal; verum cito in contrarias mutatur qualitates, vt à sanitate in ægritudinē facilis est transitus, & rursus, ab ægritudine in sanitatem. Nonnunquam vero euenit, vt earū aliqua temporis protractione in alicuius transeat naturam, vt nigritia ex solis ardore longo tēpore cōtracta, & quæ hectica febris Greco vocabulo à medicis dicta est. Latino vero habitualis dici pōt. Vnde, fit, vt dispositio quasi quædā via sit ad habitum, & per hoc habitus imperfectus, Habitus vero constans omnino atq; perfecta dispositio, & veluti ipsius dispositionis terminus, Hinc habitus definitur, qualitas difficulter mobilis ab eo, in quo est: dispositio contra, qualitas quæ facile à subiecto dimouetur. Rursus autē, & habitus modo quodā dispositiones dici possūt: dispositiones vero, vt habitus dicātur, non est necesse. Alia autem qualitatis species est, quæ naturalis potētia & impotētia dicitur, secundum quam quidē quispiam non ex eo, quòd talis est, dicitur, sed quòd talis esse potest: vt docilis puer dicitur, nō qui iam doctus sit, sed qui aptus est doceri: & fragile lignū: nō quod iam fractum sit, sed quia tale est, vt frāgi possit. Sic durum dicitur, quod naturalem resistendi potentiam habet, vt nō facile secetur, diuidaturq́; cōtra molle, quod ad hoc naturalem habet impotentiā. Ad hunc quoq; modū & saltatores, & pugiles dicimus aliquos, non quòd in his artibus, saltandi inquā & concertādi, periculū vnquā fecerint, sed quòd ad eas insitā suapte natura potentiā habeant, habilitatemq́;. Tertia vero species ea esse dicitur, quæ passio, & passibilis qualitas nominatur, & differt hæc ab illa, perinde, atq; habitus

a dispositione, quòd passibiles quidem qualitates perpetuo perdurant, ut in melle dulcedo, & in glacie frigus: passiones autem ad tempus exortæ, facile commutantur: quare & qualitates uix dici merentur, & in facie rubor ex uerecũdia subortus, & ex metu pallor. Quarta demum qualitatis species est, quæ dicitur figura, & circa hoc aliquid constans forma, ut triangulum, quadratum, cubitum, & alia huiusmodi, quę qualia omnino dicuntur, ab ipsa uidelicet figura, hoc est, a linearum superficierumque deductione, si magnitudinis nomina sunt: uel a descriptione, situque numerorum, si multitudinis. Eadem insuper, & ab ipsa forma qualia dici solent, utpote a concinna partium compositione. Haud secus in his quæ artificio constant, sese habet id, quod dictum est, ut in domo, naui, statua, & alijs huiusmodi quorum unumquodque duplici qualitate affectum, ex iam dictis nemo non percipit, nempe tum figura, tum forma. Figura quidem, vt verbigratia, statua ab ipsorum lineamentorum deductione, qua hunc aut illum exprimit, & repræsentat. Forma vero a conuenienti illorum inter se consensu, quæ debita proportio rei dici solet, & commensuratio, a Græcis συμμετρία appellata.

Hæc qualitatis descriptio solum qualitates accidentarias cõplectitur. assignata est etiam per notius, quia quale denominatiuũ est notius quo ad sensum qualitate denominente. *Ex his.*] Aristoteles quatuor formas qualitatis proposuit, & singulas geminato vocabulò expressit, penuria (credo) simplicium vocum coactus: habitus & dispositio nec genere, nec specie, sed numero tantum differunt. Vt enim duo indiuidua qualitate accidentaria differunt tantum: ita habitus

bitus & diſpoſitio qualitate ſeparantur tantum. Habitus.n. eſt firma qualitas, diſpoſitio non eſt firma. *Alia autem*] Naturalis potentia eſt quædam qualitas congenita, alicui per quã ipſum redditur naturaliter potens ad aliquid agẽdum. Contra uerò de naturali impotẽtia dicendũ eſt. *Tertia vero*] Paſſio eſt qualitas tranſiens, quæ ſenſui infert paſſionem, vt calor tactui, uel quæ ex paſſione infertur, ut rubedo ex uerecundia. Paſſibilis qualitas eſt qualitas permanẽs, inferens ſenſui paſſionem, ut color plombeus ex melancholia. Cæterum hic exoritur quæſtio. Paſſio eſt genus ſummũ ergo non poteſt eſſe ſpecies. Hoc ſic dilutitur. Paſſio, ut eſt effectus actionis eſt genus ſummum, ſed ut ſenſum mouet eſt ſpecies qualitatis. *Quarta demum.*] Figura eſt, quæ termino uel terminis clauditur, ut circulus triangulus, Forma eſt ipſa protractio, & delineatio figuræ.

De communitatibus, & proprietatibus ipſius qualitatis.

INEST *autem, & qualitati contrarietas, ut iuſtitiæ iniuſtitia cõtraria eſt, & albedo nigredini. Verum non in omnibus hoc ita habet. Nempe rubori, & pallori, cæteriſq; huiuſmodi medijs coloribus nihil eſt contrarium Alioqui uni plura contraria erunt. Tum & figuræ nihil contrarium eſt, ut exempli gratia, triangulo, quadrato, cubito, necnon & ipſi circulo, Suſcipiunt autẽ & magis, & minus, non adeò qualitates ipſæ, ſed quæ ab his qualia denominatiue dicuntur: album magis, & minus album dicitur, uel ſeipſo, uel altero quolibet albo. At uero ne hoc quidem figuris ipſis cõuenit, ſuſcipere in quam magis, & minus. Nam quæcunque aut trianguli, aut quadrati, aut circuli definitionem ſuſcipiunt, omnia peræque aut triangula, aut quadrata, aut circuli ſunt. Sciendũ uerò, quòd tam hanc, quã il-*

Cognitione, quia tunc vnum quod cognoſcimus cum quid ſit,& ſubſtantiam eius intelligimus. Tempore, quia ſola hęc ſeparabilis eſt. *Subſtantia eſt.*] Tyrones hic admonendi ſunt, generum ſummorum nullam eſſe finitionem. Omnis enim finitio genere,& differentia conſtat. Supremorum autē generum nulla genera ſunt. Ob eandem rationem indiuiduorum nulla eſt propria finitio, quia nullas habent proprias differentias. Deſcribit ergo ſubſtantiā per id quod eſt proprium ſubſtantię, ſcilicet per ſe ſubſiſtere. *Quæ proprie*] ſingula hæc aduerbia ſuum pondus, & momentum habent. *Proprie*] quia primæ ſubſtantiæ ſenſibus obiiciuntur. *Principaliter*] quia primæ ſubſtantię alia omnia prius inſunt. *Maxime*] nam prima ſubſtantia vt Rodolphus agricola ait, eſt cui reliqua omnia ſunt innixa, quæque reliquorū receptaculum eſt,& fundamentum. *Secundarum*] Secūdæ ſubſtantiæ ſunt genera,& ſpecies primarum ſubſtantiarū. Quare color licet genus ſit, tamen non eſt ſecunda ſubſtantia, quia nō eſt genus primę ſubſtantiæ. *Cæterum*] docet nominis rationem cur primæ ſubſtantiæ dicantur. Hunc locū magni viri conuellere conatur: ſecundis ſubſtantijs interemptis etiam interimuntur primę, quocirca ſecundæ ſubſtantiæ primæ dicendæ Videntur. Hunc ſcrupulum ſic eximere oportet, vt primę ſubſtantiæ ſunt ſenſibus propinquiores: ita etiā primis nominibus appellandę erāt. *Intellectus inquit*] Locus hic eſt apud Ariſtotelem xxix.cap.j.lib. Poſteriorū. Ex ſingularibus plurimis, vniuerſale manifeſtum eſt. *Ex quo liquido conſtat*] Magis, & minus hoc loco non ſignificant intentionem, aut remiſſionem, ſed ſignificāt, potius ſimilius, propinquius. Hoc ſenſu ſubſtantię vocabula has voces admittunt. Sic Ariſtoteles accipiendus eſt primo cap.ij.lib. de Anima. Cum dicit corpora naturalia eſſe magis ſubſtantias quàm artificialia. *Porrò*] Huius loci ratio eſt, quia ſpecies infimæ æque propinquæ, primę ſubſtantiæ ſunt.

De ſex ſubſtantiæ proprietatibus.

Omnibus *ſubſtantijs, tam primis quam ſecundis, proprium quodammodo eſt, in ſubiecto nō eſſe.* Di-

co

co autem quodammodo, quando id non his conuenit solis, sed & earum perinde differentijs, quippe quæ nec ipsæ in subiecto sunt aliquo. Omnibus insuper secundis substantijs, & earum differentijs cõuenit vniuoce prędicari de primis; vt homo & animal de Socrate, & de eodem item Socrate, rationale. Omnia nanque hæc de Socrate prędicãtur nomine pariter & ratione id quod vniuoce prædicari supra definitum est. Substantiæ præterea nihil est contrarium. Quod tamẽ omnino verum esse non videtur, cum igni, aqua, & aquæ ignis contrarius esse putetur. Sane hunc scrupulum Boetius paucis verbis ita diluit, idque iuxta Alexandri Aphrodisæi mentem, Neutrum, inquiens, horum elementorum alteri contrarium est, licet eorum inter se qualitas repugnent diuersæq; sint. Substantię igitur nihil est contrarium. At nec proprium hoc substantiæ est, quando & quantitati perinde conuenit, & alijs quibusdam. Substantia item neq; magis, neq; minus suscipit, vt homo non est magis aut minus homo, vel seipso prius vel posterius, vel altero quolibet homine. Quod ergo dictum est, neq; magis neq; minus suscipit, id ita intelligitur ꝙ substãtia ipsa neq; intenditur, neq; remittitur. Sed nec illud substantiæ proprium, quando neque circulus alio circulo magis aut minus circulus est. Videtur autem omnis substantia hoc aliquid significare. id quod in primis quidem substantijs haud dubie ita se habet. In secundis vero non ita plane, nisi ob appellationis figurã, vt quum quis dicit hominem, aut animal, is iam perinde ac quendam hominem, aut quoddam animal dixisse videri potest. Atqui id ita nõ est. Qua propter secunda

substantia nō hoc aliquid, sed potius quale quid significat. Maxime verò propriū substantiæ est, quod tametsi vna eademq; numero ipsa existit, secundū sui tñ mutationem, contrariorum susceptibilis est, vt quidā homo: qui licet vnus, idemque numero maneat, ipse tamē nūc calidus, nunc frigidus, nunc paruus, nunc studiosus existit, mutaturque hoc pacto interim contrarijs inter se qualitatibus: id quod neq; orationi, neq; opinione conuenire pōt. Quippe quod neutra earū (quantū quidem in ipsa est) mutatur: & si aliquādo vera, aliquādo falsa iudicat: quin potius res ipsa, de qua vel oratio profertur, vel opinio habetur, mutationē sui admittit, patiturq; Nā vt Aristoteles inquit, eatenus oratio aut vera, aut falsa est, quatenus res se habet. Idem de opinione sentiendum.

ARISTOTELES de more habet ea quæ à sensibus remotissima sunt, per ea quę sensibus proximiora sunt, explicare. Quam docendi rationem Aristoteles in libris de anima de hystoria, partibus, generatione animaliū, secutus est. Hoc loco itaque Cęsarius Aristotelem secutus, substātiam quæ intellectu percipitur, per proprietates quæ nobis notiores sunt, copiosius declarat. *Omnibus substantijs.*] Prima hæc cōmunitas propria videtur secūdo modo. Nā omni substantiæ, & non soli cōuenit. *Sed & earum perinde differentijs.*] Ex hoc loco aliquis conuincerę poterit differētias non esse substantia. Nam hic nominatim Cęsarius dicit, non esse in subiecto conuenirę alijs à substantijs, nimirum differentijs. Hic nodus sic dissoluendus est. Differentia, nec omnino est substantia, nec omnino accidēs, sed mediastinum locū intervtrunq; tenet, est.n. qualitas (vt vulgò loquimur) substātialis. *Omnibus insuper.*] Secundę.n. substantię, & nominę, & ratione de primis dicunt. *Substantiæ præterea.*] Huius ratio est facilis qa contraria propriè in solis qualitatibus reperiuntur.

tur. *Substantia item.*] Hic locus a nobis iã explicatus est. Hoc tamẽ addã. Res omnis cuius est aliqs terminus essentiæ suę, & ad quẽ cũ peruenerit habet essentiæ illius nomen, non dicitur esse hoc magis, aut minus quod sit. Queadmodum Cicero dicit de Beato, lib. 5. Tuscula. Nam & qui beatus est, non intelligo quid requirat, vt sit beatior. Ita substãtia post quam peruenit ad terminũ suæ perfectionis nõ dicitur magis, aut minus, alioqui non esset perfecta. *Videtur autem.*] Prima substantia significat hoc aliquid hoc est rem singulã rem. Secunda substantia prima facie etiam videtur significare rem singularem ob appellationis figuram, hoc est quia dicitur de prima. Sed non est ita quin potius quale quid significat, hoc est naturam communẽ multis, & speciebus, & indiuiduis, Neque hic quale sumitur quemadmodũ in prædicamento qualitatis, scilicet pro qualitate accidẽtaria, sed pro notione cõmuni essentiali. *Maxime vero.*] Hęc sexta cõmunitas est propria quarto modo nam conuenit omni substãtiæ. Primis per se, secundis quatenus insunt primis: vt quia hic homo ęgrotat, dicimus hominem ęgrotare. Pręterea conuenit soli substantiæ. Nam nihil ex prędicamento accidentium, manens vnum, & idem numero, contraria vicissim recipit. *Id quod.*] Recipit tacitam obiectionem, substantia recipit contraria secundum sui mutationem, at oratio, & opinio si contraria suscipiant, ipsa non mutantur. Deinde oratio, & opinio non suscipiunt verum, vel falsum, sed potius res ipsa. Nam veritas orationis, vel opinionis, pendet à re ipsa. Vt enim se res habet, inquit, Aristoteles, ita oratio est vera, vel falsa.

De quantitate.

Quantitas est secundum quam in partes quippiam diuiditur. Quantitatis autem alia continua est, alia verò discreta. Continua quantitas ab Aristotele ea esse definitur, cuius partes ad eundem terminum communem copulantur, vt lineæ ad punctum ad lineam superficiei, & ad superficiem demum ipsis corporis. Id,

quod

quod de linea ostendisse satis fortaßis fuerit, quantum præsens hoc institutum exigit. Itaq; sit linea aliqua in duas partes per punctum in ea signatum, secta, animo, tamen magis quàm re ipsa. Hæc quia continua est, partes ipsas ad eundem illum punctum, nempe terminum vtriq; communem (sicq;) cohærentes habet & copulatas. Continua ergo quantitas est, vt linea, vt superficies, corpus. Additur his & tempus, cuius partes, quoniam succeßione solum continuantur, ad instans, quod & nunc dicitur, copulari habeat. Et locus, sed improprie, quippe quòd re magis quàm ratione quantitas sit.. Porrò discreta quantitas est, cuius partes ad nullum tertium communem copulantur, sed à se inuicẽ seiunctæ sunt, atq; discretæ, vt numerus, & oratio. Numeri quippe, vt exempli causa, denarij partes sunt, quinque, & quinque, aut tria & septem, aut quomodolibet aliter idem diuidatur numerus ipsæ nimirum, quęcunque eius numeri partes fuerint, inter se disiunctæ sunt atque separatę. Sic & in oratione partes, nempe literæ & syllabæ, & item dictiones, tum breuitate, longitudineue, tum ipsa prolatione separantur, quinetiam scriptura, vt per quam oculi eas facilè discernant, atque distinguant.

Inter nouem prædicamenta] accidentiũ, quantitas primum locum tenet, quia mediante quantitate cætera in substãtia sunt. adde, omnis res simulatque est in numerum cadit (est enim vna vel plures) hęc autẽ quantitatis scientia colligun tur: *Continua quantitas*] Continua quantitas sic dicta est quia partes ita sunt connexę, & copulatæ, vt si quis eas seiungere velit diuellere necesse sit. Vt linea superficies corpus. Terminus communis hic dicitur qui est finis vnius par-

tis,

tis,& initium alterius vt punctum in linea, linea in superficie,superficies in corpore. *Additur his & tempus.*] Aristoteles in prædicamento substantię docet tempus esse quātitatem per se. At decimo tertio cap.5.lib. primę Philosophię disertè docet tempus esse quantitatem per accidens. Quæ duo tā pugnātia sunt quàm quæ maximè. Hæc quęstio ita difficilis sic est dissoluēda. Aristoteles quinto metaphysices sumit quantitatem secundum esse,& sic tempus est quātitas per accidens,quia habet esse a magnitudine in prędicamentò quantitatis. Quantitas sumitur secundum rationem mensurę & eo modo tempus est quantitas per se quia habet rationem mensuræ per se. *Et locus.*] locus quocunque quis seuertat siue rem spectet,siue ratione non videtur esse quantitatis species distincta ab alijs. Nam secundum rē est superficies. Est enim locus vt Aristoteles quarto libro de physico auditu finit,superficies concaua corporis continentis immobilis prima: si quis spectet rationem locus est ex numero relatorum. Nam ad locatum refertur: propterea proxime videntur mihi ad veritatē accedere qui scribunt Aristotelem hic veterū Philosophorum opinionē secutum. Qui dicebāt locum esse quoddam spatium immensum, in quo cū corpora erant plenum vocabant,cum vero nulla corpora continebat,dicebant esse vacuum. Prudenter igitur. Aristoteles in prima Philosophia veterū opinionē explosit. Nā cū quantitatis species enumeraret, omisso loco. substituit motum, *Porrò discreta*] Discreta quantitas sic dicta est quòd partes eius sint discretę disiunctæ,separatę. *Numeri quippe*] hic locus de numero numerante est intelligendus. Est autem numerus numerans numerus absolutè acceptus & rebus non applicatus, vt denarius. Numerus numeratus est numerus rebus ipsis applicatus vt decem homines. *Sic & in oratione*] Oratio hic sumitur pro certo quodam tenore syllabarum, quę modo extenduntur,modo contrahuntur. Idque quoniam fit in tempore quod est quantitas,oratio etiam quātitas est. Et quidem discretæ,quia syllabæ quarū quædam extenduntur,quædam contrahuntur,nullo termino communi copulantur.

D

De tribus quantitatis proprietatibus.

Cæterum *quantitati nihil est contrarium, id quod in iis quidem, quæ finita sunt, nullam habet dubitationem, vt bicubito aut tricubito nihil est cõtrarium. In iis vero quę sunt indefinita, videtur quidẽ alterum alteri contrarium esse, vt multum pauco, & magnum paruo: verum horũ nihil quantitas est quemadmodum Aristoteles dicit, sed ad aliquid potius, quippe cum nihil sit, quod per se magnũ aut paruum, multũ aut paucum dicatur, sed id aliorum euenit respectu. Quantitas præterea neque magis neque minus suscipit vt di cubitum non est alio bicubito magis aut minus bicubitum, neque numerus alio numero magis, aut minus numerus est. Maxime autem proprium quantitati est, vt secundum eam æquale quicquã dicatur, aut inæquale. Ita secundum numerũ, exercitus vnus alteri æqualis, aut inæqualis dicitur: & secundum magnitudinem lignum ligno æquale est, vt cùm alterum alteri respondet aut secundum longitudinem, aut secundum latitudinem, aut secundum crassitiem, aut secundum has omnes dimensiones simul. Quod quia suo constat ternario, perfecte quantum dicitur.*

CAETERVM] Definita quantitas est quę certa numeri quantitate cẽsetur vt binarius ternarius indefinita quæ nulla certa numeri quantitate cẽsetur, vt multum, paucum. *Maxime autem*] Aequale & inęquale non tam quantitates sunt quàm qualitates & passiones ipsius quantitatis.

De iis quę ad aliquid dicuntur.

Ad *aliquid vero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicũtur, vel quomodolibet aliter ad aliud, vt duplum hoc ipsum quod est, alterius*

dicitur

dicitur nempe dimidij, itidem & sciētia. Etenim vt duplum dimidij duplum est, ita scientia, scibilis scientia. Adiectum est autē, vel quomodolibet aliter ad aliud, tu intelligamus relatiuorum quædā esse, quæ casu aliquo, quædam quę absque casu referantur. Casu referuntur, quæ aliorum esse dicuntur: absque casu vero, quæ quomodolibet aliter ad aliud: vt cū dicitur, mons magnus ad montem paruum, relatio quidem est magni ad paruum, sed non quæ per casum facta sit, tametsi in ea casus accusatiuus sumptus est, qđ nimirū ideo euenire Boetius ait, quod illius relationis vis non in casu, sed in prępositione sola consistit. Per casum itaq; referuntur, cū aut per genitiuum referuntur, vt pater filij pater. Aut per datiuum, vt similis simili similis. Aut per ablatiuum, vt maius minori maius. Sunt etiā quæ mutatis casibus referātur, vt sciētia scibilis sciētia, & scibili sciētia scibile. Sunt itē quæ referātur nominibus eisdem, vt amicus amici amicus, et socius socijs socius. Sunt quæ diuersis, vt alia fere oīa. Sciendum aūt dictā definitionem Platonis esse, nō Aristotelis, id quod Boetius plane astruit: & proinde alia ab Aristot. ipsō traditur, quæ huiusmodi est, & quidem propria. Ad aliquid sunt, quib. hoc ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere. Sane hac definitione ea relatiua describuntur, quæ in quadam comparatione, et relationis habitudine considerantur solum: vt quaternarius, quòd duplex est, nō ex se habet, sed hoc ipsum ex medio trahit, ad quod refertur, nempe ex binario. Atq; e diuerso binarius, quòd medius sit ex eo tantum habet, quòd ad quaternarium refertur. Relatiuorum igitur quę

proprie dicuntur, siue eorum quæ sunt ad aliquid, hoc est esse, id est, hæc eorum natura est, vt ad aliud referantur, sine quo ne intelligi quidem possunt. Quo fit, vt prior definitio maior sit quā posterior, hoc est, communior vt quæ omnia quæcunque ad aliquid vtcunq; dicuntur; complectatur.

RATIO ordinis cuius Philosophum valde curiosum esse oportet hæc est, posita quantitate ponitur maius aut minus hęc autē relata sunt ergo post quantitatem ordo efflagitat, vt de relatiuis dicatur. ad hęc in quantitate est mentio facta relatiuorum: vt autem huic prædicamento locis aliquid adferamus, tenenda in primis est hæc diuisio. Entium quędam sunt absoluta, vt substantia, quantitas, qualitas, quæ per se intelligi possunt. Alia sunt. relatiua quorum significatio ad aliud refertur: Non sum nescius auribus delicatoribus duram, & impositam hanc diuisionem videri. Sed & docentibus, & scribentibus (cuius ego sępe auditores meos de loco superiore commonefeci) artis vocabula non tam latina quàm vsu trita, vt res intelligatur: retinenda sunt. Verissime Fabius, non refert quibus quidque nominibus appelletur, modò de re constet. Nos si in hac spinosa & ieiunia Philosophia quatuor illas virtutes orationis, emendatam, perspicuam, ornatam benè accomodatam, exprimere non possumus, duas priores tamen emendatam & perspicuam (sine quibus nihil rectè docetur) retinere conabimur. Sed hęc ἔξω τῶν πράγματος καὶ λόγον. *Ad aliquid vero.*] Prima hęc finitio communis est, & omnia relatiuo quouis modo dicta complectitur. Prima pars finitionis ea continet, quæ cum casu ad sę inuicē referūtur. Secunda vero ea complectitur quæ vel cum casu vel sine casu dicuntur. Prima hęc finitio est apud Platonem lib. 4. de Republicā. *Ad aliquid sunt*] secunda hæc descriptio complectitur solū relatiua quæ ex propria significatione relationem significant. Id enim sonant hæc verba, quibus hoc ipsum esse est ad aliud se habere. Et hęc vulgo dicuntur relatiua secundum esse. Alia sunt relatiua secundum dici, quę ex pri-

ma

ma significatione ens absolutum significant, sed secundo loco habitudinem & respectum, vt scientia, dominus.

De quinque eorum, quæ ad aliquid dicuntur, proprietatibus.

Inest *autem & his quæ ad aliquid dicuntur, contrarietas. Nam uirtus uitio, & scientia ignorantia contraria est. Atqui ut hoc ipsum, nec propriũ oĩb. est, ita nec cõe. Videntur itẽ & magis & minus suscipere. Simile nãque alicui quippiã dicitur, & magis, & minus. Verum ne hoc quidem omnibus aut proprium, aut cõe. Omnia porrò quæ sunt ad aliquid ad conuertentiã dicuntur, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Sed neque in his firma semper cõuertentia est, nisi conuenienter id ac quod dicitur, assignatur: ut si ala auis ala dicatur, non rectè assignatio facta est, & per hoc nec conuertitur, ut dicatur auis alæ auis: sed si ala alati ala dicatur, iam cõuertentia fiet hoc pacto, alatum ala alatum. Proinde recte Aristoteles nos monuit, necesse esse aliquoties, ut nomina fingantur. Videntur autem ea quę ad aliquid dicuntur, simul esse natura, id quod in pluribus, quidem uerum est, ut simul sunt duplum, & dimidium, dominus item & seruus. In aliquibus uerò non ita est: nam scibile quippiam est, cuius tamen scientia fortassis nondum habetur. Vnde & à nonnullis haud ab re relatiuorum talis assignatur distinctio, ut sint quædam quæ actu referantur, quædam quæ potestate solum. Maxime uero proprium est eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quòd ex his uno definite cognito, cognoscitur eodem modo, & reliquum: ut si quis definitè sciam quippiam duplum esse, idem ẽt de-*

finitè scit id, cuius est duplum, nēpe dimidium. Quemadmodum si quis scierit Anchisem Aeneæ esse patrem, is proculdubio iam sciet Aeneam Anchisæ filium esse.

Hoc loco regula tradēda est qua cognoscemus, quibus relatiuis insit contrarietas. Si prædicamento a quo relatiua sumuntur aliquid est contrarium, etiā relatiuis erit aliquid cōtrarium vt virtus & vitium relata sunt, illa refertur ad studiosum, hoc ad vitiosum. Cōtraria quoque sunt, quia a qualitate sumuntur, in qua proprie cōtraria reperiūtur, *Videntur.*) Hæc communitas etiam ex Prædicamentis, & quibus relatiua sumuntur intelligenda est. *Omnia porro.*) Conuerti hoc loco est quando primum refertur ad secundum, & rursus secundum ad primum, vt pater ad filium, & filius ad patrem. Sed id non semper cōtingit, nisi relatiua apte assignentur. *Videtur autem.*) Ea dicuntur hoc loco simul esse natura quæ mutuo se ponuntur, & interimunt, & quorum alterum non est causa alterius. Et relatiua actu secundum actum, Potestate relatiua, secundum potestatem se mutuo inferūtur.

De Qualitate.

QVALITAS est, secundū quā quales esse dicimur, vt secundū Musicā musici, & secundū albedinem albi. Porrò qualitatis species ab Aristotele quatuor assignantur. Ex his vna est, q̄ habitus et dispositio, siue affectio dicitur: sed ab habitu dispositio differt, qd per manentior quidem habitus sit & diuturnior: dispositio verò facile mobilis & cito mutabilis. Et habitus qdem sunt, vt sciētia & virtutes: dispositiones vero, vt calor & frigus (quæ tamen exēpla magis analogicōs quàm re vera hoc loco ponuntur) tum & sanitas, & ægritudo. Namque secūdum has disponitur, afficiturq; quo-

dam

dammodo homo, aut aliud quouis animal; verum cito in contrarias mutatur qualitates, vt à sanitate in ægritudinẽ facilis est transitus, & rursus, ab ægritudine in sanitatem. Nonnunquam vero euenit, vt earũ aliqua temporis protractione in alicuius transeat naturam, vt nigritia ex solis ardore longo tẽpore cõtracta, & quæ hectica febris Greco vocabulo à medicis dicta est. Latino vero habitualis dici põt. Vnde, fit, vt dispositio quasi quædã via sit ad habitum, & per hoc habitus imperfectus, Habitus vero constans omnino atq; perfecta dispositio, & veluti ipsius dispositionis terminus, Hinc habitus definitur, qualitas difficulter mobilis ab eo, in quo est: dispositio contra, qualitas quæ facile à subiecto dimouetur. Rursus autẽ, & habitus modo quodã dispositiones dici possũt: dispositiones vero, vt habitus dicãtur, non est necesse. Alia autem qualitatis species est, quæ naturalis potẽtia & impotẽtia dicitur, secundum quam quidẽ quispiam non ex eo, quòd talis est, dicitur, sed quòd talis esse potest: vt docilis puer dicitur, nõ qui iam doctus sit, sed qui aptus est doceri: & fragile lignũ: nõ quod iam fractum sit, sed quia tale est, vt frãgi possit. Sic durum dicitur, quod naturalem resistendi potentiam habet, vt nõ facile secetur, diuidaturq; cõtra molle, quod ad hoc naturalem habet impotentiã. Ad hunc quoq; modũ & saltatores, & pugiles dicimus aliquos, non quòd in his artibus, saltandi inquã & concertãdi, periculũ vnquã fecerint, sed quòd ad eas insitã suapte natura potentiã habeant, habilitatemq;. Tertia vero species ea esse dicitur, quæ passio, & passibilis qualitas nominatur, & differt hæc ab illa, perinde, atq; habitus

a dispositione, quòd passibiles quidem qualitates perpe tuo perdurant, ut in melle dulcedo, & in glacie frigus: passiones autem ad tempus exortæ, facile commutantur: quare & qualitates uix dici merentur, & in facie rubor ex uerecũdia subortus, & ex metu pallor. Quarta demum qualitatis species est, quæ dicitur figura, & circa hoc aliquid constans forma, ut triangulum, quadratum, cubitum, & alia huiusmodi, quę qualia omnino dicuntur, ab ipsa uidelicet figura, hoc est, a linearum superficierumque deductione, si magnitudinis nomina sunt: uel a descriptione, situque numerorum, si multitudinis. Eadem insuper, & ab ipsa forma qualia dici solent, utpote a concinna partium compositione. Haud secus in his quæ artificio constant, sese habet id, quod dictum est, ut in domo, naui, statua, & alijs huiusmodi quorum unumquodque duplici qualitate affectum, ex iam dictis nemo non percipit, nempe tum figura, tum forma. Figura quidem, vt verbigratia, statua ab ipsorum lineamentorum deductione, qua hunc aut illum exprimit, & repræsentat. Forma vero a conuenienti illorum inter se consensu, quæ debita proportio rei dici solet, & commensuratio, a Græcis συμμετρία appellata.

Hæc qualitatis descriptio solum qualitates accidentarias cõplectitur. assignata est etiam per notius, quia quale deno minatiuũ est notius quo ad sensum qualitate denominente. *Ex his.*] Aristoteles quatuor formas qualitatis proposuit, & singulas geminato vocabulò expressit, penuria (credo) simplicium vocum coactus: habitus & dispositio nec genere, nec specie, sed numero tantum differunt. Vt enim duo indiuidua qualitate accidentaria differunt tantum: ita habitus

bitus & dispositio qualitate separantur tantum. Habitus.n. est firma qualitas, dispositio non est firma. *Alia autem*] Naturalis potentia est quædam qualitas congenita, alicui per quã ipsum redditur naturaliter potens ad aliquid agẽdum. Contra uerò de naturali impotẽtia dicendũ est. *Tertia vero*] Passio est qualitas transiens, quæ sensui infert passionem, vt calor tactui, uel quæ ex passione infertur, ut rubedo ex uerecundia. Passibilis qualitas est qualitas permanẽs, inferens sensui passionem, ut color plombeus ex melancholia. Cæterum hic exoritur quæstio. Passio est genus summũ ergo non potest esse species. Hoc sic dilutitur. Passio, ut est effectus actionis est genus summum, sed ut sensum mouet est species qualitatis. *Quarta demum.*] Figura est, quæ termino uel terminis clauditur, ut circulus triangulus, Forma est ipsa protractio, & delineatio figuræ.

De communitatibus, & proprietatibus ipsius qualitatis.

INEST *autem, & qualitati contrarietas, ut iustitiæ iniustitia cõtraria est, & albedo nigredini. Verum non in omnibus hoc ita habet. Nempe rubori, & pallori, cæterisq; huiusmodi medijs coloribus nihil est contrarium Alioqui uni plura contraria erunt. Tum & figuræ nihil contrarium est, ut exempli gratia, triangulo, quadrato, cubito, necnon & ipsi circulo. Suscipiunt autẽ & magis, & minus, non adeò qualitates ipsæ, sed quæ ab his qualia denominatiue dicuntur; album magis, & minus album dicitur, uel seipso, uel altero quolibet albo. At uero ne hoc quidem figuris ipsis cõuenit, suscipere in quam magis, & minus. Nam quæcunque aut trianguli, aut quadrati, aut circuli definitionem suscipiunt, omnia peræque aut triangula, aut quadrata, aut circuli sunt. Sciendũ uerò, quòd tam hanc, quã il-*

lam communitatem potius quàm proprietatem dixeri mus, quãdo ea secundum vtranq; dicta sunt, nec solis, nec omnibus conueniant qualitatibus. Maxime autem proprium qualitati est, vt secundũ eam similia, & dissimilia dicantur. Simile enim aut dissimile alterum al teri dicitur, non secundum aliud quippiam, quàm secundũ id quod quale est, siue à qualitate denominatur.

Inest autem.] Hęc communitas primo modo propria est. Conuenit enim soli Qualitati per se, cęteris prædicamentis non nisi propter Qualitates. Sed non omni qualitati conuenit. *Alioqui.*] Id incommodum sic ostenditur. Sic enim (doctrinæ causa) Pallor cõtrarius rubori. Viridis color eadem ratione erit rubori contrarius. Quia non est potior ratio de vno colore medio, quàm de alio. Quo fit vt plura scilicet pallor, & viridis color sint vni robori contraria secundum idem. Quod est euertere Aristotelis pronuntiatũ. Qui quarto capite primi libri de cœlo & mundo docet, vnũ tantum vni esse contrarium secundum idem. Nec sum nescius plura posse esse vni contraria diuersa ratione, vt audacia & timiditas fortitudini. Qua de re disserit Aristoteles viij. cap.ij. lib. Ethicorum, & in cap. de oppositis. *Suscipiunt.*] Denominatiua magis, & minus admittunt, non autem ipsa denominantia. *Maxime.*] Vt secundum quantitatem d cimur æquales vel inequales, sic secundum qualitatem similes, vel dissimiles.

De cęteris sex Prædicamentis breuis annotatio.

DECVRSIS *hactenus prioribus quatuor prædi camẽtis ex Aristotelis traditione, quę certè considera tione aliqua egere visa sunt etiã ipsi Aristoteli, quem admodum idipsum & Boetius aperte attestantur. Restant posteriora sex: de quibus priusquam ea prosequa mur, præfari hoc p acto libuit Aristotelem videlicet,*

cum

cum priora illa quatuor latiſsime proſecutus eſſet, poſteaquàm omnia numero decem, in principio ſui tracta tus ex ordine connumeraſſet, & per cōuenientia exempla declaraſſet, hæc ſex poſteriora ne repetere quidem curaſſe, præterquam ex his duo tantum Agere, & Pati, ſed curſum admodum, atq; id profectò haud inconſulte; id quod & Iacobus Faber Stabulenſis ingenue conteſtatur, quòd eorum ſcilicet vocabula, præſertim vltimorum quatuor, trita prorſus, & vulgaria ſint, nullumq; proinde ad diſciplinas momentum habeant, immo vero ciuilibus, atq; forenſibus negotijs, necnon hiſtoriarum ſcriptoribus accommodatiora. Verum enimuero Gilbertus cognomēto Poretanus, non contentus hoc Ariſtotelis ſiue conſilio, ſiue iudicio, librū ſex vltimis ſcriptum reliquit, alijs mirificè probatum, alijs propemodum contemptum, vt quibus labor ille ſupervacaneus plane iudicatus ſit, quū ſi quid in illis ad diſciplinas vſus eſſet, id Ariſtotelem nequaquam latuiſſet. Nos igitur, vt tempori aliquid cōcedamus, vel potius ne ab inſtitutis quorundam prorſus adherrere videamur, inter Ariſtotelem ipſum, & hunc Gilbertum mediam tenebimus viam, & in tranſcurſu tantummodo de his ſuſceptum proſequemur tractatum.

Decurſis.] Ariſtoteles prolixe, copioſeque de quatuor primis prædicamentis diſſeruit, quia hæc principia, & elementa omnium aliorum ſunt. Succinte diſputat de reliquis ſex, quia hęc relationem ſignificant, quæ explicata fuit. Tum etiam quia hæc in libris de Phyſica auditu. & Prima Philoſophia explicantur.

De Actione, & Passione, & earum vtriusque tam communitatibus, quàm proprietatibus.

FACERE, *siue agere dicitur quispiã, cuius actio ab ipso in aliam quamlibet rem ueniens consideratur: Pati uerò is, in quo actio illa consideratur, ut in quem uenerat: ut quem secat quispiam, eius sectio in id quod secatur, transit. Et quum quid percutitur, percutientis actio in eo recipitur, atque eatenus ipsa percussio passio dicitur, Secare igitur, & percutere, agere est. Secari uerò, & percuti, pati. Actio igitur est, secundũ quam in id quod subijcitur, agere dicimur. Passio uerò illatio effectusq; actionis. Recipit autem agere, & pati contrarietatem, & magis & minus: quippe calefacere contrarium est ei, quod est frigefacere: & calefieri ei, id quod est frigefieri. Sic & calefacere & frigefacere, & calefieri, item & frigefieri dicimus hoc, uel illud magis, aut minus.*

Actio igitur] Actio hoc loco est forma quædam, per quã in materiam subiectam agere dicimur. Omnis enim actio requirit subiectum in quod vim suam explicet. Id dicitur hoc loco subijci quod ab alio virtute agendi superatur. *Recipit autem.*] Agere, & pati recipiunt contrarietatem, simili ter magis & minus per accidens, propter contrarias qualitates, quas patiens ab agente recipit, vt calefacere est contrarium ei quod est frigefacere, quia calor & frigus contraria sunt. *Videre intelligere.*] Huius ratio est, vt enim videre est suscipere speciem obiecti in oculo, ita intelligere est recipere formam rei intelligibilis in intellectu. Quare vtrunq; eorum pati est. Hac de re extat nobilis controuersia inter Peripateticos, Platonicos, Opticos, quam Ioannes vel Curio in Physica sua accurate examinat.

Qua ratione vocabula harum duarum Categoriarum discerni posſint.

SANE *in his duobus prędicamentis ſpectare oportet non ad figuram duntaxat ipſius dictionis, ſed ad ſignificata potius. Nam ſunt quædã, quæ & ſignificato & figuratione dictionis agendi uim habent, ut curare, docere, legere. Quædam figuratione tantum, nõ etiam ſignificato: quippe quæ actiue proferuntur, ſignificato tamen paſsiua ſunt: cuiuſmodi verba, ſeu voces ſunt timere, mœrere, uidere, intelligere. Quædã contra ſignificato quidem actiua ſunt, figuratione uero paſsiua: ut inſidiari, proficiſci. Atq; id quidẽ quod iam diximus, maxima ſanè ex parte comprobat, & confirmat Priſcia Gram. lib. 8. de uerborum ſignificationibus: Actiua, inquit, ſpecies actionem ſemper ſignificat, & facit ex ſe paſsiuum, exceptis duobus, metuo metuor, timeo timeor. Quin & ad ſenſus pertinentia uerba, ſi quis altius cõſideret, in actiuis uocibus paſsionem, & in paſsiuis actionem facere inuenimus, ut cum dico, uideo te, audio te, tango te, oſtendo me in ipſo actu aliquid pati.*

De ſitu & poſitione.] Stare, ſedere, accumbere, dicuntur conſtituere prædicamentum poſitionis, non q; ſint primogenia, & præcipua huius prædicamenti, ſed per ſua denominantia, ſtationem, ſeſſionem, accubitum. Denominatiua.n. non per ſe, ſed beneficio ſuorum denominantium ponuntur in prædicamentis. *Eorum autem*] Ea habent ſitum ſecundum naturam, quorum partes principia ſunt aliquorum motuũ, ut in homine caput pedes, in plantis radices, rami. Ea vero habent ſitum ſecundum artem, quorũ partes non ſunt principia motuum, ut colomna, fundamentum in domo. Elementorum ſitum, Ouidius lib. 1. Faſtorum, & Plinius lib. 2. cap. 5. eleganter deſcribunt.

De situ, siue Positione, & eius Species.

Situm esse Arist. ait denominatiue dici a positione. Quæ quidem licet ipsa sit alicuius eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quæ tamen ab ea denominatiue dicuntur, propriũ prędicamenti genus faciunt: vt a statione, quæ relatio est quædã, stare denominatiue dicitur, quod quidem est situm esse. Vnde & sitũ esse a Ioanne Damasceno id dicitur, quod positionẽ habet quoquomodo ad alterum, puta ad partes corporis, vel sic, vel sic se habẽtis. Huius deinde tres species esse dicit, stare, sedere, recumbere, id est, iacere. Et stare quidem est, erecto omnino corpore esse. Sedere verò partim erecto, partim incuruo. Recũbere vero in totũ esse corpore prostrato, quod et tribus contingit modis: nẽpe aut prone, aut supine, aut oblique. Eorum aũt quæsitum habẽt, hæc quidem secundũ naturam sita sunt, ut elementa in proprio & suo quodq; loco; hæc autem secundum artem, vt statuæ atq; columnæ. Rursus eorum quę sita sunt, hæc quidem sunt, quæ nunquam loco mouentur, vt terra; hæc vero, quę nunquam a motu quiescunt, vt cœlum.

Huius cap. interpretatio præcedit Contra enim quàm in alijs factum est, in quibus interpretatio sequitur.

De Vbi, & Quando, & Habere.

EODEM *prope modo, vt Boetio placet, & ubi, & quando, & habere, sese habent, vt quę nec ipse simpliciter intelligantur, quin potius ex alio naturam, id est, rationem trahant, id quod & Martianus Capella attestatur. Quo fit, vt nec vbi, nec qñ esse posint, nisi locus et tempus fuerint. Siquidem locum vbi, & tempus quando comitatur. Neq; verò idem est tempus & quando,*

nec locus & vbi, sed proposito prius loco, si qua res in eo loco est posita, vbi esse dicitur. Vnde & ab Aurelio Augustino recte dictū est: Locus est cuiq; rei, vbi est. Eodem modo si res quępiam in tempore est, quādo esse perhibetur, vt natale CHRISTI, *cum sit certo in tempore, nempe* VIII. *Calen. Ianuarij, quando ipsum esse dicimus. Vbi ergo & qñ hoc pacto a quibusdā definiuntur. Vbi est, quæ a loci circunscriptione procedit corporis locatio. Quando vero, quæ ex tēpore relinquitur rerū affectio. Habent autem & vbi & quādo proprias diuersitates. Nam vbi aliquoties quidē infinite dicitur, vt cū alicubi quempiā esse dicimus: aliquoties vero definite, vt in foro gymnasio. Sic & quando nunc definite, nunc indefinite dicitur. Habent rursus & ubi, & quando secundum locorum, & temporum differentias, diuisionesq; species quasdam & differentias. Et locorum quidem differentiæ sunt, sursum, deorsum, ante, pone, dextrorsum, læuorsum: Temporum vero, præsens, pręteritum, & futurum. Habere porro (vt subinde Boetius ait) est quiddā extrinsecus aduenìens, neq; innatum ei a quo habetur, imò aliud quàm est illud ipsum, à quo habetur, in se, vel potius circa se retinere: vt armatum esse, vel esse vestitum, & habere vestes, atq; arma, quæ cum eo qui habet, nata non sunt, neque aliqua communi natura proprietateve coniunguntur.*

Vbi ergo.] Vbi est quædam habitudo corporis locum aliquem obtinentis. Quæ habitudo in ipso loco prouenit ex eo, quia ipsum locatum à certo loco circunscribitur, & continetur. Vnde dicimus bellum geritur in Africa. Cato Vticæ se interfecit. *Quando.*] Quando est denominatio quæ à tempore oritur, vt Homerus fuit ante Hesiodum.

De

pore circa unam eandemque rem, simul esse nō possunt. Rodolphus sic. Opposita dicuntur quæ ita repugnant vnū vni, vt neque alterum de altero, neque ambo de eodem tertio dici possint. Illud hic silentio inuoluendum non est, oppositionem in tribus inueniri. In terminis, de qua differit hic Cæsarius. In syllogismis, de qua disputat. Aristot. decimoquinto cap. lib. ij. priorum. In propositionibus, cuius mētio est apud Aristotelem libro de interpretatione.

De oppositorum definitionibus, & proprietatibus.

CAETERVM *hæc quo nam pacto definiantur, dicendum item breuiter. At uerò quoniā de his, quæ ad aliquid seu relatiua dicuntur, supra dictū est, cùm de prædicamentis tractaremus: de reliquis tribus id tantum nunc agamus. Itaq; contraria definiuntur, quę in eodem genere posita, plurimum a se distant, qua eidem susceptibili vicissim insunt, vnde & mutuò se expellunt, nisi quę per naturā subiectis suis insunt. Itaq; ex contrarijs si vnū fuerit, non necesse est alterum esse. Contraria rursus eidē simul inesse est impossibile. Sed & contraria oīa circa idem, aut genere, aut specie versantur, vt ægritudo & sanitas circa corpus, iustitia, & iniustitia circa animā. Omnia insuper contraria, vel in eodē genere sunt, vt album & nigrum: vel in cōtrarijs generibus, vt iustitia, & iniustitia vel sunt ipsa cōtraria genera, vt virtus & vitiū, bonū itē & malū. Bono quippe malū ex necessitate contrariū est: malo aūt aliquādo quidē bonū, aliquādo verò, & malū. Id quod facile videre est in virtutibus, & vitijs moralibus. Sed & de contrarijs ipsis ad eundem ferè modum Victorinus loquitur in ijs commentarijs, quæ in Rhetorica Ci-*

ceronis

ceronis de inuention: scripsit. Contraria, inquit, tribus modis inueniri possunt: cum aut sub eodem genere species multum inter se distant; aut singulis generibus diuersis, species etiam diuersæ sunt; aut duo genera inter se diuersa sunt. Hæc ille. Porrò quæ secūdum habitum & priuationem opponuntur, ea esse definiuntur, quæ circa idem fieri nata sunt ordine irregreßibili, & tēpore per naturam determinato. Et hæc quidem sunt quæ potētię priuatione talia dicuntur. Nam quæ talia sunt priuatione actus, hæc vtiq; circa idem fieri possunt, ordine regreßibili; cuiusmodi sanc sunt motus, & quies, lux & tenebræ; somnus, & vigilia. Iam vero & quæ secundum affirmationem, & negationem opponuntur, ea ipsa definiuntur, quorum secundum se nullum datur medium, & quæ in contradictione consistunt. Contradictio porrò dicta est, quasi opposita dictio, idest locutio. Huius nimirum hoc præ cęteris propriū est, quod siue res subsistat, siue nō sit omnino, in alterutra tn̄ contradictionis parte vel veritas, vel falsitas semper inuenitur; quod certe in alijs oppositionibus minime euenit, Nā si quid omnino non est, illud neq; ægrū, neq; sanum esse potest, tum neq; cęcum, neq; videns. Nec, si non est omnino qui genuit, iā aut filius, aut pater erit. Veruntamen siue fuerit quippiam, siue non fuerit, contradictio nihilominus constabit semper. Et verum & falsum dicet, quicūq; dixerit Socrates est, vel Secrates nō est.

ITAQVE contraria) finitio hæc contrariorum cōplectitur solum qualitates accidentarias. Cuius prima pars reiicit priuatiua, quæ per se in nullo sunt genere. Secunda, colores medios, qui non plurimum distant. Vltima remouet ea quorum alterum est a natura. *Itaque est contrarys.* Huic loco obiicitur

obiicitur inexpugnabile argumētum. Aristoteles scribit tertio capite de cælo, & mundo, si vnum cōtrariorum sit, oportere alterum esse, vt si terra sit oportere ignem esse. nam hæc contraria sunt. Hoc obiectum sic deluendum est. in contrarijs elementorū si est vnum, oportet aliud esse, quia hæc perpetuo in se inuicem agunt, & a se mutuo patiuntur. Sed in alijs contrariis, id nō est necesse. *Porrò q̄ secundum habitum.*] Ex hac finitione priuatorum duplicia priuatiua constituenda sunt. Quædam potentiæ, quæ significant priuationē formæ, quæ recuperari non potest, vt cæcitas & visus. Alia sunt priuatiua actus, quæ actum solum auferunt, vt tenebræ & lux. Cum ergo dicitur a priuatione ad habitum non est regressus, id est accipiendum de priuatiuis potentię: nō autem actus. *Quorum secundum se.*] id adiectum est, quia inter omnia opposita est medium quoddam, quatenus ad cōtradictoria reducuntur. Inter cōtradictoria nullo modo est mediū. *Huius nimirum.*] Insignie discrimen inter contradictoria, & ceteras species oppositionis.

De quinque modis Prioris.

P R I V S *autem alterum altero quinq; dicitur modis. Primo quidē id quod secundū tēpus altero prius est, vt qđ antiquius altero est, aut netustius. Hinc Thebanorū bellum prius, idest, antiquius seu vetustius dicitur excidio Troiano, idcirco quòd tēpore præcesserit: & Phythagoram priorem, idest, seniorem Secratem dicimus, & Socratem Aristotele. Secundo autem modo prius illud dicitur, a quo nō conuertitur subsistēdi consequentia; quo quidē modo, vnū duobus prius est. Nam duobus existentibus, vnum iam esse consequens est, at non contra. Non enim si vnum est, consequens continuo erit, vt sint duo. Atque hoc modo quod prius est, secundum naturam prius esse dicitur. Tertio vero mo-*

do prius esse dicitur, quod ordine quodã anteuertit, id quod in disciplinis & orationibus Rethoricis, & alijs huiusmodi, ut in Reipubl. administrationibus facile est uidere. In disciplinis quidem, ut exempli causa in Geometria, elemẽta figurarũ delineationibus priora, sunt, & principia ijs, quæ ex illis demõstrantur, hoc est, ipsis conclusionibus. Elementa autem dico, punctũ, lineam, superficiẽ. In Rhetoricis uerò orationibus procemium, idest, exordium narratione prius est, & in reipub. administratione consiliũ actione. Quarto deinde modo prius id dicitur, quod melius est & honorabilius, & præstantius, & dignius altero. Quo sanè modo sol luna prior est, & anima corpore. Sed ut ipse Aristoteles ait, alienissimus hic modus est a significatione prioris. Siquidẽ isto modo (quod Boetius approbare uidetur) quicunque dignitate & reuerentia cæteris præcellunt, magis propriè uenerabiles & honorabiles dicuntur: ut uerò priores dicãtur, abusio potius est, quàm ulla proprietas. Quinto demum prius dicitur alterum altero in ijs, quæ secundum subsistendi consequentiã conuertuntur. nempe illud quod alterius quomodolibet causa est, & principium, ut ueritas imagine, & lux ipso lumine siue splendore, & in orationibus prius quidẽ est rem ipsam subsistere, quàm ueritas constet propositionis: ut si uerum est hominem esse, uera iam ea est oratio quæ dicit, homo est. Ac rursus si oratio uera est qua dicitur, homo est, uerum iam quoque est hominem esse: & tamen hominem esse, hoc est eius rei subsistentia, causa insuper est, ut propositio de homine uera habeatur. Itaque rei subsistentia, ueritate sermonis prior est.

De modis *prioris*] hunc modum primum, Aristoteles vocat præcipuum, quia ab hoc cæteri omnes denominantur, & quia quoad sensum notior est. *Secundo autem*] Secundo modo id est prius quo posito nō ponitur posterius & quo interempto interimitur posterius, vt posito animali nō ponitur homo, & sublato animali aufertur homo. Et generatim oē superius est prius secundo modo, si ad suū inferius referatur. *Tertio modo*] Tertio modo ea priora dicuntur quæ ordine quodam doctrinæ præponuntur, vt sequentibus pleniorem adferant lucem. Sic in Geometria finitiones lineæ superficiei sunt priores. *Quarto deinde*] hoc quarto modo id dicitur prius quod præstantius est. Aristoteles vocat hunc modum alienum, quia nō quatenus aliquid melius est prius est, sed quia in eodem genere aliud præcedit. Author simplicius: *Quinto demum*] hoc modo hic dicitur prius natura quod cum alio conuertitur, & illius est causa.

De tribus modis eorum, quæ sunt simul.

SIMVL *autem dicuntur aliqua tribus modis. Primo quidem & simpliciter & propriè simul dicuntur, quorum generatio eodem fit tēpore, vt gemini, qui ob id simul esse dicuntur, quòd unius temporis ortu editi sunt secundo verò modo simul dicuntur, quæcunque ad se inuicem conuertuntur, sed ita, vt alterum alteri subsistendi neque causa sit, neque principium: vt duplum & dimidium. Etenim hæc ad se inuicem conuertūtur: quoniam si duplum est, dimidiū est: & si dimidium, & duplum. & tamen neutrum alteri causa est, vt nec pater filio causa est vt sit, nec filius patri. Quod verò dico, hmōi est, Aeneas habuit Ascanium filium, non tamen causa fuit ut filius esset, sed ut esset Ascanius, Sicut igitur filius dicitur quispiam, cū primum ei fuerit pater, ita & pater iam dicitur, cum primùm ei fuerit filius. Tertio autem modo simul dicūtur, quæ ex co-*

dem genere ex aduerso diuiduntur à se inuicẽ, vt homo & equus. Homo nanque & equus, quoniam sub eodem genere ponuntur nẽpe animali, simul esse dicuntur. Eodẽ sanè modo & de cæteris speciebus dicendũ, quæ sub eodẽ genere, vel hoc, vel alio ponuntur. Quo fit, vt omnes species eiusdẽ generis æqueue sibimet sint, & generi illi æqualiter supponantur, Porrò aũt & differẽtiæ, quæ genus aliquod condiuidũt, simul esse dicuntur, vt rationale & irrationale. Sanè sciendũ quòd quæcunq; secundo & tertio modo simul sunt, hæc natura simul dicuntur, primo verò modo simul dicuntur tempore.

PRIMO *quidem & simpliciter.*] Quemadmodum id propriè prius est quod tẽpore aliud antecedit, ita ea propriè dicuntur simul quorum generatio in eodem est tẽpore *Secundo vero modo.*] Hic secundus modus differt à quinto: modo prioris. Nam hic alterum nõ est causa alterius, ibi verò alterum est causa alterius. *Vt nec pater.*] Pater non est causa filij, id verum est si spectes relationem, habitudinem: respectum: Nam omnis causa est prior suo effectu, Pater autẽ quatenus patris nomenclaturam habet, ne momento quidem tẽporis prior filio intelligi potest. Substãtia patris est causa substantię filij. Nam res ea quæ pater est, prior est tempore substantia filij. *Tertio modo.*] Hoc modo membra diuidẽtia aliquod totum sunt simul quatenus ad ipsum totum referũtur, vt ferrum & mansuetum respectu animalis. Si verò alterum membrorum ad alterum referatur vt ferrum ad mansuetum, alterum potest esse prius altero.

De sex sepciebus.

MOTVS *verò species sex sunt, generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, secundũ locum mutatio. Et generatio quidẽ motus est ab substantiam, cui opponitũ corruptio, motus proinde à substãtia. Augmentatio verò motus ad quantitatẽ, cui diminutio opponitur*

ponit, motus videlicet quo acquisita iã antea, & paulatim aucta quantitas fit minor, deperditurque: Alteratio est, qua aut qualitas acquiritur, aut deperditur acquisita. Secundum locum verò mutatio dicitur, quæ fit aut ad locum, aut circa locum: ad locum quidem, vt quæ secundnm rectum fieri dicitur: circa locum verò, quæ in gyrum siue in orbẽ. Omnium autem horum motuum ex aduerso quietem intelligimus, cum tamen in his speciebus motuum ipsi motus sibi inuicem cõtrarij sint, præter eum motũ, qui circa locum fieri dictus est, vt est motus corporum cœlestium, cui nullus motus contrarius est. Cæterũ aĩaduertendum hoc est, haud quaquam absonum esse, quod dictum est, motum esse motui contrarium, & itẽ quietẽ: quasi verò duo iam vni contraria esse dixerimus, non vnũ vni, vt in Physicis Aristoteles docet. Quando quidẽ id quod dictũ est secũdum aliud, & item aliud fieri intelligitur, quemadmodũ id Ioãnes Damascenus in sua Dialectica subtilissimè annotauit, Nã eidẽ motui motus quidẽ opponit, vt habitus & forma siue actus: qes verò, vt finis & priuatio.

MOTVS *Vero specie sex sunt.*] Motus vt res diuersorum prædicamentorum comitatur, ad dialecticum pertinet, sed vt est actus corporis mobilis ad physicũ pertinet. Motus hoc loco sumitur pro mutatione. Nam motus vt proprie, & strictim sumitur, tres tantum habet species: augumentationẽ, diminutionem, alterationem, motum localem. Videndus est Aristoteles. 2. cap. 5. lib. Ausculatorium. *Cæterum.*] Occurrit tacitæ obiectioni. Motus est contrarius motui, & quies motui contraria est, Ergo plura erunt contraria vni. Respondet non esse incommodum plura esse vni contraria secundum diuersa. Motus est contrarius motui, vt habitus habitui, sed quies est contraria motui, vt priuatio habitui.

De octo habendi modis.

HABERE *quoque multis modis dicitur. Nam habere quis dicitur, aut ut qualitatem aliquam, ut scientiam uel uirtutē: aut ut quantitatem, magnitudinemue, & hanc quidem uel bicubitam, uel tricubitam, aut alias quantamcunq;: aut ea quæ circa corpus sunt, vt uestimentum, cuiusmodi est subucula vel penula: aut ut in parte aliqua corporis, vt in digito anulum, vel torquem in collo; aut vt partem aliquā sui, nēpe manum, vel pedem, vel caput: aut vt in vase, quemadmodū modius dicitur habere triticū, & lagena vinum, & amphora aquā, vt sit habere pro continere: aut vt possessionem quomodo dicitur aliquis domū habere vel prędiū, aut vt vxorem, queadmodum vir vxorem habere dicitur. Sed vt Aristoteles quoq; ait, idq; per iocum (vt videtur) alienissimus hic habendi modus est: siquidem nihil aliud est virū habere vxorem, quàm eidem cohabitare, Ideo autem hunc habendi modum improprie dictū putant multi docti, ac per hoc penè respuūt, quòd aiunt non haberi posse, quod habentem habeat; sed multò rectius dici, viro mulierem esse, & pari vice mulieri virum.*

HABERE *quoque.*] Varius & multiplex est vsus huius verbi habere, ideo ne aliquid erroris in vocabulo relinquatur, eius enumerat potestate. Habere vt refertur ad suas species & armatum esse. Calceatum esse genus est, sed vt complectitur hos omnes modos multiplex videtur. Aristoteles hunc modum alienissimum vocat, quia in alijs modis id quod habet, non dicitur vicissim haberi ab eo quod habet, vt habens anulum non habetur vicissim ab anulo. Sed vt vir habet vxorem, ita etiam vxor virum. Paulò tamen

eruditius, dicemus, viro est vxor, & vxori est vir. Illud tanquam appendicem prædicamentorũ adiiciemus geminã eorũ potissimum esse vtilitatem. Hinc enim omniũ rerum in vniuersa natura, ordo facile cognoscitur: hinc etiã vocũ finitiones, si quãdo de earum vi & potestate dubitetur, petũtur. Prædicaméta enim, quæ voces cum quibus cognatiõnẽ habeant, ostendunt. Quintilianus lib. iij. cap. sexto, locos statuum fecisse videtur. Omnis quęstio proposita per hæc duci potest, Quid, quale, quantum id, de quo quęritur sit.

IN TRACTATVM TERTIVM PRAEFATIO BREVIVSCVLA.

EXPEDITA vtcunque à nobis in prioribus duobus, libris, siue tractatibus, ea parte Dialecticę, quam Elementariam vocant, vtpote quæ Prędicabilia tantum, & Prędicamenta, simplices quidem voces, complectatur: sequitur hinc tractatus tertius de Propositione, quę & ipsa, huius artis pars quędam est: quippe quæ prima ex simplicibus illis, & incomplexis vocibus, perfecta constituitur oratio. Atqui huius quoniam nomen & verbum partes sunt, & hæc ipse per vocem definiuntur, à vocę haud abre huius tractatus exordium summere licebit.

VOCES simplices enunciationem constituunt, explicatis itaq; uocibus simplicibus de Enunciatiõne dicẽdum est. Huius tractatus tertij scopus est: Naturã propositionis planum facere. Cuius mirifica est vtilitas. Nam in omni controuersia, negotio, oratione, Epistola, constituenda est aliqua propositio, in qua eius negotij summam, de qua loquimur comprehendamus. In oratione pro Cælio. Nemo studiosus est deditus voluptati. In causa Miloniana, omnis insidiator est iure occidendus. Et apud bonos authores sexcenta, de eo genere reperire licet. Cęsarius in hac prefatio-

ne tres Dialecticę partes, inuentionem, iudicium, elementariam constituere videtur. Sed elementaria sub inuentione continetur. Nam quinque vocum tractatus docet, quę voces cum quibus cognationem habeant, & in syllogismo medius terminus cum subiecto probandę conclusionis, cohęret. Quinque vocum ergo tractatio inuentionem termini medij, iuuat.

Quid sit vox, tum etiam quid Sonus.

VOX *igitur est, vt a nonnullis definitur Philosophis, exactu aeris elicita qualitas auribus accidens. A recentioribus autem, & ijs quidem, qui superioribus aliquot annis circa hanc artem versati sunt, magis conuenienter accommodateque ad hunc locum hoc pacto definitur. Vox est sonus, qui ab ore animalis proficiscitur, certis quibusdam naturæ instrumentis formatus. Sonus item ab eisdem quoq; definitur, quicquid proprie, & per se auditu percipitur. Itaque vox sonus est, non quilibet, sed qui (vt dictum est) ab ore animalis proficiscitur, formaturque interim certis quibusdam naturę instrumentis, quæ quidem sunt guttur, lingua, palatum, primores quatuor dentes, & labia duo, quibus à quibusdam additur & pulmo. Nam per guttur vocalis arteria intelligitur, quæ & spiritalis fistula appellatur. Ex quo iam liquidò patet, quòd neque manuum ad se inuicem complosus, neque pedum strepitus, aut fragor arborum, & in nubibus tonitrus, voces vllo modo dici debent. Quin & ob eandem fortassis causam, neq; tussis, neq; excreatio, & si quid huiusmodi est, voces propriè dici possunt, licet de animantis ore prodeant.*

Vox

Vox igitur.] μεθοδικῶς omnino Cæsarius progreditur quod & scribendi, & docenti, in primis curæ esse debet, Dicturus de nomine, verbo, oratione, quę voces sunt, prius docet quid vox & quæ eius diuisio. Quæ omnia etsi ad naturalem philosophum pertinent, potius quàm ad Dialecticum, hic tamen quatenus huic instituto vtile est, breuiter & in trāscur sū enarranda sunt. Tria ad vocis finitionem necessaria sunt. Percutiens, scilicet anima, percussum scilicet aer respiratione attractus & id ad quod fit percussio, scilicet arteria vocalis. Videndus est Aristoteles octauo cap. ij. lib. de anima, & nono capite tertij libri de historia Animalium. *Sonus item.*] Huius ratio est quia sonus est proprium obiectum auditus. Vt sonus edatur tria concurrant necesse est, Corpus percutiens, percussum, & aer motus vel collisus. *Nam per guttur.*] Arteria vocalis est conceptaculum spiritus naturalis misti, in quo plus spiritus est quam sanguinis. Contra, vena est conceptaculum sanguinis quod ἀγγεῖω medici vocāt, misti confusq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est minus spiritus, Videndus est Aulus Gellius lib. xvij, capite nono. *Debent.*] Quia non formantur omnibus naturalibus instrumentis; *Quin &*] Rationem huius reddit Aristoteles quia omnis vox est sonus significans naturaliter vel ad placitum.

De vocis diuisione.

VOCVM *autem alia quidem significatiua est, alia vero non significatiua. Porro significatiua vox ea dicitur, quæ per auditum aliquid intellectui repræsentat. Non significatiua autem, quę nihil omnino significat, ut quę neq; naturaliter, neq; secundum placitum apud intellectum quicquam constituit, vt literæ propemodū & syllabæ. Itaque bifariam vox significare dicitur, tum naturaliter, tum secundum placitum. Naturaliter quidem vox significare dicitur, quę naturalem duntaxat affectum animi monstrat, vt est dolor, aut gaudium, cuiusmodi sane voces sunt gemitus ægrotātium*

& lugentium eiulatus, insolentium item cachinus & risus indecēs, tum bonorum cuiusq; animaliū vox propria. Secundum placitum autem quæcunque ex impositione rem aliquam designat, vt sua vniuscuiusq; gentis lingua: siue loquella, qua quis vtitur, quoties alteri indicare volet quicquid animo conceperit. Hæc rursus diuiditur. Alia nanq; tempus secum ad significationem trahit, vt ambulo, alia præter tempus significat, vt homo. Cæterum hæc nomen, illa verò verbum apud Dialecticos appellatur, ex quorum vtriusque debita complexione vox constituitur, quæ oratio dicitur, vox proinde complexa, vt tam nomen, quàm verbum, vox incomplexa. At de nomine quidem primum hic dicamus oportet.

VOCVM AVTEM.) Prima diuisio vocum, alia significat determinatum aliquid, vt virtus, homo, alia nihil determinate vt voces infantiū, ebriosorum. *Itaque bifariam.*] Secunda diuisio. Vocum significatiuarū alia significat naturaliter, vt quæ apud omnes homines idē significat, vt gemitus ægroti. Alia ex arbitrio imponētis, vt sciētia. *Hæc rursus.*] Tertia diuisio. Vocum significatiuarum ex impositione, alia significat cum tempore, vt lego, alia sine tempore, vt fortitudo.

De nomie.

NOMEN *itaq; vox est significatiua, secundū placitū, sine tempore cuius nulla pars significatiua est separata, finitū aliquid designans, & casus recti. Sanè in hac definitione vox generis locū obtinet, vtpote pluribus communis. Significatiua, deinde adiectū est: nam sunt & voces, quæ nihil significant. Rursus secundum placitum; quòd sint voces, quæ naturaliter tantū significant.*

ficant. Sine tempore autem, quoniam verba quoq; voces sunt significatiuæ secundum placitum, sed distant à nominibus, quòd nomina quidem sine tempore: verba autem cum tempore significant. Adiectum præterea est, cuius nulla pars significatiua est separata, propter rationem, siquidem huius partes vtique & separatæ significant, vt mox dicetur. Postremò autem appositæ sunt particulæ duæ, vna quidem, nempe finitũ aliquid designans, propter nomina infinita: altera verò, quæ quidem est & recti casus propter nominũ obliquos casus: qui quoniam cum EST, *verbo copulati, plenam absolutamq; sententiam explicare non possunt, non nomina, sed casus nominum iure nuncupantur; vt non rectè dixeris, demonstrato quopiam, Catonis est, Catoni est, aut Catonem est: sed, Cato est.*

NOMEN ITAQVE.) Explicatis communibus ex quibus colligũtur genus & differentia nominis, integram conficit nominis finitionẽ. Nobile est caput apud Aristotelem. 14.2.lib.posteriorum, quo docet finitionẽ ex diuisiono inuestigandam esse: quod Dialectices candidatis ẽt, atque etiam commẽdo. Cæterum vt huic loco lucis aliquid adferamur, sciendum est authores in disciplinis tradendis, duplicẽ viam obseruare consueuisse, aut à toto ad partes progrediunt, & hęc dicitur resolutoria qua Aristoteles in libris priorũ vsus est, aut cõtra à partibus ad totum, & est compositoria. Qua Aristoteles in libro de interpretatione vsus est. Et eũ hic secutus est Cæsarius. Ex partibus enim nominis, in vestigauit nominis finitionem. Deinde ex finitione nominis & verbi, inquirit orationis finitionẽ. Cęsarius singulas particulas finitionis nominis, satis accurate enarrat. *Ait aut secundum placitum.*] Plato in Cratylo existimat, nõía simpliciter significare naturaliter, qa sunt naturales rerũ similitudines. Am

monius

monius vero putat nomina esse naturalia quo ad Aetymologiam. Quia nomina à proprietate in re ipsa reperta, imposita sunt. Sed si spectemus significationem, ex institutione significant. Aristoteles verò vult nomina significare ex impositione quia ab arbitrio imponentis, ad significandum imponuntur. *Nempe finitum.*] Ita colligit, omne nomen significat rem certam, nomen infinitum non significat rem certam, ergo non est nomen. *Altera.*] Omne nomen si ei ad datur verbum efficit orationem veram aut falsam, sed casus nominis, verbo ei addito, non efficit orationem veram aut falsam: ergo casus nominis non est nomen.

De verbo.

VERBUM *autem est vox significatiua secũdum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Quæ quidem verbi definitio, præter particulam, cum tempore, omnia cum nomine habet communia. Siquidẽ id verbi proprium est, significare, inquam, cum tempore. Ergo quòd & participium cum tempore significat, hoc à verbo habet, vnde deducitur. Neque verò mouebit quempiam, quod ex nominibus quidem ipsis quędam etiã tempus significant, vt annus, mensis, dies: attamen nullum eorum tempus consignificat, quemadmodum Aristoteles ait. Cęterũ, vt nomina finita sunt ac infinita, ita ex verbis quoq; alia finita sunt, alia infinita: finita, vt ambulo, disputo: infinita vero, vt non ambulo, non disputo, Rursus & de casibus verborum haud secus ac de casibus nominũ dicere par est: quippe vt nominum casus dicuntur, qui ab ipso recto flectuntur, ita casus verborum appellari possunt, qui à temporis præsentis & modi indicatiui significatione diuariant, Verbum igitur secundum Dialecticos id solum*

esse

esse dicitur, quod temporis præsenti: est & modi indicatiui.

De verbo.] Aristoteles breuitatis amator in finitione verbi omisit eas particulas, quæ erant verbo cum nomine communes. Differt verbum à participio, quia verbum semper à parte prædicati intelligitur, participium tam à parte prædicati quàm subiecti. *Neq; vero.*] Submotio obiectionis. Quædam nomina tempus significant ex primaria significatione, vt annus dies mensis, sed non significant cum tempore. Est autem significare cum tempore præter præcipuam significationem, temporis differentiam significare. Quod verbi proprium est, vt studeo prętér actum studendi significat tempus præsens. *Verbum igitur.*] Angustius hic sumitur verbum pro eo quod modi indicatiui & præsentis est temporis, aliquando tamen latius etiam sumitur. *Cæterum.*] Verba quibus extra propositionem negatio à fronte additur, vulgo infinita vocantur, vt non ambulo. Quæ eadem si sumantur in propositione negata dicuntur.

Vtrum Nomen, & verbum apud Dialecticos solæ partes orationis sint.

EXPOSITA *eatenus tam nominis, quam verbi ratione, quatenus idipsum Dialecticorũ vsus postulat, occurrit non temere quæstio illa, hoc in loco nunc etiam consideranda, quæ a plerisq; proponi solet. Vtrum scilicet nomen, atq; verbum solę apud Dialecticos orationis partes sint: cum tñ ab ipsis Grammaticis octo huiusmodi constituantur partes. Sane huius quæstio nodũ D. Seuerinus Boetius, vir profecto tãtus in Latina philosophia, quantus inter ipsos Latinos in arte oratoria M. Cicero, his verbis ita dissoluit breuissime: Grammatici .n. (inquit) figuras tantummodo vocum cõsiderantes, octo proinde orationis partes cõnumerant: Philosophi autem atq; dialectici, quoniã omnis eorũ in ter-*

tio circa veritatem, falsitatemque locutionis versatur atq; ea ex nomine, verboq;, plenissime cõstat, duas tãtum orationis partes admittũt, easque nomen & verbum esse docuerũt. Cætera verò, non partes, sed orationis supplementa, & veluti colligamenta quædã appellant, quemadmodum in quadrigis fræna & lora, & in nauibus tabulæ et trabes. Non aliter autem de his sentit, & Priscianus ille Grammaticus lib. 11. de Participio: Quibusdam (inquit) philosophis placuit nomen & verbũ solas esse partes orationis: cætera vero adminicula & iuncturas earũ, quomodo nauiũ partes sunt tabulæ & trabes. Sed nunc ad orationem transeamus.

PHILOSOPHI.] Dissolutio huius quęstionis. Ex nomina & verbo perfecta cõstituitur oratio veritatem vel falsitatem significans, quę duo potissimum proposita sunt Dialectico. Quocirca nomen & verbum solæ habentur partes orationis apud Dialecticos.

De oratione.

ORATIO *est vox significatiua secundum placitũ, cuius partes extra aliquid significant & separatæ. Ad hunc sanè modum à Dialecticis oratio definitur. Cuius quidem definitionis intellectũ facile est ex superioribus colligere. Nam quod oratio ipsa vox est, quòd significatiua vox quodq; item significatiua secundum placitũ, id cum nomine atq; verbo cõmune habet. Cuius enim partes secundũ placitum significant, ipsum quoque secundum placitum significatiuum est. Differt autem ab vtroque quoniam nominis quidem & verbi partes separatæ nihil significant, ac ne in compositis quidem, vt & Aristoteli placet: quamuis id tamẽ vi-*

deri

deri velint, ob dictionis figurã, sed tali voci siue dictioni res ipsa repugnat, nempe suapti natura simplex & vna: vt animalis nomẽ, qđ Græcis τραγέλαφος dicitur, Latinis vero hircoceruus dici, potest, ab hirci, ceruiq; similitudine. Nam cũ cerui speciem habeat autore Plinio; ab eo tamen barba & armorũ villo distat solum, in quo cum hirco quadantenus: conuenit: vnde & nomen ei est ex vtroque compositum. At vero orationis partes multo aliter sese habent: quippe quæ & extra ipsam significare possunt, vt verbi causa huius orationis, Plato disputat, tam nomen ipsum, quod quid Plato est, quàm verbum disputat, partes nimirum seorsum vtique & separatim omnino aliquid significant.

ORATIO *est vox.*] Potest nũc quiuis, nullo negotio orationis finitionem intelligere. Vnica enim particula distat à nominis & verbi & descriptionibus. Orationis partes significant separatę, nominis & verbi minimè. *Secundum placitum.*] Plato in Cratylo sic suadere conatur orationem significare naturaliter. Omnę instrumentũ quo mentis sensa exprimimus, naturaliter significat. Atqui oratio est instrumentum quo mentis sensa exprimimus: ergo secundum naturam significat. Hic syllogismus sic est diluẽdus. Omne instrumentum proximum, quo animi sensum euoluimus naturaliter significat, sed oratio est instrumentum secundarium & remotum. *Ac ne.*] A maiore Aristoteles colligit. Partes nominis compositæ figuræ videtur potius significare per se quã partes nominis simplicis, sed partes nominis cõpositę figurę per se nõ significãt, ergo multo minus partes nominis simplicis.

De diuisione orationis.

DIVIDITVR *autem oratio: alia nanq; perfecta est, alia imperfecta. Perfecta quidem oratio ea esse dicitur, q̃ ex nomine, verboq; constructa, perfectam*

sententiã in animo audientis relinquit; vt Plato disputat. Quisquis enim eã audit, statim quiescit, ac iam intelligit quid sit hac ipsa voce prolatum. Imperfecta vero, quæ plenam sententiam non facit, tametsi nonnunquam ex verbo constat, vnde orationis perfectio potissimum habetur: quippe quòd vt in nominibus materia, ita in verbis sermonis vis intelligatur, autore Quintiliano. Imperfecta igitur oratio est, quoties sine verbo profertur, aliquoties aũt & cũ verbo ipso. Sine verbo quidẽ, vt Aeneis Vergilij. Cum verbo aũt, vt quisquis ambulat. Vtraque nimirum imperfecta oratio est: perficitur autem verbo vtrobique adiecto. Hæc quidem, si addas verbum, mouetur, vt sit, Quisquis ambulat, mouetur: illa vero, si addatur verbum, legitur, vt si dicis, Aeneis Vergilij legitur. Atque hũc in modum omnis imperfecta oratio perfici potest, qualis profectò ea esse debet oratio, quæ ab Aristotele quidẽ ipso facile huius artis principe, Enunciatio: à Cicerone verò (quem Plinius lucem doctrinarum appellat) Pronunciatum, & Proloquium nonnunquam: à Boetio demum inter Latinos presertim Propositio dicta est, qua etiã appellatione cõmunis Dialecticorum schola nunc passim vtitur.

DE *orationis diuisione.*] Prima diuisio orationis generatim sumpte.

De diuisione orationis perfectæ.

ORATIONVM *perfectarum alia Deprecatiua est, vt Iuppiter omnipotẽs precibus si flecteris vllis, Da deinde auxilium pater, atque hæc oĩa firma. Alia Imperatiua, vt, Vade age nate, voca Zephyros, & labere pennis. Alia Interrogatiua, vt, Dic mihi Damœta,*

cuium

uiuum pecus, an Melibœi? Alia vocatiua, vt, Huc ades ò Melibœe. Alia Enunciatiua, vt, Principio arboribus varia est natura creandis. Præter has autẽ quinque perfectæ orationis species sunt, qui duos alias addant, nempe Optatiuam et Subiunctiuam. Optatiuam, vt, O mihi præteritos referat si Iuppiter annos Subiunctiuam, vt, Si fœtura gregem suppleuerit, aureus esto. Verum enim vero huiuscemodi orationum siue quinque, siue septem species constituas, ea tamen sola, quæ Enunciatiua siue Indicatiua dicitur, propositio est: quippe quæ vel esse aliquid, vel non esse designet, & in qua aut veritas, aut falsitas inueniatur. Reliquæ verò Poetis atque oratoribus ad effectus varios mouendos magis accommodatæ videntur.

Orationum perfectarum.] *Secunda diuisio.*] Oratio perfecta alia est enunciatiua alia non enunciatiua. *Enunciatiua.*] Dicta est oratio enunciatiua vel indicatiua: quia enunciat & indicat veritatem aut falsitatem.

De propositione, eiusque secundum substantiam diuisione, tum quid subiectum, & quid prædicatum.

PROPOSITIO *est oratio verũ vel falsum significans. Eius verò prima & quidem secundum substantiam diuisio hæc est, Propositionũ alia Categorica est, alia hypothetica. At de hypothetica quidem alias interim de Categorica (vt cœpimus) prosequamur. Hæc autem est, quæ duobus terminis perficitur, subiecto scilicet & prædicato, hoc est, quæ simplicissimè constat ex nomine casus recti, eodemq́; finito, & verbo modi indicatiui, vt Aristoteles docet. Sunt qui præter duos*

dictos

dictos terminos, tertiã his veluti partẽ adijciant, nempe copulam) quã vocant) verbalem. Et proinde propositionẽ huiusmodi hoc pacto illi definiũt. Propositio Categorica est, quæ habet subiectum, prædicatum, & copulã principales partes sui: vt huius ꝓpositionis, Aristoteles docet, subiectus quidẽ terminus est Aristoteles, prædicatus vero verbum docet, & quod alterum cum altero coniũgit, copula (vt dictum est) a recentioribus vocatur, quam ijdem deinde per resolutionẽ verbi adiectiui, si quod in huiusmodi propositione prædicatur, vt eius verbi docet prodi ac patere aiunt, si ipsam propositionem protuleris, Aristoteles est docens. Huius quippe propositionis Aristoteles subiectum est, docens prædicatum, est verò verbum, copula: quasi verò hoc totum est docens, non multò rectius prædicatum diceretur. Subiectum porrò id esse dicitur, de quo aliquo prædicatur: Prædicatũ verò quod dicitur de subiecto Cęterum quæ Categorica dicta est propositio voce Græcanica, Latina à prædicando prædicatiua seu predicatoria dici potest, quando eadem vtrobique significatio est, quippe quòd Latinis prædico, hoc Gręcis est κατηγορία, quod verbum & si alias accuso significat Græcis hominibus, apud philosophos tamen pro prædico accipitur. Vnde κατηγορίαι Prædicamenta dicuntur, de quibus tractatu superiori transegimus.

PROPOSITIO *est oratio.*] Apposite assignauit finitionem propositionis per verũ & falsum, quia sunt finis propositionis. Sæpe autem finitiones constant causa finali. *Eius vero.*] Prima hæc diuisio vocatur secundũ substantiam, quia in hac diuisione spectamus terminos simplices, a quibus totius propositionis substantia (si ita loqui liceat) pendet. *Sunt qui*

qui.] Cęſ. reprehendit eos qui exiſtimant verbum ſubſtantiuum eſt eſſe partem propoſitionis diſtinctam à ſubiecto & prædicato, quod perſpicue falſum eſt. Vt enim compoſitum naturale (ſi liceat magna paruis conferre) cõponitur ex duabus partibus ſcilicet, materia & forma, ſic propoſitio conſtat ex ſubiecto tanquam materia, & prędicato tanquam forma.

Vtrum non niſi ex nomine, & verbo perfecta conſiſtat oratio, an ex ſolo etiam verbo conſiſtere aliquando poſsit.

Sed & hoc loco quæſtio ſuboritur non incommodè, Vtrum haud vnquam aliter, quàm ex nomine & verbo plena & perfecta oratio, cuiuſmodi propoſitio eſt, conſtare queat, an ex ſolo etiã verbo aliquando? Huic ſanè queſtioni ita Martianus Capella occurrit, Quoties (inquit) verbũ primæ vel ſecũdæ perſonæ fuerit, quia per ipſum iã aliquid ſignificatur, quod vel negari, vel affirmari poſſit, ſimul & in hominem tantũ cadat, & hunc quidem certum, vtique ex ſolo ad hunc modum verbo, perfecta oratio, & propoſitio haberi poteſt, vt diſputo, aut diſputas. Quippe vt in horum altero, quod quidem primæ perſonæ eſt, ſubauditur protinus pronomen ego, ac per hoc plenũ per ſe eſt, atque veritati aut falſitati æque obnoxium, ita in altero, quod eſt perſonę ſecundæ, facile intelligitur tu, pronomen. Vnde tantundem pœnè valet, cũ dicitur, diſputo, vel diſputas quantum ſi dixeris, ego diſputo, vel tu diſputas: hoc excepto quòd quoties iſtiuſmodi pronominum expreſsio fit, toties vel emphaſis notatur, vel diſcretio aliqua intelligitur. Tertia verò verbi perſona, quia non hominis tantũ eſt, ſed aliarũ etiam rerum, & ſimulac dicta fuerit,

non continuo intelligitur, de quo dicatur, ita vt aut affirmari, aut negari possit, idcirco neque veritati, neque falsitati obnoxia est quare nec propositio ex ea sola constare vnquam potest, nisi fortè de eo dicatur de quo solo intelligi pōt id quod dicitur, vt cū dicimus, Pluit aut ningit, hoc quod dicitur, pluit aut ningit vtrunq; aut verum esse potest, aut falsum, & per hoc negari aut affirmari, licet nihil addamus, quia notum est qui pluat aut ningat, nēpe Deus aut natura: Cum verò dicimus, disputat, aut legit, aut loquitur, in nullo horum certum aliquid intelligitur. Qua propter nec verum, nec falsum dici potest, quamuis etiam de homine intelligi possit quod dicitur, disputat, aut legit, aut loquitur; quia tamen non de vno certo aliquo dici potest, idcirco subdendum est nomen alicuius hominis, vt plenum sit quod dicitur, Prima igitur & secunda verbi persona, quia de homine tantùm etiam certo intelliguntur, idcirco solæ dictæ possunt aut verum aut falsum significare. Tertia verò persona verbi, vt nec de solo intelligitur homine, ita nec sola dici potest, hac per hoc nec ex sola, nisi admodum rarèter (vt dictum est) propósitio constitui potest.

SED *& hoc loco*] Hęc quęstio ex superioribus nascitur. dictum est enim ex nomine, & verbo perfectam cōstare orationem. *Vt disputo aut disputas.*] huic loco ex perpendiculo repugnare videtur Aristoteles quarto. cap. 1, lib. de interpretatione. Quo loco scribit nomen, & verbum dictionem esse solum, Quo circa ex hoc verbo disputo, oratio constitui non potest, Id sic dissoluitur, nomen aut verbum, vt per se inspicitur, & nihil intelligitur, est tanquam dictio, sed vt aliquid subauditur, oratio esse potest, Quemadmodum

Quin-

Quintilianus lib. 1. cap. de virtutibus, & vitijs orationis ait: Solœcismus constat vno verbo non tamē solo verbo, nisi ad aliud referatur. *Id circo subdendum.*] Mea quidem sententia locus hic non est ita strictim intelligendus, vt in verbis secundę. & tertię persone quorum actio soli vni conuenit, necesse sit certum, & singulare subiectum exprimere, vt perfecta constituatur oratio. Quinimo existimo hanc esse perfectam orationē legis, legit sine nulla hominis expressione. Nisi enim hoc fateamur nō sibi cōstabit. Cæsarius hoc enim eodem cap. dixit disputo disputas esse perfectā oratiouem.

Vtrum, quoties ex nomine, & verbo propositio constituitur, ipsum nomen non alterius quàm recti casus esse posit.

Rursus *& alia nunc quæstio emergit, prȩcedenti haud multum absimilis, quæ huiusmodi est. Vtrum nomen, ex quo cum verbo propositio conficitur, solū, recti casus esse debeat; an alterius quoque cuiuslibet obliqui casus esse posit. Huic quoque dubitationi idē Martinus subtiliter obueniens, ad hunc modū respondet breuissime, vbi verò verba (inquit) illa sunt, quę impersonalia dicuntur, non iam ex recto casu sententia impletur, fitque propositio, sed alios casus recipit, vt disputatur cum dicitur, vt est impersonale verbum, plena omnino sententia est, si ablatiuū adiūgas, & per hoc affirmari aut negari potest, vt est, à Cicerone disputatur, à Cicerone nō disputatur. Et pœnitet cū dicitur, plena quoq; sententia est, si accusatiuum iungas, vt est, Ciceronem pœnitet: atque de alijs quoque impersonalibus verbis, quæ vel cum eisdem, vel cum alijs cōstruuntur casibus, ad hunc modum dicendum est. Vt igitur quoties perso-*

nale verbum est ex quo cũ nomine propositio constituitur: ipsum nomen recti casus esse oportet, ita nõ minus necesse est, quoties verbũ impersonale fuerit, vt sit nomẽ casus obliqui, natura verbi id ita exigẽte. Sed iam ad institutum reuertamur, & quonam modo propositio secundum qualitatem diuidatur, deinceps dicamus.

QVAESTIO hęc per distinctionem dissoluitur. Cum verbo impersonali vtimur, nomen obliqui casus esse potest, cum personali, nomen recti casus erit.

De diuisione propositionis secundum qualitatem.

Propositionum *itaque Categoricarum, aliæ quidem qualitate, aliæ verò quantitate differentes inueniuntur. Porrò secundum qualitatem differunt, quorum altera affirmatiua est, altera negatiua. Affirmatiua quidem propositio est, in qua aliquid de aliquo prædicatione enuntiatur, Vel in qua prędicatũ affirmatur de subiecto, vt Plato Philosophus est. Negatiua verò, in qua aliquid ab aliquo prædicatione seiungitur. Vel in qua prædicatum negatur de subiecto vt Plato Philosophus non est. Hic nanq; de Platone negatur philosophus, vt prædicatũ de subiecto apposito ad verbum substantiuum (quæ vtique potior pars prædicati est) negandi aduerbio, cuius quidẽ hæc vis esse perhibetur: vt quicquid post se inuenit, tollat prorsus, & eius oppositionum reponat.*

PROPOSITIONVM.] Secũda hęc diuisio propositionis dicitur secundum qualitatem, quia, affirmatio & negatio ad qualitatem pertinent propositionis. Nam secundum variam verbi dispositionem, varius est modus enuntiandi. *Affirmatiua propositio.*] Aristoteles primo de interpre-

ratione tenui admodum discrimine affirmationem, & negationem separauit. κατάφασις δέ ἐστιν, ἀπόφανσις τινὸς κατὰ τινός, ἀπόφασις ἐστὶ ἀπόφανσις τινὸς ἀπὸ τινός. Affirmatio est enuntiatio alicuius de aliquo. Negatio est enuntiatio alicuius ab aliquo. Vt enim in affirmatione prædicatum affirmatur de subiecto, ita in negatione prędicatum remouetur a subiecto. Interim tamen obseruandum eam esse negatiuam propositionem, in qua verbum principale negatur. Quare hęc non est negatiua. Homo est non iustus, sed affirmatiua habens prędicatum negatum.

De diuisione propositionis Categoricæ, secundum quantitatem.

At vero secundum quantitem differentiæ huiusmodi propositionum hoc modo sumuntur, quod aliæ quidem sunt vniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitę aliæ vero singulares. Sed harũ vniuscuiusq; vim propria descriptione hinc iã explicemus oportet. Vniuersalis igitur propositio est, quæ tum affirmando, tum negando vniuersaliter proponi: vel in qua subijcitur terminus communis signo vniuersali determinatus vt omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. Particularis vero, q̃ siue affirmet, siue neget, particulariter tantum proponit, quam et alij ita discribunt. Particularis propositio est, in qua subijcitur terminus communis signo particulari determinatus, vt quidam homo sapiẽs est, quidam homo sapiens non est. Indefinita vero est, quæ absq; vniuersalitatis particularitatisve nota, tam affirmando quam negando profertur, vel cuius subiectus terminus absq; vllo signo sumitur, ut homo sapiẽs est, homo sapiens nõ est. Singularis porro propositio est in qua de indiuiduo, et singulari quicquam prædicatur

idque tum affirmatiue, tũ negatiue, vt Socrates ambulat, Socrates non ambulat. Eandem autem nonnulli hoc pacto describunt, Propositio singularis est in qua subijcitur terminus singularis, aut certè communis, qui tamen singulariter teneatur accipiaturq́; vt Socrates, vel homo sapiens est.

AT VERO.] Tertia diuisio propositionis, quæ dicitur secundum quantitatem, quia a notis vniuersalibus, aut particularibus, propositionis pendet quãtitas. *Vniuersalis.*] Breuius Aristot. primo capite primo lib. priorũ. Propositio vniuersalis est, quæ significat omni, aut nulli in esse. Nam per hãc significamus aliquid ad vniuersos, vel nullos pertinere, vt omnes homines sunt probi, nulli homines sunt probi. *Particularis.*] Sic Aristoteles particularis ꝓpositio est, quæ significat alicui, aut non alicui in esse, vt quędam voluptas est bona, quędam voluptas non est bona. *Indefinita.*] Propositio indefinita sic dicta est, quia nullam habet certã quantitatem, sed quandoque pro vniuersali, quandoque pro particulari accipitur. Est igitur hec constituenda regula. Quando prędicatum necessario cum subiecto cohęret, propositio indefinita pro vniuersali sumitur, vt iustitia est virtus, huic ęquipollet omnis iustitia est virtus. Sed quãdo prędicatum per accidens, & non necessario dicitur de subiecto, æquipollet particulari vel indefinitæ, vt homo est iustus, est eadem cum ista aliquis homo est iustus.

De tribus signis quæsitiuis, quibus de vnaquaque propositione quærere contingat.

Cum *igitur tres sint propositionũ differentię, vt dictum est, quæ quidem sumuntur aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum quãtitatem, tria quoque par est quæsitiua signa commodari, quibus apta eliciatur responsio ab eo, qui de illis interroga-*

rogatus fuerit. Itaque interrogatus quispiam quæ sit hæc aut illa propositio apte conuenienterque respondebit quòd sit Categorica vel hypotetica. Si vero idē deinde interrogatur fuerit, qualis sit, tum quoque apte, respondebit, quod sit affirmatiua vel negatiua. Rursus autem si interrogetur quanta sit, recte nimirum & hæc interogati respōsio quadrabit, si dixerit, aut vniuersalis, aut particularis, aut indefinita, aut singularis. Atq; hæc quidem quanquā fortaßis non tanti habentur, vt negotium facessere debeant, eò tamen pertinere videntur, vt exercitati istis interrogatiunculis nouitij huius artis veluti tyrones assuescant paulatim propositionum differentias internoscere, quod vtique momenti non nihil habet ad ea, quæ deinceps sequuntur planius percipienda.

CVM *igitur.*] Queadmodum propositio tribus modis diuiditur sic etiam tres sunt notæ quærendi Quod est pronuntiatum predicatorum, vel cōditionale, quale affirmatiuum, vel negatiuum quantum, vniuersale vel particulare, indefinitum aut singulare.

Quæ propositiones suis terminis conueniant, & quæ non.

Hactenus *de propositione quæ Categorica dicitur eiusq; partibus atque differentijs quibusdam; restat vt quibus ipsa sit prædita affectionibus (quas paßiones iuniores vocant) ostendamus, idq; hac præmissa diuisione, propositionū aliæ sunt, quæ nulla terminorum participatione conueniunt; aliæ sunt quæ conueniunt quidem, at nō ex æquo: Nempe ex his, aliæ vtroq; termino participāt, vt Plato philosophus est, Plato philo-*

sophus non est. Aliæ vero altero tantum, quod nimirum tribus modis fieri constat: quippe cum vel communis ille terminus in vna propositionū subijcitur, & prædicatur in altera, vel prædicat in vtraq;, vel in utraq; subijcitur. Communem autem terminum hic nūc voco, non eum qui de pluribus prædicari possit, sed qui in singulis hoc pacto participātibus ppositionibus reperiatur. Verū enim vero de his propositionibus, quæ altero termino vel neutro participant, nihil ad præsens: cum de his solum hoc loco agatur propositionibus, q̄ vtroq; termino cōueniunt. id quod duobus fit modis: aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem quidem ordine participāt suis terminis, quæ de eodem subiecto idem pronunciant prædicatum. Per ordinis vero commutationem, quoties qui in vna subiectus est terminus, in altera fit terminus prædicatus, vt omne iustum est bonum, & quoddam bonum est iustum. Cæterum, vt ex ordinis quidem commutatione conuersio propositionum, colligitur, de qua nō multo post dicetur, ita ex constantia ordinis propositionum sumitur oppositio, de qua primum hic nunc dicamus.

HACTENVS *de propositione*] Cæsarius examinaturus propositionum oppositionem, triplicem proponit aliam diuisionem. Propositionum quędam vtroquę termino participant, vt Temperantia est virtus, Tēperantia non est virtus, & secundū hanc speciem verā sumitur oppositio propositionū, Quædam neutro termino participant, vt iustitia est virtus. Temperantia non est vituperanda. Quędam altero termino cōueniunt tantum, vt virtus est laudanda virtus, non est vituperāda. Secundum hæc duo vltima membra nulla sumitur propositionum oppositio.

De

De oppositione propositionum Categoricarum, & quid sit.

Propositionum *igitur Categoricarum vtroque termino eodem ordine participantium, aliæ quidem contrariæ sunt aliæ subcontrariæ aliæ contradictoriæ, aliæ vero subalternæ. Contrariæ sunt duæ propositiones vniuersales, alia quidem affirmatiua, alia, vero negatiua, eiusdem subiecti pariter & predicati, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Subcōtrariæ vero propositiones, duæ particulares, altera quidem affirmatiua, altera vero negatiua, eiusdem subiecti pariter & predicati: vt quidā homo iustus est, quidam homo iustus non est. Contradictoriæ autem propositiones duæ, vniuersalis & particularis: vniuersalis quidem affirmatiua, particularis vero negatiua, vel vniuersalis quidē negatiua: particularis vero affirmatiua, eiusdē subiecti pariter & prædicati, vt omnis homo iustus est. quidā homo iustus nō est: vel nullus homo iustus est, quidam homo iustus est. Subalternæ porro sunt propositiones duæ, ambæ quidem aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: sed ex his altera quidē vniuersalis est, altera vero particularis, eiusdem subiecti pariter, & prædicati, vt omnis homo iustus est, quidam homo iustus est, vel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus nō est, Oppositio igitur est, vt ex prædictis patet, duarū propositionum Categoricarum repugnantia quædam, vel qualitate tantū, vel quātitate tantū, vel qualitate simul & quantitate. Toties enim sibi inuicē aduersantur dictæ Categoricæ propositiones. Quarum quidem oppositio,*

vt veluti oculis exposita habeatur figuram ex quatuor angulis constitutam, subiacere non grauabor.

PROPOSITIONVM) Diuidit eas propositiones quę cõsentiunt in vtroque termino, in contrarias, contradictorias, subalternas, & sub cõtrarias. Finitiones harum ex finitionibus propositionis vniuersalis, particularis indefinitæ, perspicuæ sunt. *Toties enim.*) Cæsarius hoc loco cõmunem Philosophorum scolam secutus est. Aristoteles autem xv. cap. ij. priorum constituit quatuor oppositiones secundum locutionem & voce secundum veritatem duas tantũ contrarias & contradictorias. Subcontrariæ enim & subalternæ non sunt propriè opposite, quia possunt simul esse verę. Sequens figura propositionum oppositarum pugnam, in quantitate, & qualitate perspicuè ostendit.

Omnis homo iustus est	Contrariæ	Nullus homo iustus est.
Subalternæ	Contra dictoriæ / Contra dictoriæ	Subalternæ
Quidam homo iustus est.	Subcontrariæ	Quidam homo iustus non est.

De triplici propositionum materia.

SED *priusquam harum inter se oppositarum propositionum leges (quas vocant) exponamus, commo-*

nendus

nendus interim probus lector est, ipsius videlicet propositionis triplicem esse materiam, naturalem, contingentem, & remotam. Voco autem materiã propositionum hoc loco, earum vtrunque terminum, subiectũ, inquam, & prædicatum. Quidam vero definiunt habitudinem, quæ est prędicati, ad subiectum. Naturalem igitur materiam esse dicunt, quoties prædicatum est de essentia subiecti, aut certè proprium eius, vt homo est animal, homo est risibilis. Contingentem vero, quoties prędicatũ subiecto, aut adesse, aut abesse potest præter subiecti corruptionem, vt Socrates ambulat. Remotam autem, quando prædicatum ipsi subiecto nullo modo cõuenire põt, vt homo est lapis. Itaque sciendum ꝙ iuxta primã quidẽ habitudinẽ necessariæ propositiones dicuntur, quarum vt affirmationes semper veræ sunt, ita negationes perpetuò falsæ. Iuxta secundum autem contingentes seu accidẽtariæ, quarum proinde tam affirmationes quam negationes incertæ sunt tum veritatis, tum falsitatis, nisi suppositione facta, aut quod prædicatur accidens sit inseparabile. Iuxta tertiam verò impossibiles: quarum vt affirmationes quidem falsæ semper, ita negationes semper veræ.

Omnis

QVONIAM Cæsarius dicturus est propositiones contrarias posse simul esse falsas, & subcontrarias simul esse veras, ideo distinguit multiplicem propositionis materiã. Est autem materia hoc loco, habitudo prædicati subiectũ. Aristoteles octauo cap. j. lib. priorum, & vltimo cap. primi libri de interpretatione, ex triplici rerum natura, triplicem constituit propositionem. Omnis enim res aut est necessaria, aut contingens, aut impossibilis. Tres igitur regulas constituemus. prima omnis propositio in qua genus species, differentia, proprium, accidens perpetuum prędicatur, est necessaria. Nam hæc vniuersalia necessariò coherent cum suis subiectis, vt Marcellus est homo, homo est animal, homo est particeps rationis, homo est disciplinę capax, ignis est calidus. Secunda, omnis propositio in qua accidens nõ perpetuum dicitur de subiecto, est contingens. Ea enim est accidentis

dētis natura vt & adesse subiecto, & ab eo emigrare possit, vt homo est studiosus. Tertia, omnis propositio in qua id quod repugnant cū subiecto, de eo affirmatiuè efferiur, est impossibilis, vt homo est lapis, calidum est frigidum, humidum est siccū. Vt igitur in prima propositionis specie connexa est necessaria, in secunda, fortuita, ita in tertia remota & aliena.

De legibus oppositarum inter se propositionum.

Ergo *vt id, quod hoc loco instituimus, commodius fieri possit, operę pretium fuerit hasce leges per certas quasdam regulas digerere, atq; distribuere. Itaq; cum quatuor sint inter se oppositarum propositionum differentiæ, consentaneum erit, quatuor quoque regulas de ipsis constituere, vt vnicuiq; differentię sua respondeat regula. Prima igitur regula erit de lege & natura contrariarū: secunda de lege & natura subcontrariarum: tertia de lege & natura cōtradictoriarum: quarta vero, atque vltima de lege & natura subalternarū. Sed & illud obiter occurrit admonendum, non esse harum regularū vllam exactam demōstrationem hic exigendam, vt nec in sequētibus vsquā vbicunq; regulę propositæ fuerint: quippe quòd id supra vires prorsus captumque esset eorum, qui primis adhuc huius disciplinæ rudimentis imbuendi sunt atque formandi, Satis autem fuerit, si idoneis tantum exemplis vtcunque declarentur. Quod profectò si vbique obseruet; nō paruum ex eo (ni fallor) sentient profectum tū auditores, tum etiam lectores, nō modo ad eruditionem ipsam, verum etiam ad sermonis facultatē: tum & releuabuntur interim & hi, qui docent artem, & qui eam docentur.*

Ergo

ERGO *vt id*] Hoc capite Cęsarius regulas de quibus dicturus est, proponit.

SEQVVNTVR REGVLAE.

Prima regula de lege, & natura contrariarum.

Si duarum *contrariarum vna vera est, reliquam esse falsam est necesse, at id quidem conuertitur minimè. Nã possunt duę huiusmodi propositiones simul esse falsæ, vt in materia contingenti proinde si hæc est vera omnis homo iustus est falsa erit ea quæ proponit, nullus homo iustus est. Sed illud, vt dictũ est non conuertitur. Nõ enim si falsa est, quæ dicit, omnis homo iustus est, vera iã erit de necessitate ea, quę dicit, nullus homo iustus est. Fieri nanq; potest, vt vtraque sit falsa. Esto igitur disciplinæ gratia, vt aliquis homo sedeat tũc falsa erit hæc quæ dicit, nullus homo sedet. Esto rursus, at per idẽ tempus aliquis homo nõ sedeat, tunc hęc quoq; falsa erit quæ dicit, omnis homo sedet. Hac itaque concessa hypothesi, falsa erit hæc, omnis homo sedet, falsa itidem ea quæ dicit, nullus homo sedet. Et sunt hæ quidẽ per definitionẽ inter se contrariæ. Qua propter contrarias propositiones aliquãdo quidẽ falsas simul esse nihil prohibet, esse autem simul veras est impossibile,*

SI DVARVM *contrariarum.*] Duæ propositiones contrariæ non possunt simul esse verę, sed possunt simul esse falsę. Ratio primæ partis est, (etsi hoc quidam, vt principium ponunt) quia si duę propositiones contrarię essent simul veræ, duę sub contrarię essent simul falsę, quod Dialectici pro incommodo habent. Id ego exempli causa sic doceo. Sit hęc vera (vt est) omnis homo sentit, oportet ergo illius contradictoriam esse falsam, quę est, quidã homo non sentit.

ſentit. Sit item hęc vera, nullus homo ſentit, eius contradictoria erit falſa, quę eſt quidam homo ſentit, At hę, quidam homo ſentit, quidam homo non ſentit, ſunt ſubcontrarię, ergo ſubcõtrariæ ſunt ſimul falſę. *Fieri enim poteſt.*] Demõſtrat Cęſarius duas contrarias propoſitiones poſſe ſimul eſſe falſas, hac ratione. Duę ſubcontrárię poſſunt conſentire in veritate, ergo duæ contrarię poſſunt cõſentire in falſitate. Antecedens ita docet, particularis affirmatiua poteſt eſſe vera, igitur vniuerſalis negatiua eius contradictoiſa erit falſa: particularis negatiua poteſt eſſe vera, ergo vniuerſalis affirmatiua erit falſa. Quocirca duę contrariæ poſſunt ſimul eſſe falſę. Conficiendum eſt itaque ex hac regula, cõtrarias propoſitiones pugnare in veritate.

Secunda regula de lege & natura ſub contrarium.

Si duarum *ſubcõtrariarum vna falſa eſt, reliquam veram eſſe neceſſe eſt. Verùm nec id vnquam recurrit. Quandoquidem duæ ſub cõtrariæ ſimul veræ eſſe poſſunt, vt in materia contingenti. Quocirca ſi hæc falſa eſt, quidam homo eſt iuſtus, vera protinus erit ea, quæ dicit, quidam homo non eſt iuſtus. Atqui id (vt dictum eſt) non recurrit. Nam non oportet, ſi vera eſt quæ dicit, quidam homo eſt iuſtus, falſam continuò eam eſſe quæ dicit, quidã homo non eſt iuſtus. Siquidẽ vtraque vera eſſe poteſt. Eſto igitur, falſa ſit ea quæ dicit nullus homo ſedet, mox iã vera erit ea quæ dicit, aliquis homo ſedet, Similiter autem ac per idem tempus falſa ſit ea, quę dicit, omnis homo ſedet, iã tũ vera erit hec, quidam homo non ſedet. Erunt igitur iuxta datam hypotheſim ambæ ſimul veræ, & hec quæ dicit, quidã homo ſedet, & quę dicit, quidam homo non ſedet, & ſunt inter ſe ſubcontrariæ. Quocirca ſub contrarias propoſitiones*

tiones

non continuo intelligitur, de quo dicatur, ita vt aut affirmari, aut negari possit, idcirco neque veritati, neque falsitati obnoxia est quare nec propositio ex ea sola constare vnquam potest, nisi fortè de eo dicatur de quo solo intelligi pōt id quod dicitur, vt cũ dicimus, Pluit aut ningit, hoc quod dicitur, pluit aut ningit vtrunq; aut verum esse potest, aut falsum, & per hoc negari aut affirmari, licet nihil addamus, quia notum est qui pluat aut ningat, nẽpe Deus aut natura: Cum verò dicimus, disputat, aut legit, aut loquitur, in nullo horum certum aliquid intelligitur. Qua propter nec verum, nec falsum dici potest, quamuis etiam de homine intelligi possit quod dicitur, disputat, aut legit, aut loquitur: quia tamen non de vno certo aliquo dici potest, idcirco subdendum est nomen alicuius hominis, vt plenum sit quod dicitur, Prima igitur & secunda verbi persona, quia de homine tantum etiam certo intelliguntur, idcirco solæ dictæ possunt aut verum aut falsum significare. Tertia verò persona verbi, vt nec de solo intelligitur homine, ita nec sola dici potest, hac per hoc nec ex sola, nisi admodum rarèter (vt dictum est) propositio constitui potest.

S E D *& hoc loco*] Hęc quęstio ex superioribus nascitur, dictum est enim ex nomine, & verbo perfectam cõstare orationem. *Vt disputo aut disputas.*] huic loco ex perpendiculo repugnare videtur Aristoteles quarto. cap. 1. lib. de interpretatione. Quo loco scribit nomen, & verbum dictionem esse solum, Quo circa ex hoc verbo disputo, oratio constitui non potest. Id sic dissoluitur, nomen aut verbum, vt per se inspicitur, & nihil intelligitur, est tanquam dictio, sed vt aliquid subauditur, oratio esse potest, Quemadmodum

Quintilianus lib. 1. cap. de virtutibus, & vitijs orationis ait: Solœcismus constat vno verbo non tamẽ solo verbo. nisi ad aliud referatur. *Id circo subdendum.*] Mea quidem sententia locus hic non est ita strictim intelligendus, vt in verbis secundę. & tertię personę quorum actio soli vni conuenit, necesse sit certum, & singulare subiectum exprimere, vt perfecta constituatur oratio. Quinimo existimo hanc esse perfectam orationẽ legis, legit sine nulla hominis expressione. Nisi enim hoc fateamur nõ sibi cõstabit. Cæsarius hoc enim eodem cap. dixit disputo disputas esse perfectã oratiouem.

Vtrum, quoties ex nomine, & verbo propositio constituitur, ipsum nomen non alterius quàm recti casus esse posit.

Rursus *& alia nunc quæstio emergit, precedenti haud multum absimilis, quæ huiusmodi est. Vtrum nomen, ex quo cum verbo propositio conficitur, solũ, recti casus esse debeat; an alterius quoque cuiuslibet obliqui casus esse posit. Huic quoque dubitationi idẽ Martinus subtiliter obueniens, ad hunc modũ respondet breuissime, vbi verò verba (inquit) illa sunt, quę impersonalia dicuntur, non iam ex recto casu sententia impletur, fitque propositio, sed alios casus recipit, vt disputatur cum dicitur, vt est impersonale verbum, plena omnino sententia est, si ablatiuũ adiũgas, & per hoc affirmari aut negari potest, vt est, à Cicerone disputatur, à Cicerone nõ disputatur. Et pœnitet cũ dicitur, plena quoq; sententia est, si accusatiuum iungas, vt est, Ciceronem pœnitet: atque de alijs quoque impersonalibus verbis, quæ vel cum eisdem, vel cum alijs cõstruuntur casibus, ad hunc modum dicendum est. Vt igitur quoties perso-*

nale verbum est ex quo cũ nomine propositio constituitur: ipsum nomen recti casus esse oportet, ita nõ minus necesse est, quoties verbũ impersonale fuerit, vt sit nomẽ casus obliqui, natura verbi id ita exigẽte. Sed iam ad institutum reuertamur, & quonam modo propositio secundum qualitatem diuidatur, deinceps dicamus.

QVAESTIO hęc per distinctionem dissoluitur. Cum verbo impersonali vtimur, nomen obliqui casus esse potest, cum personali, nomen recti casus erit.

De diuisione propositionis secundum qualitatem.

Propositionum *itaque Categoricarum, aliæ quidem qualitate, aliæ verò quantitate differentes inueniuntur. Porrò secundum qualitatem differunt, quorum altera affirmatiua est, altera negatiua. Affirmatiua quidem propositio est, in qua aliquid de aliquo prædicatione enuntiatur, Vel in qua prędicatũ affirmatur de subiecto, vt Plato Philosophus est. Negatiua verò, in qua aliquid ab aliquo prædicatione seiungitur: Vel in qua prædicatum negatur de subiecto vt Plato Philosophus non est. Hic nanq; de Platone negatur philosophus, vt prædicatũ de subiecto apposito ad verbum substantiuum (quæ vtique potior pars prædicati est) negandi aduerbio, cuius quidẽ hæc vis esse perhibetur: vt quicquid post se inuenit, tollat prorsus, & eius oppositionum reponat.*

PROPOSITIONVM.] Secũda hęc diuisio propositionis dicitur secundum qualitatem, quia, affirmatio & negatio ad qualitatem pertinent propositionis. Nam secundum variam verbi dispositionem, varius est modus enuntiandi. *Affirmatiua propositio.*] Aristoteles primo de interpretatione

tatione tenui admodum discrimine affirmationem,& negationem separauit. κατάφασίς δέ ἐσὶν, ἀπόφανσις τινὸς κατὰ τινὸς, ἀπόφασίς ἐσὶ ἀπόφανσις τινὸς ἀπὸ τινὸς. Affirmatio est enuntiatio alicuius de aliquo. Negatio est enuntiatio alicuius ab aliquo. Vt enim in affirmatione prædicatum affirmatur de subiecto, ita in negatione predicatum remouetur a subiecto. Interim tamen obseruandum eam esse negatiuam propositionem, in qua verbum principale negatur. Quare hęc non est negatiua. Homo est non iustus, sed affirmatiua habens prędicatum negatum.

De diuisione propositionis Categoricæ, secundum quantitatem.

At vero secundum quantitem differentiæ huiusmodi propositionum hoc modo sumuntur, quòd aliæ quidem sunt vniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitę aliæ vero singulares. Sed harũ vniuscuiusq; vim propria descriptione hinc iã explicemus oportet. Vniuersalis igitur propositio est, quæ tum affirmando, tum negando vniuersaliter proponi: vel in qua subijcitur terminus cõmunis signo vniuersali determinatus vt omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. Particularis vero, q̃ siue affirmet, siue neget, particulariter tantum proponit, quam et alij ita discribunt. Particularis propositio est, in qua subijcitur terminus communis signo particulari determinatus, vt quidam homo sapiẽs est, quidam homo sapiens non est. Indefinita vero est, quæ absq; vniuersalitatis particularitatis ve nota, tam affirmando quam negando profertur, vel cuius subiectus terminus absq; vllo signo sumitur, ut homo sapiẽs est, homo sapiens nõ est. Singularis porro propositio est. in qua de indiuiduo, et singulari quicquam prædicatur

idque tum affirmatiue, tũ negatiue, vt Socrates ambulat, Socrates non ambulat. Eandem autem nonnulli hoc pacto describunt, Propositio singularis est in qua subijcitur terminus singularis, aut certè communis, qui tamen singulariter teneatur accipiaturq́; vt Socrates, vel homo sapiens est.

AT VERO.] Tertia diuisio propositionis, quæ dicitur secundum quantitatem, quia a notis vniuersalibus, aut particularibus, propositionis pendet quãtitas. *Vniuersalis.*] Breuius Aristot. primo capite primo lib. priorũ. Propositio vniuersalis est, quæ significat omni, aut nulli in esse. Nam per hãc significamus aliquid ad vniuersos, vel nullos pertinere, vt omnes homines sunt probi, nulli homines sunt probi. *Particularis.*] Sic Aristoteles particularis ꝓpositio est, quæ significat alicui, aut non alicui in esse, vt quędam voluptas est bona, quędam voluptas non est bona. *Indefinita.*] Propositio indefinita sic dicta est, quia nullam habet certã quantitatem, sed quandoque pro vniuersali, quandoque pro particulari accipitur. Est igitur hęc constituenda regula. Quando prędicatum necessario cum subiecto cohęret, propositio indefinita pro vniuersali sumitur, vt iustitia est virtus, huic ęquipollet omnis iustitia est virtus. Sed quãdo prędicatum per accidens, & non necessario dicitur de subiecto, æquipollet particulari vel indefinitæ, vt homo est iustus, est eadem cum ista aliquis homo est iustus.

De tribus signis quæsitiuis, quibus de vnaquaque propositione quærere contingat.

Cum *igitur tres sint propositionũ differentię, vt dictum est, quæ quidem sumuntur aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum quãtitatem, tria quoque par est quæsitiua signa commodari, quibus apta eliciatur responsio ab eo, qui de illis interroga-*

rogatus fuerit. Itaque interrogatus quispiam quæ sit hæc aut illa propositio apte conuenienterque respondebit quòd sit Categorica vel hypotetica. Si vero idē deinde interrogatur fuerit, qualis sit, tum quoque apte, respondebit, quod sit affirmatiua vel negatiua. Rursus autem si interrogetur quanta sit, recte nimirum & hæc interogati respōsio quadrabit, si dixerit, aut vniuersalis, aut particularis, aut indefinita; aut singularis. Atq; hæc quidem quanquā fortassis non tanti habentur, vt negotium facessere debeant, eò tamen pertinere videntur, vt exercitati istis interrogatiunculis nouitij huius artis veluti tyrones assuescant paulatim propositionum differentias internoscere, quod vtique momenti non nihil habet ad ea, quæ deinceps sequuntur planius percipienda.

CVM *igitur.*] Queadmodum propositio tribus modis diuiditur sic etiam tres sunt notæ quærendi Quod est pronuntiatum predicatorum, vel cōditionale, quale affirmatiuum, vel negatiuum quantum, vniuersale vel particulare, indefinitum aut singulare.

Quæ propositiones suis terminis conueniant, & quæ non.

Hactenus *de propositione quæ Categorica dicitur eiusq; partibus atque differentijs quibusdam: restat vt quibus ipsa sit prædita affectionibus (quas passiones iuniores vocant) ostendamus, idq; hac præmissa diuisione, propositionū aliæ sunt, quæ nulla terminorum participatione conueniunt; aliæ sunt quæ conueniunt quidem, at nō ex æquo: Nempe ex his, aliæ vtroq; termino participāt, vt Plato philosophus est, Plato philo-*

sophus non est. Aliæ vero altero tantum, quod nimirum tribus modis fieri constat: quippe cum vel communis ille terminus in vna propositionū subijcitur, & prædicatur in altera, vel prædicat in vtraq;, vel in utraq; subijcitur. Communem autem terminum hic nunc voco, non eum qui de pluribus prædicari possit, sed qui in singulis hoc pacto participatibus ꝓpositionibus reperiatur. Verū enim vero de his propositionibus, quæ altero termino vel neutro participant, nihil ad præsens: cum de his solum hoc loco agatur propositionibus, q̄ vtroq; termino cōueniunt. id quod duobus fit modis: aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem quidem ordine participāt suis terminis, quæ de eodem subiecto idem pronunciant prędicatum. Per ordinis vero commutationem, quoties qui in vna subiectus est terminus, in altera fit terminus prædicatus, vt omne iustum est bonum, & quoddam bonum est iustum. Cæterum, vt ex ordinis quidem commutatione conuersio propositionum, colligitur, de qua nō multo post dicetur, ita ex constantia ordinis propositionum sumitur oppositio, de qua primum hic nunc dicamus.

HACTENVS *de propositione*] Cæsarius examinaturus propositionum oppositionem, triplicem proponit aliam diuisionem. Propositionum quędam vtroquę termino participant, vt Temperantia est virtus, Tēperantia non est virtus, & secundū hanc speciem verā sumitur oppositio propositionū, Quædam neutro termino participant, vt iustitia est virtus. Temperantia non est vituperanda. Quędam altero termino cōueniunt tantum, vt virtus est laudanda virtus, non est vituperāda. Secundum hæc duo vltima membra nulla sumitur propositionum oppositio.

De oppositione propositionum Categoricarum, & quid sit.

Propositionum *igitur Categoricarum vtroque termino eodem ordine participantium, aliæ quidem contrariæ sunt aliç subcontrariæ aliæ contradictoriæ, aliæ vero subalternæ. Contrariæ sunt duæ propositiones vniuersales, alia quidem affirmatiua, alia vero negatiua, eiusdem subiecti pariter & prędicati, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Subcõtrariæ vero propositiones, duæ particulares, altera quidem affirmatiua, altera vero negatiua, eiusdem subiecti pariter & prędicati: vt quidã homo iustus est, quidam homo iustus non est. Contradictoriæ autem propositiones duæ, vniuersalis & particularis: vniuersalis quidem affirmatiua, particularis vero negatiua, vel vniuersalis quidẽ negatiua: particularis vero affirmatiua, eiusdẽ subiecti pariter & prædicati, vt omnis homo iustus est. quidã homo iustus nõ est: vel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus est. Subalternæ porro sunt propositiones duæ, ambæ quidem aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: sed ex his altera quidẽ vniuersalis est, altera vero particularis, eiusdem subiecti pariter, & prædicati, vt omnis homo iustus est, quidam homo iustus est, vel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus nõ est, Oppositio igitur est, vt ex prædictis patet, duarũ propositionum Categoricarum repugnantia quædam, vel qualitate tantũ, vel quãtitate tantũ, vel qualitate simul & quantitate. Toties enim sibi inuicẽ aduersantur dictæ Categoricæ propositiones. Quarum quidem oppositio,*

vt veluti oculis expoſita habeatur figuram ex quatuor angulis conſtitutam, ſubiacere non grauabor.

PROPOSITIONVM) Diuidit eas propoſitiones quę cōſentiunt in vtroque termino, in contrarias, contradictorias, ſubalternas, & ſub cōtrarias. Finitiones harum ex finitionibus propoſitionis vniuerſalis, particularis indefinitæ, perſpicuæ ſunt. *Toties enim.*) Cæſarius hoc loco cōmunem Philoſophorum ſcolam ſecutus eſt. Ariſtoteles autem xv. cap. ij. priorum conſtituit quatuor oppoſitiones ſecundum locutionem & voce ſecundum veritatem duas tantū contrarias & contradictorias. Subcontrariæ enim & ſubalternæ non ſunt propriè oppoſitę, quia poſſunt ſimul eſſe verę. Sequens figura propoſitionum oppoſitarum pugnam, in quantitate, & qualitate perſpicuè oſtendit.

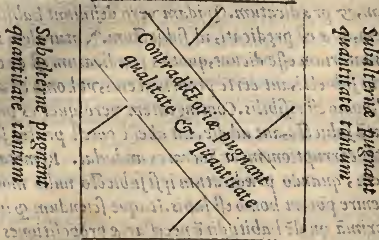
Omnis homo iuſtus eſt	Contrariæ	Nullus homo iuſtus eſt.
Subalternæ	Contra dictoriæ / Contra dictoriæ	Subalternæ
Quidam homo iuſtus eſt.	Subcontrariæ	Quidam homo iuſtus non eſt.

De triplici propoſitionum materia.

SED *priuſquam harum inter ſe oppoſitarum propoſitionum leges (quas vocant) exponamus, commo-*

nendus

nendus interim probus lector est, ipsius videlicet propositionis triplicem esse materiam, naturalem, contingentem, & remotam. Voco autem materiã propositionum hoc loco, earum vtrunque terminum, subiectũ, inquam, & prædicatum. Quidam vero definiunt habitudinem, quæ est prędicati, ad subiectum. Naturalem igitur materiam esse dicunt, quoties prædicatum est de essentia subiecti, aut certè proprium eius, vt homo est animal, homo est risibilis. Contingentem vero, quoties prędicatũ subiecto, aut adesse, aut abesse potest præter subiecti corruptionem, vt Socrates ambulat. Remotam autem, quando prædicatum ipsi subiecto nullo modo cõuenire põt, vt homo est lapis. Itaque sciendum ꝙ iuxta primã quidẽ habitudinẽ necessariæ propositiones dicuntur, quarum vt affirmationes semper veræ sunt, ita negationes perpetuò falsæ. Iuxta secundum autem contingentes seu accidẽtariæ, quarum proinde tam affirmationes quam negationes incertæ sunt tum veritatis, tum falsitatis, nisi suppositione facta, aut quod prædicatur accidens sit inseparabile. Iuxta tertiam verò impossibiles: quarum vt affirmationes quidem falsæ semper, ita negationes semper veræ.

QVONIAM Cæsarius dicturus est propositiones contrarias posse simul esse falsas, & subcontrarias simul esse veras, ideo distinguit multiplicem propositionis materiã. Est autem materia hoc loco, habitudo prædicati subiectũ. Aristoteles octauo cap. j. lib. priorum, & vltimo cap. primi libri de interpretatione, ex triplici rerum natura, triplicem constituit propositionem. Omnis enim res aut est necessaria, aut contingens, aut impossibilis. Tres igitur regulas constituemus. prima omnis propositio in qua genus species, differentia, proprium, accidens perpetuum prędicatur, est necessaria. Nam hæc vniuersalia necessario coherent cum suis subiectis, vt Marcellus est homo, homo est animal, homo est particeps rationis, homo est disciplinę capax, ignis est calidus. Secunda, omnis propositio in qua accidens nõ perpetuum dicitur de subiecto, est contingens. Ea enim est accidentis

dentis natura vt & adesse subiecto, & ab eo emigrare possit, vt homo est studiosus. Tertia, omnis propositio in qua id quod repugnant cũ subiecto, de eo affirmatiue effertur, est impossibilis, vt homo est lapis, calidum est frigidum, humidum est siccũ. Vt igitur in prima propositionis specie connexa est necessaria, in secunda, fortuita, ita in tertia remota & aliena.

De legibus oppositarum inter se propositionum.

Ergo *vt id, quod hoc loco instituimus, commodius fieri possit, operę pretium fuerit hasce leges per certas quasdam regulas digerere, atq; distribuere. Itaq; cum quatuor sint inter se oppositarum propositionum differentiæ, consentaneum erit, quatuor quoque regulas de ipsis constituere, vt vnicuiq; differentię sua respondeat regula. Prima igitur regula erit de lege & natura contrariarũ: secunda de lege & natura subcontrariarum: tertia de lege & natura cõtradictoriarum: quarta vero, atque vltima de lege & natura subalternarũ. Sed & illud obiter occurrit admonendum, non esse harum regularũ vllam exactam demõstrationem hic exigendam, vt nec in sequẽtibus vsquã vbicunq; regulę propositæ fuerint: quippe quòd id supra vires prorsus captumque esset eorum, qui primis adhuc huius disciplinæ rudimentis imbuendi sunt atque formandi, Satis autem fuerit, si idoneis tantum exemplis vtcunque declarentur. Quod profectò si vbique obseruẽt; nõ paruum ex eo (ni fallor) sentient profectum tũ auditores, tum etiam lectores, nõ modo ad eruditionem ipsam, verum etiam ad sermonis facultatẽ: tum & releuabuntur interim & hi, qui docent artem, & qui eam docentur.*

Ergo *vt id*] Hoc capite Cęsarius regulas de quibus dicturus est, proponit.

SEQVVNTVR REGVLAE.

Prima regula de lege, & natura contrariarum.

Si duarum *contrariarum vna vera est, reliquam esse falsam est necesse, at id quidem conuertitur minimè. Nā possunt duę huiusmodi propositiones simul esse falsæ, vt in materia contingenti proinde si hæc est vera omnis homo iustus est falsa erit ea quæ proponit, nullus homo iustus est. Sed illud, vt dictū est non conuertitur. Nō enim si falsa est, quæ dicit, omnis homo iustus est, vera iā erit de necessitate ea, quę dicit, nullus homo iustus est. Fieri nanq; potest, vt vtraque sit falsa. Esto igitur disciplinæ gratia, vt aliquis homo sedeat tūc falsa erit hæc quæ dicit, nullus homo sedet. Esto rursus, at per idē tempus aliquis homo nō sedeat, tunc hęc quoq; falsa erit quæ dicit, omnis homo sedet, Hac itaque concessa hypothesi, falsa erit hæc, omnis homo sedet, falsa itidem ea quæ dicit, nullus homo sedet. Et sunt hæ quidē per definitionē inter se contrariæ. Qua propter contrarias propositiones aliquādo quidē falsas simul esse nihil prohibet, esse autem simul veras est impossibile.*

Si dvarvm *contrariarum.*] Duæ propositiones contrariæ non possunt simul esse verę, sed possunt simul esse falsę. Ratio primæ partis est, (etsi hoc quidam, vt principium ponunt) quia si duę propositiones contrarię essent simul veræ, duę sub contrarię essent simul falsę, quod Dialectici pro incommodo habent. Id ego exempli causa sic doceo. Sit hęc vera (vt est) omnis homo sentit, oportet ergo illius contradictoriam esse falsam, quę est, quidā homo non sentit.

ſentit. Sit item hęc vera, nullus homo ſentit, eius contradictoria erit falſa, quę eſt quidam homo ſentit, At hę, quidam homo ſentit, quidam homo non ſentit, ſunt ſubcontrarię, ergo ſubcōtrariæ ſunt ſimul falſę. *Fieri enim poteſt.*] Demōſtrat Cęſarius duas contrarias propoſitiones poſſe ſimul eſſe falſas, hac ratione. Duę ſubcontrarię poſſunt conſentire in veritate, ergo duæ contrarię poſſunt cōſentire in falſitate. Antecedens ita docet, particularis affirmatiua poteſt eſſe vera, igitur vniuerſalis negatiua eius contradictoiſa erit falſa: particularis negatiua poteſt eſſe vera, ergo vniuerſalis affirmatiua erit falſa. Quocirca duę contrariæ poſſunt ſimul eſſe falſę. Conficiendum eſt itaque ex hac regula, cōtrarias propoſitiones pugnare in veritate.

Secunda regula de lege & natura ſub contrarium.

Si duarum *ſubcōtrariarum vna falſa eſt, reliquam veram eſſe neceſſe eſt. Verùm nec id vnquam recurrit. Quandoquidem duæ ſub cōtrariæ ſimul veræ eſſe poſſunt, vt in materia contingenti. Quocirca ſi hæc falſa eſt, quidam homo eſt iuſtus, vera protinus erit ea, quæ dicit, quidam homo non eſt iuſtus. Atqui id (vt dictum eſt) non recurrit. Nam non oportet, ſi vera eſt quæ dicit, quidam homo eſt iuſtus, falſam continuò eam eſſe quæ dicit, quidã homo non eſt iuſtus. Siquidē vtraque vera eſſe poteſt. Eſto igitur, falſa ſit ea quæ dicit nullus homo ſedet, mox iã vera erit ea quæ dicit, aliquis homo ſedet. Similiter autem ac per idem tempus falſa ſit ea, quę dicit, omnis homo ſedet, iã tũ vera erit hęc, quidam homo non ſedet. Erunt igitur iuxta datam hypotheſim ambæ ſimul veræ, & hęc quæ dicit, quidã homo ſedet, & quę dicit, quidam homo non ſedet, & ſunt inter ſe ſubcontrariæ. Quocirca ſub contrarias propoſitiones*

tiones simul quidem veras esse possibile est, atqui simul esse falsas, est impossibile.

SI DVARVM.] Propositiones subcontrariȩ verȩ simul, falsæ autem esse non possunt. Pugnant itaque falsitate, non autem veritate. *Esto igitur.*] Docet duas subcontrarias posse simul esse veras. Duæ cõtrariæ possunt simul esse falsȩ, ergo duæ subcontrariȩ possunt simul esse verȩ. Nam si vniuersalis affirmatiua est falsa, particulis negatiua erit vera, & si vniuersalis negatiua est falsa, particularis affirmatiua. similiter erit vera: quò fit vt duæ subcõtrariæ possint simul esse verȩ.

Tertia regula de lege & natura contradictoriarum.

Si duarum *contradictoriarum vna est vera, reliquam esse falsam est necesse: & contrà, si vna falsa est, reliquam protinus veram esse oportet. Non enim simul aut veræ vnquam, aut falsæ esse possunt. Quæ quidem regula, quoniam per totam artem logicam principij loco habetur, vix vllis vel exẽplis est cõprobanda. Si cui tamen hoc etiam in animo sederit, vt exẽpla omnino subijciantur, poterit hic per se haud difficulter ea ex duabus superioribus mutuari cõmodissimè. Nam hęc ipsa regula cũ duabus illis quę diuersas alioqui naturas inter se habent, conuenit quoquomodo, partibus videlicet hincinde suis, quæ duæ sunt, quarũ quidẽ vna est, quòd contradictoriæ inter se propositiones nũquam simul veræ esse possunt, qua certè lege contrariȩ etiam tenentur. Altera verò, ꝙ duæ cõtradictoriæ nunquam possunt simul esse falsæ, quam legem profectò subeunt & subcontrariæ. Vnde hæc etiã regula primo vtique loco collocãda erat, vt qua niterẽtur reliquæ, veluti in*

edificio

ædificio tectum & parietes basi & fundamento, Verum enimuero eum nunc ordinem tenere in his libuit, quem passim in gymnasiis literarijs obseruant id quod & in alijs quoque haud inuitè facimus, quantum quidem rei ratio ferat permittatur: nisi quod, quàm maximè possumus, barbariem vbiq; vitare studemus, quod & alios plerosque facere video, sed multo felicius, in bonis literis iuuandis. Hęc siquidem vt semel introducta, causa proculdubio fuit abolitionis penè omnium bonorum studiorum, ita explosa demum efficiet, vt omnia illa pristino suo nitori restituantur.

SI DVARVM.] Lex propositionum contradictoriarum ex duabus prioribus colligitur. Cõtradicentes propositiones nec veritate, nec falsitate consentiunt vnquam. Hęc lex in tota Philosophia principij loco est. Quare auditor naturæ bonitate, sine vlla probatione ei assentiri debet. Ceterùm hic notare oportet, Aristotelẽ sexto c. primi libri de Interpretatione triplices propositiones contradictorias constituere, vniuersales vniuersaliter, vt omnis homo studiosus est, quidam homo studiosus nõ est. Singulares, vt Cicero est eloquens, Cicero non est eloquens, & de his hęc regula est intelligẽda. Sunt etiã cõtradictoriæ indefinitæ, vt homo est albus, homo non est albus. Et hę, vt Aristoteles docet, possunt simul esse verę. Quod intelligendum est, cùm in vtraq; propositione diuersum subiectũ intelligit. Nã si idẽ subiectũ intelligat, nũquàm possunt simul esse veræ. *Quæ quidem regula.*] Quemadmodum hoc est primum pronuntiatum in prima Philosophia, idem non potest esse, & non esse: ita duę propositiones cõtradicentes nõ possunt simul esse veræ aut falsæ. Qua de re copiose differit Aristoteles libro quarto primę Philosophiæ.

QVARTA REGVLA.

Si *propositionum subalternarum vniuersalis siue*

affirmatiua, siue negatiua vera est, vera erit, & eius particularis, at non contrà. Si quidẽ nõ oportet, si vera est particularis, verã esse & eius vniuersalẽ, vt si hæc vera est, omnis homo est iustus, & hæc quoq; vera erit, quidam homo est iustus. Rursus, si hæc est vera, nullus homo est lapis, vera etiam erit ea que dicit, quidam homo non est lapis. Si verò vniuersalis fuerit falsa, iã necesse non est eius particularem esse falsam; tametsi contrà, si particularis falsa est, necesse est vniuersalẽ quoq; falsam esse: vt si falsa est, quidam homo lapis est falsa quoque erit hæc; omnis homo lapis est. Tum etiam si falsa est quæ dicit, quidam homo non est risibilis, falsa erit & hæc, nullus homo est risibilis.

S I *propositionum subalternarum.*] Huius loci ratio est, quia ex veritate propositionis vniuersalis affirmatiuę vel negatiuæ sequitur veritas particularis. *Sin vero.*] Propositio vniuersalis falsa non colligit necessariò particularem esse falsam, sed particularis falsa colligit vniuersalem esse falsam.

De propopositionum æquipollentia.

Exigit *hinc ratio ordinis, vt post oppositas inter se propositiones à nobis hactenus expositas, de earum æquipollentia protinus institutũ prosequamur. Quandoquidem hæc facit, vt opposite alioqui propositiones, atque inter se tum veritate falsitateue, tum aut qualitate aut quantitate dissentientes, rursus his ipsis, veritate dico & falsitate, aut qualitate et & quantitate cõueniant, consentiãtq; inuicem. Ac proinde nonnulli eam definiunt, duarum propositionum Categoricarum formalem & necessariã consequentiam, idque propter negationem, vel prepositã vel postpositam, vel præpo-*

sitam

sitā simul & postpositā. Cuius insup tres regulas cōstituunt, ex quarū prima deinde atq; secūda quartā eliciunt, quæ sit ad eas perinde atq; corollariū quoddam.

QVANDO *quidem.*] Ea est natura æquipollentiæ, vt propositiones prius oppositas consentiētes reddat. *Ac proinde.*] Spectamus hoc loco propositiones ęquipollentes nō ex termino subiecto vel predicato, vt cū dicimus, Marcus loquitur Tullius dicit, sed ex natura signorū vniuersaliū, aut particularium. Idque his verbis sermone tritis explicatur. Præ. contradic. post. contra præ postque subalter.

SEQVVNTVR REGVLAE.

Prima regula de æquipollentia propositionum inter se contradictoriarum

Quoties *negatio præponitur signo siue vniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositiones inter se alioqui cōtradictorias: vt cùm sint cōtradictoriæ hæ duę omnis homo iustus est, & quidam homo iustus nō est, si earum vni prępones negationē, vt exempli causa vniuersali, ac dicas, nō omnis homo iustus est protinus hæ duæ, non omnis homo iustus est, & quidam homo iustus non est, veritate inter se aut falsitate consentiunt, ac per hoc, vt regula ipsa proponit, inuicem æquipollent. Eodem quoq; modo si particulari præponatur negatio, nempe huic, quidam homo nō est iustus, ac proinde ita dicatur, non quidam homo nō est iustus, eruntq; hoc pacto simul veræ, aut falsæ, omnis homo iustus est, & non quidam homo iustus nō est, quæ aliàs veritatem inter se falsitatemq; diuidebāt. Quod quidem & in altera cōtradictionis parte ita venire certū est.*

QVOTIES.] Huius regulæ hic est sensus, datis duabus propositionibus contradictorijs, si vni earum negatio præponatur, illa habens negationem prepositam, redditur ęquipollens

pollens ei quam prius habebat contradictoriam, vt constat exemplo textus.

Vtrum iuxta primam hanc regulã de æquipollentijs, perpetuò id ita eueniat, quod illa præscribit, vt negatio proposita signo siue vniuersali, siue particulari faciat contradictorias inter se propositiones æquipollere.

Sed *hic iam quæstio oritur, fortaßis neq; friuola adeo, neque omnino indigna, quæ hoc loco proponatur, examinanda tamen discutiendaque iudicio lectorum, estque huiusmodi. An hec propositio (exempli gratia) Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum, iuxta præsentem regulam suæ tantum contradictoriæ æquipolleat, quę quidē est, Aliquis qui dicit mihi domine domine, non intrabit in regnũ cælorũ. An potius suę cõtrarię, nēpe huic, Nullus qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnũ cælorũ. Siquidē hunc mihi sensum, nisi tamen fallor, ipse dominus in sacro Euang. vt est apud Matth. c. 7. suis illis verbis innuere, & proferre videtur, quibus dicit, non omnis quis dicit mihi, &c. quasi qui ita dicere videatur, Nullus qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum, nisi idem fecerit voluntatem patris mei. Neq; verò id quòd hic nunc a me proponitur, & in dubium reuocatur, prorsus exemplo caret. Nam ad eundem planè modũ Aurelius Aug. in 6. de ciuitate Dei lib. c. 4. contra Varronem disputat, ostendere inibi volens illum de nulla deorum natura scripsisse, cùm tamen ille dixerit libros à se scriptos de natura deorum, etsi nō omni. Vnde & ita tādem idē Aug. infert atq;*

concludit. Restat ergo, inquiens, vt de nulla deorum natura libros scripsisse intelligatur, neq; hoc apertè dicere voluisse, sed intelligentibus reliquisse. Vbi enim dicitur, nō omnis, vsitatè quidē intelligitur aliqua nō, sed potest intelligi, et nulla: quoniam quæ nulla est, nec omnis est, nec aliqua est. Hæc ille libro & capite paulò suprà citatis. Quo in loco Ludouicus Viues, vir profectò vt variæ lectionis, ita exacti iudicij, in scholis suis n eundē locū hoc de suo addit, Nō omne (inquiens) nihil affirmat, sed siue aliquid sit, modò aliquid nō sit, siue nihil, nō omne verū efficitur. Sanè hæc nobis ideò hoc loco adijcere placuit, vt studiosi artium triuialiū intelligāt earū leges nō esse immutabili necessitate (vt Quintiliani verbis vtar) astrictas, Quod tñ ita esse citius in hac arte, quàm vel in Grāmatica, vel Rhetorica deprehendas, quas etiam artes tres, idcirco, quod sermonum præcipuam curam agant, lacteus ille Lactantius. 3. Diuinarum institutionum libro vno nomine Logicam appellari indicat, eāq; tertiam esse philosophiæ partē dicit, cuius hæc verba sunt, Superest illa pars tertia philosophiæ quā Logicam vocant, idest, rationalem, in qua tota Dialectica, & omnis loquendi ratio continentur.

SED HIC.] Hoc docet, non omnes propositiones esse primę regulæ astrictas.

Secunda regula de æquipollentia propositionum inter se contrariarum.

Quoties *negatio postponitur signo, præsertim vniuersali, ipsa æquipollere facit ꝓpositiones inter se alioqui contrarias, vt quoniā contrariæ inter se sunt hæ duę, omnis homo iustus est, et nullus homo iustus est, si*

vni earũ postponas negationẽ, vt exempli gratia huic, omnis homo iustus est, & idcirco dixeris, oĩs homo iustus non est, tum quæ prius veritate ipsa haudquaquã conuenire poterant, vtpotè cõtrariæ, ambæ simul veræ esse possunt. Haud aliter eueniet, si etiamnum alteri negationem postponas, nẽpe huic, nullus homo est iustus. Aequiualent ergo inter se, omnis homo non est iustus, & nullus homo est iustus: Itẽ omnis homo iustus est, & nullus homo non est iustus. Quarum proinde si vna vera est, & altera, & si falsa vna, altera quoq; falsa est.

QVOTIES *negatio.*] Secundæ reculæ hic est sensus. datis duabus propositionibus contrarijs, fiunt inter se æquipolẽtes, si signo vniuersali affirmatiuo vel negatiuo postponatur negatio. Ait Cæs. præsertim quia si signo particulari postponatur negatio, specialis nulla sumitur æquipollentia.

Tertia regula de æquipollentia propositionem subalternarum.

Quoties *negatio tam præponitur quàm postponitur signo siue vniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit. propositiones sibi inuicem subalternas: vt cum sint hæ duæ sibi subalternæ, omnis homo iustus est & quidam homo iustus est. item & hæ duæ, nullus homo iustus est, et quidã homo iustus nõ est, vtpotè quantitate solùm differẽtes: si de quolibet pari, et præponendo & postponendo alterutri earum negationẽ, ita dixeris, Non omnis homo non est iustus, et quidã homo est iustus: vel omnis homo est iustus, & non quidam homo non est iustus. Similiter, non nullus homo nõ est iustus, & quidã homo non est iustus. Vel, non quidam homo haudquaquam nõ est iustus, et nullus homo est iustus. Vbiq; sanè inuenies binas atq; binas ita cõstitutas pro*

po-

positiones, quæ inter se prius quantitate differebant, vt subalternæ, secundum eandem rursus quantitatem inter se conuenire, ac per hoc veritate simul aut falsitate consentire.

QVOTIES *negatio tã.*] Hæc regula sic est accipiẽda, assignatis duab. propositinib. subalternis, si vni earũ & pponatur & postponat negatio, fiunt ppositiones equipollẽte.

QVARTA REGVLA.

Quoties *in aliqua propositione duo signa vniuersalia negatiua ponuntur, alterum quidem quod ad subiectum alterum verò quod ad prædicatũ referatur, ex his duobus id quod subiectum respicit, cõtrario, qđ vero ipsum concernit prædicatum, suo æquipollet contradictorio. Huius quidem regulæ hmõi dant exmpla. Nihil nihil est, Ex nihilo nihil fit: quorũ primũ iuxta regulæ præscriptũ huic æquipollet propositioni, quodlibet est aliquid. Secundum verò huic, ex quolibet fit aliquid, Talia sunt & hæc, nullus homo nullum animal est, nusquam nullum corpus est, nunquam nihil mouetur, & his similia. Verùm quoniam talia apud idoneos & probatos autores aut rari vsus sunt, aut certè momẽti non admodum magni, ea in præsentia missa facere consultum videtur, & ad propositionum cõuersionem potius trãsire, quippe cuius maior vsus in syllogismorum præsertim demonstratione habeatur.*

QVOTIES *in aliqua*] Si duo signa vniuersalia ponantur in eadem propositione alterum ad subiectum, alterum ad prædicatũ, prius equipollet suo contrario iuxta secundã regulã, posterius suo contradictorio iuxta primam regulã.

De propositionum conuersione.

HIS *igitur, quę talia sunt, vt pote vulgaria prope-*

modum, posthabitis, de propositionū conuersione, quæ restat adhuc, potius dicamus, ob eā causam q̄ dicta est. Hæc autem a Trapezuntio hoc pacto definitur. Cōuersio est, quoties propositionis subiectus terminus is prędicatum, & prædicatus in subiectum cōuertitur. Hāc bifariam distingui, vel ex eo patere potest, ꝙ aut in sese conuertuntur propositiones, aut in alias. Itaq; cum quatuor sint propositionum genere, iuxta quatuor videlicet suprascriptæ figurę angulos; ex his in se quidē cōuertuntur vniuersales negatiuę: & particulares affirmatiuæ: in alias aūt, vniuersales tum affirmatiuæ, tum negatiuę. At verò particulares negatiuæ, nec hoc nec illo conuertunt modo, sed per aliā quandā cōuersionis formam, quæ per contrapositionē conuerso dicitur. Ex quo iam colligere quoq; licet, triplicē esse propositionum conuersionem. Simplicem, qua in se propositiones conuertunt. Per accidens. qua in alias. Per cōtrapositionem, qua in se quoq; conuertuntur quidem ipsæ, sed non nisi mutatis earum terminis, vt mox dicetur.

His *igitur.*] Conuersionis multiplex est vsus. Quandoq; enim nobis inseruit, vt syllogismos diuersarum figurarum ad se inuicem reducamus, & bene nos collegisse ostendamus. Aliquando conuersio argumenti loco est, vt nemo stultus est beatus, nemo ergo beatus est stultus. Subinde etiam conuersio adhibetur propositioni illustrandæ, vt nemo in calamitate constitutus est felix, felices ergo in calamitate cōstitutos putas? *In se conuertuntur propositiones.*] hoc est eiusdem quantitatis, vniuersalis in vniuersalem, particularis in particularem. *Aut in alia.*] Scilicet diuersę quantitatis, vniuersalis in particularem. *Quatuor propositionum genera.*] Propositio vniuersalis affirmatiua vniuersalis negatiua, particularis affirmatiua, particularis negatiua;

De conuersione simplici.

Dicimus ergo, *quòd simplex quidem conuersio est, quoties conuertendæ propositionis subiectus terminus in prædicatum eius, in quam conuertitur, & prædicatus in subiectum transponitur, seruata vtriusque propositionis eadē tum qualitate, tum quātitate. Quo quidem conuersionis modo, duæ tantum conuertuntur propositionum formæ, nempe vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. Vniuersalis quidē negatiua vt est nullum iustum malum est, nullum malum iustum est. Particularis autem affirmatiua: vt, si quoddā iustum bonum est, quoddam bonum iustum est. Neq; vero nos cōturbet, quòd quædam vniuersales affirmationes, & quędam etiam particulares negationes isto modo conuerti possunt, vt in quibus id quod proprium cuiusq; est, prædicatur, aut quod nullo modo ei potest inesse de quo prædicatur. Verumenimuero quia non fit illud vniuersaliter, nec vbique eandem vim retinet, idcirco a simplici cōuersione haud temere excluduntur, reijciunturq;. Siquidem propositionem quamlibet in se, vel in aliam conuerti, est ad eam necessariò consequi aliam vt per quam fit conuersio.*

DICIMVS *ergo.*] Dicta est hęc conuersio simplex, propositio conuertens colligitur immediate ex conuersa, non ob aliquam intermediam propositionum, vt nullum vitium est virtus ergo nulla virtus est vitium. *Neque vero.*] Remouet tacitam obiectionem. Propositio vniuersalis affirmatiua terminorum gratia simpliciter conuertitur, vt omnis homo est capax disciplinæ, ergo omne id quod est capax disciplinę est homo. Sed huiusmodi collectiones falaces sunt, nec in omnibus veræ, materiales vulgo vocantur consequentię, non formales.

De conuerſione per accidens.

Per *accidens aũt conuerſio dicitur, quoties propoſitionis ſubiectus terminus in prædicatum, & prædicatus in ſubiectũ tranſponitur, eadem vtriſque propoſitionis qualitate quidem ſeruata, ſe mutata quantitate. Sanè hoc modo duæ itidem propoſitionum differentiæ cõuertuntur ſolum, nẽpe vniuerſalis affirmatiua, et vniuerſalis negatiua, vtraq; videlicet in particularẽ ſuę qualitatis. Vniuerſalis quidem affirmatiua, vt ſi omne iuſtum bonum eſt, quoddam bonum iuſtum eſt. Etenim ſi vera eſt quæ dicit, omne iuſtum bonum eſt, vera eſt quæ dicit quoddam iuſtum bonum eſt, ad quã quia ſequitur per conuerſionem ſimplicem, quoddam bonum iuſtum eſt, hæc ipſa nimirum & ad priorem ſequetur, eritq; perinde vera. Itaque recte ſequitur, omne iuſtum bonum eſt, ergo quoddam bonum iuſtum eſt, quod erat oſtendendum. Vniuerſalis vero negatiua, tametſi ſimpliciter (vt ſupra dictum eſt) conuertitur, ipſa tamen non minus, & in particularem negatiuam conuerti poteſt, vt ſi nullum iuſtum malum eſt, quoddã malum non eſt iuſtum, quoniam videlicet nullum malum iuſtum eſt. Atq; hoc ipſum profecto eſt, quod per accidens conuerti dicitur, ſecundo ſcilicet loco, & per aliud: ſicut ſimpliciter conuerti, cum nihil aliunde petitur, aut mutatur quicquam.*

P E R *accidens.*] Hæc conuerſio dicta eſt per accidens, quia non accidit propoſitioni quantitas, ſeruata eadem qualitate. Nam vniuerſalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & vniuerſalis negatiua in particularem negatiuam conuertitur.

De conuersione per contrapositionem.

Conuersio *per contrapositionem est, quoties propositionis conuertendæ terminus subiectus transit in prædicatum eius, in quam vertitur, atq; interim in huius subiectum illius transit terminus prędicatus, seruata quidem vtriusq; propositionis eadem & qualitate & quantitate, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Ad hunc certè modum duæ similiter propositionem formæ conuertuntur solum, nempe vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua. Vniuersalis quidem affirmatiua, vt si omne iustum bonum est, omne non bonum non est iustum. Particularis vero negatiua, vt si quoddam album non est dulce quoddam non dulce non est non album. Hinc illa conuersio per contrapositionem dicta est, vt sit perinde, atq; per terminorum oppositionem.*

CONVERSIO *per contrapositionem.*] Hæc conuersio per contrapositionem dicta est, quia fit per terminos oppositos & contradictorios. Nam terminus finitus opponitur infinito. Huius cōuersionis apud bonos autores, quorū intelligēdorū gratia hæc traduntur pcepta nullus aut rarus est vsus.

IN TRACTATVM QVARTVM DE PROPOSITIONE Hypothetica & modali.

PRÆFATIO.

POST Categoricam hactenus expositam, alteram deinc propositionis partem aggrediamur oportet, nēpe eam, quæ categoricæ e regione respondet, constituiturq;

stituiturque. Hec autem est, quæ Greco quidem nomine Hypothetica dicta est, Latine verò conditionalem non inepte appellaueris, quanquam Greci nominis crebrior vsus est etiam apud Latinos. Tum etiam & de Modali agendum in hoc ipso tractatu est, sed quam fieri poterit breuissime. Verum hec a Categorica non distinguitur, nisi forte secundum accidens aliquod, quo differt ab ea Categorica, quæ simpliciter quicquam in esse significat. Tamen quia plus habet fortassis difficultatis, quam vtilitatis, vt cuius nõ sit admodum frequens vsus in syllogismorum contextu, quãuis, & in hac quoque partes plus satis Aristoteles occupatus fuerit: seorsim de ea, quod restare adhuc videretur, statim post Hypotheticã tractare libuit, tum vt illorum consuleremus capacitati, qui rudes adhuc huius artis huc accedunt, eius iam primum pręceptis initiandi, tum vero vt eorum occurreremus mordacitati, qui nihil non improbare soleant, nisi quod ab ipsis proficiscitur, in falsum plane ac barbarum. Sed nunc propositum exequamur.

POST *Cathegoricam.*] Omnis propositio aut est prędicatoria aut conditionalis, dictum est de prędicatoria, nunc differere incipit de conditionali, vtraque hæc propositionum genera alio referenda sunt. vt enim ex prędicatoria, syllogismus categoricus, ita ex conditionali, syllogismus constituitur conditionalis.

De propositione Hypothetica, quid sit, & vnde dicta sit.

De Hypothetica quidem propositione tametsi nullus ab Aristotele tractatus relictus est, id quod & Boetius ingenue libereq; fatetur, eam tamen ipse a Categorica ita distinguit in libro, quem περὶ ἑρμηνείας *inscripsit, vt illam quidem appellet simplicem & vnã, hanc autem cõpositam & cõiunctione vnam, vt quæ ex plu*ribus

ribus Categoricis (hoc est, simplicibus) coalescat. Vnde & à quibusdam ita definitur, Hypothetica propositio est, quæ ex pluribus Categoricis, coniunctione omnino aliqua, aut aliquo æquiualente compositis constat. Sũt qui & ita definiant, Propositio Hypotetica est, quæ plures habet Categoricas, principales sui partes simul iunctas: vt, Si dies est, lux est. Hãc idcirco diximus Latino nomine Cõditionalem appellari, quam tamen verbum verbo reddentes. Suppositariam fortassis rectius appellaremus. Nam quod Græcis hipothesis est, hoc Latinis est suppositio. Verum quia hypothesis præter cætera significata apud Græcos nonnunquam vim habet conditionis, & item causæ, vt hoc loco placuit Latinis ominibus Conditionalem potius dici, quam Suppositoriam, propterea quod huiusmodi propositio sub conditione aliquid proponit, vt si hoc est, illud est, vel si hoc est, illud non est.

PROPOSITIO *hypothetica.*] Queadmodum ergo propositio simplex ex subiectó & prędicato constituitur, ita hypothetica ex duabus simplicibus componitur.

De tribus propositionis Hypotheticæ speciebus.

Huius *autem propositionis tres esse huius species inter omnes fere conuenit huius artis professores, quas & Seuerinus Boetius ad hunc modum colligit: Omnis (inquit) hypothetica propositio constituitũ vel per connexionem, vel per disiunctionem. Per connexionẽ rursus, aut per copulationem; aut per conditionem. Per copulationem quidem, vt ea quæ copulatiua cõiunctione*

connectitur, vnde & nomen habet: vt, & dies, & lux est, per conditionem vero, vt quæ cõiunctione quadam partibus interposita ad consequentiam, conditionẽque ducitur, quæ idcirco nomine peculiari Conditionalis appellatur. Per disiunctionẽ autem, vt in qua disiunctiua coniunctio interueniẽs, ambas prædicatiuas (hoc est, Categoricas) coniungit, & per hoc Disiunctiua propositio dicitur, vt, Aut dies est, aut nox est.

HVIVS *autem.*] Distinctio harum specierum à diuersis coniunctionibus sumitur.

De qualitate propositionum Hypotheticorum.

Cæterum *quoniam omnis propositio, aut verum, aut falsum significat, & quemadmodum Aristoteles docet, quicquid contigit affirmare, contingit, & negare; inquirendũ & illud nunc est, quonam pacto hypotheticæ propositiones, cũ affirmatione recipiant, admittant simul & negationẽ. Illud certè a nõnullis dubitatur. Itaq; dicimus, quod hypotheticę propositiones aut affirmatiuę sunt, quarũ principalis copula non negatur, etsi inter partes ipsas nonnunquã negatio ponitur, vt si homo est, animal est, itẽ, si nõ est animal, non est homo. Ita negatiuæ dicũtur, quarum copula principalis negatur. Principalem autem copulã voco, quæ partes simul jungit, & certam hypotheticæ propositionis speciem constituit, cuiusmodi sunt coniunctiones copulatiuæ, disiunctiuę, & rationales, seu cõdictionales tum & aliæ quædã orationis partes, illis tamen ęquiualẽtes. Igitur cum quis volet ex hypotheticis affirmatiuis easdẽ facere negatiuas, is toti propositioni*

nega-

negationem præponet, quæ tamen supra copulam principalem ferri intelligatur, vt non si homo ambulat, homo mouetur, non & dies est, & lux est, non aut dies est, aut nox est. Atq; ita in his propositionibus præter contradictionem, nulla alia inuenitur oppositio, quæ a Cicerone & Boetio repugnantia appellatur.

ARISTOTELES *docet.*] Locus est iij. cap.ij. libri de interpretatione. *Itaque dicimus.*] In propositionibus conditionalibus affirmatio & negatio a coniunctione sumitur, vt enim se habet verbū in ꝓpositionibus cathegoricis, ita coniunctio in conditionalibus: sed in cathegoricis a verbo sumitur affirmatio vel negatio, ergo in conditionalibus a cōiunctione. *Atque ita.*] Contradictio hoc loco pro affirmatione & negatione sumitur, quę sola oppositio in propositionibus conditionalibus inuenitur. Hic enim nullam habemus rationem signorum vniuersalium vel particularium, a quibus variæ formæ oppositionis sumuntur.

De quatuor Hypotheticarum propositionum differentijs.

Cum *ergo affirmatio & negatio in his propositionibus non secundum partes, sumantur, videndū etiam num est, quot modis partes ipsas variari contingat penes affirmationem & negationem. Vnde & tot earum differentię constituendæ sunt. Itaque constant hypotheticę aut ex duabus affirmatiuis, vt si cœlū rotundum est, cœlū est volubile, aut ex duabus negatiuis, vt si cœlum rotundū non est, cœlum nō est volubile: aut ex affirmatiua & negatiua, vt si cœlum quadratum est cœlum volubile nō est, aut ex negatiua & affirmatiua, vt si cœlum rotundum non est, cœlum stabile est. Quatuor igitur sunt istarum propositionum differentiæ, se-*

cundum partium variationem penes affirmationẽ & negationem, & vt in conditionalibus id iam monstratum est, ita & in copulatiuis & disiunctiuis sese habet, quod dictum est.

CVM *ergo.*]Diuisio quadrimembris quam Boetius in libris differentiarum topicarum examinat.

Breuis de hisce propositionibus admonitio.

Sed *prius quam hinc iam de veritate & falsitate harum propositionum agamus, illud tantum præmonendum duximus, quòd ex his singulæ duas habẽt partes vnam, quæ cõiunctionem ipsas coniungentẽ (quam principalem copulam vniores vocant) præcedit: alteram, quæ coniunctionem ipsam subsequitur. Atque ex his rursus interdum prior pars vera est, sequens falsa, interdum contra. Nonnunquam etiam ambæ aut veræ, aut falsæ. Præter hæc autem & in conditionalibus ipsis hoc amplius preponẽdum subit, quòd ex illis duabus partibus, ea quidẽ quæ prior est, & coniunctioni, Si, proximè preponitur, Antecedens dicitur, quæ verò priorem deinde partem subsequitur, ac posterior proinde pars est, Consequens appellatur.*

DVAS *habent.*] Vt in propositionibus simplicibus duæ partes sunt, subiectum, & prædicatum: ita in conditionalibus duę partes sunt, antecedens & consequens. Antecedens est ea propositio prędicatoria, quę sequitur immediate coniunctionem. Consequens est ea propositio simplex, quę coniunctionẽ sequitur mediate. Id exempli appositione doceo. Si iustitia est, virtus est: antecedens est hęc propositio, iustitia est, consequens hęc. virtus est. Id plane intelligere necessarium est, & multis in locis vsui.

De

De veritate, & falsitate Conditionalis.

Itaque *breuiter nunc repetamus harum propositionum definitiones, simulq; ostendamus quemadmodum sese habeant singulæ secundum veritatem, falsitatemq;. Conditionalem igitur propositionem esse dicimus, quæ ex duabus constat Categoricis, Si, coniunctione simul iunctis: vt si Socrates ambulat, Socrates mouetur. Cōditionalium autem quoniam alia quidem affirmatiua est, alia negatiua: affirmatiua quidem vera esse cognoscitur, si oppositum consequentis antecedenti repugnat: falsa autem si non repugnat. Ergo vera quidem est, quæ dicit, si homo est, animal est, quandoquidem huius oppositum quod est, non est animal, ei plane repugnat quod dicit, homo est: falsa autem hæc, si homo est, album est. Nam non album esse, haudquaquam ei repugnat quod est, hominem esse. At vero si negatiua fuerit, verane an falsa sit, ex affirmatiua facile deprehendit̄ negatione remota: id quod & in copulatiua, & in disiunctiua, cùm negatiuę sunt, ita quoq; euenire certum est. Quocirca vera hæc esse iudicatur, quæ ita proponitur, non si homo est, quadrupes est: quoniam eius affirmatiua falsa est. Sunt tamen qui aliter harum propositionum veritatem, & falsitatem discutiant: sed nos Trapezuntium in hoc sequi maluimus. Verum quia tota huiuscemodi propositionū vis in consequentia, atque conditione consistat, ijdem hoc addunt amplius, atque idcirco, vt omnem conditionalem veram necessariam esse dicunt, ita falsam impossibilem. Itaque vera simul & necessaria hæc est, quæ di-*

cit. Si dies est lux est: siquidem diem esse non contingit, nisi lux sit. Nec minus si ita proponas; Si volat quispiam, alas habet: atqui hæc quæ dicit, Si dies est, terra mouetur, vt falsa est, ita & impossibilis; quando non ideo terra mouetur vnquam quòd dies sit, aut dies est; sed est alia tum ratio, tum causa, cur terræmotus fiat, quemadmodum in Physicis id proditur.

AFFIRMATIVA *vero.*] Regula hæc ex Trapezuntio sumpta est, ex qua cōstat in propositionibus conditionalibus veritatem, & falsitatem non sumi a partium veritate, aut falsitate. Hęc enim conditionalis vera est: si homo est equus, homo est irrationalis, & tamen vtraque pars est falsa, Vnde illud tritum, & peruagatum in scholis Dialecticorum est, propositio conditionalis nihil ponit esse, quia nullā partem veram aut falsam esse indicat, sed tantum consequentię rationē ostēdit. *Sed est alia tum.*] Exhalationes terræ visceribus inclusę. Hac de re Aristo. Plinius, & Gellius disserunt,

De veritatę aut falsitate propositionis Copulatiuæ.

Copulatiua *propositio est, quæ ex duabus pluribusq; Categoricis cōstat, copulatiua cōiunctione, aut ęquiualēte aliquo simul iunctis, vt Socrates ambulat, & Plato disputat. Copulatiua vera quidem est, cum vtraque pars vera est: falsa autem, cum vel alterutra pars falsa est. Cæterum in definitione copulatiuæ, particula quæ erat, aut ęquiualente aliquo, innuit plerasq; haberi copulatiuas propositiones, in quibus tamē non copulatiua coniunctio partes cōnectit, sed aduerbium aut temporis, aut loci, aut similitudinis. Vnde & tales propositiones ab his aduerbijs nomina sæpenumero sortiuntur, vt aliæ quidem temporales, aliæ locales, aliæ*

vero

vero similitudinis propositiones dicantur: quas tamen sub copulatiua comprehēdere licet, quemadmodū sub eadem quidem etiam comprehendi putant propositionem rationalem: vt, Quia sol lucet, dies est, quā proinde ita explicant. Sol lucet, & ideo dies est. Alij aūt sub conditionali eam comprehendere malunt, propter vim consequentiæ, quæ eadem est in vtraque.

COPVLATIVA *propositio.*] Copulatiuę propositionis veritatē eleganter docet Gellius viij. c. xvj. libri his verbis, in omni coniuncto, si vnum est mendaciū, etiam si cætera vero sint, totum est mendaciū. Quibus verbis indicat, ad veritatem copulatiuę vtranque partem esse veram oportere, vt hæc est vera, Scipio & bis consul fuit, & triumphauit.

De veritate, & falsitate disiunctiuæ propositiones.

Disiunctiua *propositio est, quæ ex duabus pluribusq; constat Categoricis, coniunctione disiunctiua simul iunctis, vt Socrates ambulat, vel Plato disputat: quam veram quidem iuniores esse dicunt, si alterutra tātummodo pars vera fuerit, falsum autem si pars vtraq; fuerit falsa. Et ad hunc quidē modū de Disiunctiua propositione loquuntur hi maxime, qui hac tempestate Dialecticam docent: cum tamen Boetius, & ante hunc M. Cicero aliā huius propositionis significationem esse tradant, atq; eā esse dicant, quæ ex repugnantibus inter se Categoricis constituta sit: cuius proinde posita pars vna interimit alteram, & interempta vna alteram ponit: vt, Aut dies est, aut nox est.*

QVAM *veram.*] Vnde hoc iactatum in scholis est, propositio disiūctiua est vera: cuius altera pars est uera: *Quæ ex repugnantibus.*] Repugnantia dicuntur, quæ idem compete re non possunt, ex quibus oportet omnem propositionē

disiunctiuam propriam constare: nam disiunctiua si verbi vim spectes, sic dicta est, quasi veritatem, & falsitatẽ disiungat. Quocirca hæc non est proprie disiunctiua, aut homo est, aut ambulat.

De propositione Modali, sed prius quid sit Modus, a quo dicta videtur huiusmodi propositio.

Sequitur *propositio Modalis, quæ vt nomine ipso patet, a modo dicta est. Porrò modus a quibusdam definitur, adiacens rei determinatio. Quæ modi definitio hunc præ se ferre videtur intellectum, Modus (vt hoc loco accipitur) dictio est adiectitia, quæ rẽ quampiam determinat. Rem, inquam, hoc est, vocem, quę rei alicuius significatiua est. Verbum autẽ determinat, positum est, vt sic idẽ quod explanat, aut certe distinguit, quod nimirum faciunt tam aduerbia ipsa quã nomina adiectiua. Nam vt Priscianus, ait hoc est aduerbium verbis, quod adiectiua nomina appellatiuis nominibus adiuncta: vt cum dico, prudens homo, hominem, quidem aliquem designo, non tamen quamlibet, sed eum, qui prudentia præditus est. Sic etiam cum dico, prudenter agit, agere quidem aliquẽ innuo, at cum hoc simul ex plano atque distinguo, agere videlicet, non vtcunq;, sed prudenter. Itaque modus hoc loco nihil aliud est, quam aut adiectiuum nomen, aut aduerbium. Itaque, & hic nunc prius quam ad reliqua pergamus, operæpretium fortassis fuerit adijcere ex Diomede Grãmatico, quod Scaurus vetus autor ipsum aduerbium non alio pacto (quàm nos paulò supra modum) definiat. Aduersum est (inquit) modus rei adiectiuus, ipsum pronun-*

tiatione

tiatione definiens, hoc est terminans, veluti recte, diligenter, optime.

SEQVITVR.] In modalibus propositionibus præclara ingenia remoranda non sunt. Plus enim habent ostentationis, quàm vtilitatis, cuius per multi auditores auidiores, quàm veritatis sunt. Sat igitur fuerit iuuenem, qui ad sublimiores properat facultates primoribus (vt aiũt labris) has degustare.

Qui modi proprie Modales efficiant.

Cæterum *cum aduerbium ipsum verbum determinat, id facit aliquoties quidem ratione rei, hoc est, significati ipsius verbi, quod per eius participium explicatur. Aliquando ratione tẽporis, quod verbũ con significat. Aliquoties ratione modi verbi, quo scilicet varia in nobis designatur affectio prout animus noster nunc ad hoc, nunc ad illud se inclinat, quam Græci proinde multò significãtius ἔγκλισιν, id est, inclinationem, nos modum appellamus, vt cum optamus quippiã, aut aliquem hortamur. Aliquoties vero ratione compositionis verbi, quæ quidem in ipso verbo intelligitur, quatenus verbũ substantiuum intra se includit: de quo ita Aristoteles in principio fere eius operis qđ περὶ ἑρμηνείας, idest, de interpretatione inscribitur. Nam si ipsum, inquit, est, verbum purum dixeris, nihil quidẽ est: significat autem compositionem quandam, quam sine compositis, hoc est, extremis, nõ est intelligere. Quo fit, vt ex hac multiplici aduerbij determinatione, multiplices quoq; modi colligãtur. Attamẽ ex omnibus his nulli tales sunt, qui modales propositiones efficere cõstituereq; possint præter quatuor, siue aduerbialiter eos, siue nominaliter expresseris, q sunt possibile, impossi-*

bile, contingens, & necessarium. Nam cum dicit quispiam: Plato grauiter disputat, aut homo albus currit, modus quidē in vtraque propositione ponitus, neutra tamen ex ipsis modalis dici debet: quoniam non tota vtriusq; propositionis compositio determinata est, sed pars tantum altera, vnius quidem subiectum, alterius vero prædicatum. Quare quicunque modi partem propositionis aliquam, non totam eius compositionem determinent, nullo pacto eiusmodi censeri debent, vt ab his modalis propositiones dicantur. Sed neque verum, neque falsum, tales habentur modi, licet ipsarum propositionū compositionē determinent: quoniam in his propositionibus, quæ modis illis determinantur, opposítio & æquipollentia haud aliter sumūtur, quàm in his quę simpliciter inesse significāt, vel ideo fortasis, quòd communes omnium propositionū affectiones, siue passiones sint. Omnis quippe propositio aut vera, aut falsa esse perhibetur.

SED *neque.*] Et si Aristoteles iij. cap. ij. libri de interpretatione, verum & falsum inter modos enumerat, tamē non constituunt modales proprie propositiones, propter eas rationes quas Cæsarius affert.

Quid sit propositio Modalis, & quomodo secundum quosdam diuidatur.

Modalis *igitur propositio est, quæ modo ex his quatuor aliquo determinatur, cuiusmodi sunt posibile, imposibile, contingens & necessarium. Sane hanc ipsam, quę iam definita est, Modalem compositam quidam appellant, quam & ita definiunt, vt sit, cuius dictum aliquo modorum determinatur: dictū quidē intelligētes id, quod ex casu accusatiuo, & verbo infini-*

to constructum est, quale est cum dico, Socratem currere. Cum igitur dictũ tale determinatur, huiusmodi propositio Modalis cõposita apellatur, vt cuius alterum extremorum est dictũ, alterum, modus ex his aliquis, qui dicti sunt: vt, Socratem currere est possibile. Idem huic quasi ex aduerso aliam ponunt Modalem, quã diuisam appellant, & ita definiũt: Modalis diuisa est, cuius copula modo aliquo determinatur: vt, sedentẽ possibile est ambulare, quales etiãnum propositiones simpliciter & propriè modales esse dicunt, illas autẽ non simpliciter, sed cõpositas. Verum non ita Aristoteles & Boetius, quorũ vterque de his propositionibus, hoc est compositis, si tamen ita appellare libet, & grauiter & subtiliter suum instituit tractatũ, de quibus etiam nos hoc ipso tractatu agemus, vt qui Aristotelẽ potius & Boetiũ, autores haud dubie grauissimos imitari volumus, quàm leuiusculos, & clamosos sophistas.

SANE.] Modalis composita est, quæ habet partes dicti coniunctas, & modum separatim positum, vt Cæsarem esse clementem est possibile. Et in his propositionibus, possibile ita explicatur, vt propositio possibilis, impossibile, vt propositio impossibilis. *Modalis diuisa.*] Modalis diuisa est quoties inter partes, modus aliquis ponit, vt Philosophum necesse est sapientem. Neq; leue est discrimen, si quis dumeta, & spineta garrulorum Sophistarũ inspicere velit, inter propositionem compositam, & diuisam modalem. Nam potest (inquiunt) modalis esse vera, & composita ex eisdem terminis constans, esse falsa, vt hæc est vera album possibile est esse nigrum: hæc tamen falsa album esse nigrum est possibile. Hæc est composita, illa diuisa. Sed hęc missa faciamus: sunt enim plusquam Cimerijs inuoluta tenebris, & felicia ingenia à disciplinis eijciunt.

Quæ sit horum quatuor modorum ad signatum vniuersalia, tum particularia proportio, siue conuenientia.

Sed *vt harum deinceps propositionum inuestigemus qualitatem simul, & quantitatē, vnde & earum deinde oppositio intelligi posſit, scire operæpretium est, hos quatuor modos sępe dictos: magnam cū signis tum vniuersalibus, tū particularibus habere cōuenientiam affinitatemque: vt exempli gratia, necesse, cum signo vniuersali affirmatiuo: impossibile, cum signo vniuersali negatiuo: porrò possibile & cōtingens (qui duo modi hac in parte pro eodem passim accipiuntur) cum signis particularibus affirmatiuis. Vnde vt signa illa aliarum huius generis propositionū, subiecta tantū determinant, ita hi quatuor modi totam istiusmodi propositionum compositionē, quæ (vt iam supra dictū est) dicti nomine intelligitur.*

SED *vt harum.*] Docet modales propositiones habere quandam similitudinem cum simplicibus. Nam vt in simplicibus ex signis vniuersalibus, & particularibus quantitatem metimur: sic in modalibus a modis quatuor, quorum impossibile, & necesse, modales propositiones vniuersales constituunt, possibile & contingens particulares. Istud iam doctrinæ causæ admittamus, est tantum si verum fateri volumus, neotericorum coniunctum. Nihil enim tale ab Aristotele traditum legimus.

De qualitate simul, & quantitate modalium propositionum.

Ex *his igitur, & si facile iā quiuis videatur intelligere posse, vnde in his propositionibus tum qualitas, tum quantitas sumenda sit, tamen haud superuacuum erit, interim & illud admonere, ꝙ in modalibus, tum*

affirmatio, tum negatio secundum modum sumẽda est, quemadmodum in his, quæ sine modo proferũtur, atq; inesse simpliciter significant, secundum verbum, hoc est, copulam verbalem: id quod & his penè verbis (ita vt solet omnia) grauissimè secundũ Aristotelis rationem Boetius annotauit. Quemadmodũ enim (inquit) in his, quæ præter modum quicquam esse, vel non esse proponunt, esse quidem & non esse oppositiones, quædam (id est predicationes) sunt: res verò est quæ subijcitur: vt in eo quod dicitur, homo est, vel homo non est, homo quidem quatenus rem significat subiectũ est, oppositiones autem & prædicationes sunt, est & non est, ita quoque in his quæ secundum modum aliquẽ dicuntur, esse quidem subiectum est, veluti res quædam: modus autem, qui de ipso esse prędicatur. Nam cum dicimus, hodie pluuiam esse est possibile: esse quidem iam subiecimus, possibile autẽ prædicauimus. Sicut igitur in illis, quæ præter modum dicuntur verbũ totã vim prædicationis habet, ita in his quę cum modo proferuntur, ipse modus. Et per hoc vt negatio in illis ad verbũ fertur, ita in his ad modum ferenda est. Sed hinc ad earum transeamus oppositionem.

QVEMADMODVM] Aristo. iij. cap. ij. lib. de interpretatione sic colligit: vt se habet verbum in simplicibus propositionibus, ita modus in modalibus, at, in simplicibus a verbo sumitur affirmatio, & negatio, ergo etiam in modalibus a modo. Et hæc est plena huius cap. sententia.

De oppositione propositionum modalium.

Opponuntur *autẽ, & hæc quidẽ inter se quatuor modis. Siquidem aut contrariæ inter se sunt, aut sub-*

con-

contrariæ, aut contradictoriæ, aut subalternæ. Enimuero, vt harum oppositionem planius quisque discernere queat, conuenientius erit hoc pacto eas disponere, vt modus ipse subiecti, verbum autem siue dictum, quod vocatur, prædicati locũ interim teneat, tametsi perinde est, hoc vel illo ordine disponantur. Contrariæ igitur sunt vt necesse est hominẽ spirare, necesse est hominem non spirare. Subcontrariæ, vt possibile est hominem spirare, possibile est hominem non spirare. Contradictoriæ vero, vt necesse est hominẽ spirare, non necesse est hominem spirare. Subalternæ vero, vt necesse est hominẽ spirare, non necesse est hominem nõ spirare. Quæ omnia vt digesta sunt: ita sese habere subscripta figura monstrat luculentissime, licet modis in ipsis propositionibus vbiq; fere variatis, idq; haud temere: quippe iuxta signorum respondẽtiam: cum tamen, si libeat, ex eisdem vbique modis eas describere possis, suo videlicet quanque loco.

OPPONVNTVR.] Supra admonui ex sentẽtia Arist. iij. cap. ij. lib. de interpretatione, in modalibus esse contradictorias oppositas propositiones. Boetius cætera effinxit species. *Contrariæ.*] Hoc exemplum non repugnat exemplo cõtrariorum positorum in figura. Quia hæc propositio necesse est hominem non spirare, huic æquipollet, impossibile est hominem nõ spirare. Quare hæ etiã contrariæ sunt: necesse est hominem spirare, necesse est hominem non spirare. Modo id doctrinæ causa admittamus, necesse, & impossibile signis vniuersalibus æquipollere. Sed dixerit aliquis necesse est hominẽ spirare, & impossibile est hominem spirare, contrariæ non sunt. Nam ambæ affirmatiuæ sunt. Aristoteles enim docet impossibile affirmatiuum esse modũ. Hæc obiectio eodem modo diluenda est. Nam secũdum

do ctrinam

doctrinam Aristotelis contrariæ non sunt. Sed hoc loco impossibile sumitur pro signo vniuersali negatiuo,& sic negatiuam efficit propositionem.

SEQVITVR FIGVRA.

Necesse est hominem spirare.	Contrariæ	Impossibile est hominem spirare
Subalternæ	Contradictoriæ / Contradictoriæ	Subalternæ
Possibile est hominem spirare.	Subcontrariæ	Possibile est hominẽ non spirare.

De consequentijs, siue æquipollentijs propositionum modalium.

Hinc *iam ad consequentias, siue (vt iuniores dicunt) æquipollentias harum propositionum transeamus. Ad quas quidem intelligẽdas, duæ regulæ ab Iacobo Fabro Stapulen. traditæ, plurimũ nobis adiumenti, præstare poterunt, si eas animo perpendamus, simulque memoriæ cõmendemus, quas proinde hoc loco* adijcere

adijcere placuit. Ad idē quoq; haud dubie faciet subiecta figura, quatuor angulis per binos diametros descripta appositis insuper quatuor ad hunc vsum inuentis vocabulis, vnicuiq; angulo singulis, q̄ ob id ipsum artis vocabula haud iniuria dici possunt. Quibus tum ita dispositis scire licet omnes vniuscuiusq; anguli propositiones inter se æquipollere, ac per hoc cōsequi sese. Cæterum vt nihil quod ad hanc rem attinet, nō intelligatur plane, horum quatuor vocabulorum ars etiamnum aperienda est. Sciendum itaque quod per a vocalem intelligere debemus, negationem in his propositionibus, neque ad dictum, neque admodum ferendam esse. Et vt per e, ad dictum tantum, ita per i, solum ferenda est admodum: per u, vero ad vtrunque, Sed nūc tandem ad ipsas regulas veniamus. Quarū prima est, Si est aliqua propositio possibilis, eadem est cōtingens, atque eadem non est impossibilis, & eius contradictoria non est necessaria. Secunda, Si non est aliqua propositio possibilis, eadem non est contingens, eadē aūt est impossibilis, & eius contradictoria est necessaria. Postremo autem exempla sumantur ex his propositionibus, quarum dicta ęquiualent propositionibus vel singularibus, vel communibus, hoc est, quarū subiecti termini sunt aut singulares, aut communes. Verum quoties ex cōmunibus terminis huiusmodi cōstituerint propositiones, tunc si tres præcedentes, vtpote de possibili, contingēti, & impossibilis, fuerint vniuersales quarta de necessario erit particularis: at contra, si præcedentes tres fuerint particulares, aut certe indefinitæ, quarta erit vniuersalis: atque id quidem est, quod ambe in-

nuunt regulę, cum in vtraque dicitur, & eius contradictoria est, vel non est necessaria.

SCIENDVM *itaque.*] Proponit certa certis vocabula, quibus ęquipollentias modalium cognoscamus. A significat propositionem omnino affirmatiuam. E, negatiuã de dicto. I, negatiuam de modo. V, totam negatiuam, & secundum dictum & modum propositionem. *Si est aliqua.*] Ratio huius est, quia possibile, & contingens inter se ęquipollent. *Atque eadem*] Ratio huius est, quia possibile siue contingens, & impossibile pręposita negatione alteri modorum, fiunt ęquipollentes, vt recte sequitur: possibile est esse; ergo non impossibile est esse. *Et eius contradictoria.*] Huius ratio. Si contradictoria propositionis possibilis esset necessaria, duę cõtradictoriæ essent simul veræ. Nam possibilis potest esse vera, & etiam necessaria est vera. Quare conficitur duas contradictorias simul esse veras. *Eadem autem.*] Quia possibile & impossibile æquipollent, si alteri modorum negatio proponatur. *Et eius contradictoriæ.*] Huius loci ratio est. Si propositio aliqua non est possibilis, contradictoria eius est necessaria. Nam si eius contradictoria non est necessaria posset esse falsa, & non possibilis potest esse falsa: ergo duæ contradictoriæ erunt simul falsæ. Siquitur figura ex propositionibus singularibus. In quolibet artis vocabulo quatuor constituuntur propositiones, quarum prima est possibilis, secunda contingens, tertia impossibilis, quarta necessaria: quę omnes inter se æquipollent, & mutuo se inferunt. In figura quæ ex propositionibus communibus constat, in duobus vltimis ordinibus, scilicet subcontrarijs, in quibusdam exemplaribus vocabula artis transposita sunt. Nam in hoc ordine, omnem hominem currere est possibile, notandum est vocabulum artis: amabimus. In eo vero omnem hominem non currere, notandum Edentuli.

Sequitur figura ex propoſitionibus ſingularibus.

Pur	*Socratem nõ currere non eſt poſsibile.*		*Socratem currere non eſt poſsibile.*	I
pu	*Socratẽ non currere nõ eſt cõtingens.*	*Cõtrariæ*	*Socratem currere non eſt contingens.*	li
re	*Socratem nõ currere eſt impoſsibile.*		*Socratem currere eſt impoſsibile.*	a
a	*Socratem currere eſt neceſſe*		*Socratem non currere eſt neceſſe.*	ce

Subalternæ *Contra dictoriæ* *Contra dictoriæ* *Subalternæ*

A	*Socratem currere eſt poſsibile.*		*Socratem non currere eſt poſsibile.*	E
ma	*Socratem currere eſt contingens.*	*Subcõtrariæ*	*Socratem non currere eſt contingens.*	den
bi	*Socratẽ currere nõ eſt impoſsibile.*		*Socratem nõ currere nõ eſt impoſsibile.*	tu
mus	*Socratẽ non currere non eſt neceſſe.*		*Socratem currere non eſt neceſſe.*	li

Sequitur figuræ ex propositionibus communibus.

Pur *Oēm hominem nō currere non est possibile.* — *Oēm hoīem currere non est possibile.* I

pu *Oēm hominem nō currere nō est contingens.* *Cōtra-* *Oēm hoīem currere nō est cōtingens.* li

re *Oēm hoīem nō currere est impossibile.* *riæ* *Oēm hoīem currere est impossibile.* a

a *Quendā hominē currere est necesse.* — *Aliquē hominē non currere est necesse.* ce

Contra dictoriæ — *Contra dictoriæ*

Subalternæ — *Subalternæ*

A *Oēm hominem currere est possibile.* — *Oēm hoīem non currere est possibile.* E

ma *Oēm hominem currere est contingens.* *Subcō-* *Oēm hoīem nō currere est contingens.* den

bi *Oēm hoīem currere non est impossibile.* *trariæ* *Oēm hoīem nō currere nō est impossibile.* tu

mus *Aliquē hoīem non currere non est necesse.* — *Quendā hoīem currere non est necesse.* li

De

De conuersione modalium.

Sed & *de conuersione harum propositionum iuxta seruatum prius ordinem dicẽdum deinceps. In quo quidẽ paulo liberius expatiari liceat propter eos, qui hac in parte oẽs eiusmodi ordinis propositiones, vt æquipollere inter se vbiq;, ita & cõuerti dicũt, idipsum recte ne an perperã, ipsi viderint: nos vero Aristot. in primis ipsum, & post hunc Boetium, & post vtrũq; Iacobum Fabrum Stapul. sequentes, non per oĩa id ita se habere, vel exẽplis idoneis ostendemus. Insuper aũt & illud nunc etiã mirari subit, ꝙ pleriq; in re plane perspicua, vel acta oĩno agunt, vt in prouerbio est, vel certe nimia interdum prolixitate vsq; adeo laborant, vt eandem rẽ non modo luce sua priuent, sed & obscuriorẽ relinquant, q̃ inuenerint. Contra vero, in re quæ expositione aliqua indiget, vel tẽpus in ea prorsus male collocant, vel ita rẽ illam oculis (vt vr̃) cõniuentib. prætereunt, vt non tã negligere, q̃ ignorare vidiantur. Quid. n. refert dicere, oẽs propositiones in suo ordine æquipollere inter se & conuerti perinde, cum tñ hæ propositiones, quę de impossibili sunt, id nequaquam admittant, videlicet vt conuertantur? Nam cũ vera sit, quę dicit, omnem substantiã esse hoĩem est impossibile: falsa tñ erit hæc, quẽdam hoĩem esse substantiam est impossibile. Quocirca nec Aristoteles ipse de modaliũ conuersione tractans, meminit vsquam de propositione impossibili. Quod profecto & Iacobus Faber Stapulensis aĩaduertẽtes, tales regulas de hmõi propositionũ conuersione posuit: Si cõuersa, inquit, impossibilis est, nõ oportet conuertentẽ eius esse impossibilem.*

Item si cõuersa fuerit possibilis, contingens, aut necessaria, & eius conuertens possibilis, contingens, aut necessaria erit. Vnde rectè fit conuersio in ea quæ de possibili aut contingẽti existit, si dicamus omnem hominem esse album, est possibile, siue contingens, ergo quoddam album esse hominem est impossibile, siue contingens. Et in ea similiter id accidet, quæ est de necessario, vt omnem hominem esse mortalem est necesse, ergo quoddam mortale esse hominem est necesse. Quod quidem & alijs quoq; generibus propositionum ita eueniet secundum duplicis conuersionis regulas suprà positas. Atq; hoc ipsum est, quod & Aristoteles ad hunc modum proponit, vbi de istarum propositionum conuersione agit. Eodem autem modo (inquit) & de necessarijs propositionibus se habet: & in contingentibus, quomodo in his, quæ absolutè dicuntur, hoc est, simpliciter inesse significant.

QVID *enim refert.*] Propositiones vnius ordinis inter se æquipollent: & mutuo se trahunt consequio, sed non necessariò inter se conuertuntur. Quia in conuersione necesse est terminum subiectum transponi in prędicatum, & prędicatum in subiectum: in æquipollentia autem satis est consequens rectè colligi ex antecedẽte. *Si conuersa.*] vt ista, omnem substãtiam esse hominem est impossibile. *Vnde rectè.*] hic locus est apud Aristote. tertio capite primi libri Priorum, propositiones de contingenti, necessario, possibili, eodem modo conuertuntur, vt propositiones simplices.

Quot modis contingens dicatur.

Quoniam *autem contingens quod dicitur, eandem vbiq; in his propositionibus cum possibili significationem habere cõstat haud abs re fuerit, antequàm*

huic tractatui finem imponamus, eius nominis multiplicem significationem breuiter exponere. Itaq; sciendum, quod contingens tribus dicitur modis. Dicitur namque contingens & quod necessarium est, & quod non necessarium, & quod possibile est. Primo igitur modo contingens & necessarium idem sunt. Secundo contingens & non necessarium. Tertio contingens & possibile. Rursus autem contingens, quod secundo modo dictum est, deducitur deinde incontingens vt plurimum, siue quod frequentius est, & contingens rarum, & incontingens vtrumlibet. Contingens vt plurimum est, quod in alteram partem plus vergit, vt hominem in senectute canescere. Nam id quidem frequenter accidit: potest tamen etiam non canescere jam senex quispiam factus. Vnde & contingens natum idem appellatur. Contingens rarum est, vt fodientem reperire thesaurum. Id enim si aliquando contingat, rarissimũ tamen est. Contingens vero vtrumlibet, quod & indifferens dicitur, id est, cùm dicimus sedere quempiam aut vigilare, quod proinde ita definitur. Vtrumlibet est cuius indiscretus euentus est, hoc est, quod æqualiter euenire, vel non euenire potest. Et de modalibus quidem hactenus.

ITAQVE *sciendum.*] Tres hi modi contingentis sunt apud Aristotelem duodecimo capite primi libri Priorum, hi modi adferuntur, hoc loco, vt secundum diuersum modum contingentis, propositiones diuerso modo conuertantur.

IN TRACTATVM QVINTVM,

De Syllogiſmo Cathegorico.

PRÆFATIO.

SVPEREST vt ad eam tandem perueniamus huius artis partem, in qua tota vis artis ſita eſt nempe inueniendi & iudicandi. Nam ſi Dialectica (vt à M. Cicerone non tã eleganter breuiterq;, quàm grauiter & verè definitur) diligens diſſerendi ratio eſt, fieri profectò non põt, vt ab inuentione ipſa ſit ſeparata. Siquidem diſſerere (hoc eſt, diſputare) diligenter nemo poterit vnquam de re quapiã, niſi inuentis à ſe prius argumentis, quibus diſputatio ipſa fulciatur, procedatq; legitimè. Rurſus autem & ob idipſum à iudicio abeſſe nequit, quo is qui diſſerit, perpendat examinetq; tum inuentum nuper argumentum, tum ipſius diſputationis inſtrumẽtum, nempe argumentationem, quod certè niſi ritem formatum fuerit parum aptum idoneumve ad diſputandum adhibebitur. Porrò pars illa quę de inuentione tractat, topice Grecè, Latinè localis dici poteſt. Ea vero pars, quæ in iudicando poſita eſt. & quaſdam diſcernendi regulas ſubminiſtrat, analytice à Græcis dicitur, à noſtris reſolutoria. Huius rurſus duplex ab Ariſtotele partitio traditur. Siquidem ea pars, quæ de propoſitionũ iunctura conſiderat, & formam duntaxat ſyllogiſmi molit, docens interim pręmiſis, quas vocant, ritè diſpoſitis, neceſſario ex his cõcluſionem ſequi, prior analytice dicitur: quæ vero de ipſis inuentis iudicium fert, hoc eſt, oſtendit vtrum quæ inuenta ſunt, cõueniant necne rei in diſputatione propoſitę, poſterior analytice nuncupatur: quod nimirum tribus fit modis: quippe hęc ipſa vel de neceſſarijs iudicat, & Demõſtratio appellatur: vel de veriſimilibus, & probabilibus, & peculiari nomine Dialecticè dicitur: vel de falſis &

cauillatorij;& Sophiſtica nuncupatur. De quibus omnibus ſingulatim per ordinem deinceps tractabitur,& primò quidem de Syllogiſmo formaque argumẽtationis,cuius,etiam prẹter ſyllogiſmum aliæ tres tradũtur ſpecies,enthymema, Inductio, Exemplum, quæ tamen ad ſyllogiſmum ipſum, veluti ad quandam menſuram reduci ſolet. Quoniã autem omnis argumentatio omnisquẽ ſyllogiſmus propoſitionibus ſtruitur, atque hæ terminis perficiuntur, à propoſitionibus & terminis hunc tractatũ inchoandum eſſe ſtatuimus, idque etiam non abſque exemplo.

Hic tractatus iudicio meo omniũ eſt vtiliſsimus:continet enim præcipuum Dialectices partem,nimirum ratiocinationem. Nam cum tria ſint Dialectices inſtrumenta, finitio,diuiſio,raciocinatio; hæc eſt circa quã omnis labor & induſtria diſſerentis verſatur. hunc finem & ſcopum ſemper ſpectamus,vt aliud ex alio conficiamus. Et ſi enim dialectica docet rem vniuerſam diſtribuere in partes,latentem explicare finiendo, obſcurã explanare interpretando, ambiguam primũ videre,deinde diſtinguere:tamen illud multò maximum eſt quod tradat regulam qua vera & falſa iudicantur,& quę quibus ſint vel non ſint conſentanea. Cęſarius in hac pręfatione inuentionem & iudicium ad dialecticam pertinere docet. Inuentio certos locos oſtendit, è quibus argumenta in rem quamque probandam aut refellendam promimus. Iudicium eſt quod præceptam quędam argumentandi tradit,vnde cognoſcimus,an inuenta themati conueniant necne. Ceterum Cæſarius ordinem naturalem turbare videtur. Inuentio eſt prior ordine naturæ,iudicio,vt Cicero initio Topicorum ad Trebatium docet,ergo etiam prius tractanda erat. hic autem Ceſarius pertractat iudicium & tractatu nono inuentionẽ. Sinuoſa & perplexa hec eſt obiectio,in qua diluenda magnorum philoſophorũ magna ingenia impedita fuerunt, poſt omnium opiniones excuſſas & examinatas,cogitabã aliquando, an eam obiectionem hunc in modum diluere poſſem. Inuentio ordine naturæ prior eſt iudicio(prius enim inuenire oportet, deinde

deinde iudicare de inuentis.) Iudicium autem ordine doctrinę,commoditatis,facilitatis,est prius inuentione. hanc rem planius & apertius in gratiam iuniorum explico. Postquàm Cæsarius exposuit voces simplices, & propositiones, ordo doctrinę & methodica ratio efflagitabat, vt argumentationem & eius formas, quę ex propositionibus constant, pertractaret, & eodem modo intelligendus est Aristoteles eo in ordine,in quo libros Priorum & Posteriorum (in quibus de iudicio agit) præposuit libris Topicorum,in quibus inuentio continetur. Scio tamen à quibusdam ingeniosam adferri ad illũ Aristotelis locũ solutionem. Aristoteles in libris Priorum & Posteriorũ non solùm docet iudicium, sed etiam inuentionem termini medij in syllogismo generatim sumpti, sed in libris Topicorum docet inuentionem syllogismi dialectici: at syllogismus generaliter sumptus est prior syllogismo dialectico, ergo etiam inuẽtio syllogismi generatim sumpti est prior inuẽtione syllogismi dialectici. Res igitur eò recidit vt duplicem constituere cogamur inuentionem: alteram pertinentẽ ad genus scilicet syllogismum,alterã ad speciem scilicet syllogismum dialecticũ, sic etiam libri Posteriorum, vt hac exabundanti adijciã, optimo ordine pręponuntur libris Topicorũ. Nã in libris posteriorum Aristoteles disserit de syllogismo demõstratiuo, qui longè est nobilior syllogismo dialectico. ad eundẽ modũ inuentio syllogismi demonstratiui, est pręstãtior inuentione syllogismi dialectici, his ita prępositis ad rẽ redeamus *Nam si.*] Probat inuentionem pertinere ad dialecticam argumento sumpto à finitione dialecticæ, quo argumẽto Trapezũtius initio suæ dialecticę vsus est. *Ea vero pars.*] Docet iudicium ad dialecticũ pertinere. *Huius rursus.*] Cęsarius eruditè & ingeniose (vt mihi videtur) separat argumẽtum librorũ Priorũ à libris Posteriorũ. Nã in libris Priorũ structuram propositionum & formã syllogismi edocet, & quomodo ex his conclusio conficiatur, at in libris Posteriorum, docet quomodo iudicandum sit de inuentis an themati proposito conueniant. Etsi non sum nescius quid scriptum hac de re sit à numerosa interpretum turba, Thoma, Burana, Ni-

pho: mirificè tamen mihi placet hæc erudita & ingeniosa Cæsarij sententia.

De propositione, materiali syllogismi principio.

Propositio *igitur est oratio affirmatiua, vel negatiua alicuius de aliquo: hoc est, oratio in qua aliquid de aliquo aut affirmatur, aut negatur. Cuiusmodi sanè sunt propositiones in primis Categoricæ, quarum quidem hæc vniuersalis est, hęc particularis illa verò indefinita. Vniuersalis quidem, quę aut omni, aut nulli inesse quippiam significat. Particularis verò quę alicui, aut alicui non, aut non omni, Indefinita verò, quæ inesse quidem, vel non inesse significat, sed absque vniuersalitatis particularitatisue nota.*

Propositio igitur.] Propositio hic finit per affirmationem & negationem, quia hic spectamus propositionē, vt pars est syllogismi, quem necesse est affirmatiuum aut negatiuum esse, nec hoc loco veritatē, aut falsitatem anxie obseruamus at in libri de interpretatione, propositio finitur quatenus vera aut falsa est. Nec incommodum est genus finiti per species quando nobis proprię desunt differentię.

De terminis.

Terminos *hac in parte Aristoteles primum definit, in quos propositio resoluitur, vt prædicatum, & de quo ipsum dicitur, quod proinde subiectū propositionis appellatur: vt huius propositionis, omnis homo est animal, termini sunt homo atque animal idcirco quòd*

in eos principaliter ipsa resoluat. Et termini quidem dicti sunt, veluti in agro limites, nam ut his ager finitus designatur, ita terminis propositio (vt dictum est) perficitur. Cuiusmodi sunt simplices in primis, & significatiuæ voces, inter quas præcipue habentur nomē & verbum. Itaq; in has propositio rectè resoluitur, vt ex quibus composita est. Fieri.n.non potest, vt alterius resolutio procedat, vtpotè in literas, aut in syllabas, quoniam hæ, vt alibi dictum est, significatiuæ non sunt.

TERMINOS.] Locus hic est apud Aristotelem, primo capite primi libri priorum. Aristoteles breuitatis studiosos. finitionem, & diuisionem termini simul complexus est: terminorum enim alius subiectus, de quo aliquid dicitur, alius prędicatus, qui de alio dicitur. *Et termini quidem.*] Terminus propositionis dictus est per trāslationem à limitibus agrorum, & ab eadē similitudine. Aristoteles.iiij.c.j.lib. Topic. finitionem terminū vocat, hūc terminum Ouid.lib.ij.Fastorum eleganter describit.

Termine siue lapis, siue es defessus in agro,
Stipes ab antiquis tu quoquo nomen habes.

De syllogismorum principijs regulatiuis.

Cæterum, *vt ad rectam syllogismorum formationem cōnexionemq; nosse oportet, quid propositio, quid item termini, quæ ipsius syllogismi materialia principia sunt, ita quoq; scire operæpretium est, quid sit omni, aut nulli inesse, siue in toto esse, & non esse, quæ regulatiua principia syllogismi à quibusdam appellantur. Definitur igitur ab Aristotele in toto esse, siue de omni prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo nō dicatur prędicatū, vt cùm ita proponitur omnis homo est animal, ipsius hominis nihil inueniri potest, de*

quo nō dicatur animal. Ergo quia de omni homine animal prædicatur, & de Socrate & Platone, imò verò & de quolibet particulari homine prædicari pōt. Ab eodē item definitur in toto non esse, siue de nullo prędicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo dicatū prędicatum, hoc est, à quo prædicatum nō remoueatur: vt in hac propositione, nullus homo est lapis, quia de omni homine negatur lapis, & de Socrate & Platone, & de alijs itē in omnibus particularibus hominibus negatur Sanè sciendum quòd in toto esse, & dici de omni, versa vice se habēt. Nā si quid de omni aliquo prædicatur id de quo illud prædicatur, in toto eo est quod prædicatur, vt de omni homine animal. In toto ergo animali homo est, veluti par quædā intra suū totum latēs quodammodo. Hactenus de principijs syllogismi, tam materialibus, quàm regulatiuis nunc ad syllogismum ipsum transeamus.

DEFINITVR.] Ex hac finitioni dici de omni, sumitur hæc regula, quicquid de subiecto quopiam dicitur, vt de omni dicitur ēt de quolibet contento suo subiecto. Per hoc principiū confirmant syllogismi affirmatiui. *Ab eodem.*] Ex hac finitione dici de nullo hac regula colligitur, quicquid de subiecto aliquo dicitur, vt de nullo remouetur ēt ab omni eo quod subiecto continentur, hoc principio confirmatur syllogismi negatiui.

De syllogismo quid sit.

Syllogismus *est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quiddam ab his, quę posita sunt, ex necessitate accidit, eò quòd hæc sunt. Sanè hoc pacto ab Aristotele ipso definitur syllogismus, cuius definitioni Boetius adijcit particulam, & cōcessis, vt sit quasi expla-*

natio eius, quòd Aristoteles dicit, positis, id quod coniunctio, & innuere videtur, quæ expositiua interdum cõiunctio habetur. Boetius igitur volẽs Aristotelis definitionẽ quodãmodo explanare, syllogismũ ita definit, Syllogismus est oratio, in qua quibusdã positis & concessis, aliud qdam prçter ea quç posita & cõcessa sunt, necessario euenit, propter ea q̃ posita & concessa sunt. Porrò per hoc quod ab vtroq; dicitur, aliud quiddam, ex necesitate accidit: ab his quæ posita sunt & cõcessa, significatur nobis, plane eos non esse syllogismos, qui ab aliquibus fiunt, hoc modo, Quicquid est homo, homo est: homo aũt est homo, igitur homo est homo. Itẽ, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omne animal est substãtia. Huiusmodi sane syllogismi ridiculi prorsus sunt, ob id quòd in his cõclusio non fit aliud à præmissis. Adiectũ præterea est, & illud nõ temere, eo quòd hæc sunt, propter eos, q̃ plerũq; syllogismos faciunt: in qbus aut minus, aut plus, aut aliud quippiam propositum est, quàm proponi debuerat.

SYLLOGISMVS *est oratio.*] Huius finitionis hic est sensus, syllogismus est argumentatio, in qua si quędam propositiones concedantur, & in modo & figura disponantur, consequitur conclusio, quę est altera a præmissis secundũ formam non secundum materiam, ex necesitate consequentię non autem rei, siue conclusionis. Particula, positis, non est sic intelligenda, concessis, etsi eam Gellius & Boetius addiderunt, nam sic syllogismus falsum assumens, & bene concludens non esset syllogismus, quia falsa non conceduntur. Aristoteles autem primo capite primi libri Topicorum docet, syllogismum assumentem falsum, & bene concludentem esse syllogismum. cũ autem qui verum assumit, & male colligit, non esse syllogismum.

De multiplici syllogysmorum differentia.

Syllogismorum *autem alius Categoricus est alius hypotheticus. Et Categoricus quidem est, cuius vtraq; sumptarum propositionum, pariter conclusio Categorica est: Hypotheticus verò, cuius vel altera tantum aut conclusio hypothetica est. At de hoc postea proprio quodã tractatu. Rursus Categoricarum syllogismorum alius communis est, alius qui expositorius dicitur. Communis quidem est, cuius medium, quod dicitur est terminus communis. Expositorius verò; cuius medius terminus est singularis, hoc nomine fortassis dictus, quòd per ipsum quasi expositio designatioq; fiat propositionum ad demonstrationẽ sumptarum, Ex Categoricis item, & his quidem qui communes dicti sunt alij sunt perfecti, alij imperfecti. Perfectus quidem syllogismus is dicitur, qui nullius alterius indiget, præter ea quæ posita sunt, vt appareat necessarium, hoc est, vt conclusio ex necessitate sequat; Imperfectus vero qui aut vnius, aut plurium indiget ad hoc, vt necessarium appareat ex his quæ posita sunt: vnius quidem, verbi causa, aut conuersionis tantum, aut præmissarum transpositionis, aut reductionis ad impossibile. Plurium verò, cum ex his tribus perficiendi syllogismi instrumentis duo necessario requiruntur, Id autem quoniam fiat pacto, postea, vbi de modi syllogisticis tractabĩ, perspicuum euadet.*

Syllocismorvm.] Prima diuisio syllogismorum quæ à diuersis propositionibus sumitur. *Rursus.*] Secũda diuisio quæ à terminis pendet. *Ex cathegoricis.*] Tertia diuisio quæ à figura syllogismi sumitur. Syllogismus tam per-

fectus

fectus quàm imperfectus recipit syllogismi finitionē,& conclusio necessario sequitur, tamen id non est nobis manifestū in syllogismis secundę & tertię figurę propterea indigente reductione, vt nos bene collegisse planum fiat.

Ex quibus, & quot propositionibus syllogismus constet,& de terminorum secundum propositionem differentia, tum de triplici figurarum distinctione.

Omnis *porrò syllogismus, vt ex tribus terminis, ita ex tribus quoq; constat propositionibus. Quarum quidem prima, maior propositio, secunda minor, tertia conclusio appellatur. Maior item & minor communi nomine præmissæ quoque dicuntur. Cæterum ex tribus terminis neutiquam tres propositiones fieri possunt, imo ne duæ quidem, nisi singulis bis sumantur, Ex his igitur, qui bis sumitur ante conclusionē, ipsam non ingrediēs, medium dicitur, vt per quē extrema in conclusione connectuntur. Aliorum autem alter maiar extremitas is terminus est, qui in maiori propositione cū medio sumptus, in conclusione de minori extremitate prædicatur. Minor verò, qui in minore propositione cū medio sumptus, maiori extremitati conclusione subijcitur. Atq; id quidē ita se habet in his syllogismis siue modis q directim cōcludere dignoscuntur, quos & ab Aristotele accepimus numero quatuordecim: quibus quinque indirectim cōcludētes Boetius autumat, vel a Teophrasto, vel ab eudemo adiectos, atq; ita in summa esse decem & nouem modos, Vt ergo definitiones illorū terminorū omnibus illis modis ex equo conueni-*

ueniant, dicamus maiorem quidem extremitatē eum esse terminum, qui cum medio in maiori sumitur propositione: minorem verò, qui in minore. Cæterum is terminus qui bis sumitur ante conclusionem, & medium vocatur, siquidem subijcitur in vna sumptarum propositionum, & in altera prædicatur, primam fecit figuram si in vtraque prædicatur, secundam: sin vero in vtraq; subijcitur, tertiam.

OMNIS *porrò.*] Cū hoc loco pugnare videtur id quod Aristoteles docet, vigesimosexto capite primi libri priorum, Omnis, inquit, syllogismus constat ex duabus propositionibus & non pluribus, Hoc si diluitur, Aristoteles sumpsit eo loco propositionē strictius pro ea quæ conclusionem probat, & hoc sensu conclusio non est propositio. Hic autem propositio latius sumitur pro ea quę actū vel potentia conclusionem probat. *Ex his igitur.*] Terminus medius est neruus, vinculum; & (vt ita dicam) anima syllogismi quo inuento facile est aliud ex alio colligere, *Interdictum concludētes.*] Indirectim concludere est quādo minor extremitas de maiore in conclusione dicatur. Directim concludere est quando terminus maior dicitur de minore.

Quid sit figura, & quod vnaquæque figura modus sub se contineat.

Quod *verò tres sint syllogismorum figuræ, trium dispositio terminorum paulo ante facta planè indicare potest. Vnde & ita figura a nonnullis definitur. Figura est trium terminorum secundū debitam subiectionem prædicationemque ordinata dispositio. Horum autem vnaquæque plures & hos quidem certos sub se modos habet, ita vt modi ipsi sub figuris sint, perinde atq; species sub suis generibus. Hēt igitur prima figura sub se autore Aristotele, modos quatuor, secūda itē quatuor*

tertia

tertia verò sex. Sed vt paulò supra meminimus, quatuor illis primæ figuræ modis, adiecti sunt alij quinq; vt essent illius figuræ noue modi. In summa igitur modi sunt (vt dictum est) vndeuiginti, ex quibus omnibus priores quatuor primæ figuræ modi, perfectos nobis subministrant syllogismos, reliqui omnes imperfectos.

FIGVRA EST.] Figura in syllogismo, varia termini medij dispositio. Nam si terminus medius subijcitur in maiore & prædicetur in minore, prima cõstituitur figura si bis prædicetur, secũda si bis subijciatur tertia. *Perfectos.*] Aristoteles duos tantum perfectos modos constituit. Nam reliqui omnes ad duos priores modos primæ figuræ reducuntur. author Aristoteles septimo capite primi libri priorum.

Quid sit modus: & quibusdam regulis.

Hinc *iam ad modos ipsos paulatim veniendum est. Vnde etiam quid sit modus definiendum prius, tum verò & certæ quædam regulæ subijciẽdæ; quippe quæ modis omnibus generatim inseruire dignoscãtur. itaq; modum hoc pacto definiunt quidam: Modus est ordinatio duarum propositionũ in debita qualitate & quantitate. Potest quidẽ & ita definiri, & fortassis rectius: Modus est, tum sumptarum propositionum, tum ipsius conclusionis secundum qualitatem, & quantitatẽ conueniens ordinatio. Porro autem quæ sit debita tum qualitas, tum quantitas, ex ipsis tandem regulis, quæ hinc sequuntur, discas licebit. Prima igitur regula est, in omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut vtranq; affirmatiuam esse. Secunda, in omni syllogismo oportet, præmissarum, aut alteram, aut vtramq; vniuersalem esse. Tertia, si aliqua præmissarum fuerit*

negatiua, & ipsa conclusio erit negatiua. Quarta, Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio quoque particularis erit. Quinta, Medium conclusionem non ingredietur vnquam.

MODVS EST.] Quemadmodum figura a termino medio, ita modus ab ordinatione propositionũ in debita quantitate & qualitate sumitur. *Prima autem.*] Ratio regulę, quia ex solis negatiuis nihil syllogistice colligitur. *Tertia.*] Ratio, quia cõclusio semper sequitur debiliorem partem. eademq; est ratio quartę regulę. *Quinta.*] Ratio, quia in conclusione vna extremitas de alia colligitur.

De vocabulis quibusdam ad hanc rem inuentis.

Interim *autem & hoc ipsum fortassis haud parum expedire videbitur, si priusquã modos ipsos aggrediamur, etiamnum aperiamus hoc loco breuiter, quis sit illorum vocabulorũ (quibus ad syllogismos propriè formandos vtimur) intellectus: quippe, qđ in his, quantum quidẽ ad hanc rem attinet, ars quasi latere videatur, vnde & artis vocabula appellari solent, vt alibi, quoq; annotauimus. Sciendum itaq; ꝙ post priores quatuor primæ figuræ modos, qui perfecti euidenteſq; sunt, quicũq; ex sequẽtibus ab aliqua harum quatuor cõsonantium b, c, d, f, incipit, is reduci habet, vt euidẽs scilicet & ipse habeatur, ad eum ex illis quatuor superioribus modum cum quo principali literę conuenit. Verumenimuero vt hec ipsa reductio facilius percipiatur, adiunctæ sunt aliæ consonantes quatuor, c, m, p, s, quibus intelligi plane possit, quo modo reductio illa fieri debeat, vtrũ videlicet alicuius propositionis conuersione. aut sumptarum propositionũ trãspositione, aut*

syllo-

ſyllogiſmo ad impoſsibile ducente, qui conuerſiuus à, quibuſdam eſſe creditur, id quod c, litera ab his poſita innuit, quemadmodum in præmiſſarum indicat tranſpoſitionem, p, & s, propoſitionum conuerſionem: p, quidem, ſi per accidens conuertenda eſt propoſitio aliqua, s, verò, ſi ſimpliciter. Porrò per quatuor vocales his conſonãtibus paſsim interpoſitas, quatuor propoſitionum genera accipere debemus, videlicet per a, vniuerſalem affirmatiuam, per e, vniuerſalem negatiuam per i, particularem affirmatiuam, per o, particularem negatiuam. Quibus iam expeditis, modos tandem ipſos aggrediamur.

SCIENDVM.] Hæc vocabula etſi barbariem quandam redolere videntur, tamen rem totam ob oculos ponunt & apertius declarant.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum,
Ceſare, Cameſtes, Feſtino, Barroco,
Felaptum, Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon.

A, vniuerſalis propoſitio affirmatiua.
E, vniuerſalis propoſitio negatiua.
I, particularis propoſitio affirmatiua.
O, particularis propoſitio negatiua.

S. litera in vocabulo artis poſita, ſignificat propoſitionẽ immediate præcedentem, & per vocalem donatam, eſſe ſimpliciter conuertẽdam, vt ſyllogiſmus reducatur. P, denotat eandem propoſitionem per accidens eſſe conuertendam. M, ſignificat premiſſarum tranſpoſitionem, hoc eſt maioris in loco minoris, & contra. C, ſignificat totum modum poſſe per impoſsibile reduci ad perfectum ſyllogimum: his breuiter obſeruatis ars nullo negotio percipitur.

De modis primæ figuræ.

Prima *igitur figura nouem habet modos, vt di-*

ctum est supra, sed ex his priores quidem quatuor directim, sequentes verò quinq; indirectim concludere probantur. Sane directim concludere modus tunc dicitur, cum maior extremitas de minore in conclusione prędicatur. Indirectim verò contra, cum minor de maiore. His ita prœmissis cognitisq;, superest vt vnũquemq; modorum deinceps suo ordine definiamus. Itaque primus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex duabus vniuersalibus affirmatiuis, vniuersalem affirmatiuam directim concludens. Termini quidẽ sunt, animal substantia, homo, vt omne animal est substantia, et omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia, Vocabulum autem artis, Barbara. Secundus aũt modus est, in quo datis tribus terminis, cõficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiori, & vniuersali affirmatiua minori, vniuersalẽ negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal, homo, lapis, vt nullum animal est lapis, omnis aũt homo est animal, nullus igitur homo est lapis. Vocabulum aũt artis, Celarent. Tertius modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus est vniuersali affirmatiua maiore, et particulari affirmatiua minore, particularem affirmatiuam directim cõcludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, homo, vt omne animal est substantia, & quidam homo est animal, igitur quidem homo est substantia. Vocabulum autem artis Darij. Quartus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem negatiuũm directim concludens. Termini quidem

sunt,

sunt, animal, homo, lapis: vt nullum animal est lapis, quidam autem homo est animal, igitur quidam homo non est lapis. Vocabulum autem artis, Ferio.

PRIMA *igitur.*] Aristoteles vndecimo capite primi libri posteriorum, valde cõmendat hanc figuram est enim accõmodatisſima ad ſcientiam producendam, propterea Mathematici hac maxime vtũtur. Sed cũ hæc prima figura perfecta ſit, & omnia genera problematum colligat, duę reliquę ſuperuacaneæ eſſe videntur. Hoc ſic diſſoluitur, nõ ob id duæ figuræ ſunt ſuperuacaneę, nam prima maxime & ſola colligit vniuerſalem affirmatiuam, ſecunda vniuerſalem negatiuam, tertia particularem affirmatiuã & negatiuam.

Sequuntur modi indirectim concludentes.

Quintus *modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur ſyllogiſmus ex duobus vniuerſalibus affirmatiuis, particularem affirmatiuam indirectim concludens. Termini quidem ſunt animal, ſubſtantia, homo, vt omne animal est ſubſtantia, & omnis homo est animal, igitur quædam ſubſtantia est homo. Vocabulũ autẽ artis, Baralipton, Et reducitur hic modus ad primum huius figuræ modum concluſione, illius per accidens cõuerſa. Sextus modus est, in quo datis tribus terminis cõficitur ſyllogiſmus ex vniuerſali negatiua maiori, et vniuerſali affirmatiua minori, vniuerſalem negatiuam indirectim cõcludens. Termini quidem ſunt, animal, homo, lapis: vt nullum animal est lapis, omnis aũt homo est animal, nullus igitur lapis est homo. Vocabulum autem artis, Celãtes. Et reducitur hic modus ad ſecundum huius figuræ modum, concluſione cõuerſa ſimpliciter. Septimus modus est, in quo datis tribus*

terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiori, et particulari affirmatiua minori, particularem affirmatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, homo: vt omne animal est substantia, & quidam homo est animal, igitur quædam substantia est homo. Vocabulum autem artis, Dabitis. Et reducitur hic modus ad tertium huius figuræ modum, conclusione conuersa simpliciter. Octauus modus est, in quo datis tribus terminis conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiore, et vniuersali negatiua minore, particularem negatiuam indirectim cõcludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, lapis: vt omne animal est substantia, nullus autem lapis est animal, quædam igitur substantia non est lapis. Vocabulum aũt artis, Fapesmo. Et reducitur hic modus ad quartum huius figuræ modũ, maiore per accidens, & minore simpliciter conuersa, ac insuper præmissis transpositis. Nonus modus est, in quo datis trib. terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiore, & vniuersali negatiua minore, particularem negatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt animal, substantia, lapis: vt quidam lapis est substantia, nullum autem animal est lapis, quædam igitur substantia non est animal. Vocabulum autem artis. Frisesomorum. Et reducitur hic quoq; modus ad quartum huius figuræ modum, vtraq; præmissa simpliciter conuersa, insuperque trasposita.

QVINTVS *modus.*] In hoc capite sex modi enumerantur, qui indirectim colliguntur, quorum rarus apud bonos authores est vsus.

De

De modis secundæ figuræ.

Secunda *verò figura modos habet quatuor, quorum primus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiore, & vniuersali affirmatiua minore, vniuersalem negatiuam directim cõcludens. Termini quidem sunt, lapis, animal, homo: vt nullus lapis est animal, omnis autẽ homo est animal, nullus igitur homo est lapis. Vocabulum autẽ artis, Cęsare. Et reducitur hic modus ad secundũ primæ figuræ modũ, maiore simpliciter conuersa. Secundus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiore, & vniuersali negatiua minore, vniuersalem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal, homo, lapis: vt oĩs homo est animal, nullus aũt lapis est animal, nullus igitur lapis est homo. Vocabulum aũt artis, Camestres. Et reducitur hic quoq; modus ad secundũ primæ figurę modũ, minore simpliciter conuersa, ac insuper p̃missis trãspositis. Tertius modus est, in quo, datis trib. terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiori, et particulari affirmatiua minori, particularem negatiuam directim cõcludens. Termini quidem sunt, lapis, animal, homo; vt nullus lapis est animal, quidam autem homo est animal, igitur quidã homo non est lapis. Vocabulum autem artis, Festino. Et reducitur hic modus ab quartum primæ figuræ modum, maiore simpliciter conuersa. Quartus modus est, in quo datis trib. terminis, cõficitur syllogismus ex maiore vniuersali affirmatiua, et minori particulari negatiua particularẽ negatiuã directim cõcludens. Ter-*

mini quidem sunt, homo, animal, lapis: vt omnis homo est animal, quidam autem lapis non est animal, quidam igitur lapis non est homo. Vocabulum autem artis, Baroco. Et reducitur hic modus ad primum primę figurę modum, syllogismo ad impossibile ducente.

SECVNDA *verò.*] Omnis syllogismi huius figuræ imperfecti sunt, & ad priores duos modos primæ figurę reducundum: vt Aristoteles disertè docet quinto capite primi libri Priorum. *Et reducitur hic modis.*] Baroco reducitur per impossibile ad barbara, sumendo contradictorium conclusionis pro minore in barbara, & inferendo cōtradictorium minoris, ex quo conficitur, aut bonum esse syllogismum in Baroco, aut duas contradictorias simul esse veras. Id exemplo doceo, omnis homo est animal, quidam lapis non est animal: ergo quidam lapis non est homo, sic reducitur: omnis homo est animal, omnis lapis est homo, ergo omnis lapis est animal. at concessum erat, quidam lapis non est animal, igitur duę contradictoriæ simul veræ.

De modis tertiæ figuræ.

Sequitur *tertia figura, quę modos sex habet. Primus ex his modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiori, et vniuersali negatiua minori, particularem affirmatiuam directim cōcludens. Termini quidem sunt, homo, animal, substantia: vt omnis homo est substantia, et omnis homo est animal, igitur quoddā animal est substantia. Vocabulum autē artis, Darapti. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modū, minore per accidens cōuersa. Secundus modus est, in quo datis trib. terminis, cōficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiori, & vniuersali affirmatiua minore, particularē negatiuam directim cōcludens. Termini quidem sunt,*

homo

homo, substantia, lapis: vt nullus homo est lapis, omnis autem homo est substantia, igitur quædã substãtia non est lapis. Vocabulum autem artis: Felapton. Et reducitur hic modus ad quartum primę figuræ modum, minori cõuersa per accidẽs. Tertius verò modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiori, & vniaersali affirmatiua minori, particularem affirmatiuã directim concludẽs. Termini quidem sunt, homo, animal, substãtia: vt quidam homo est substãtia, & omnis homo est animal, igitur quoddam animal est substãtia. Vocabulum autem artis, Diasmis. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modum, maiore pariter & conclusione cõuersa simpliciter, ac insuper pmissis trãspositis. Quartus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, particularẽ affirmatiuam directim concludẽs. Termini quidẽ sunt, homo, substantia, animal: vt omnis homo est substãtia, & quidam homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autẽ artis est, Datisi. Et reducitur hic modus ad tertium primę figuræ modum, minore conuersã simpliciter. Quintus modus est, in quo, datis tribus terminis conficitur syllogismus ex particulari negatiuã maiore, & vniuersali affirmatiua minore particularẽ negatiuã directim concludens. Termini quidẽ sunt, homo, animal, lapis: vt quidã homo nõ est lapis, omnis autem homo est animal, igitur quoddam animal nõ est lapis. Vocabulum autem artis, Bocardo. Et reducitur hic modus ad primum primę figurę modum, syllogismo

ad impoſsibile ducente, Sextus modus eſt, in quo datis tribus terminis cõficitur ſyllogiſmus ex vniuerſali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particulare negatiuã direƈtim concludens. Termini quidem ſunt, homo, animal, lapis: vt nullus homo eſt lapis: quidam autem homo eſt animal: igitur quoddã animal non eſt lapis. Vocabulum autem artis, Feriſon. Et reducitur hic modus ad quartũ primæ figuræ modũ, minore ſimpliciter cõuerſa. & de modis quidẽ haƈtenus.

SEQVITVR *tertia figura.*] Huius figurę ẽt omnes ſyllogiſmi imperfecti ſunt, & in prima figura comprobantur. *Et reducitur hic modus.*] Bocardo per impoſsibile reducitur ad barbara, ſumende contradictoriam concluſionis pro maiore, & colligendo cõtradictoriam maioris. ſit hic ſyllogiſmus doctrinæ cauſa in bocardo, quidam homo non eſt lapis omnis homo eſt animal: ergo quoddam animal nõ eſt lapis. ſic reducit̃, omne animal eſt lapis, omnis homo eſt animal. ergo omnis homo eſt lapis, at prius datũ fuit, quidem homo non eſt lapis, quò ſit vt duę contradictoriæ ſint ſimul veræ, hoc non eſt admittendũ: ergo prior ſyllogiſmus erat bonus.

De quibuſdam regulis ſpecialibus, tum quid commune omnibus cuiuſlibet figuræ modis, & quid cuique figuræ proprium.

Igitur *Poſt definitos modos, præter iam diƈtas regulas, aliæ reſtant magis ſpeciales, nihilominus ipſis modis inſeruiẽtes, vt quæ, veluti corrolaria quędã, ex tribus expoſitis figuris eduƈtæ videri poſsint. Quarum quidem prima eſt. In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnis tertię ſi minor fuerit negatiua, nihil ſequitur. Secunda, In prioribus quatuor primę figuræ modis, & in omnibus ſecundę, ſi maior fuerit particularis,*

cularis, nihil sequitur. Tertia, In secunda figura oportet alterutrā præmissarū esse negatiuā. Quarta, In tertia figura conclusio semper erit particularis. Sane, tum has, tū superiores illas regulas Nicephorus Græcus autor, vt alia dicendi figuras, ita & grauius & artificiosius cōplexus est: Cōmune est (inquit) omnibus syllogisticis modis per tres dispositas figuras, vt cōclusio deteriorē sequatur propositionem; Est autē deterior particularis vniuersali, & abdicatiua aiēte, hoc est, negatio affirmatione. Atqui proprium quidē primæ figuræ est, per modos saltem directos, maiorem propositionē vniuersalem esse, & minorum semper affirmatiuā. Secundæ verò figuræ proprium est, maiorem propositionem vniuersalem esse, minorē verò dissimilis ab illa qualitatis, & colligere cōclusionem semper negatiuam. Tertiæ porrò figuræ proprium est, maiorem propositionem indifferentem esse; minorem verò affirmatiuam semper & colligere conclusionem semper particularem.

IGITVR *post.*] Profert quasdam regulas speciales, quę trium figurarum, velut appēdices, quędam sunt. *Quarum prima.*] Non valet igitur hęc collectio, nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal. *Et in omnibus tertiæ.*] Hæc collectio ob id nō est firma; omnis homo est animal; nullus homo est lapis, ergo quidam lapis est animal. *Secunda.*] Ob hanc regulam hic syllogismus non valet; aliquod animal est homo, omnis equus est animal, ergo quidam equus est homo. *Et in omnibus secundæ.*] Quare non valet hic syllogismus, aliquod animal nō est rationale, omnis homo est rationalis, ergo aliquis homo non est animal. *Tertia.*] Ratio huius regulæ est, quia ex duabus affirmatiuis in secundā figura nihil sequitur necessario, vt hæc est inepta collectio, omnis homo est animal, omnis equus est animal; ergo omnis equus est homo. *Quarta.*] Hęc

regula docet hãc nõ esse veram collectionem, omnis homo est rationalis, omnis homo est animal, ergo omne animal est rationale. *Commune est.*] Omnes hę regulę quę ad finem huius capitis sequantur, facile ex vocabulis singularum figurarum intelliguntur.

De tribus instrumentis, quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reducuntur, breuis commemoratio.

Cum *sint autẽ tria (vt suprà diximus) instrumenta, qbus imperfecti syllogismi ad perfecto reduci possunt: nempe cõuersio, præmissarum transpositio, & syllogismus ad impossibile ducẽs: de his paulò altius repetere hoc loco haud inutile fuerit, ne quicquam prætermittatur, quod ad intellectum eorum, quæ dicta sunt, conferre vtcunque possit. Verumenimuero quia de horum primo, vt de conuersione, tractatu tertio satis (vt arbitror) à nobis est dictum, de reliquis duobus hinc restat tractandum.*

Cvm *sint.*] Proponit tria instruméta, quibus omnes syllogismi imperfecti, ad perfectos reducunt. *Nempe conuersio.*] Reductio per conuersionem vel præmissarum transpositionem, vocatur Aristote. reductio ostensiua.

De transpositione præmissarum, & quot modis fiat.

Transponuntur *præmissæ, quoties ambæ locum mutant, ita vt ex maiore minor, & ex minore vicissim maior fiat propositio, quod aliquando quidem contingit, alterutra, aut etiam vtraq; ex ipsis cõuersa. Quo sanè modo idoneum reductionis instrumentũ habetur. Aliquando verò absque alicuius conuersione: verũ hoc pacto haudquaquã inter instrumenta illa, de*

quibus

quibus nunc loquimur, cōnumerari, debet: quin potius aliam tum vim habet, nempe per quam in omni figura modi indirecti fieri posse probātur. Quo fit, vt tot modi esse posint indirectim cōcludentes, quot sunt qui directim concludunt. Cui quidē sententiæ illa Iacobi Fabri Stapulensis regula subscribit. At quascunque præmissas aliqua sequitur cōclusio, easdem ad easdē sequitur transpositas: id quod nunc exemplo tantùm probare liceat: sitq; hic syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Huius nanq; syllogismi si præmissa transponas, ad easdem eadē continuò sequitur conclusio, vt omnis homo est animal, & omne animal est substantia, igitur omnis homo est substantia. Quòd certe & in omnibus modis necessario ita euenire etiamnum demōstrari posset, sed nunc non est hic locus.

TRANSPONVNTVR *præmissæ.*] vt fit in camestres, cùm reducitur ad cælarent. Nam maior in camestres, fit minor in cælarent. *Nempe per quam.*] vt fit hic syllogismus in cælarent, nullū animal est lapis, omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis transponēdo præmissas sine cōuersione fit hic syllogismus cōcludens indirectim: omnis homo est animal, nullū animal est lapis, ergo nullus homo est lapis. *Huius nanque.*] Nā in prima figura mediū aliqñ prædicatur in maiore, & subijcitur in minore: author Trapezūtius.

De syllogismo ad imposibile ducente.

Per *imposibile verò factus ostēditur syllogismus quoties contradictio ponitur cōclusionis, & assumitur altera sumptarum propositionum, nota pariter & confessa, ex quibus deinde nēpe posita & assumpta colligitur*

gitur syllogismus alteram ab assumpta concludẽs: quæ quia manifestè falsa deprehenditur (quippe cuius contradictoria vera per hypothesim extabat vna cum assumpta) per eã alterutra perimenda venit præmissarũ vt exẽpli gratia, sit factus syllogismus in primo primæ figuræ modo, omne animal est substantia; & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Huius syllogismi si cõclusio ipsa vel dubitet; vel negetur prorsus, tunc sic cõtexto syllogismũ ad impossibile ducentẽ; quidã homo non est substantia, omnis autem homo est animal, igitur quoddã animal non est substantia. Atqui hæc quoniam manifestè falsa est, sequitur alteram præmissarum falsam quoq; esse, non minorem quidem, quoniam & ipsa in altero syllogismo vera ex hypothesi concessa fuit, ergo maiorem. Quare eius contradictoria quæ erat, omnis homo est substãtia, vera est & hec nimirum conclusio prioris syllogismi erat, quod erat propositum. Vnde & ex hoc etiamnum error eorum manifestatur, qui per c, literam superius inter artis literas positam significari credentes syllogismũ conuersiuum, eundem proinde illum existimare videntur cum syllogismo ad impossibile ducente, cùm sint à se longè diuersi.

PER *impossibile.*] est itaque syllogismus ducens ad impossibile, cum ex opposito conclusionis probandæ cũ vna vera & concessa colligimus vnam propositionem perspicuè falsam & impossibilem, à qua opponens regreditur ad conclusionem probandam, & sic in omni syllogismo ducẽte ad impossibile, tria sunt necessaria, conclusio probãda, vt omnis homo est substantia, oppositum conclusionis, vt aliquis homo non est substantia, & id quod tanquam verissimum sumitur vt omne animal est substãtia. *Sequitur alteram.*] Quia falsa

falsa conclusio nõ colligit, nisi ex falsis præmissis. *Vnde ex.*] Syllogismus conuersiuus partim conuenit cum syllogismo ducẽte ad incommodũ, partim differt. Conueniunt inter se, quia ambo in omnibus fiunt figuris, differunt, quia in syllogismo conuersiuo damus, & fingimus syllogismum prius factum ab apponente, sed in syllogismo ducẽte ad incommodum, nullus præsupponitur syllogismus factus, vel, vt ait Philoponus in syllogismo conuersiuo, colligitur tã contrarium quàm contradictorium alicuius propositionis: sed in syllogismo ducente ad incommodum, contradictorium tantum, vide Aristotelem vndecimo capite secundi libri Priorum, quo loco legendus Philoponus.

Quod prȩter prædictos modos alij omnes magna ex parte a syllogisti habeantur.

Insuper *& illud nunc, quantum quidem ad definitos modos attinet, adijciẽdum haud ab re puto, quòd quicunq; modi contra prædictas syllogismorũ formas siue leges fiunt, ordinanturq;, oẽs hi a syllogisti habentur. Siquidem hoc pacto contingeret in ipsa cõclusione primum ex tribus datis terminis interdum omni inesse postremo, interdum nulli: hoc est, vt planius intelligatur quod dictum est, ex tribus terminis, seruata eadem forma, conclusionem colligi, nunc vniuersalem affirmatiuam, nunc vniuersalem negatiuam. Atq; id quidem est quemadmodum & in prioribus analyticis Aristoteles docet, dare terminos, in quibus omni, & in qbus nulli. At hoc ipsum nũc exẽplis subiectis ostẽdamus: Constituatur, itaq; syllogismus in prima figura, sintque termini in quibus omni, id est, vbi primus omni postremo inest, animal, homo, equus: vt omnis homo est animal, & nullus equus est homo, igitur omnis equus est animal. Alter rursus constituantur syllogismus, sintque*

ſintq́; termini in quibus nulli, hoc eſt, vbi primus nulli ineſt poſtremo, animal, homo lapis vt omnis homo eſt animal: nullus autem lapis eſt homo, igitur nullus lapis eſt animal. Et vt hoc iã in vniuerſalibus oſtẽſum eſt propoſitionibus, & ita in particularibus oſtẽdere, licet particularẽ colligẽdo concluſionem, ſi quibus id ita placet. Ex quo manifeſtum euadit, huiuſmodi datorũ terminorum contextum inutilem prorſus eſſe, id quod & in ſecunda, & tertia figura ſimili oſtendi poteſt, quanquam in tertia haud ita omni ex parte ſeſe habet. Cęterum vt huiuſmodi terminorum facilis habeatur inuentio hæc a quibuſdam tradita regula eſt per diſiunctionem; Accipiendi ſunt tres termini, quorũ tertius ad reliquos duos ſe habeat, vt genus ad ſpecies quę ſub ipſos continẽtur, vt homo, equus, animal: vel extraneus, hoc eſt diſparatus ad vtrunq;, vt homo, equus, lapis, vel vtcunq; ſuperior ad illos ſit, q & de ſe inuicẽ prædicentur, aut conuertibiliter, aut non Conuertibiliter quidem, vt homo, riſibile, ſubſtantia. Non cõuertibiliter vero, vt homo, animal, ſubſtantia.

INSVPER ET ILLVD.] Docet hoc capite Cæſarius omnes colligendi modos præter prædictos eſſe reiiciendos & in collectiles. *Atque id.*] Locus eſt apud Ariſtotelẽ quarto capite primi libri priorũ. Danť termini, in quibus omni, qñ ex duabus propoſitionibus ſimul veris, cõcluſio colligitur vniuerſalis affirmatiua vera, & dãtur termini in quibus nulli qñ in eadẽ forma argumẽtandi, ex duabus propoſitionibus veris, inferť vniuerſalis negatiua vera: quocirca duo cõtraria eſſent ſimul vera: vt exẽpli gr̃a, in quatuor priorib. modis primę figuræ, maiore vniuerſali affirmatiua, minore vniuerſali negatiua, nihil colligiť neceſſario: rõ Ariſtotelis

est,quia dantur (vt vulgo loquimur(termini in quibus omni & quib.nulli,hoc est, idē extremum omni subiecto verę inesset,& ab eodem vere remoueretur,termini in quib.omni,animal,homo,equus,si colligendo,oīs homo est animal, nullus equus est homo,ergo omnis equus est animal, termini in quibus nulli,animal,homo,lapis,sic colligendo,omnis homo est animal,nullus lapis est homo,ergo nullus lapis est animal. Innumera huiusmodi exempla sunt apud Aristot. quarto,quinto, sexto cap.j.lib. Priorum. *Quanquam in tertia.*] In tertia figura concludendo vniuersaliter,non dantur termini,in quibus omni vel nulli, quia id nunquam contingit,nisi quando erratur in dispositione maioris vel minoris propositionis. In tertia autem figura, quando concludimus vniuersaliter,est error in conclusione, non in antecedente. *In secunda.*] In secunda figura dantur termini,in quibus omni,& quibus nulli, si maior sit particularis,in quib.omni,vt animal,homo,equus,aliquod animal est equus, nullus homo est equus,ergo omnis homo est animal. termini in quibus. nulli, equus, animal, lapis, aliquod animal est equus, nullus lapis est equus,ergo nullus lapis est animal.

De Enthymemate.

Postremo *autem & de reliquis tribus argumentationis speciebus tractandum hic est,id quod initio huius tractatus ita polliciti sumus, atq; ex his primum de Enthymemate dicendum. Enthymema itaque est (queadmodum & ab Aristotele definitur) ex icotibus & signus imperfectus syllogismus. Ex icotibus quidem,hoc est,ex consentaneis & probabilibus: εἰκὸς.n. Græce præter alia, consentaneum quoquoq; significat Latinis & ꝓbabili. Cuiusmodi illud est, Diligere queq; amantem se: & item illud, Omnem matrem suā diligere prolem. Ex signis autem, id est, ex necessarijs & propabilibus, vt est, Si quid cuilibet rei additū fuerit,*

totum maius efficietur. Definitur & sic, Enthymema est oratio, in qua non omnibus positis propositionibus, festinata infertur conclusio. Itaque in enthymemate altera semper deest propositio, vel propter breuitatē, vel propter notitiam prętermissa, quæ tamen mēte interim eius, qui ratiocinatur. cōcipitur: vt, oē animal est substantia, igitur omnis homo est substantia. Vnde & truncatus syllogismus a quibusdam dicitur. Hinc a Iuuenale Satyrico poeta dictum est de muliere impudica, Ne curtū sermone rotato Torqueat Enthymema. Rotato, inquit, id est celeri. Siquidē apud Græcos ἐνθύμημα cogitationem significat, qua certe nihil celerius.

ARGVMENTATIONIS quatuor sunt formæ, syllogismus, enthymema, inductio, exemplum. Cæsarius hoc capite finit Enthymema, argumentationem ex antecedente, & consequentē constitutam. Eius materia est plerunq; probabilis, vt hic cum gladio sanguinario inuentus est, ergo hominem occidit. Dici non potest quàm Aristo. exacte examinauerit vim enthymematis primo & secundo Rhetoricorum ad Theodecten. Initio primi libri inquit: οἱ περὶ ἐνθυμημάτων οὐδὲν λέγουσιν, ὅσπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως. Insectatur veteres, Rhetores qui nihil de enthymemate dixerunt, quod est fundamentum probationis.

De Inductione.

Inductio, *quæ Græci ἐπαγωγὴ, siue, vt vult Cicero, παραγωγὴ dicitur, hoc pacto definitur: Inductio est oratio, per quā a singularibus ad vniuersale fit progressio. Sanè per singularia hoc loco intelligere debemus, nō solùm ea quæ simpliciter talia sunt, vt sunt indiuidua, & numero differentia, verumetiam minus cōmunia respectu ipsius vniuersalis, quod ex ipsis per inductionem colligitur, ab his enim plerūq; vniuersale*

con-

conflatur colligiturq; : vt si quis velit ostendere omnem numerum esse duorum iuxta se positorum mediū, id inductione probauerit, quoniam ternarius medius est binarij & quaternarij,& quaternarius item ternarij & quinarij, & ita deinceps, igitur omnis numerus est duorum iuxta sepositorum medius. Eodem modo, sit probandum nobis fuerit, quòd omnis virtus moralis in mediocritate consistit, dicemus hoc pacto, Fortitudo in mediocritate consistit, nempe inter audaciā & timiditatem: & liberalitatis; vt inter auaritiam & prodigalitatem,temperantia item & iustitia, omnis igitur virtus moralis in mediocritate consistit. Vnde & inductio hanc precipue vim habere putatur, vt per eam de principijs scientiarū aliquoties disputare contingat. Neque vero cum inductione vtimur, opus erit semper adijcere particulam, & sic de alijs, vt Sophistæ solent. Quandoquidem id inducenti iam cōpertum esse debet,cætera similia esse his,quæ sumpta. Nā si Aristoteli credimus, qui singularium ignorat similitudinem,is non facile inducet.

ARISTO. x.cap.j.lib. Topicorum duplicem differentiam inter syllogismum & inductionem constituit. Primum quia inductio secundum sensum est notior & pluribus communis, syllogismus verò secundum intellectum. Secundo, inductio est accommodatissima rudioribus, syllogismus autem contra proteruos efficacior. *Vt sunt indiuidua.*] Hæc sunt diligenter in inductione enumeranda, ne non plenam conficiamus inductionem, aut sub hac particula, & sic de alijs complectenda. Est autem hec via a natura profecta, prima enim ratio discendi a singularibus. *Vnde et.*] Precipua vtilitas inductionis est, quia per eam artium principia (si negentur) tanquam per nobis notiora, probantur.

In

In quam rem insignis est locus apud Aristote.7. cap.1. libri Ethicorum.

De Exemplo.

Exemplum *quod a Græcis παράδειγμα dicitur, ita definiunt. Exemplum est, cum ex multorum collecta particularitate, aliud quiddam particulare ostenditur: vt si quis probare velit, rectores non esse sorte dandos rebus publicis: quoniā neq; nauibus, neq; curribus moderandis sorte proponuntur rectores, sed qui arte & experimentis plurimum valent. Sunt qui ita definiant. Exēplum est, quoties vnum particulare per aliud probatur, propter simile quod in vtroq; conspicitur: vt, si malum est Græcos cum Troianis belligerari, malum quoque est Lacedæmonios cum Atheniensibus armis decertare.*

EXEMPLVM est, vt vulgo finimus cum a particulari ad particulare decurrit oratio, vt malum est Athenienses bellum gerere cum Lacedemoniis, ergo malum est Phocenses bellum gerere cum Thebanis. *Aliud quiddam.*] Differt itaque exemplum ab inductione quia vt in exemplo ex vno particulari vel pluribus colligimus aliud particulare: sic in inductione ex pluribus particularibus colligimus vnū vniuersale.

IN TRACTATVM SEXTVM.

PRÆFATIO.

POST hæc tractatum de syllogismo hypothetico aggressurus, illud præfari in animo constitui, quòd tametsi de modalibus simul & hypotheticis propositionib. tractatur a nobis est, nempe quartus, id tamen haud ita visum est in eo facere tractatu, in quo de syllogismo hypothetico tractabitur, vt etiam de syllogismo ex modalibus in eodem tractetur, imò nec alibi vsquam in his tractatibus: non ob eam solam causam, quòd nouitij adhuc huius artis tyrones nimium alioqui grauarentur, sed quòd illorum syllogismorum, qui ex modalibus constituuntur, non admodum frequens vsus sit, vt etiam supra annotauimus. Accidit quòd præter vnum Aristotelem nullus alius (quod scire potuerim) de huiusmodi ex modalibus syllogismis quicquam scriptum reliquerit, nisi quantum Boetius in his laborauerit, idq; tñ magis Aristotelem ipsum exponẽdo, quàm institutum probando. In qua etiam sententia Iacobum Fabrum Stapulensem esse video, virum profectò in omnibus disciplinis exercitatissimum: vnde & non parua mihi subit admiratio de Aristotele ipso, cur in re non tam necessaria, etiam plus satis operosus fuerit, nisi quòd in hac præsertim arte ingenium suum ostentare omnino voluit vir ille, in omnibus alioqui disciplinis admirandus. Quapropter multi etiam tam Græci, quàm Latini hoc animaduertentes, per compẽdia de hac arte scribere maluerunt, ne in hac discenda apud Aristotelem opus esset toties, noctesque, diesque insomnes ducere, absque magno etiam fructu. Non tamen negauerim hanc vnam artem necessariam admodum esse, ideoque inuentam a maioribus nostris, vt sine qua error in studiis ple-

runque committeretur, qui cum alibi, tum hic maxime cauendus est: quippe quòd hęc sola rerum rationes inuestigare doceat, atque de his ipsis disputare posit. Itaque qui in hac errauerit, vix in alijs erroris periculum euitare poterit. Nanque (vt Aurelius Augustinus autor est) hęc sola docet docere, docet discere, in hac seipsam ratio demonstrat atq; aperiet, quę sit, quid velit, & quid valeat: sola sitē scientes non solum facere vult, sed etiam potest. Hæc ille. at nos hinc ad hypotheticos syllogismos transeamus,

Hic tractatus vtilis, & pernecessarius est etiam ad grauiores disciplinas facilius intelligendas. In his enim identidē syllogismorum conditionalium mentio incurrit. Quocirca hic tractatus studiose, & attente legendus est. *Non ob eā.*] Profert aliquot casus, cur de syllogismo modali scripturus non erat.

De Syllogismo hypothetico, quid sit.

Syllogismus *igitur hypotheticus) vt a Martiano Capella definitur) is est cuius propositio, & plenum argumentum, & plenum item id, de quo quæstio est, continet, ita vt assumpto argumento iam certum inferri posit, de quo quæstio erat: vt sit exēpli causa quęstio, vtrum Rhætorica sit vtilis, Itaq, volentes eam vtilem probare, argumentum protinus ab eius definitione commode capere possunt, quæ quidem est bene dicendi scientia. Ex hac deinde vt argumento sumpto, & quæstione proposita, syllogismus hypotheticus ad hunc modum contexitur: Si Rhetorica bene dicendi sciētia est, vtilis est: est autem Rhetorica bene dicendi scientia, Rhetorica vtilis est. In hac sane oratione cum prius proponitur: Si Rhetorica bene dicentia est, vtilis est:*

ac deinde

ac deinde assumitur, Est autem Rhetorica bene dicēdi scientia: tum qui hæc duo concesserit, propositionem, inquam, & assumptionem, is vel inuitus concedat oportet Rhetoricam vtilem esse, id quod in quæstione propositum erat, quod tantisper dubium erat, donec et propositio, & assumptio concederetur.

SILLOGISMVS *igitur.*] Vel sic facilius finiri potest, syllogismus hypotheticus est cuius, vel altera tantum, vel propositio, vel conclusio hypothetica est. *Cuius propositio.*] Hoc est antecedens. *Plenum argumentum.*] Hoc est probationem plenam. *Si Rhetorica.*] hic syllogismus est in primo modo syllogismorum conditionalium, assumitur enim antecedens, vt assumatur consequens.

Ex quibus constet syllogismus hypotheticus, & quantum ei conferat syllogismus cathegoricus.

Cæterum *vt categoricus syllogismus in propositiones resoluitur, vt ex quibus constituitur, & propositiones rursus in terminos, neq; vlterius resolutio procedit in his, ita hypothetici syllogismi in categoricos resolutio fit: quippe ꝙ ex his ipse, vt ex simplicibus cōstet cōpositus, cū præsertim prima eius propositio vim consequentiæ ex simplicibus (hoc est, categoricis) capiat syllogismis. Prima nanq; hypothetici syllogismi propositio, si dubitatur an vera sit, prædicatiua demonstrabitur conclusione, hoc est, syllogismo prædicatiuo. Assumptio porro, quæ secūda hmōi syllogismi pars est, in pluribus modis prædicatiua esse perspicitur, idemque cōclusio, veluti cū dicimus, Si Rhetorica bene dicendi sciētia est, vtilis est, atqui Rhetorica bene dicēdi scien*

tia est,hic assumptio prædicatiua,item categorica est,si queratur,hoc est,in dubitationem trahatur, ipsa quoq; prædicatico probabitur syllogismo.Hinc si demum inferatur, Rhetorica igitur vtilis est,et hęc ipsa prędicatiua est, atqui facti syllogismi conclusio : vtpote, quæ ad assumptionem propatum necessario consequitur. Nam si Rhetorica bene dicendi scientia est, cur non et vtilis ipsa erit? Preterea si hypothetica propositio ex categoricis iungitur,& ex his fidem capit,simul & ordinem partium consequitur, necesse est categoricos syllogismos hypothetico vim conclusionis administrare.

CAETERVM] Inquirit elementa & principia syllogismi conditionalis. *Neque vlterius.*] Resolutio quidem vlterius procedit,sed in syllabas,quæ ad Dialecticum non pertinent. *Ipsa quoque*] In hoc modo fiet,omnis ars inueniendi,disponendi,eloquendi,est bene discendi scientia, Rhetorica est huiusmodi, ergo est bene discendi scientia. *Praterea.*]Ratio probans a simili syllogismum hypotheticum vim suam a Categorico sumere.

De partibus syllogismorum, siue ex quot partibus syllogismi constent.

Syllogismos *autem tam Categoricos,quam hypotheticos,alij quinq;, alij quatuor, alij tribus constare partibus arbitrantur, quorum controuersiam Boetius ad hunc modum dijudicat,atq; discernit, quoniam omnis,inquit,syllogismus ex propositionibus texitur,prima vel propositio, vel assumptum vocatur : secunda, vero assumptũ,siue assumptio dicitur. Ex his quæ tertia infertur,conclusio nuncupatur,vt cum dicimus, Si homo est,animal est; homo autem est,animal igitur est. Ea quidem enuntiatio,per quam dicimus, Si homo est,*

animal

animal est, propositio vel sumptum vocatur: ea verò quam huic adiunximus, quæ quidem erat: Est aũt homo, assumptio siue assumptũ dicitur. Tertia autem ab his conclusio appellatur, vt per quam ostendimus animal esse, si homo fuerit. Eadem sanè & in categorico syllogismo ipsarũ partium ratio est, & ordo. Sed quoniã sæpe euenit, vt propositio ipsa non sit verisimilis, & tũ adiungitur approbatio, per quã id quod propositũ est, verũ esse monstratur. Assumptio quoq; sæpenumero ad fidẽ per se non videtur satis idonea, idcirco huic quoq; probationis iuuamen adiungitur, vt vera esse intelligatur. Quo fit, vt sæpe quinque partes, sæpe quatuor, interdũ tres solũ ipsos syllogismos habere contingat. In qua quidẽ sententia M. Tullius esse deprehenditur, qui in Rhetoricis syllogismos quosdã quinq; partitos, quadripartitos alios, & nonnullos tripartitos esse confirmat. At verò, quibus ipsorum syllogismorum non placet partes vltra ternarium numerum propagari, hi propositionum, atq; assumptionũ probationes non putant inter syllogismi partes ponendas esse, sed potius illarum, cum dubiæ sunt, fulcimẽta, quædam haberi. Quorum sanè iudicio, atque sententiæ Boetius ipse manibus pedibusq; accedit. Vnde nostra (inquit) sententia his potius accedit, qui tribus partibus syllogismum constare dicunt.

Syllogismos autem.] Quemadmodũ in syllogismo cõditionali prima pars dicitur propositio, secunda assumptio, tertiã conclusio. Ita in syllogismo categorico prima pars dicitur maior, secunda minor, tertia conclusio. *Sed quoniam.*] Hunc locum Quintilianus decimo quarto capite, quinti libri his verbis expressit: Cicero maxime quinque defendit,

vt sit propositio, deinde ratio eius tum assumptio, & eius probatio, quinta complexio. Quia vero interim & propositio nō egeat rationis, & assumptio probationis, nonnunquā et complexionis, non opus sit quadripartitam, & bipartitam fieri ratiocinationem, mihi à plurimis autoribus tres ad summū videtur. Et sic ex sententia oratorum syllogismus aliquando quinq; aliquando quatuor habet partes, sed ex sententia philosophorum qui concisa vtuntur oratione, syllogismus tantùm tribus partibus constat.

De modis ex hypotheticis propositionibus.

His *itaq; præmissis consequens: est, vt ad modos hypotheticorum syllogismorum transeamus, quos certe, quantum hic eos definire liceat, dicere, possumus ipsorū syllogismorū formas, & veluti præscriptas leges. Sciendū autē quòd tametsi numeri propemodū huiuscemodi modi sint, qui ex hypotheticis conficiātur propositionibus, vt de quibus Seuerinus Boetius latissimè disputat duobus libris, nos tamen ex his paucos deligere statuimus, propterea quòd eorū vsus non parum frequens habeatur. De reliquis autem admonuisse tātum sat erit, vt si cui cognoscēdi eos cupido incesserit, is Boetium ipsum in primis adeat. Sed nunc ex his primum definiamus.*

His *itaque præmissis.*] Hoc capite Cæsarius docet quemadmodum categoricorū syllogismorū modi leges, quędam sunt, quibus syllogismi probantur. sic hi septem modi sunt veluti leges & regulæ, quibus syllogismos conditionales bono esse ostendimus.

Primus modus.

Primus *igitur modus est, cum in conditionali propositione assumpto eo quòd precedit, ostēdimus id quod*

sequitur

sequitur ita necessario esse, vt est in cõnexione proposi tũ: vt si homo est, animal est, atqui homo est, animal igi tur est. Hic antecedens homo est, proponitur veluti dubium, cum dicitur, Si homo est: assumitur deinde idẽ vt argumentum, cum absq; conditione repetitur, atqui homo est. Ad quod demum necessario sequitur animal esse, quemadmodum erat propositum. Quòd si parte ex altera annexũ siue consequens assumamus, atq; dicamus, est autem animal, haudquaquã de necessitate euenit hominem idcirco esse. Inueniuntur autem certi termini, in quibus perẹque valet assumptio, siue prẹcedẽs, siue subsequens assumatur, vt in homine, atq; risibili. Nam vt rectè sequitur, Si homo est, risibile est, ita rectè quoq; sequitur, si assumatur hoc modo, Atqui risibile est, igitur homo est. Sed in his hæc est consequẽtiæ caussa, quia homo & risibile æqui sunt termini, atque idcirco vno posito, alterũ comitari est necesse. Verum quia hoc in omnibus non ita se habet, idcirco non recipitur vt firmum, & stabile, sed magis improbatur, vt incertum & minime constans.

PRIMVS *igitur.*] In hoc primo modo colligimus a positione antecedentis ad positionem consequentis, vt si iustitia est, virtus est, atqui iustitia est, ergo virtus est. Quid hoc loco sit antecedens quid consequens, dictum est supra a nobis. Ponere hoc loco est affirmare, tollere, negare. *Inueniuntur autem.*] In terminis ęquis, & recurrentibus possumus vtroque modo, & antecedens, & consequens assumere, sed hę formæ colligendi, terminorum tantum gratia validæ sunt.

Secundus modus.

Secundus **vero modus, cum in conditionali, op-**

posito consequētis assumpto, dufertur id quod antecesserat, hoc modo, Si homo est, animal est : non est autem animal, igitur homo non est, Quod si contra hominem esse negemus, non tollitur proinde quod connexum est, vt si dicamus, non est autem homo, non iam continuo sequitur, animal non esse. atque idcirco hic modus, A consequentibus appellatur; quemadmodū qui hunc prędit, Ab antecedentibus dicitur. Quare & hi duo modi a recentioribus ita distinguuntur, vt prior quidē dicatur. A positione antecedētis, sequens vero, A destructione consequentis. Cæterum vt vtroq; modo ex datæ conditionalis partibus affirmatiuis firma vbique sententia probatur, id quod paulo supra exemplis adhibitis ostensum est : ita eadem consequentiæ vis erit, si negatiuæ eius partes fuerint: vt, si animal non est, homo non est; non est autem animal, igitur homo non est. Item, si animal non est, homo non est; atqui homo est, animal igitur est.

SECVNDVS *vero modus.*] In hoc secūdo modo colligimus ex opposito consequentis ad oppositū antecedentis. Est autem oppositum consequentis, cōtradictorium consequentia, vt si consequens sit negatiuū, affirmetur, si affirmatiuum negetur, vt si dies est, nox nō est, atqui nox est, ergo dies non est. Si liberalitas & virtus est, atqui virtus non est, ergo liberalitas nō est. *Atque idcirco.*] Huius loci ratio est, quia si ad positionem antecedentis sequitur positio cōsequentis, oportet oppositū cōsequentis inferre oppositū antecedētis. Principium enim dialecticum est oppositū cōsequentis nō posse cohærere cum antecedēte Vt quia hęc est ratæ fidei consequentia, si felicitas operatio animi est, necessario consequitur, non est operatio animi, ergo non est felicitas. Operationē animæ non esse, & felicitatem esse, fieri non potest.

De quadam argumentatione contra secundi modi regulam facta, ex Themistio.

Hic *iam obijciet aliquis fortassis nobis Aristotelem ipsum, qui in procœmio libri de Anima, tali contra præscriptum secundi modi formam (vt videtur) vsus est argumentatione, Si quod est animæ (inquiens) proprium opus; potest contingere, vt ipsa a corpore seorsum sit; Si vero nullum est opus animæ proprium, contingere non potest, vt a corpore seorsum maneat, subsistatue. Sanè hanc argumentationem sunt, qui ob id calumnientur, reprehendantq; ceu minus firmã, minusq; dignam tãto philosopho. Calumnia autẽ huiusmodi est, Oportebat, inquiunt, accepto consequentis opposito, ita tollere demolirią; antecedens: at hic cõtrarius ordo seruatur. Verum hanc calumniam (si qua tamen dici meretur) Themistius haud dubie nobilissimus Peripateticus subtilissime dissoluit, ac diluit. Vnde quicunque ait, tã male animati sunt, vt hęc quæ in dialectica atq; in exercitio argutiarũ iactata, & prompta õibus sunt, ignorasse Aristotelẽ, putent, hi planè ignorantissimi videntur. Nanq; verbũ illud potest contingere) quo quidẽ Aristoteles in sua oratione vtitur) nõ necessariam, sed possibilem & cõtingentem connexionem habet: in quo genere non oportet, abolito consequente, aboleatur & antecedẽs: id quod omnino ita euenit, quoties necessaria cõnexio est. Sed hic in contrariũ obseruatio est, vt s. abolitio antecedentis aboleat consequens. Cui rei causam idẽ autor huiusmodi affert: semper .n. (inquit) id quod contingenter sequitur, tanquam pars sit antece-*

dentis: propterea quòd quandoque accidit quandoque non accidit. Ita qui antecedens interemit totum interemit. Toto autem sublate, consequens est parti quoque abolitionē aferri. Hinc & ab eodē autore aliud haud dissimile proponitur exemplum, quod tale est, Si animal est, quod procul ad nos accedit, pōt contingere vt sit equus, igitur si animal non est, neq; vt equus sit contingere pōt. Quo fit, vt inscitię potius illi arguēdi sint, qui talem argumentandi formam, vt minus sanam cauillantur, & non Aristoteles ipse qui rectißime ita argumentatus est. Hæc ita ex Themistio, quem Hermolaus Barbarus ætate nostra Latinitate donauit, vir vtique impense eruditus.

HIS *iam obijciet.*] Cæsarius hoc loco grauē ponit quæstionē, quę contra hunc secundū modum exoritur. Huius autē hęc est solutio, quando consequens est, siue cōtingens, siue posibile, tūc possumus in secūdo modo colligere à destructione antecedentis ad destructionē consequentis. Adde etiam, id verum esse, quando termini æqui sunt. Quod ad veritatem questionis attinet, intelligere est propria animæ operatio, & sic assumptio est neganda. Huius loci a nobis facta est mentio in primo libro Ausculatoriorum cap. 4. & in scholijs primi libri de anima, cap. 1. *Oportebat inquiunt.*] Nam in secundo modo argumentandū est ex oppositio cōsequentis ad oppositum antecedentis. Aristot. autem. j. cap. j. libri de animā ex opposito antecedentis ad oppositum cōsequentis est ratiocinatus.

Tertius modus.

Tertius *deinde modus est, qui appellatur, A repugnantibus, in quo demonstratur non posse simul hoc esse & illud. Fit autē quoties cōnexæ propositionis affirmatiuæ antecedens astruitur, vt cōsequens tollatur. Quod certè ideo ita euenire manifestū est, quòd huius-*

modi

modi propositiones ex repugnantibus, aut ex cõtrarijs constent partibus. Ex repugnantibus quidem, vt non si dies est, nox est: atqui dies est, nox igitur non est. Ex contrarijs autem, vt non si sanũ est ægrũ est: atqui sanum est, non est igitur ægrum. In quibus syllogismis propositiones sumptæ huiusmodi sunt, vt impossibile sit, si antecedens est, consequẽs esse. Itaque cum ita proponitur non si dies est, nox est, huius propositionis sensus hic est, non recte sequi, si dies est, vt nox sit. Dictum est autem ex repugnantibus, aut ex contrarijs, quoniam quę aliter se habent, syllogismum ad hunc modum nullũ constituunt. Quapropter haudquaquam recipiendus est hic syllogismus, non si homo est, album est, est autem homo, igitur album non est, quando nec repugnantia sunt inter se homo, & album, nec contraria. Fit item, & hic modus aliquoties, cum inter alterutrã connexæ propositionis partem negatio interponitur, atque ea ipsa rursus denegatur: vt sit propositio, si animal non est, homo est, hæc repugnans est, & ob id falsa. Fit autem vera si negatio huic a fronte adijciatur hoc modo, Non si animal non est, homo est. Huius quippe propositionis hęc est sententia, Si animal non sit, fieri non posse, vt sit homo. Ea igitur concessa, assumimus protinus hoc modo, Atqui animal non est, ac deinde concludimus, igitur homo non est. Similiter vero si ita proponatur, Si homo est, non est animal, quæ & ipsa falsa est, propter partium inter se repugnantiam: quare si & huic deinde negatio apponatur, vera fit, hoc modo, Non si homo est, non est animal. Nam & huius sententia est si homo sit, non posse fieri vt non sit animal. Itaque ea

con-

concessa, talis contexitur syllogismus, non si homo est, animal non est: atqui homo est: animal igitur est. Rursus autē sit propositio ex vtriusq; partibus negatiuis si non est dies, non est nox: quæ idcirco quòd partes eius inuicem repugnant, falsa est: fit autem vera, si adiungamus negationem, hoc modo. Non si non est dies, non est nox. Huius quoque propositionis sensus est talis, quòd si non est dies, esse nō potest quin nox sit. Vnde ea ipsa concessa, assumimus hoc pacto: Atqui dies non est, & concludimus deinde. Est igitur nox.

TERTIVS *deinde modus.*] In hoc modo fit syllogismus conditionalis qn̄ antecedens affirmatur, hoc est cū negatio quę coniunctioni prępoſita est, abijcitur, deinde tollitur annexū, vt cōstat exemplo textu. *Fit autem.*] Putarē hunc locū sic legendum esse fit, autē quoties connexę propositionis negatiue antecedēs astruitur &c. idque docet exemplū Cęsarij. deinde Trapezuntius, id perspicue in hoc tertio modo scribit. Tertius modus inquit, cū propositionis negatæ conditionalis, quæ contrarijs aut repugnantibus constat partibus antecedēs affirmatur. *Quod certe.*] Nā ea est natura repugnantium aut contrariorum, vt vno eorum affirmato, tollatur alterū. *Si animal non sit.*] Huius ratio est, quia sublato superiore aufertur inferius.

Quo pacto tertius hic modus à superioribus duobus differat.

Ex his porro colligere licet, quid intersit inter hūc tertium, & superiore duos modos. Sanè inter ipsos hęc est diuersitas, quòd in eò quidē modo qui ab antecedentibus dictus est, ponitur antecedens, vt id quod sequitur, astruatur. In eo vero qui A consequentibus appellatus est, perimitur cōsequens, vt id quod antecesserat, auferatur. At vero in hoc tertio qui dictus est, A repugnan-

pugnantibus neutrum horum seruatur. Siquidem neq; antecedens ponitur, vt quod sequitur confirmetur; nec interimitur consequens, vt id quod praecesserat euertatur: sed ponitur antecedens, vt interimatur cōsequens. Quod ideo euenire dictum est: quoniam hic propositionis modus partes inter se continet repugnātes. Aduersum quippe est, atq; repugnans, quod dicitur, si dies est, non est lux; quare propositio hæc falsa est, quæ tamen rursus negatione præposita, fit vera hoc modo, Non si dies est, lux non est; atq; ita consimilis est affirmationi, nempe huic, si dies est, lux est; & quod recte quidem ita euenire receptum est, quādo scilicet affirmationem geminata facit negatio.

Ex *his porro.*] Docet discrimen inter hunc tertium modū & duos superiores. Nam in primo modo argumenta colliguntur ab antecedentibus, in secundo a consequentibus, in hoc tertio vero a repugnantibus. *Partes inter se continet repugnantes.*] Repugnantia cohærere non possunt, nec de se vere dici, vt si quis dicat auarum esse pium, sapientem infelicem: at in his propositionibus prædicati oppositum, subiecto vere iungitur, vt sapiens est felix, auarus est impius.

Quartus modus,

Quartus *modus est eorum, qui ex disiunctiuis consistunt, syllogismorum. Fit autem cum datæ disiunctiuę propositionis antecedens in assumptione ponitur, vt quod consequēs est auferatur, hoc pacto, Aut dies est, aut nox est, atqui dies est, non est igitur nox, item, aut sanus est, aut ægrotat, atqui sanus est, non ęgrotat igitur. Hic vero si ita quispiā argumentetur, aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur est; ac rursus, aut sanus est, aut ægrotat, est autem sanus igitur*

ægro-

ægrotat: talis profecto modus asyllogistus et incollectilis prorsus habetur. Nam in eo datę disiunctiuæ posita parte vna, non tollitur reliqua: quod vtiq; repugnantiam natura requirit.

QVARTVS *modus.*] In hoc quarto modo sic componitur syllogismus. Prima pars disiunctæ affirmatur, vt secunda negetur, vt aut dies est, aut lux solaris nō est, sed dies est, ergo lux solaris est. *hic vero.*] Incollectiles argumentationes proponit, quia pugnantia simul coniunguntur.

Quintus modus.

Quintus *autem modus est, cum id quod in disiunctiua propositione præcesserat, in assumptione tollitur, vt quod sequitur affirmetur, hoc modo, Aut viuit, aut mortuus est, non viuit autem, mortuus igitur est. At hic quoq; asyllogistus fit & incollectibilis, quoties datę disiunctiuæ vna sublata parte, tollitur simul, & reliquum vt aut viuit; aut mortus est, non viuit autem, igitur non est mortuus.*

QVINTVS *autem.*] In hoc quinto modo antecedens nenegatur, vt consequens affirmetur, idque exempla textus aliunde docent.

Sextus modus.

Sextus *vero modus est, in quo duobus per disiunctionem propositis, ostenditur si vnum sit, non posse simul esse & reliquū. Fit autem ex disiunctiua in copulatiuam mutata, addita videlicet negatione, idq; modis duobus. Primo, cum propositiones datæ antecedēs ponitur, vt tollatur consequens hoc pacto, Nō & dies est, & nox est, sed dies est, non est igitur nox. Item, non & prudens est, & ineptus, atqui prudens est, ineptus igitur non est. secundo, cum propositionis datæ antece-*

dens tollitur, vt consequens ponatur, hoc modo, Non & dies est, & nox est, sed dies non est, igitur nox est. Sanè tertius hic est disiunctiuis modus consimilis ei est, qui ex propositionibus conditionalibus tertius est posi tus, præterquam quòd in illo propositio cum cōditione in hoc sine conditione proponitur. Verum & hoc amplius hic obseruandum, vt tam repugnantia, quàm con traria, ita sibi repugnent, atq; contraria sint, vt posito vno, interimatur alterum, et vno interempto, alterum ponatur. Quare locutiones huiusmodi, Aut perijt, aut literas docet, Item, Aut cucurbitæ florem, aut ipsam cucurbitam, & aliæ plereq; (quæ apud Græcos olim in prouerbia cessère) cōsuetudine atq; ipso euentu ma gis receptæ fuerunt, quàm veritatis constantia: de qui bus, & alijs penè innumeris amicus noster in opera adagiorū non tam copiose, quam fructuose eleganti nar ratione perscribit, vir profectò hac nostra ætate extra omnē ingenij aleam positus, vt Plinij verbis vtar, qui hoc sua ætate M. Ciceroni tribuit verissimè. Ex prædi ctis autem sequitur, copulatiuam negatiuam æquipollere diunctiuæ affirmatiuæ ex eisdem partibus, sed sibi contradicentibus: verbi causa, hanc, non & dies est, & nox est, huic, aut non est dies, aut non est nox.

Sextus vero.] Explicat duos reliquos modos qui ex disiunctiua propositione in copulatiuam mutatam, fiunt. *Primo.*] Ponitur antecedens cum id affirmatur, tollitur cū nega tur, aut cum contra omnino fit. *Secundo.*] Ex hoc secundo modo septimus sumptus est, qui fit cum negatiuæ propositionis quę ex disiunctiua copulatiua facta est, antecedens negatur, vt consequens affirmetur. vt non & dies est & nox est, sed dies non est ergo nox est. Hos omnes septem

mo-

modus Cicero in Topicis ad Trebatium erudite copioseq; explicat. *Aut perijt.*] Speciem hoc habet prouerbij quod ab Atheniensibus sumptum videtur, qui cum infeliciter aduersus Siculos pugnassent, & multi occisi essent, aliqui coacti docere literas apud Siculos, aliqui Athenas redierunt, qui interrogati quid hic aut illi agerent, responderunt aut literas docet, aut perit. Nec male ad Dionysium referri poterit, qui regno pulsus, Corinthi ludum aperire coactus est. *Aut cucurbitæ.*] Id perinde valet ac si dicas, aut mortem, aut vitam, aut lucrum aut damnum, aut victoriam aut contra. Incertum enim est vtrum flos cucurbitę mox euanescet, aut cucurbitam pariet.

Cur ex copulatiuis non fiant syllogismi.

Iam *verò mirabitur fortassis quispiam, quid causæ subsit, quòd cum tres sint superius positę hypotheticarum propositionum species, & ex conditionalibus quidem, & disiunctiuis certi syllogismorum modi a nobis iam præscripti sint, nullos præterea subijciamus, quibus ex copulatiuis perinde syllogismi fieri demonstrentur. Huius sane rei hanc esse causam arbitror quæ hypotheticæ propriæ dicuntur, huiusmodi sunt, vt in his conditio aliqua vel exprimatur, vt in eis, quæ peculiari nomine conditionales appellantur, vel subintelligatur, vt in disiunctiuis. Nã cum ita proponitur aut dies est, aut nox est, hæc eadem propositio cum conditione nihilominus pronuntiari potest, hoc modo, Si dies est, non est nox, vel si non est dies, nox est. Itaque per has neque esse aliquid, neque non esse, simpliciter significatur, sed aut illud esse si hoc fuerit, aut quoties vnum fuerit, nõ posse simul et aliud esse. Vnde*

& in

& in his consequentiæ vis inesse quoque perspicitur. At verò quæ copulatiuæ dicuntur, vt non veræ hypotheticæ sunt, ita nec in his consequentiæ vis vlla deprehenditur: quæ nimirum facit potissimum vt ex propositionibus hypothetici, hypothetici syllogismi struātur. Hypotheticæ tamen quoquo modo dici possunt, quatenus ex categoricis compositæ constant. Quare nec Boetius etiam, cùm alias de syllogismis ex hipotheticis copiosissimè tractet, vllos præscribit modos, iuxta quos syllogismi ex copulatiuis perinde fierent. Nec ipse admodum probo eas consequentiæ formas, quas vulgò ex copulatiuis eliciunt, vt a tota copulatiua ad alteram eius partem: & item a destructione partis copulatiuæ, ad destructionem totius, quæ licet necessariæ vtiq; sint, vtiles tamen non sunt. Ex copulatiuis tamen rectè fortassis argumentatio procedet, siue syllogismum voces, siue aliam quamlibet argumentationis speciem, quoties per has ex disiunctis ad coniuncta procedimus hoc est, quoties quæ diuisim prædicantur de subiecto aliquo, de eodem etiamnum coniunctim dici posse probatur. Quod quia aliquando ita contingit, aliquando verò minimè, certe ad hoc regulæ ex ipso Aristotele colliguntur, quibus id discernere licet, & quas proinde hic subijcere non grauabimur.

IAM *verò.*] Dissoluit quandam quęstionem quæ ex superioribus oritur. *Huius sanè.*] Prima ratio cur ex propositionibus copulatiuis per se sumptis, non fiat syllogismus conditionalis. Quoniā in cōditionalibus cōditio vel exprimitur vel subintelligitur: at in copulatiuis neutrum contingit. *Vnde &.*] Secunda ratio, in syllogismis cōditionalibus optima struitur argumentatio, in qua consequēs colligitur ex ante-

cedente. *Vt a tota copulatiua.*] Vt Deus est immortalis, & homo est mortalis, ergo Deus est immortalis. *Ex copulatiuis.* Hic locus intelligetur ex tribus regulis capitis sequentis.

Sequuntur tres regulæ.

Ex his *igitur prima regula est, Quæcunque diuisim secūdum accidens de aliquo prędicantur subiecto aut alterum de altero, hæc simul atque coniunctim de eodem prędicantur minimè. Cuius regulæ hanc reddit rationem Aristoteles, quòd videlicet vnum nō faciat. Quare non rectè sequitur, Socrates est albus, & Socrates est musicus, igitur Socrates est albus musicus. Dictum est autem secundum accidēs, quoniam sciens & Grāmaticus licet secundū accidens de subiecto aliquo dicantur, tamen alterum de altero non secundum accidens, sed per se dicit: & proinde vt diuisim, ita & coniunctim de eodē pdicari possunt: vt, Socrates est sciens, & Socrates est Grammaticus, igitur Socrates est sciēs Grammaticus. Secunda regula, Quęcunq; diuisim de aliquo prædicant, vt de subiecto, si id quod sequitur, in precedenti includitur: ipsa de eodē simul & cōiunctim nō prædicantur. Huius quoque regulæ hæc ab Aristotele redditur ratio, quia cōmitteretur vitiū nugationis. Vnde nō rectè sequitur, Socrates est homo, et Socrates est animal, igitur Socrates est homo animal. Siquidem in homine animal includitur. Nec sequitur ob idipsum, Socrates est Grammaticus, & Socrates est sciens, igitur Socrates est Grammaticus sciēs: Tertia est, quæ ex his sequitur, regula, Quando aliqua de aliquo vt subiecto seorsim atq; diuisim prædicantur, idq; neque secundū accidens omnino, neque ex his posterius in prio-*

ri directim continetur, hæc de eodem simul atq; coniunctim prædicatur, vt Socrates est homo, & Socrates est albus, ergo Socrates est homo albus item, homo est animal, & homo est rōnalis, ergo homo est animal rōnale.

Ex his *igitur.*] Hæc regula est apud Aristotelem ij cap. ij. libri de Interpretatione cuius hic est sensus. Quando duo prædicata dicuntur per accidens de subiecto aliquo, vel alterum prædicatum de altero per accidens, ea coniunctim minimè prædicantur, vt non sequitur homo est musicus, homo est bonus, ergo homo est bonus musicus. Si autem vnum prędicatum dicatur de subiecto per accidens, & tamen alterum prędicatum dicatur de altero per se, ea coniunctim prędicantur, vt homo est sciens, homo est philosophus, ergo homo est sciens philosophus ratæ fideræ consequentiæ, cum sciens est genus philosophi; vt scientia genus philosophiæ.

Secunda regula.] Quando duo prędicata dicuntur de subiecto per se, si posterius continetur in finitione prioris, nō rectè colligitur à diuisis ad coniuncta, vt non valet hæc ratiocinatio, Cato est homo, Cato est animal, ergo Cato est homo animal, sed sic erat colligendū, ergo Cato est animal homo. Posterius duobus modis in priori includitur. Primo in ipsa prolatione, vt Cato est homo albus & Cato est albus, ergo Cato est homo albus albus. Secundo modo posterius est in prioris finitione, vt homo est bipes, homo est animal, ergo homo est bipes animal. Neutro modo rectè colligitur à diuisis ad coniuncta. *Tertia est.*] Hæc regula tollit vitia duarum priorum, & docet quomodo liceat à diuisis coniunctè aptè ratiocinari.

De ratione consequentiæ.

Post *hæc etiam de consequentiæ ratione haud absurdum fuerit hac in parte nonihil adycere, propterea quòd in superioribus sepius in huius incidimus mētionem.* Primò *igitur dicēdum est quid sit, deinde quomo-*

do diuidatur, tertiò regulæ quædam subijciendæ sunt. Neque verò vt vana res existimari debet consequentiæ vim posse intelligere; quoniã ad hos summa totius Dialecticæ tendit & vtilitas. Sanè hæc ex eo potissimùm percipit, si cui rectè vti contingerit cõiunctione rationali ergo, siue igitur, aut si qua huiusmodi est: quę alioqui (vt Alexãder Hegius dicere solebat) multum facessit negotij studiosis huius artis hominibus. Porrò hac ipsa rectè vti poterit, quicunq; rei ꝓbandæ tum causam, tũ signũ intellexerit. Ita enim res vna ab alia dependet, vt certus proculdubio ordo aliquis in ipsa rerum natura esse intelligatur, id quod Seneca inter Philosophos nõ contemnendus autor, primo Naturaliũ quæstionũ libro his verbis nõ tam disertè quàm grauiter expressit: Omnium (inquit) rerum certus dicitur ordo, & alia alijs ita complexa sunt, vt quod antecedit, aut causa sit sequentium, aut signum.

POST HAEC.] Quoniam in superioribus regulis consequentię habita est mentio, ideo quasdam regulas, & diuisiones de ea subijcit. Consequẽtia, vt generatim sumitur eadẽ est cũ argumẽtatione, siue hæc fuerit syllogismus, Enthymema, inductio, exemplum. Nam omnis consequentia est argumentatio & contra. *Quoniam ad hoc.*] Nam Dialectica est diligens differendi ratio: differere autem nemo poterit, nisi inuenerit, & inuenta in formam argumentationis coniecerit. *Porrò.*] Locus hic dignus est obseruatione, etsi.n. omne verũ vero est consentaneũ; vt Aristo. viij. cap. j. libri Ethicorum, & xxiij. cap. j. lib. Priorum, docet tamen non omnibus probandis omnia cõueniunt, sed id quod adfert ad alterius probationem, debet cum eo quodãmodo esse coniunctum. Id eleganter (vt omnia) Rodolphus agricola vnicum eruditionis lumen ij. cap. j. lib. de Inuentione, Dialectica docet.

De

De consequentia,& eius diuisione.

Consequentiam *igitur hoc pacto quidam definiunt, Consequentia est oratio ex antecedente & consequente, suis quidem partibus cõstituta, quas rationalis aliqua coniunctio cõnectit, Eam ita diuidunt, vt sit & bona, & mala consequẽtia. Et bona quidem ab eisdem: definitur, cuius si antecedens verum est, nõ potest esse, quin consequens quoq; verum sit: vt, homo est, igitur animal est. Mala vero, cuius etsi antecedẽs verum est, non est tamen necesse, vt consequens verũ sit, vt Socrates ambulat, igitur cœlum serenum est. Bonam rursus diuidunt in materialẽ & formalẽ. Verùm qui Aristotelẽ potius sequuntur, quàm Barbaros sophistas, eã in necessariam, & non necessariam dispescunt, vt sit tñ necessaria consequentia, quã illi formalem vocant; nõ necessaria, quæ materialis ab illis dicitur. Ergo formalis cõsequentia est, quoties datis quibuslibet terminis iuxta præscriptam aliquam argumentandi formã, si antecedens verum est, & consequens esse verum necesse est: Cuiusmodi in primis sunt syllogisticæ cõsequentiæ omnes, & quæ ex ipsarum propositionum, tum conuersione, tum ęquipollentia eliciuntur, & si quæ aliæ his consimiles sunt: Materiali verò, quę tametsi bona quidem est, tamen iuxta eandem similemq; argumentandi formam firma vbiq; & constans non est, quales ferè sunt Dialecticè argumentationes, & quæ per Enthymemata & cęteras argumentationis species constituuntur, nẽpe terminorum tãtùm gratia, videlicet qui materiæ vicem pręstant. Itaq; materialis consequentia est, si hoc modo argumenteris, Cœlum volubile est,*

ergo cœlum rotundum est. Quippe quòd iuxta eandem formam ita argumentari licebit, Cœlum volubile est, ergo cœlum stellatum est. Cæterum probabilitas in his ac confirmatio, ex locorum aliqua Dialecticorum peti solet, proficiscitúrque.

CONSEQUENTIAM.] Tria in omni cōsequentia sunt necessaria, antecedens, quod est prima pars argumentationis, consequens, quod est secunda, & nota illationis: tota argumentatio quę ex his tribus componitur, consequētia est: vt nulli liberales sunt auari omnes philosophi sunt liberales, ergo nulli philosophi sunt auari. *Et bona quidem.*] Consequentiæ bonitas non ex eo pendet, quod antecedens est verũ simul, & cōsequens. Nā huius cōsequentię, Fabius est cunctator, ergo cęlum mouetur, vtraq; pars vera est, & tamen inepta est consequentia. Regula igitur hæc perpetuò dāda est memoriæ, bonitas consequentia ex eo spectat, quod consequens necessariam cum antecedēte habeat habitudinē ac connexionem, si verò consequētia sit syllogismus, adde præter illam necessitatiam connexionem, obseruandam esse modi & figuræ aptam dispositionem. partes bonę consequentię multis modis connectuntur. primo, antecedēs potest esse verũ simul, & consequēs, vt Iustitia est formosa, ergo virtus formosa est. secundo, antecedens pōt esse falsum, & consequens verũ, vt homo est equus, ergo homo est animal. tertio antecedens potest esse falsum, & consequens falsum, vt homo est equus, ergo homo est rationis expers. quarto, bonæ consequentię antecedens nunquā potest esse verũ, & consequens falsum. ea enim est inepta collectio, in qua antecedens pōt esse verum, & consequens falsum, vt princeps rerum Deus bonus est, ergo homines boni sunt.

Sequuntur duæ regulæ, tum instantia contra secundam, tum etiam quæ sit bonæ consequentiæ proprietas.

Sequuntur *hinc regulæ duæ, quarum prima est,*

Si

Si ad antecedens bonę consequētię sequitur cōsequens, ad oppositum consequentis oppositum sequitur antecedentis. Et oppositum quidē hic intelligo id, quod contradictorium dicitur. Cæterum ipsius regulæ tale sit exemplum, homo est, igitur animal est. Hic quia rectè sequitur, homo est, igitur animal est, ad oppositum consequentis, quod est, nullum animal est, rectè quoque sequitur, igitur nullus homo est. Secunda regula, Quicquid sequitur ad consequēs bonæ cōsequentię, sequitur & ad eius antecedens: vt quia ad hanc, homo est, rectè sequitur, igitur animal est: & ad hanc rursus, animal est igitur substantia est: ad eandem idcirco, quæ erat, homo est, rectè quoq; sequitur substantia est, vt sit, homo est, igitur substantia est. Sanè has duas regulas ideo adijcere libuit hoc loco, quòd vnaquæque harū per totam artem logicam principij vim obtinet. Contra secundam tamen regulam huiusmodi fit instātia. Nam si quid necesse est esse, illud quoq; possibile est esse. Rursus autem si quid possibile est esse, illud iam non necesse est esse. Igitur si quid necesse est esse, idem erit non necesse esse: quod prorsus inconueniens videtur. Sanè huius difficultatis nodū Theophrastus Gręcus autor, vir vtiq; in omnibus disciplinis consummatissimus, dignus proinde qui in Aristotelis diatribam, ipso etiam Aristotele id ita adiudicante, succederet (vt autor est Aulus Gellius) ad hūc modum soluit, Non omnino, inquit, idem est possibile esse, & nō necesse esse: quòd hoc negatiuam speciem habeat, illud vero affirmatiuam: quamuis tamen eadē propemodùm vtrobique sit significationis vis. Itaque affirmationem, quæ est, necesse

est esse, non rectè sequitur negatio, per quam aliquid non necesse esse proponitur. At de consequẽtia quidem quæ sit, & quæ bona tum quę necessaria, hactenus quàm breuissimè dictum sit. Bonæ præterea cõsequentiæ id esse proprium obseruatum est, vt ex vero quidẽ non nisi verum sequatur vnquam, ex falso autem cum plurimum falsum, nonnunquam etiam verum.

SEQVVNTVR HINC.] Prima hæc regula sumpta est ex primo capite secundi libri de interpretatione, & vltimo capite primi libri priorum, cuius hæc est ratio, quia oppositum consequentis, non potest verum esse cum antecedente. idcirco infert oppositum eius. *Secunda regula.*] Hæc est quædam species gradationis siue aceruus vocum necessario cohærentium, nisi enim necessario cohęrent, non valeret collectio. *Contra secundam.*] Hæc quęstio tractatur apud Aristotelem tertio capite secundi libri de interpretatione cuius hæc breuis est dissolutio, duplex posibile, aliud est actu tantum, quod affirmationem significat, & istud sequitur ad necessarium, aliud quod actum, & potentiam significat, & istud non sequitur ad necessarium. Vides optime lector: quæstionem satis impeditam & sinuosam verbo vno esse expeditã, in qua multi, & nobiles Aristo. interpretes & multum desudarunt, & integras paginas impleuerunt, quocirca spero hęc nostra scholiola studiosis mirifice esse profutura. *Bone præterea.*] De hoc pręcepto videndus est Aristoteles initio secundi libri priorum. *Ipso etiam Aristotele.*] Hanc historiam eleganter Aulus Gellius libro decimo tertio capite quinto explicat.

IN

IN TRACTATVM SEPTIMVM DE DEMONSTRATIONE.

PRÆFATIO.

SAEPIVS mecum reputaui, ac toties admiratione nõ parua captus sum, quid causę esset, cur bonus ille vir, qui cum in artem Dialecticam tractatus aliquot scribere constituisset, eosdem pro sua (vt videtur) opinione ita demum parauit, vt per eos ad Aristotelis Logicã studiosi eius artis introducerentur: non id etiam tentauerit in eam huius disciplinę partem, quę Demonstratiua dicitur, ac per hoc omnium potissima, & ẽst, & habetur, etiam eorum iudicio, qui illorum tractatuum autorem non frigide, immo strenuè (ne dicam superstitiosè) sectantur, cum tamen illud, neq; grauiori illius labore, neque minori traducendorum in hanc quoque huius artis partem vtilitate fieri potuisse constet: maxime quod pueri olim (quod vtinam hodieq; obseruaretur omissis friuolis cauillationibus) ad philosophiam instituẽdi, in mathematicis disciplinis, ad quas cõparandas hac parte plurimum iuuamur, antea exercebantur, & si non exacte, rudi saltem modo: quod & exẽpla passim per Aristotelis libros dispersa disseminataq;, indicare plane videntur. Vnde ẽt in foribus Platonicæ diatribę scriptũ legebatur, Nemo huc ingrediatur Geometrię expers. quo nomine simul & Arithmetica intelligebatur. Sed ego iam cãm ipsam vel subolfacere videor, ꝙ videlicet hęc pars Dialecticæ visa sit illi haud quaquam idonea ad sophisticas captiunculas, & steriles illas nugas, quibus per id tp̃is, quo vir ille claruit, scholæ omnes, atque literarij ludi nõ tã vacabant sedulo, quàm strepebant acriter. Atq; interim (proh pudor) dum in his nugę illę leuiusculæ veluti imperiose docebantur, optimi quinq; bonarum artiũ autores in pluteis & sub scamnis delitescebant, situ & puluere obducti, & (qđ hoc etiã miserabilius est) esca blattis & tineis. In quorũ subiere locum barbari paulatim, idq; fere in singulis artibus, vt verbi causa, in Grãmatica Alexander Gallus, in Dialectica

Petrus Hispanus, in poetica Gaufredus Britannus, & in Rhetorica Eberhardus quidam, qui etiam ob rem a se obscurius fortassis traditam opusculum suum Labyrinthi nomine inscripsit. Taceo Græcistam, Floristam, Cornutum, Alanum in parabolis, & cæteros huius farinæ viros. Dij boni quos hic autores recenseo? Sed neque defuere tamen interim, qui in mathematicis quoque studijs operam suam nauarūt, quanquam non satis feliciter, verum pro temporū iniuria excusandi potius quā incusandi. Quę quidem studia: quoniam (vt paulo superius diximus) demonstrandi via, quæ vtique certissima est, comparantur in primis, de horum vtilitate pariter & dignitate, ex . Seuerino Boetio acris haud dubie iudicij viro, paulo altius repetere libet, priusquā institutum tractatum aggrediamur. Talia (inquit ille) studia sunt ea, quæ mathematica dicuntur: vt si his careat diligēs veritatis inquisitor: verum ipsum inuenire non possit. Quinimo sine hac veritatis speculatione nulli recte sapiēdum est. Proinde qui hæc spernit, id est, as semitas sapientię negligit · ei denuntio non rectè philosophandū. Siquidem philosophia amor sapientiæ est: quam cert e in his spernendis: ante iam aliquis contempserit. Hęc ille. Quare cum hęc studia minime spernenda sint nec via etiam qua ad illa pergitur: neglígenda erat. Hac igitur ratione persuasus, cū in cæteras Dialecticę partes tractatus certos: atque hos quidē introductorios parare instituerim, in hanc quoque partem hoc est: de Demonstratione tractatum aliquem parandum duxi.

Caesarius in hac elegāti præfatione insectatur Petrum hispanum qui etsi aliquot tractatus de arte dialectica scriptos reliquit, nullam tamen mentionem demonstrationis fecit, quæ inter omneis argumentationes necessaria, vtilis, ac nobilis est. Continet enim verum solidumque iudicium, quę argumenta inuenta examinamus, an quæstioni prępositę, confirmandę vel refellendæ conueniant. Huius artificum Aristoteles duob. libris resolutorijs acute, & eleganter pertractauit. *Ac per hoc omnium.*] Prima ratio cur Petrus hispanus de demonstratione scribere debuerit, quæ

quæ ſumitur a iudicio eorum, qui Petri hiſpani ſtudioſi fuerunt. *Maxime quod pueri.*] Secūda ratio, hec pars Dialecticæ elementa tradit, quibus in diſciplinis mathematicis maxime vtimur, ex quibus ſolis, veræ demonſtrationes petendæ ſunt. *Sed ego iam.*] rationē ſubuertit, cur vir ille de demōſtratione nihil ſcripſerit, nimirū quod hæc pars cauillis, & gryphis ſophiſticis accommodata non fuerit. *Quæ quidem ſtudia.*] Excurrit obiter in laudem diſciplinarum mathematicarum.

De quadam alia Dialecticæ diuiſione, vt per quam tria potiſsima philoſophia inſtrumenta colligantur, quæ ſunt demonſtratio, & definitio & diuiſio.

Quemadmodum *autem Dialectica in duas breuiſsimè partes diuidatur inueniendi vnam, alteram iudicandi, ſuperius à nobis expoſitum eſt: reſtat nunc (cuius & ipſa res iā nos admonet) vt ab eodē repetentes, principio, aliam eius diuiſionem aggrediamur, qua & tripartita eius vis, ſiue facultas eſſe dignoſcat, quæ tamen ſecunda diuiſio priore deſtituta eſſe, vt nō debet ita non poteſt. diuiſio autem hinc patet. Nam cum Dialectica ex M. Ciceronis ſententia diligens differendi ratio ſit, qui fieri poteſt, vt non etiam ratio ſit tū definiendi, tum diuidendi, tum colligendi? Id quod de definiendi facultate idem Cicero locupletiſsime præcipit primo Officiorū libros his verbis omnis enim (inquit) quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, vt intelligatur quid ſit de quo diſputetur. Haud ſecus & de diuiſione ſentiendum eſt, quando*

nec sine ipsa disputatio legitimæ procedere potest: quippe quæ viam ad ipsam definitionem non tam parare, quàm aperire videatur, vt sequenti tractatu cõuenienti exemplo ostendemus. Maxime vero ad hanc ipsam artẽ pertinere probatur colligendi facultas ex eo, q́d quicquid in disputationem affertur, collectione tãdem aliqua consumatur, perficiturq́;, idq́; secundũ triplicẽ diuersitatem, quemadmodum & supra annotatum est. Nam aut ex proprijs & veris ac necessarijs huiusmodi collectio fit, proceditq́;, & Demõstratio appellatur; aut ex communibus & maxime probabilibus, & Dialectica peculiari nomine dicit̃, aut ex captiosis et plane falsis, & Sophistica, idest, cauillatoria perhibetur, sed quę tamen abiectissima, despectissimaq́; totius Logicæ pars est, vt q̃ magis deceptionem eius, cum quo disputatio desumpta est, moliatur, quam rei in disputatione propositę probationẽ. Itaq; Dialectica, quæ est disserendi peritia, tum de definitione, tum de diuisione, tum de collectione quoq; tractat: quæ quidẽ sit (vt debet) fit cũ ratione, Syllogismus Græce dicitur συλλογίζειμ Græcè, ratiocinari Latinè interpretantur, hoc est, cum ratione colligere aliquid. Videtur enim verbũ ipsum συλλογίζω compositum esse ex propositione σὺμ, quæ cum significat, & in compositione idem facit, quod cum inseparabilis præpositio apud latinos, & ex nomine, λόγος, quod præter alia multa rationem quoque significat. Vnde & ars ipsa a veteribus Peripateticis Logica postea appellata est, quam antea & Stoici, & Plato Dialecticam appellauerunt, vt qui angustius de ea tractauerint, quam Peripatetici, vt

a Boetio id memoriæ proditum est. Logica igitur quasi rationalis scientia dicta est: non quidem, vt barbari nomen ipsum interpretantur (vt alia fere omnia) infantissime, fœdissimeq; etymologia ad hoc adducta aliqua, sed ex Græcorum potius consuetudine, qui artes & disciplinas possessiuis ab aliquo deductis nominib. significari voluerunt, & his quidem fœminini generis, subintellecto (ni fallor) artis nomine, quòd Grece τέχνη dicitur quod vtique fœminini generis nomen est, vt quod huic respondet apud nos ars.

QVEMADMODVM.] Profert aliam dialecticæ diuisionem, nam vna eademq; res diuersis rationibus, varijs modis diuidi potest, quemadmodum quantitas diuiditur in continuo quædam non. *Priore destituta.*] Ratio huius est, quia finitio, diuisio, ratiocinatio inuentionem & iudicium tanquam partes priores præsupponunt. *Qui fieri potest.* Est enim dialectica ars finiendi, diuidendi, & argumētandi, in quibus tribus tota vis dialecticę sita est. *Maximè vero.*] Docet a triplici syllogismo, demōstratiuo, dialectico, sophistico, aliud ex alio colligere maxime proprium esse dialecticę. *Nam ex proprijs.*] Demonstratio enim ex principiis prius veris & necessarijs conflatur. *Aut excommunibus.*] Id Aristoteles octauo capite primi libri posteriorum, & vndecimo capite primi libri Elenchorum, & initio primi libri Rhetoricorum ad Theodecten, cuius hęc sunt verba, *ῥητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ. ἀμφότεραι γὰρ περὶ τοιούτων τινῶν εἰσιν, ἃ κοινὰ, τρόπον τινὰ, ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν, καὶ οὐδεμιᾶς ἐπιστήμης ἀφωρισμένης. Dialectica.*] Profert tripartitam aliam diuisionem, dialectica enim finitione, diuisione, ratiocinatione vtitur. *Vnde et.*] Hunc locum in præludis primi tractatus planum fecimus.

Quo pacto inter se duæ Dialecticæ diuisiones conueniant, aut altera alteram contineat.

Videndum nunc etiam, hæ duæ diuisiones, quanam se attingant cognatione. Nã cũ aliquid definitione explicare volumus, genere in primis opus est tum & differentijs, quibus id quod definiendum est ab alijs omnibus distinguatur. Quas nisi prius cum ipso genere iunxerimus, haud quaquam definitionem constituere poterimus. Inuẽtio igitur necessaria est, si definitio perfici debeat. Similiter autem, & cum quid diuidere in animo est, ea omnia prius inuenire oportebit, quibus diuisis ipsa perficiatur. Hæc autem sunt tum differentiæ in primis, tum accidẽtia nonnunquam, maximè vero inseparabilia & propria. Iam vero si inuẽtio absit, nec collectio vnquam valebit: id quod in superioribus paulo latius explicauimus. Sed his omnibus nisi iudicium accesserit, frustra haud dubiè, aut definire quicquam, aut diuidere, aut colligere tentabimus. Ergo an rectè definitum quid sit, aut diuisum, aut collectum, iudicatio perpendit, examinatq́;. Quo fit, vt prior Logicæ diuisio secundã quasi continere videatur, quia neq; existere quicquam sine inuentione, neq; internosci præter iudicium potest. Sed nunc propositum exequamur, & primum quid sit Demonstratio dicamus.

VIDENDVM *nunc.*] Quemadmodum cum vna res plures recipit finitiones, illæ inter se conciliande sunt, ita etiam cum vna eademque res plures recipit diuisione, videndum est quomodo illę inter se cõueniant, id quod Cęsarius

sarius hoc capite docet. *Nam cum.*] Finitio presupponit inuentionem, id a partibus finitionis docet, qui enim aliquid finiturus est, genus & differentiam inueniat oportet. *Similiter autem.*] Diuisio presupponit inuentionem, id etiam ab his docet ex quibus diuisio constat. *Iam vero.*] Argumentatio sine inuentione eorum ex quibus conflatur nulla confici potest. *Sed his.*] Iudicium commune est finitioni, diuisioni, & collectioni.

De Demonstratione quid sit, tum etiam quid sit Scire.

Demonstratio *igitur ab Aristotele definitur, syllogismus faciens scire, hoc est, syllogismus per quem rei alicui scientia comparatur, pariturque, quem proinde syllogismum Aristoteles Græco verbo* ἐπιστημονικὸν, *appellat: quod verbũ apud nos interpretari põt scietialis, si linguæ vsus fuerat,* ἀπὸ τοῦ ἐπίστασθαι, *hoc est, à sciendo deflexum. Ab eodẽ præterea Scire quoq; definitur, rem per causam cognoscere, propter quàm res est, quatenus videlicet illius est causa, nec est possibile hoc aliter se habere. Sanè cum multis alioqui modis scire dicatur, latius & pressius, latius quidem qualitercunque, pressius vero eo duntaxat modo, quo nunc definitum est. Quo quidẽ modo scire is dicitur, qui demõstratione aliquid cognoscit. Demõstratione inquam, hoc est, per syllogismum demõstratiuum, qui idcirco scire facit, quod ex his sit constitutus propositionibus, quæ primæ & immediatæ, tum notiores, prioresq; conclusiones habentur, ac eius insuper causæ sunt.*

Demonstratio igitur.] Locus est apud Aristotelem secundo capite primi libri posteriorum. Hæc finitio per causam finalem assignatur, finis enim demonstrationis est animo scientiam ingenerare. syllogismus genus est finitionis faciens scire differentiam, quæ separat demõstrationem a syllogismo dialectico & sophistico. demonstratio est secundariũ instrumentum, quo acquirimus scientiam, intellectus vero primarium. *Ab eodem.*] scire, hoc loco strictim admodum sumitur pro ea cognitione, quam ex veris, primis, immediatis, causisque conclusionis haurimus. quomodo dictum est ab Aristotele initio primi libri de physico auditu, tũc arbitramur vnumquodque scire, cum causas primas, principiaq; prima vsque ad elementa cognoscimus: qui igitur aliquid scit per effecta, vel causas remotas. est igitur huius finitionis sensus. scire, & firmiter alicui conclusioni assentire propter probationẽ præmissarũ, quæ causam veritatis conclusionis continent, vt hanc conclusionem scimus, homo respirat, per hanc propositionem homo habet pulmonem. *Demonstratione inquam.*] Hinc colligitur secunda finitio demonstrationis, quę datur per causam materialem. Demõstratio est syllogismus constans, propositionibus primis, veris, immediatis, notioribus, & causam conclusionis continentibus.

Quòd omne scibile opus sit prænoscere aliquid.

At *vero priusquam aliquid demonstrare cõtingat, præscire aliqua oportet, nempe principia quę vocãtur, & significata eorum, quæ ad demonstrationem sumuntur: vt exempli gratia, cũ à Geometra definitur Punctus, cuius nulla pars est, tũ præscire oportet, quid partis nomine significetur. Sic & in ædificijs, quid lapides, quid intritum, quid materies sit, prænosse debet is, qui ædificãdi artẽ discere vult. Atq; hoc ipsum pfecto est, quòd Aristoteles in principio operis de posterioribus* ana-

analyticis his verbis proponit, Omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua, ex prȩexiſtēte fit cognitione. Id quod cum in alijs omnibus artibus perſpicitur, tum in his præcipuè, quarū aliæ ſermocinales aliæ peculiari nomine diſciplinæ appellantur. In quibus omnibus prȩnoſcere neceſſe eſt; quid nomine eius, quod ad demonſtrationem ſumitur, intelligatur, ſignificeturq;: tum ipſa principia, vt ex quibus concluſio demonſtratur, cuius per hoc etiam ſcientia habetur ſolùm.

AT VERO.] Prius quàm demōſtremus propriam paſſionem de ſubiecto, neceſſe eſt præcognoſcere principia, genus ſubiectū, & propriam paſſionem. qua de re Ariſtoteles diſputat primo capite primi libri Poſteriorum. *Omnis doctrina.*] Oſtenſurus Ariſtoteles omnem demonſtrationem eſſe ex prȩexiſtente cognitionem, hoc vtitur ſyllogiſmo. omnis doctrina & diſciplina intellectiua ſit ex prȩexiſtente cognitione. omnis demonſtratio eſt diſciplina intellectiua, ergo omnis demōſtratio fit ex præexiſtente cognitione, intellectiua, inquit, vt omnis doctrina quȩ per ſyllogiſmū, enthymema, exemplum inductionē fit, vel intellectiua inquit, ad differentiam ſenſitiuȩ doctrinȩ quæ nō fit ex priore cognitione. Et hȩc eſt facilis interpretatio illius primi pronunciati. Apud Ariſtotelem primo capite primi libri Poſteriorum.

Quòd duæ ſint prænotiones, quòd eſt, & quid ſit.

Ex *his igitur quæ dicta ſunt, patet duobus modis contingere, vt aliqua prænoſcamus, tū quòd ſunt, tum quid ſint. Vt quærēti propter quid a magnete ferrum trahatur, prænoſcendum vtique eſt ferrum a magnete trahi. Id vbi iā perſpectum quiſpiam habet, ſciſcitatur deinde propter quid ita eueniat. Similiter quærens*

aliquis, quid motus, vel quid tẽpus sit, exploratũ iam is habere debet vtrunque esse & motum, & tempus. In quibus verò sciscitant adhuc, sint necne aliqua: verbi gratia, an sit prouidentia: in his necesse est praenoscere quid vocabulo ipso indicetur. Atqui contrà euenit, vt sciatur quidem quid vocabulo siue nomine significet, sed nescitur an sit: vt quae sit Scyllę aut Hippocentauri appellatio, nemo est qui nõ sciat, An verò et sint, incertum fortassis compluribus adhuc. Sanè non idem putandum est esse quid nominis, & quid rei: quin imò longo haec & insigni inter se interstitio dissentiunt differuntq;. Significatum nanque vocis cuiusque omnium etiam imperitissimis & Bulgò ferè perspectũ est Quid tamẽ sit id quod voce vna qualibet significatur, non nisi exercitatissimis facilè traditu est.

Ex his *igitur.*] Vt facilius hoc caput assequantur iuniores, duo preuię cognitionis gratia dicenda sunt, quid sit praecognitio & quotuplex. Praecognitio est ante demonstrationem requisita cognitio. ea est duplex, quia est, & quid est praecognitio, quia est, dicitur qua principia vera esse cognoscimus, quid est, dicitur qua quid quoque vocabulum in demonstratione sumptum significet. scimus. praecognitio, quia est principijs, quid est propriae passioni, vtraq; generi subiecto tribuitur. author Aristoteles primo capite primi libri Posteriorum. *Vt quaerendi.*] Huius caussa est occulta & nemini mortalium nota, vt docet Alexander Aphrodisaeus initio Problematum. videndus est Plinius libro trigesimoquinto, capite decimosexto.

Quid sit propositio immediata, & quòd duplex sit demonstratio.

Quoniam *autẽ demonstratio syllogismus est, qui fit ex ꝓpositionibus primis & immediatis, vt dictum*

est,

est, de huiusmodi propositionibus. quænam sint, paulò altius repetere operæpretiũ est. Itaq; dicimus ex Aristotele & Themistio, quòd propositio immediata est, quę & prima & summa dicitur. Prima quidẽ, vt qua non est alia prior. Summa vero, vt qua non est superior alia. Immediata igitur dicta est, vt quæ alia demõstratione confirmari non possit. Quo fit, vt huiusmodi propositiones prima etiã principia appellẽtur. Sed de his mox plura suo loco, Cum igitur fit syllogismus per primas & immediatos rei causas, hæc demonstratio propter quid dicitur, cum verò per causas quidẽ, sed non immediatas, aut per prima quidẽ, & immediata, sed non quæ causæ rei sunt, huiusmodi demonstratio vocatur, quia est. Sanè prima & immediata causa est, quæ affectioni, quæ quidẽ de re quapiam demõstranda proponitur, æquatur, atq; cum ea conuertitur, vt cum per definitionem rei subiectæ propria ei inesse affectio demonstrat. Prima verò & non immediata causa est, quę defusior est & magis ampla, & quæ in his præcipuè scientijs locũ habet, quę subalternatę dicunt. vt in perspectiua, quæ Geometriæ subalternata est. Ergo quicunq; probat arbores, frugesq́; nõ spirare, quia pulmo his desit, is scire dicitur propter quid, quòd pulmo proxima & immediata ratio & causa sit spirationis. Qui verò idẽ facit per hoc quod non sunt animalia hic iam scire illud dicit, quia est. Nã hæc probatio non de proximo, sed de loginquo commeat. Ita & Ancharsis, cum percontanti cuipiam, quare Scythia tibicines non efficiat, respondisset, quia Scythia vitẽ non ferret, causam reddidit remotissimã. Nam proxima huius cau-

sa erat, quòd Scythæ themulenti non fierēt: causa item huius, quia temetum non hβberent huius deniq; , quia vites essent illis negatæ.

QVONIAM *autem.*] Propositio immediata dicitur, quæ nullo indiget termino medio, ad ostendendū prædicatum subiecto inesse, vt omnis figura plana tribus rectis lineis cōprehensa habet tres angulos æquales duobus rectis, principia tamen possunt probari inductione, sensu, assuetudinē, *Cum igitur.*] Demonstratio propter quid dicitur, quę ostendit caussam curres sint, & progredit̄ a causa immediata ad effectum, vt omne animal rationis particeps, est risus capax, omnis homo est animal rationis particeps, ergo omnis homo est risus capax. *Cum verò.*] Dicta est demonstratio, quia est, eo quod premissę conclusionem esse, sed non cur ita sit, ostendat. Hæc fit duobus modis. primo, cum procedimus a causa remota ad effectum. secundò, cum ab effectu ad caussam. Hac de re Aristoteles differit decimo capite primi Posteriorum. *Subalternatæ dicuntur.*] Philosophantes duplicem scientiam nobis excogitauerunt, subalternatam, & subalternantem. scientia subalternata est quæ sub alia continetur, à qua sua mutuatur principia, vt medicina sub naturali, iurisprudentia submorali musica sub arithmetica, perspectiua sub Geometria. Hac scientia subalternata sumuntur demonstrationes, quia est subalternās. scientia dicitur, quæ suppeditat principia alijs scientijs, vt moralis philosophia iurisprudentæ, & ex hac sumuntur demonstrationes exquisitę, hęc sunt quę vulgo in scholis recepta sunt, quę ego vt nolo per omnia probare, ita nec etiam improbare, illud tantum dicam. si in vtraque scientia, & subalternante, & subalternata sunt principia, genera subiectā, & affectiones propriè cur non fiant in vtraque exquisitæ demonstrationes, non video. *Ergo.*] hic syllogismus sic est contexendus, quicquid respirat habet pulmonem, arbores non habent pulmonem, ergo non respirant est demonstratio in secūdo mō secūdę figuræ, ex quo exēplo colligere possumus ét in secunda figura exactā fieri demōstrationem.

Quid

Quid ſit dici de omni,& quid item per ſe.

Rurſus *autem, quoniam propoſitio omnis ex ſubiecto aliquo & prædicato cōnectitur, ſcire conuenit prędicatum in demonſtrandi propoſitionibus nō vtcunq; ſed per ſe de ſubiectis dici oportere: quare quid ſit hoc quod per ſe vocatur, protinus dicendum eſt; Interim tamen abſoluere prius licebit id, quod de omni prædicari hoc loco dicitur. Nam abſq; hoc: id quod per ſe prędicari dicitur, explicari probè non pōt. Prædicari igitur de omni (vt breuiſsimè dicam) eſt cum prædicatū ſubiecto & omnino & ſemper ineſſe ſignificatur; nec quicquam refert ſiue ſubſtātiæ, ſiue accidentis proprij quidem & inſeparabilibus rationem habeat id, quod prędicatur; vt oīs homo eſt animal, & omnis Cygnus eſt albus. Per ſe verò dicūtur, quę ſunt in eo quōd quid eſt, vt triangolo per ſe linea ineſt; & lineæ punctus, & arbor item platano. Nam vt ex linea trianguli, ita ex arbore ipſius platani ſubſtantia ratioq; ſubſtantialis conſtant; Cæterùm nō omne quōd de omni prędicatur, etiam per ſe prædicatur: Quippe de omni Cygno candidum dicitur, quia & ſemper & omni Cygno ineſt, non tamen in eo quod quid ſit, Cygno ineſſe dicitur. Ex his igitur, quæ dicta ſunt, patet propoſitionem per ſe eā dici, in qua prædicatum eſt aut definitio ſubiecti, vt homo eſt animal rationale: aut definitionis pars aliqua; vt homo eſt animal, vel homo eſt rationalis.*

RVRSVS *autem.*] Explicat quędam, quæ pertinent ad principia demōſtrationis. *Prædicari igitur.*] Id de omni hoc loco prędicatur, quod ſecundum rem ineſt ōmni ſubiecto. hoc autem duobus modis contingit, primò, quando prędicatum eſt de eſſentia ſubiecti, vt genus, ſpecies, differentia.

secundo, quando est proprium quarto modo vel accidēs inseparabile, de omni vero, vt in libris Priorum sumitur: est quando prædicatum, vel secundum rem vel secundum opinionē omni subiecto inest, vt omne animal respirat. *Per se.*] Strictius hic sumitur per se, quam de omni. Nam id quod per se dicitur, ad essentia pertinet, id verò quod de omni etiam extra essentiam esse potest. *Nam vt.*] Est enim triāgulus figura plana, tribus lineis comprehensa, linea verò longitudo cuius duo extrema sunt duo puncta.

Quod sint modi eorum, quæ per se sunt.

Eorum *porrò quæ per se sunt, quatuor ab Aristotele et Themistio modi traduntur, quorū præter tertiū reliqui tres propriè per se dicuntur, qui & distinguuntur, & dignoscuntur extremis propositionum ad se inuicem collatis. Primus igitur modus est, cum prædicatum propositionis est de ratione, quod est dicente subiecti, aut ipsamet ratio subiecti, vt homo est rationalis, vel homo est animal rationale. Secundus, vero cū subiectum est de ratione quid est dicēte prædicati, vt numerus est par, & numerus est impar, cui Themistius hoc addit, dicens, Aut quoties accidētia sunt, in quorū definitionib. subiecta collocant, quo modo simum esse per se naso inest, nempe similitudo nasi curuitas definitur. Tertius modus est eorū, quæ neq; per aliud sunt, neq; in alio continentur, vt indiuidua substantiæ. Quartus deniq; modus est cum subiectum causam importat, ob quā causam prædicatum ei cōpetat, vt iugulatus interit. Sanè ex his quatuor modis priores duo sunt, qui demonstrationib. accōmodabiles præcipuè sunt. Sequentes vero duo adiecti ab Aristotele videntur (vt Themistius opinatur) amplificandi, exordinandiq; gratia.*

Eorum

EORVM.] Locus hic est apud Aristotelem quarto capite primi libri Posteriorum. primus modus est, quando id quod subiecto attribuitur, pertinet ad formam eius: & quoniam finitio ad formam pertinet, ea omnia sunt per se primo modo, quę sunt, vel tota finitio subiecti, vel pars finitionis. *Secundus vero.*] Hoc secundo modo ea accidentia per se dicuntur, in quorum finitionibus subiecta ponuntur, vt exempla textus declarant. *Tertius modus.*] Hoc modo primæ substantię per se dicuntur, idque propriè: nam omnium aliorum sunt substerniculum. *Quartus.*] Subiectam continés causam prędicati hoc modo per se dicitur, vt iugulatio est caussa interitus. *Sanè ex his.*] Huius loci ratio est, quia ea quæ sunt per se primo modo & secundo, etiam per se prædicantnr, sed ea quæ dicuntur per se aliis modis, per se non prędicantur. ad hæc, ea quæ sunt per se quarto modo non semper causam necessariam prędicati significant.

Quid sit vniuersale, siue Vniuersaliter dici

Dicendum *quoq; quid sit, quod hic vniuersale dicitur. Vniuersale Aristoteles definit id, quod cum de omni sit, & per se inest, et quatenus ipsum. Eodem plane modo & Themistius ipsum definit, Vniuersale, inquid, appello, quod de omni, & per se, & quatenus ipsum est, dicitur. Quapropter si quæ de omni dicantur, nō tamen propterea necesse est, vt vniuersaliter statim sint. Siquidem album de omni Cygno, & atrum de omni coruo assertur, attamen haudquaquā vniuersaliter, quia neq; per se, neq; quatenus ipsum. Vnde & exploratum iam haberi potest, idem esse & vniuersale, & quod per se dicitur. Exempli gratia. Inest per se lineę longitudo, quia in definitione eius assertur, Inest etiam quatenus ipsa est. Neque vero si quæ per se sunt, continuò sequitur, vt etiam vniuersaliter sint. Nā quæ secundo aut sequētibus duob. modis per se sunt, vniuer-*

ſaliter eſſe non poſſunt. Sed vt definitio eius quod hic vniuerſale dicitur, accuratiſsima abſolutaq; & cōpleta reddatur, adijcienda eſt particula, primum, vt id, ſ. dicatur vniuerſale, quod eſt de omni, & per ſe, & primum. Itaq; propoſitio vniuerſalis hoc loco dicitur, in qua prædicatum ſubiecto, & omni, & per ſe, & primo ineſt. Verbi gratia, eſſe animal rationale, homini adeſt primum, non quatenus animal, ſed quatenus homo, nec quatenus Socrates aut Plato, ſed his ineſt ſecūdo loco, quia ſub homine continentur. Vniuerſaliter igitur ineſſe dicitur, quod omni & per ſe & primum ineſt.

DICENDVM *quoque.*] Locus hic eſt apud Ariſtotelem quarto capite primi libri Poſteriorum, vt aūt hoc loco aliquid dicatur vniuerſale, neceſſe eſt prædicatum inſit omni ſubiecto neceſſariò, & cum eo conuertatur, vt eſt proprium, vel finitio *Vnde & exploratum.*] Exiſtimo (niſi vehementer fallor) hic legendum eſſe, idem quatenus ipſum & quod per ſe dicitur. Nam hæc propoſitio, homo eſt animal, eſt per ſe primo modo, & hęc, numerus eſt par, ſecundo modo, neutra tamen eſt vniuerſalis. Ariſtoteles etiam quarto capite primi libri Poſteriorum diſertà docet, per ſe, & ſecundum quod ipſum idem eſſe. τὸ καθ' αὑτὸ δὲ καὶ ᾗ αὐτὸ, ταυτὸν, οἷον καθ' αὑτὸ τῇ γραμμῇ ὑπάρχει στιγμὴ, καὶ τὸ εὐθύ. hoc eſt per ſe aūt, & ſecundum, quod ipſum eſt, idem eſt, aut per ſe lineę ineſt punctum, & rectum. Neque Ariſtoteles ibi dicit vniuerſale, & per ſe idem eſſe, obſeruet tamen ſtudioſus lector etſi per ſe, & quatenus ipſum idem ſunt in exemplis adductis ab Ariſtotele, & Cæſario, non tamen in omnibus hoc verum eſſe. Nam habere tres angulos ęquales duobus rectis, per ſe ineſt Iſocheli, ſed non quatenus ipſum, vel quod idem & primum, hunc autem locum ſic legendū eſſe, idem eſſe quod per ſe dicitur, & quatenus ipſum ex exemplo Cęſarij perſpicuum eſt. Nam longitudo inquit, per ſe ineſt lineæ, & etiam quatenus ipſe eſt. obſtinata, & præfectè nihil defendo, & lectorem admoneo, liberū

relin-

relinquens cuiq; suum iudicium. *Verbi gratia.*] Sic habere tres angulos æquales duobus rectis, primo inest triangulo, non quatenus est figura, nec quatenus Isocheles, sed quatenus triangulus.

Quòd demonstratio sit ex necessarijs, quodque sit perpetuorum, quid item definitio ad demonstrationem.

His *ita cogitis, manifestum est demonstrationem ex necessarijs constare. Nam cum scientia per demonstrationem acquisita ex his fiat, quæ aliter fieri non possunt, consequens est eam ex necessarijs omnino confieri. Huiusmodi autem maximè ea sunt, quę per se, & vniuersaliter adsunt. Ad hoc rursus argumento est illud, quoties demonstrationem aliquã euertimus, illa vti solemus infirmatione, quod ea quæ sumpta sunt, necessaria non videantur. Ex quo & illud sequitur, conclusionem videlicet demonstrationis perpetuam esse, nullãq; demonstrationem caducorũ, corruptibiliũq; & fortuitorum. Nam quæ confirmatio esse potest ipsius conclusionis, cuius subiectũ dissolubile caducumq; habeatur, & cui prædicatum, neq; semper, neq; omnino simpliciterq;, sed modo insit, modo nõ insit? verbi causa, in est Socrati vt animal sit, sed nũc tantum, nec quia Socrates est, sed, quia homo est, Atqui homo semp est, nõ aũt semper Socrates. Et quemadmodũ igitur demõstratio caducorũ non est, ita nec definitio. Quãquidem definitio vel demonstrationis principium est, vel demonstratio solo situ differens, vel demõstrationis conclusio. Principium quidem, vt cũ vel pro immediata propositione, vel pro termino in propositione huiusmodi desumitur. Situ vero solo a demonstratione differẽs est, quoties tali*

lis definitio est, quæ causam rei, quod ita sit, contineat, vt hæc. Deliquium Solis est occultatio luminis eius, ob lunam ei oppositam, atq; subiectam. Definitio hæc ordine paulum mutato, in demonstrationem cõmeat hoc pacto: Luna subijcitur, atq; opponitur Soli, quod aũt subijcitur, atq; opponitur, occultat. Luna igitur subiecta, atq; opposita, solem occultat. Conclusio porrò demonstrationis, ea est definitio, quæ causam materialẽ attingit. Vnde & hæc quidem materialis, illa vero formalis à quibusdam appellatur definitio.

His *ita ignitis.*] Prima ratio docens demonstrationem ex necessariis, effectus demonstrationis est necessarius (scilicet ipsa scientia) ergo etiam principia sunt necessaria, id enim quod necessarium est per necessaria scitur. *Ad hoc.*] Secunda ratio a signo sumpta, sic enim colligere consueuerunt dialectici demonstratio hęc non constat ex necessariis, ergo est euertenda. Indicium igitur, hoc est, demonstrationem ex necessariis esse debere. *Ex quo.*] Conclusio conficitur ex necessariis, ergo est necessaria. *Nullamque demonstrationem.*] Aristoteles vicesimo nono capiti primi libri posteriorum hac ratione probat fortuitorum non esse scientiam: omnis demonstratio vel est necessariorum vel eorum, quæ frequenter eueniũt, sed fortuita nec necessario nec frequenter eueniunt, ergo eorum non est scientia. *Demonstrationis principium.*] vt in hac demonstratione, omne aptum natum ridere, est risibile, omnis homo est aptus natus ridere, ergo omnis homo est risibilis. *Si tu vero.*] Finitio hæc ita in demonstrationem comeat, quicquid opponitur soli, occultat solem, luna opponitur soli, ergo occultat solem. *Conclusio.*] vt finitio materialis tonitrui, restinctio ignis in nubibus. ita per formalem demonstratur, quoticsunq; est sonitus elisus in nubibus, est restinctio ignis in nubibus: atqui nunc est sonitus elisus in nubibus, ergo nunc est restinctio ignis in nubibus.

Quòd

Quòd tria sint, quę ad demonstrationem omnem requirantur, & quot modis horum vnum quodq; prænoscatur.

Cum *autem tria sint veluti momenta quædam in vna quaq; demonstratione, vt id ab Aristotele & Themistio traditur, quibus videlicet omnis sciētia absoluitur, primum genus subiectum; vt numerus, aut triangulus: secundum affectiones, et quę & propriè passiones à quibusdam dicūtur, & subiecto generi in esse demonstrantur, vt paritas, & imparitas numero, & tres angulos æquales duobus rectis æquipollere triangulo: tertium principia. Ex his, inquam, genus quidem subiectū statuere oportet, vt sint affectiones, quid significēt quorum vtrunq; principia & dignitates desiderant: nam & vt sint, & quid significent antequam demonstrationes fiant, sciendū est. Principijs, itaq; vtraq; prænotió necessaria est. Nec tamen me fugit, quædam ex principijs esse, quę non statim cognitis terminis explorata habeātur, sed obscuriora paulò, declaratione proinde probationeq; aliqua, nempe dialectica, indigentia, quippe quæ fiat vel per inductionem, vel per diuisionem, atq; id nimirum est, quòd Aristoteles ait Dialecticæ proprium esse & peculiare, vt cum sit inquisitiua, ad omnium methodorum principia viam habeat.*

Cvm *autem.*] Locus est apud Aristo. vii. cap. i. lib. posteriorum. Genus subiectum in demonstratione vocat Aristo te. non quod est alicui scientiæ astrictum, sed subiectum conclusionis, de quo propriam passionem demonstramus. *Vt paritas.*] Id hoc modo fiet. omnis multitudo ex vnitatibus collecta est par vel impar, omnis numerus est multitudo ex vnitatibus collecta, ergo omnis numerus est par vel im-

impar. Quęstio hoc loco existit, par & impar sunt differentię numeri, vt docet Aristo.ij.cap.iij. lib. Topicorum, ergo non sunt accidentia. Ad hanc quæstionem respondere poterimus, par & impar apud Aristotelem modo pro contrarijs immediatis, exempli loco aßignata esse modo pro propria paßione, nimirum cum sub disiunctione sumuntur. *Et tres angulos.*] Hoc sic demonstratur, omnis figura plana tribus lineis comprehensa habet tres angulos ęquales duobus rectis, omnis triangulis est huiusmodi, ergo habet tres angulos ęquales duobus rectis. *Quorum vtrumque.*] Hic locus omnino pugnare videtur cum eo, qui est apud Aristotelem, j.cap.j. libri posteriorum. Vbi Aristo.docet vtranque pręcognitionem generi subiecto atribui. Illud sic accipiendum puto. Præcognitio quia est, attribuitur principijs quatenus complexa sunt. Ea enim cognoscere oportet, quia sunt, hoc est quia vera sunt. Sic intelligendus est locus Aristotelis viii.cap.i.libri posteriorum, principia dicuntur, quę cum sint, non contingit ea demonstrare, hoc est cum vera sint. Pręcognitio quid est, attribuitur principiis respectu terminorum, ex quibus principia componuntur.

De principiis, & eorum multiplici differentia.

Principia *in vnoquoque genere sunt (quemadmodum & Aristoteles ea definit (quæ* ꝙ *verá sint non contingit demonstrari. Rursus & hoc modo, Principia sunt, quæ per se, & non per alia fidem habent. Per alia quidem idcirco adiectum est, vt intelligamus scientiæ cuiusq; principia esse, quibus in eadem scientia, nihil prius superiusq; sit, per quod confirmari explicariq; poßint. Nam si hæc quoq; cõprobare necesse fuerit, rationem hanc in infinitum tandẽ extrahere oportebit. Quare si id necesse non est, sed subiacent, supponũturq; hæc tanquam notißima; meritò principia statuantur dicanturque. Ex his autem alia quidem propria vniuscuiusque scientiæ sunt, alia vero communia. Pro-*

pria

pria quidem, vt in geometria, lineam esse lõgitudinem sine Latitudine. Et in Dialectica, De quolibet vera est affirmatio vel negatio, de nullo vero simul. Communia autem, vt si ab æqualibus æqualia demas, remanentia sunt æqualia, Item, quæcunque vni & eidẽ sunt æqualia, ipsa inter se sunt equalia. Communia idcirco dicta quòd pluribus & his etiam diuersis scientijs applicari posśint. Talia quoque sint & Dialectica quædam principia, vt si quid prædicatur de definitione, idem & de definito predicatur, & cætera eiusmodi. Porrò ex principijs, quæ propria alicuius scientiæ sunt, hæc quidẽ dignitates siue proloquia dicuntur, hæc vero positiones. Dignitates quidẽ dictæ ob id, quòd iure illis fides habenda sit. Nã talia principia sunt, que statim quisq; audita probat, & quæ quẽlibet discentẽ natura habere necesse est, ꝙ profecto nihil aliud est quàm illis (eorum tantũ cognitis terminis) intellectum nostrum naturali lumine ꝓtinus assentire. Cuiusmodi illud est, Totum vnum quodlibet maius est qualibet sua parte. Dicũtur rursus & maximè, siue maximè propositiones, & communes animi conceptiones, quòd multorum scilicet intellectu facile percipiãtur. Positiones verò sunt principia, quæ cum demonstrari non posśint, necesse tamen non est, quemlibet docendum ea habere. Ex ipsis rursus quędam suppositiones dicuntur, quædam definitiones. Suppositiones quidem, quæ aut esse, aut non esse significant, vt punctum esse Geometra supponit. Definitiones verò, quæ absq; eo quod est esse, vel nõ esse, quid sit res indicant. Porrò suppositionũ aliç quidẽ dicũtur petitiones siue postulata, aliæ verò suppositiones assumptæ,

ſumptæ. Petitiones ſiue poſtulata, ſunt, quę hypotheſibus ponendis maximè accommodantur aptanturq́; vt quoties data propoſitione quapiam; eius deinde petitur a diſcente contraria, ſiue contradictoria concedi, idq́; interim diſciplinæ, ne quid ſcilicet in diſciplinis abſurdum ponatur, aut earum principijs repugnans. Aſſumptę demum propoſitiones dicuntur, quum præmiſſæ demonſtrationum aſſumuntur. Vt ad demõſtrandum, quòd demõſtratio omnis ex veris procedat, aſſumitur a docente, quòd falſum non ſcit, & quòd verum non ſcitur, niſi ex veris. At de principijs quidẽ hactenus, quibus colligendis haud parum mihi profuit commentarijs ſuis Iudochus Clichthoueus in Iacobum Fabrum Stapul. vir apprime doctus, & inter ſcholaſticos quoque theologos, partes ſi non primas, ſecũdas tamen haud dubiè obtinens. Cæterum ab his demonſtrabiles propoſitiones: θεωρήματα à Gręcis appellãtur, quę Latinis ſpeculationes dici poſſunt.

PRINCIPIA. Locus hic paulò ante explicatus fuit. Illud obſeruandũ, principia cuiuſq; ſcientię non poſſe probari per alia principia notiora illius ſciẽtię, ſed Dialectica, ratione aut metaphyſica. Qua methodo vtitur Ariſt. lib. 1. de phyſico auditu, cũ antiquorum philoſophorum, opiniones refellit, & 4. libro primæ philoſophię *Ex his.*] Prima diuiſio principiorũ quędam ſunt Propria, quędã cõmunia. Propria alicui certę ſciẽtiæ addicta ſunt vt hoc in Dialecta contradicentia nõ poſſunt ſimul eſſe vera. Hoc in morali philoſophia, cupiditates indomitę abſtinentia vincuntur. Cõmunia dicuntur quę per ſe nulli ſciẽtię addicta ſunt, ſed tamen contrahuntur ad certam genus ſcientię addicta ſunt, ſed tamen contrahuntur ad certum genus ſcientię, vt ſi ab ęquali bus ęqualia demas, remanentia ſunt ęqualia, ſic contrahitur

ſi ab

si ab æqualibus numeris,&c. *Porrò.*] Secunda diuisio, principiorum propriorum quędam sunt dignitates, quædam positiones, hæc satis dilucide à Cęsario explicantur, *Ex ipsis.*] Tertia diuisio positionum quædam est suppositio, quędã est finitio. *Porrò.*] Quarta diuisio, suppositionũ aliæ sunt petitiones, alię suppositiones assumptę. Ex his diuisionibus hæc exoritur difficultas, Si finitio est positio quędã, ergo est propositio, sed non est propositio, ergo neque positio. Hoc scrupulum Themistius subnionuisse videtur. Finitio si cum finitio & verbo sumatur, facile in propositionem commeat.

Quòd per quatuor causarum genera demonstratio potissimum fiat.

Quoniam *autem omnis demonstratio ex principijs fit, principia autem & causæ idem, illud quoque iam dicere oportet, quòd causæ numero quatuor sunt. Vna quidem quod quid est esse, hoc est, substãtiæ ratio, formaq; & definitio. Secunda verò, quæ cum est forma, vt ipsa sit, necesse est. Hæc autẽ materia est. Nam non potest sine subiecta materia forma subsistere. Tertia autem, vnde initium fit motus, quæ est efficiens causa. Quarta verò, cuius gratia quippiã fit, idq; finis est rei cuiusq;. Sanè omnes hæ causæ in demõstrationibus spectantur, & medij in his terminis sunt. Ac ratio quidem ipsa substantiæ, quemadmodũ in demonstrationem veniat, sumaturq;, prius dictum est videlicet cum dicebatur definitiones demonstrationis esse principium, vel ab ipsa demonstratione solo situ differentem. Materia verò hoc modo redditur, cũ quæritur, quamobrem animalium corpora consumantur corrumpanturque, quia ex contrarijs constant. Omne siquidẽ, quod ex contrarijs conflatum est, corrumpi natum est. Redditur &*

primum

primum mouens, si quæratur, quare mundus est miranda pulchritudine, quia Deus opifex & ipse pulcherrimus sit, Redditur item finis, si quis sciscitetur, propter quid Deus fabricatus est mundum: quia bonus est. Et quamobrem quispiam vxorem sibi ducendam statuit; nempe vt liberos habeat.

QVONIAM *autem.*] Principium & causa idem sunt, si generaliter sumãtur, nõ autem si propriam significationem spectemus. Nam punctum est principium lineæ: non tamen eius est causa Vidẽdi sunt Aristotelis interpretes statim in vestibulo. 1. lib. de physico auditu. *Vna quidem.*] Hæ finitiones causarum sunt apud Aristo. 11. cap. lib. posteriorum. *Materia verò.*] Ex causa materiali non fit exacta, vt videtur demonstratio, Nam omnis demonstratio componitur ex notioribus, materia verò per se ignota est.

Quo pacto scientia ab opinione differat.

Sequitur *hinc iam vt dicamus, quo nam, pacto ab opinione differat scientia. Differt autem hæc ab illa modis duobus, rebus inquam subiectis, & genere probandi. Rebus quidem subiectis, quòd scientia quidem eorum est, quę necessaria sunt, & aliter sese habere non possunt. Opinio autem & eorum, quæ falsa plerunque sunt, & aliter se habere possunt, licet vera sint. Genere verò probãdi, quòd sciẽtia quidẽ ex necessarijs proficiscitur propositionibus, opinio verò ex possibilibus contingentibusue, quæ nimirum neque ad scientiam, neque ad intellectum pertinent, qui principiorum habitus ab Aristotele definitur. Quare si habitus omnis, quo vera cognoscuntur aut scientia est: aut intellectus, aut opinio, relinquitur opinionem earum rerũ esse, quę tametsi veræ aliquando sunt, secus tamen esse possunt.*

Sequi-

Sequitur hinc.] Scientia est habitus conclusionis necessario ex principijs collecta. opinio autē assensus alicuius propositionis, sed absque certitudine & omnimoda firmitate. Sic Arist. xxvj. cap. 1. lib. posteriorum, vt scientia est necessariorum; ita opinio contingentiū. *Quare si habitus.*] Sic Arist. vj. cap. vj lib. Ethicorum, & vltimo cap. 2. libro posteriorum. Scientia, prudentia, sapientia sunt habitus ipsius intellectus quibus semper vera dicimus. Et quemadmodum intellectus est habitus principiorum, ita sapientia est habitus conclusionis, & principiorum.

Quòd duplex sit ignorantia, & quid sit solertia.

Ignorantia *porrò, quæ scientiæ in totum opponitur, duplex ab Aristotele esse traditur. Vna qdem cum alicuius rei penitus rudes ignariq; sumus, puerorum instar, quę ob id ignorantia secundum negationem dicitur, altera vero, quæ affectionis ignorantia vocatur, quoties quis rudis quidem omnino non est, sed falsam illius rei, quam tenere se putat, scientiam opinionemve habet. Dicta est autem hæc ignorātia affectionis, quòd cui contingit, illius animus persuasione quadam affectus sit. Putat enim se scire aliquid, quod tamē nescire melius esset: idq; aut per simplicem apprehensionem, aut per syllogismum. Vnde & ab eodem Aristotele dicta est, partim per syllogismum facta deceptio: partim in senso error, & hallucinatio. Talet profectò sunt barbari omnes, & sophistæ, qui cum omnia intelligere videri velint, nihil intelligūt, nisi suo more omnia, hoc est, corrupte. Prætereà ab Aristotele definit solertia, subtilitas quædam in non prospecto tēpore medij inueniendi. Vel sic, Solertia est sagax, repentinaq; coniectatio inuentioq; medij: vt si quis videns lunam, eam quidem*

partem, quæ solem versus semper deuergit, lucidã habere intellexerit ob id, quia luna splendorem a sole mutuetur. Aut si quempiam quis cum numulario argentarioue colloquentem videns, intelligat statim versuram eum facere, & causam omnino fœneratitiam esse: hæc tum coniectatio solertia est.

Ignorantia porrò.] Locus hic est apud Aristotelẽ.xij.cap. j.lib.posteriorum. Ordinis ratio hæc est, postquam Aristo. disseruit de syllogismo demonstratiuo, per quem scientiam acquirimus, prosequitur deinde disputationem de syllogismo, ex quo oritur ignorantia, vt eo cognito ne nos labi, errare, & decipi contingat. Etsi enim rectum est iudex sui, & obliqui, perutile tamen est, & bonum, & malum mouisse, vt illud sequamur, hoc vitemus. Quam sententiam Xenophon mirifice li.j. κύρου παιδείας sub psona Socratis docet. Arist. duplicem statuit ignorantiam, alteram negationis, cum rei alicuius penitus rudes, & ignari sumus, alteram affectionis, qua hi imbuti sunt, (vt ait Cicero) qui ignota pro notis habent. Hęc est illa ignorantia, qua omnes barbari infecti erant, Gorgias Leontinus, Protagoras, Menedemus, Epicurus, & cætera Sophistarum turba. Omnes nunc docti certatim contendunt, vt hãc fundant profligentq́; nec profecto iniuria: est enim tanquã λερνῆ τῶν κακῶν, & multorũ pernitiosorum errorum fons, & origo. De qua Quintilianus hunc in modum scribit, nihil est peius ijs, qui paulo aliquid vltro primas literas progressi falsam scientię persuasionem induerunt. *Idque aut.*] Duplex est ignorantia affectionis, quædam per simplicem fit propositionem, vt si quis putaret hanc esse veram, nulla virtus est laudanda: quedam per syllogismũ, vt si quis putaret hunc esse verũ syllogismũ, nulla virtus est laudanda, iustitia est virtus, ergo iustitia non est laudanda. *Prætereà.*] Locus hic est vltimo capit.j. lib.posteriorum: definit solertiam, quę est habitus intellectiuus pertinens ad medium demonstrationis. Est enim ingenij promptitudo, & facilitas ad medium excogitandũ in

succincto

succincto tēpore. *Versuram eum facere.*] Hoc est æs alienum ære alieno dissoluere, & ita se ex vno debito explicare, vt grauiori impliceris.

De quatuor quęstionibus scibilibus.

Postremo *autem de quæstionibus scibilibus hac in parte nonnihil dicendū est. Sunt autē numero quatuor quæ sunt, quòd est, propter quid est, si est, & quid est. Quæstiones quidem scibiles dictæ, quòd per has quærimus de qualibet re in vnaquaq; scientia. Quærimus ergo aut de simplici, aut de cōposito. Simplex quidem hoc loco intelligit, quod seorsum ex vno aliquo decem generū sumitur, vt est, vel Deus, vel Homo, vel Cētaurus, vel Charibdis. Compositum autem, vt vtrum luna deficiat, aut vtrum iustum natura, an lege potius, & institutione hominum constet. Quoties igitur de simplici quærimus, prima & obuia protinus quæstio est, an sit, secunda, quid sit. Primum nanq; quęrimus, an sit Deus deinde quid sit Deus. Si autem de composito quęrimus prima quæstio est, an subiecto prædicatum insit: secunda, quamorbem insit, hoc est, propter quid. Nam simulac didicimus lunam deficere, continenter quamobrem deficiat, quęrimus. Hactenus de demonstratione dicta sufficiant.*

Postremo.] Inter quatuor has quęstiones duę sunt simplices, si est & quid est. Nam si est quęrit de subiecto an sit, quid est, de prædicato, quid nam sit, vt an sit aliqua antipodum regio, & quid sit. Duæ vero composite, quia est & propter quid est, illa quærit an hoc huic insit, hęc cur prædicatum subiecto conueniat.

IN TRACTATVM OCTAVVM.

PRÆFATIO.

SEQVITVR hinc tractatus de Definitione pariter & de diuisione. Quę quidē, q̄ partes huius quoq; artis sint, ex tripartita superius facta dialecticę diuisione facile intelligi potuit. Nūc illud addendū insuper est, q̄ sicut absq; demonstratione nulla scientia rite comparari potest, ita absq; duabus his partibus non scientia solum, sed nec ars vlla. Quo fit, vt & merito ipsę quoq; philosophiæ instrumenta censeri debeant. Distāt autem, vel hoc ipso hæc tria inter se, quòd diuisio quidem ipsa aditum ad artes oēs, & disciplinas præparat, ceu diligens quædam exploratrix quantum videlicet ars se vnaquęq; extendat. Definitio vero præparata iā, atq; explorata, veluti luminę adhibito, illustrat. Demonstratio deinde hæc omnia perficit, & cōsummat. Ratio autem cur, cum ordo in his tribus ita se habeat, prius tamen de demonstratione, quàm de cæteris duabus tractare instituerim: quia nimirum ipsa demonstratio est, cui reliquæ duę, nempe Definitio & Diuisio, inseruire interdum probantur, & accommodari solent, quemadmodum etiam definitioni ipsa diuisio. Hinc & de definitione quoque prius dicendum, quàm de diuisione.

Sequitur

Sequitur hinc.] Huius rationem reddit Trapezuntius, cur simul definitione,& diuisione dicendũ sit. finitio,& diuisio ita se habent, vt altera alterius ope egere videatur. Nec.n. nisi qui recta distributione vsus est, finire se vnquam intelligget,nec vnquam recte distribuere, nisi quid sit quod distribuendum est,circonscripseris. Itaque absque duabus.] Plato partitur vniuersam Dialecticam in finitionem, diuisionem,& resolutionem,siue argumẽtationem. Etsi autem est cuiuslibet artis, finire,diuidere, & vnum ex alio colligere, tamen solius est dialecticę pręcepta tradere,quibus id fiat. *Ratio autem.*] Duplex ratio, cur demonstrationem præposuerit finitioni,& diuisioni. Tum quia demonstratio est dignior,tum quia demonstratio est velut totum,finitio, & diuisio partes eius.

De difinitione quid sit, & quo pacto a nomine defferat, tum item & a descriptione, & quid sit descriptio.

Igitur *quid sit definitio, ipsa definitione nunc explicemus oportet. Hæc a Platone quidem definitur hoc modo. Definitio est oratio quę quid sit, de quo agitur ostendit quàm breuissime. In qua definitione oratio posita est, vt à nomine distinguatur: ꝙ nomen quoque rei naturam quomodocunq; significet, at ex vnica constat voce: definitio autem ex duabus saltem vocibus. Adiectum deinde est, quæ quid sit de quo agitur, ostendit, quoniam inuenias orationes quidem, quas tñ definitiones nemo dixerit; quando quidem rei naturã non exponunt. Cuiusmodi orationes sunt, quæ apophthegmata, seu dicteria dicuntur, vt, Nosce teipsum, Nequid nimis, & id genus aliæ. Postremo adiectum est, quàm breuissime, quo ab alijs distinguitur orationib. multo lõgioribus, vt potæ quæ certis cõstituuntur par*

tibus quales sunt Ciceronis, & cæteræ huiusmodi, ab Aristotele vero in Topicis ipsa ad hunc modum defini tur. Definitio est oratio, quod quid est esse significans, hoc est oratio explicans, quę sit rei natura essentiaue. Quo in loco aduertendũ, est Aristotelem Gręce loquentem, in definitione sua vsum verbo ἦν, quod Græcis est tẽporis paratatici, Latinis præteriti imperfecti. Atq; hoc ipsum ita consuesse Aristotelem Georgius Valla Placentinus fideliter asserit, vt erat pro est poneret. Quasi verò id illi non cum alijs Græcis hominibus commune fuisset, vt certe fuit. Vnde ad confirmandũ quod dico, ex Galeno Græce autore similem omnino orationẽ huc adferre nõ grauabor. Galeni oratio illa huiusmodi est, atque ita legitur in quarto Terapeuticæ lib. ἓν τί γένος ἦν νόσου. Quam vtiq; orationem Thomas Linacer vir & Græcè, & Latine doctissimus ita vertit, atq; interpretatus est, Vnum quoddam genus est morbi. Quare ex loquẽdi libertate & cõsuetudine (vt dixi) id potius euenire existimandum est, qua Græci verbũ paratatici temporis plerunque pro præsenti vsurpant. Itaq; nos ἦν, Est vertimus: etsi Aristoteles interpres; quisquis ille fuerit, Erat interpretatus est; verbo ad verbũ, ob id fortasis, quòd illud, quod diximus, vel nõ animaduertit, vel prorsus ignorauit. Vnde & eam ipsam definitionẽ hic subijciendã duximus his verbis, quibus ab Aristotele posita est, nẽpe Grecis, ἔστι γὰρ ὅρος μὲν λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνων. Sed ne illud quidẽ omittendũ puto, definitionẽ ipsam termini nomine, quod Grecè ὅρος dicitur plerunque appellari a trãslatione terminorum terræ. Nam sicut per illos fundi in

agro

agro a se inuicem dispescuntur: ita per definitiones res a se inuicem descernuntur. Rursus autem, & a nomine Definitio differt: quoniam quod nomen obscurè & indiscretè significat, id Definitio euidenter, & discretè exponit. Differt item, & a descriptione, quòd Descriptio quidem veluti opacæ alicuius picturę imaginē gerit. Definitio autem perfectæ picturæ faciem refert. Hinc & descriptio a Boetio definitur ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquā coloribus quibusdam depictio. Ex proprietatibus, inquit, hoc est, ex proprijs cuiusq; rei accidentibus. Atq; hęc proinde poetis, atq; oratoribus magis vsu venire solet: nec in id adhibetur, vt quid sit res indicet, sed qualis sit, quasi inspiciendam ante oculos ponat.

Igitur quid sit.] Non est igitur in commodum aliquam esse finitionem finitionis. *Definitio est.*] Locus est apud Aristotelem iiij. cap. j. lib. Topicornm. Cæsarius dilucide singulas finitionis particulas enarrat. Nā est oratio propter simplices voces quę finitiones non sunt, vt decens respectu honesti. Pręterea ostēdens quid sit quàm breuissime. Nam illæ orationes, quę nō explicāt rei essentiā, & numerosę sunt nō sunt finitiones. Nam sicut hūc terminum Romulus instituit, deinde Numa Pompilius eum constituit præsidem & custodem omnis amicitiæ. *Differt item.*] Descriptio Poetis crebro, nonnunquam Oratoribus in vsu est, verbosius rem explicat, nec in id adhibetur, vt quid res sit, indicet, sed quale sit, veluti ante oculos ponat. Videndus est Rodolphus agricola v. cap. j. lib.

Quòd duplex sit definitio.

Ergo *duplicem esse definitionem, tam ex his quæ dicta sunt, autore Seuerino Boetio, quàm ex Aurelio Augustino, vel potius alio quopiam, qui etiam*

Augustino ipso vetustior fuit (vt Laurẽtius Valla sentire videtur) colligere licet. Alia nãque dialectica est, alia rhetorica, & dialectica quidem est, quę communi tantum designatur nomine, & definitio appellatur: rhetorica vero, quæ alio nomine, descriptio dicitur, qualis ea est, quę paulò superius a nobis ex Boetio definita est. Inter vtranq; porro hoc interesse ex eodem Boetio animaduertimus, quòd hæc quæ oratoribus apta est, non etiam philosophis perinde conuenit, quæ tamen philosophorum propria est, ea conuenire potest & oratoribus. Omnia nanq; (inquit ille) quæ phylosophorũ sunt, orator in dicendo recte vsurpare, atq; his vti põt. At contra philosophus in disputationibus suis, quæ oratorum propria sunt, cuncta fere contemnit. Neq; enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile est, aut probabile solum, sed quod necessarium omnino fuerit. Sed de harum vtriusq;, siue differentijs, siue speciebus, tam proprijs, quàm communibus, deinceps ex ordine dicere haud alienum fuerit.

Ergo duplicem.] Duas formas finitionis hoc loco constituit, Dialecticam & Rhetoricam. *Alia nanque.*] Dialectica finitio est exacta finitio genere & differẽtia constans, vt Aristo.iij.cap.vj. Topicorũ docet. *Rhetorica vero.*] Finitio. Rhetorica per accidentia rẽ declarat, vt hęc respectu hominis, animal sagax, prouidum multiplex, memor acutum plenum orationis, & consilij.

De triplici, & Dialecticæ definitionis forma, ex Cicerone, tum quemadmodum alia ab alia distet.

Eius *igitur definitionis, quæ Dialectica dicta*

est,

est, tres a M. Cicerone differentię ponuntur, siue formæ principales. Ex his vna quidem est, quę substantialis dicitur: altera vero. quam idem a partium enumeratione appellat: tertia quæ a nota dicitur. Porro eam, quæ substantialis dicitur, & philosophorum maxime propria est, Aristoteles plenam, atq; perfectam cōsistere ait ex genere, & differentijs, vt cum homo definit, animal rationale mortale. A partium vero enumeratione definitio est, cum enumeratis omnibus totius alicuius partibus, id quod totum est, cognoscitur quid sit. Qua quidem definitione pœna quæ legibus sancita est, definitur hoc modo: Pœna est, quæ vno ex octo modis fit: nēpe aut dāno, aut vinculis, aut verberibus, aut talione, aut ignominia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Eadē quoq; definitione; & mundus a Cleomede in libro de mundo ita definitur, Mundus est, inquit, ex cœlo terraq;, necnon ex naturis, quæ intra hæc concludun tur, constitutio. Vnde & admonendus hic est diligens lector, non esse necesse, vbi quodammodo partium infinitas quædam est, vniuersa in ipsa partiū enumeratione concludere, vt in definitione mundi iam facta. Tali item vsus est Cicero cum eum definit, qui non liber est, Is (inquit) est, qui neque sensu, neque vindicta, neque testamēto talis est. Etenim hæ partes sunt dandę libertatis. Nec moueat quempiam, quòd per hanc definitionem quid sit non liber, constitutum est nō quid sit: quando peræque definitione opus est, cum ostendere volumus, quid non sit quippiam, quàm quid sit. Porro a nota, vt Cicero, siue ab etymologia, vt Aristoteles, definitio dicitur, cum vis verbi, quæ in compositione si-

ta est, rem suam facta quadam discretione designãt, vt in primo Offic. lib. Cicero, quid sit fides, hoc modo definit. Fides est inquit, quia fiat quod dictum est. Tribus igitur positis, veluti principalium definitionum formulis, sola prima, quæ substantialis est, & a toto dicitur, vere definitio nuncupatur, aliæ duæ nominis tantum honore.

Eius igitur.] Tres formas finitionis Dialecticæ subiicit substantialẽ a partiũ enumeratione, & a nota. *Ex genere & differentijs.*] Genus enim, & differẽtia sunt simpliciter notiora, & priora qualia esse debent, ex quibus finitio cõstat. *Quæ quidem*] Hec octo genera pęnarum Vlpianus commemorat, in. l. si quis forte paragr. fi. de pœnis. *Porrò à nota*] Hanc tertiã speciẽ finitionis vulgo a nominis interpretatione vocãt. Vidẽdus est Rodolphus Aglicola. lib. j. cap. xij. *Tali item.*] Hos tres modos Boetius in commentarijs ad Topica Ciceronis explicat. Censu liberi fiebant, quorum nomina censu domini, in sensum referebantur, & seruitutis vinculo liberabantur. Vindicta virga erat, quam Prætor manumittendi serui capiti imponens, eundem in libertatẽ vindicabat, asserens, aio te liberum. Is testamento liber fiebat, cui a testatore libertas relicta erat.

Quæ & quot sint in summa definitionum, siue Differentiæ, siue species, tam philosophis quàm oratoribus, necnon & Poetis communes.

In *summa autem ipsius definitiones, siue differentię siue species numero quindecim ex Boetio colliguntur, quarum tamen bonam partem ex Aurelio Augustino in eo, quem de Dialectica scripsit libello, si tamen autorem titulus non mentitur, Boetius collegisse videri*

po-

potest, quas & hic nunc per ordinem recensere collibitum est. Ex his igitur prima quidem a Græcis οὐσιώδης dicta est, a Latinis vero substantialis, siue essentialis appellari potest, vt quæ substantiã essentiamue rei cuiuslibet proprie demonstrat, qua & Philosophi proinde maxime vtuntur. Cuiusmodi est hęc hom.nis definitio, animal rationale mortale risus, & disciplinæ capax. Hęc enim per species, & differẽtias descẽdens, ad propriam tandem venit. Secunda verò quę a notione Latine, Gręce, ἐννοηματική dicitur, Hęc rem nõ per substantiam, sed per actum potius explicat: vt homo est quod rationali conceptione, & exercitio cunctis præest animantibus. Hic quidem non quid homo sit dictum est, sed quid agat, atque ita quodã quasi signo in notitiam deuocatur. Tertia, quæ a qualitate nomen accepit Græce ποιοτική dicta, quæ quale quippiam sit ostẽdit potius quàm quid sit, vt homo est qui ingenio valet, artibus pollet, bonumq́ue ac malum discernit. Hinc enim non quid homo sit, sed qualis sit designatus est. Quarta tamen est, quæ a Græcis ὑπογραφική, à Latinis descriptiua, a Cicerone vero descriptio appellatur: vt luxuriosus est, qui victus non necessarij, sed sumptuosi appetẽs est, delicijs affluens, & ad libidinem procliuis. Quinta vero est, quæ Græce κατὰ λέξιν, Latine ad verbum dicitur. Hæc vocem illam, de qua quæritur, alio sermone designat, & quodammodo quid sit declarat, vt conticescere est tacere. Qua etiam definitione locus tum ab Aristotele, tum a Cicerone sedes argumenti definitur, Sexta, quæ Græcis κατὰ διαφοράν, Latinis per differentiam dicitur: vt cum quæritur, quid inter regem, &

tyrãnum intersit, vterque adiecta differentia, quid sit definitur hoc pacto, Rex est, qui pietate & modestia erga suos vtitur: Tyrannis autem, qui in suos sæuit, & crudelitatem exercet. Hinc & illud apud Terentium in Adelphis, Hoc pater ac dominus interest. Septima est, quæ κατὰ μεταφορὰν id est, per translationem dicitur, vt adolescentia est flos ætatis, senectus ætatis occasus. Item caput arx corporis. Octaua vero est, quæ κατὰ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, idest, per priuantiã eius contrarij quod definitur, dicitur, vt bonum est, q̃d malum non est. Quo quidem genere definitionis vti licet, cũ notum est alterum contrarium. Hac & Horatius epistola prima ad Mæcenatem vsus est, cum ait. Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Nona est quę κατὰ ὑποτύπωσιν, idest, per quadam informationem dr̃, vt Aeneas est filius Veneris & Anchisæ. Porrò hæc in indiuiduis, quæ Græcè ἄτομα dicuntur, versatur semper. Desideratur prętere a, & in nominibus, que ὁμώνυμα sunt, hoc est, æquiuoca, vt est Aiax Oileus, & Telamonius. Ergo quoties vnũ aliquẽ definire volumus, a genere, a corpore, a factis, a dictis, ab animo, hoc genere definitionis vtimur. Decima deinde species est, q̃ dicitur ὡς τύπος hoc est, vt secũdum figuram dicam, vel exempli causa. Cuiusmodi definitio est, vt si quæratur, quid est animal, & respondeatur, vt homo. Qua & Arist. vsus est, cũ dixit, οὐσία ἐςὶ, ὡς ἄνθρωπος, id est substantia, vt homo. Vndecima, quæ κατὰ ἔνδειαν πλήρους ἐκ τοῦ ὁμογενοῦς, id est, per indulgentiam pleni ex eodem genere dicitur, vt si quæratur, quid sit quadrans, & respondeatur, cui

dodrans

dodrans deest, vt as sit, Duodecima, quæ κατὰ ἐπαίνων dicitur, id est, per laudem, vt apud Ciceronem pro Cluentio, Lex est mens, & animus, & consilium, & disciplina ciuitatis. Qualis etiam ea est, quæ ab Aristotele philosophia definitur, ars artium, & scientia scientiarum, Tertiadecima est, quæ κατὰ ἀναλογίαν, id est, iuxta proportionem dicitur, vt cum maioris rei nominem minor designatur: vt edictum est lex annua, & homo minor mundus. Quartadecima vero, quæ κατὰ τὸ πρός τι, id est, ad aliquid dicitur, vt pater est, cui filius est: Quintadecima demum, quæ αἰτιώδης, id est, causalis dicitur, vt quæ causam rei de qua quæritur, reddat, vt dies est latio solis super terram. Similis huic & illa est apud Ouidium, Res est soliciti plena timoris amor. Efficit enim amor & causa plerunque est, vt quis nimis solicite, anxiæque alteri timeat.

In summam.] Istas quindecim species finitionis Trapezuntius ad quatuor genera reducit, ad finitionem substãtialem, descriptionem, partitionem & per diuisionem. cętera enim genera finiendi, aut leuiora sunt, quàm vt finitiones appellari debeant: aut ad hæc quatuor facile reducuntur. *Cuiusmodi hæc est.*] Hanc hominis finitionem Arist. refellit ij. cap. vj. lib. Topicorum. Est enim Topicum elementum, finitionem esse euertẽdam, si in ea proprium ponatur. Cuius ratio est, quia proprio sublato, oratio quę restat plena est finitio, quocirca fatendum est finitionem hominis hic adductam, nõ esse plene philosophicam. *Quartus autem.*] De hac specie disserit Arist. toto. lib. 5. Topicorũ. *Tyrannus autem.*] Tyrannus olim honoris vocabulum erat, nam Tyrannum dominum ac fortem vocabant. Vnde est illud,

Pars

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
Sed postquã vi,& libidine dominari cœperunt,in inuidiam nomen abijt,quid inter regem,& Tyrrannum intersit, pulchre Xenophon libro quarto ἀπομνημονευμάτων, docet βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα, ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρας ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε, τὴν γὰρ ἑκόντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν, βασιλείαν ἡγεῖτο. τὴν δὲ ἀκόντων τε, καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ᾽ ὅπως ὁ ἄρχων βούλοιτο, τυραννίδα. Hoc est,regnum autem,& tyrannidem principatum vtrũque esse arbitrabatur,sed inter eos multum putabat interesse.illum enim qui volẽtibus,& non repugnantibus hominibus,ac, secundum leges ciuitatem imperat principatum , regnum putabat , qui vero inuitis , & non secundum leges , ad principium voluntatem ageretur tyrannidem . Quibus verbis Xenophon indicat , regem esse qui volentibus hominibus , & secundum leges ciuitatis impetrat, tyrannum autẽ qui inuitis & contra leges.*Septima est.*] Hęc forma finitionis est finitio καταχρηστικῶς, hoc est,abusiue,omnis enim finitio debet cõstare ex notioribus, & prioribus,vt Aristoteles tertio capite sexti libri Topicorum docet.at omnis metaphora est obscura eodẽ teste,secũdo capite sexti libri Topicorũ. *Item caput.*] Vt enim ἀκρόπολις,hoc est,arx propugnaculum est fortissimum ciuitatis· sic caput nobilissima pars hominis. *Lex est mens.*]Nam vt Arist.i.rhetoricorũ ἐν τοῖς νόμοις ἐστὶ σωτηρία τῆς πόλεως. In legibus salus ciuitatis posita est. & quẽadmodum corpus hominis maxime mente , & animo continetur : ita ciuitas legibus.

Ex quo constet , & a quibus sumatur ea definitio , quæ substantialis dicitur.

Sane *definitio illa , quæ philosophis magis peculiaris , est cum ex genere , & differentijs constituatur precipue, interim tamen sumitur, aut a materia , aut* a spe-

a specie, siue forma, aut a subiecto, aut a fine. A materia quidem, vt statuam definias ex ære, vel alia qualibet materia, quę huius vel illius rei referat simulacrum. A forma, siue specie, vt si quis definiat iram, quòd est vlciscendi cupiditas, quæ eadem a materia definitur esse, ebullitio sanguinis circa cor. A subiecto, vt cum dicit quispiam, Astrologia est ars, quæ circa cœlestia corpora versatur. A fine vero, vt quem consequitur, vt medicina est ars in humano corpore sanitatis effectrix.

Sanè definitio.] Finitio exacta & philosophica, præcipue inquit, genere & differentia cōstat. Nam cum penuria verarum differentiarum laboremus, interdum proprijs vel accidentibus vtimur. *Interim tamen.*] Varius hic finiendi modus est apud Aristotelem, primo capite primi libri, de anima: nec tamen ea finitio quę per formam tantum, vt ea quę per materiam tantū assignatur, plena est, sed ea quę ex materia & forma simul componitur. author Aristoteles loco citato. Ceterum subdifficilis hoc loco emergit quæstio, si eiusdem rei varius est finiendi modus, ergo eiusdem rei plures erunt finitiones. quod tamen fieri nō posse Aristoteles tertio cap. vj. libri Topicorum hac ratione docet. finitio explicat rei essentiam, vnius autem rei vna est essentia, ergo vnius rei vna est finitio. nodus hic satis implicatus sic dissolui potest, eiusdem rei plures possunt esse finitiones eædem & recurrentes inter se, diuersæ autem & non consentientes minime.

De virtute definitiones, tum & de eius vitijs.

Ante *omnia autem, & quę sit virtus definitionis dicendum. Sanè hæc est, vt definitio suo ex altera parte definito respondeat. Hanc Rodolphus Agricola*

legem definitionis vocat eamq; huiusmodi esse dicit, vt neque plura complectatur, quàm ipsum definitum, neq; pauciora, sed de quocunque vnum dicitur, & alterum dicatur. Huic porro aliam idem adiungit: vt quid sit res, hoc est, substantiam rei explicet. Præter has deinde duas, tertiam quoque adijcit, vt sit aperta, hoc est, neque ambiguis nominibus, neque obscuris, aut ex longinquo translatis cõstet. Sunt & aliæ ad hanc rem ab eodẽ positæ leges, quas hic breuitatis studio prætereo. Ex prædictis igitur, & quæ sint vitia definitionis, facile est intelligere. Sunt autem duo pręcipua, primum, ne quid abundet: alterum, ne quid deficiat. Et dictionũ quidem abundãtia, rei facit defectũ: defectus vero dictionum, abundantiam rei. Atque ex vtroque minus apta definitio est. Sed hæc nunc exemplis ostendamus. Per abundantiam igitur definitio fit, si hominem ità definias, Homo est substãtia animata sensibilis, Est hæc quidem definitio; declaratio quędam hominis. Nam hæc omnia homo est. Verum si conuertas, non respondebit. Per defectum vero, vt si quis definiat cupiditatem hoc modo, Cupiditas est alienæ appetendi desiderium. Sed ne hæc quidem ex æquo respõdent rei definitæ, propterea quòd minus comprehensum ea est, quàm res nominis postulabat. Nam non sola cupiditas auaritia est, imò præter auaritiam, quæ habendi proprie cupiditas dicitur, est insuper tum dominandi, tum vlciscendi cupiditas. Potest & tertium his duobus vitium adijci, quoties scilicet falsum quippiam definitio dicit, hoc pacto, Sapientia est pecuniæ quærendæ diligentia. Verum de definitione hactenus.

Ante omnia.] Docet certas leges, & virtutes bonæ finitionis. *Sanè hęc.*] Hęc igitur oratio animal bipes implume, non est hominis finitio, quia cum eo non conuertitur. *Huic porrò.*] Hęc igitur oratio, animal habens caput ad sydera erectũ, non est hominis finitio, quia nõ explicat quid sit homo. *Præter has.*] Malè igitur quispiam hominem sic finiret, arbor euersa, quia cõstat metaphora quę obscura est. *Et dictionum.*] Verba hęc Trapezuntij, sunt satis inuoluta, quorum hic est sensus, finitio in qua quidpiam desideratur, latius patet, quàm finitum, & sic deffectus dictionum, quibus opus est in finitione, facit abundantiam rei, scilicet ipsius finitionis, quę pluribus, quam finitum conuenit. Id hoc exemplo declaro, si quis finiat equum, animal quadrupes, finitio propter defectum dictionum pluribus, quam finitum conuenit. si autem aliquid abundauerit in finitione cõtrarium eueniet, scilicet definitũ de pluribus dici quàm ipsam finitionem, vt si quis sic finiat hominem animal rationale medicum, homo dicitur de omnibus hominibus, non tamen animal rationale medicum. hęc est eorũ perplexorum verborum dilucida explicatio.

De diuisione.

Restat *hinc tertium philosophiæ instrumentum, quod quidem est diuisio, quæ quem habeat vsum ad disciplinas cõparandas, hinc quoq; nosse licebit, quòd sine hac quemadmodum definitio quidem fieri debeat, haud planè intelligi posit. Quippe per quã ea, quæ ad definitionem sumuntur, ex ordine prius colliguntur. id quod facilè liquebit, si exempli causa, nomẽ ipsum susceperis definiendũ. Nam primò huius genus vox sumitur, deinde vocẽ ipsam diuido, in vocẽ significatiuam, & non significatiuam. Definitio igitur, Nomẽ quod est vox significatiua: quę oratio quia nomini nondũ equatur, rursus diuido significatiuã vocem in eam, quæ se-*

cundum placitum ſignificatiua eſt, hoc eſt, ex hominum impoſitione, & eam quæ naturaliter ſignificat. Itaque prædictæ orationi addo, ſecundum placitum, fitq́; definitio nominis hoc modo. Nomen eſt vox ſignificatiua ſecundum placitum. Verùm quia nec ſic definitio definito ex æquo conuenit, idcirco id quod eſt ſignificare ſecundum placitum, deinde diuido, ac dico, Vocum ſecundum placitum ſignificantium, aliæ quidem cū tempore, aliæ, verò ſine tempore ſignificant. Sed quia ne ſic quidem perfecta nominis definitio haberetur, rurſus aliam aggredior diuiſionem, nempe eius quod eſt ſignificare ſine tempore. Nam huius aliud quidem eſt, cuius partes extrà ſignificant: aliud verò, cuius partes extrà nō ſignificant. Itaque nominis definitionem tandem hoc modo compleo ac dico. Nomē eſt vox ſignificatiua ſecundum placitum, ſine tempore, cuius nulla pars extrà ſignificatiua eſt. Sed nunc quid ſit diuiſio, & quotupliciter dicatur, dicendum hinc eſt.

RESTAT HINC.] Finitionem eſſe inueſtigandam ex diuiſione. Arſto. xiiij. cap. j. lib. Poſteriorū docet. *Quòd ſine hac.*] diuidere enim nihil aliud eſt, quàm ex genere per differentias diuiſio in ſpecies deſcendere, vide Rodolphum Agricolam ſeptimo capite primi libri. *Quippe.*] Docet exemplo finitionem per diuiſionem eſſe inquirendam.

De diuiſione quid ſit, & quot modis dicatur

Diuiſio *igitur (vt in vniuerſum dicamus) eſt communioris in minus communia diductio. Semper enim quod diuiditur, communius ijs eſt, per quæ diuiſio fit, & per hoc latius patet. Fit autem multis modis. Siquidē alia eſt diuiſio generis in ſpecies, alia cùm totum veluti in partes ſecatur, quam proinde quidē partitionem*

nem dicere malunt: alia rurſus, cum vox multorum ſignificatiua, in proprias ſignificationes diſtrahitur. Quē tamen diuidendi modum Rodolphus Agricola nō admodum probat, ſed Enumeratione potius dicendā exiſtimat, quemadmodum & cum ſpecies in indiuidua diducitur, id quod etiam Io. Damaſceno ita placet. Similiter autem & quoties ab vno ad plura, & à pluribus item ad vnū diductio fit, enumeratio dicenda videtur. Ab uno quidē ad plura, vt à medicina, homo medicus, liber medicus, herba medica, manus medica (hinc illud Vergilius. Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor Abnegat,) & item vas medicinale, & medicinale emplaſtrum, ſiue cataplaſma, & id genus infinita alia. Hæc enim omnia ab vno ſunt, quoniam à medicina nomen inuenere. Ad vnum autē, vt ſalubre medicamen, ſalubris eſca, ſalubris aura. Hęc ſiquidem ad vnā tendunt ſanitatem. Cęterum præter prædictos diuidendi modos, eſt qui ſecundum accidens dicitur, cum aut ſubiectum in accidentia diuiditur, aut accidens in ſubiecta aut accidens in accidētia. Ex prędictis igitur patet, quòd diuiſionum alię quidem propriæ dici poſſunt, aliæ vero impropriæ, & abuſiuæ.

DIVISIO *igitur.*] Hæc finitio diuiſionis, tam ad logicos pertinet, qui voces precipuè, quàm ad phyſicos, qui res potius conſiderant. *Semper enim.*] Diuiſum eſt communius mēbris diuidētibus, ſi ad ſingula referatur, ſed ſi ad omnia ſimul, cum illis recurrit. *Fit autem.*] Trapezuntius ita partitur, omnis diuiſio, aut eſt per ſe, aut per accidens, diuiſio per ſe, aut generis in ſpecies, aut totius in partes, aut vocis in ſuas ſignificationes, per accidens, aut eſt ſubiecti in accidentia, aut accidentis in ſubiecta, aut accidentis in accidentia.

De diuisione generis in species.

GENERIS *in species diuisio fit, cum ipsum in species per differentias diducitur, aliquoties autem & in ipsas species citra differentias: vt magnitudinũ hæc est linea, hæc superficies. illa verò corpus: aliquoties aũt nominibus carẽt eæ, quæ sub eodem genere cõtinentur species. Quod vbi contingit, accipimus vnius alicuius speciei differentiam: deinde quia aliarũ specierum unã aliquam differentiam communem non inuenimus, circunloquitur eam alterius differẽtiæ negatione, quemadmodum in animalis diuisione fieri videmus. cum ipsum ita diuiditur, animaliũ aliud rationale, aliud irrationale. Hic irrationale, nõ nisi eius, quod est rationale, negationem explicat. Quamobrem hæc vera differentia esse nõ potest, quippe cum omnis species ex differentia constituatur. Nihil autem ex negatione constituitur. Ergo quoties negatione facimus diuisionem, prius affirmatio, post negatio subijciẽda est: nec id ab re quidẽ: quippe quòd affirmatio natura ipsa prior sit negatione. Aliquoties item & differentiæ loco specierum in diuisione ponuntur, vt cùm dicimus. Quantitatis aliud continuum, aliud discretum: quæ cùm differẽtiarum nomina sint. vice tamen specierum posita sunt,*

GENERIS *in species.*] Diuisio generis in spẽs fit duobus modis. primò cum ipsum diuisum est genus, & membra diuidẽtia eius species, vt animalium aliud homo, aliud brutum. secundo, cum diuisum est genus, & membra diuidentia eius differentiæ, quæ singulas inferunt species, vt substãtiarum alia est corporea alia est incorporea. *Hic irrationale.*] Irrationale, insensibile, inanimatum, voce tantum priuatiua sunt: significant enim naturam quandam diuersam illi,

cui ex aduerso opponuntur, vt incorporeum significat spiritum, irrationale brutum. hic locus est apud Rodolphũ Agricolam libro primo capite septimo.

Vtrum in species, an in differentias rectius genera diuidantur.

Vnde *& illud iam haud indignũ inquisitu suboritur. Vtrum in differentias, an in species rectius genera diuidant. Sanè huic inquisitioni ita ex Boetio obuiam itur: Quoniam definitio diuisionis, generis est in species proximas distributio, idcirco oportet secundũ naturam diuisionis, in proprias species generis disgregationẽ fieri. Verũ hoc interdam fieri nequit propter eam, quæ suprà reddita causa est. Multis siquidem speciebus nomina desunt, Atq; ideo, quoniam quædã sunt genera prima, quedam vltima, quædam media. Primum quidem est, vt verbi causa, substãtia: vltimũ, vt animal: mediũ, vt corpus. Corpus nanq;, vt animalis genus est ita substantia corporis. Vnde quemadmodum neq; super substantiam quicquam inueniri potest, quod generis loco collocari valeat, sic nec sub animali, Homo enim species est, non genus. Quare antiquior videbitur per species diuisio, si indigẽtia nominũ nõ sit. Ergo si his nõ abũdamus, genera prima, vsq; ad vltima conuenit in differentias separare. Hoc autem fit, si primùm genus in suas differentias disgregemus, nõ in sequentis proximæ, aut posterioris generis differentias, & rursus posterius in suas, & non in sequentis deinde differentias. Neque enim eædem sunt differentiæ substantiæ & corporis, aut corporis & animalis. Si quis igitur dicat, Substantiarum alia corporalis est, alia incorporalis, rectè qui-*

dem diuisionem fecerit. Hę nanq; propriæ differentiæ sunt substantiæ. At non rectè, si ita dixerit, substantiarum alia animata, alia inanimata est. Siquidem hæ corporis, non substantiæ differentiæ sunt, idest, secundi, non primi generis. Quare manifestum est, secundũ proprias differentias diuisionem faciẽdam esse, quoties per differentias genus distribuendum venit.

VNDE *& illud.*] Huius quęstionis hęc est solutio. si species habeãt nomina imposita, pręstat genera in species diuidere quàm in differentias, id enim diuisionis natura exigit. *Corpus nanque.*] Arist. v. cap. quarti libri Topicorum, hac ratione docet corpus non esse genus animalis. omne genus dicitur de sua specie: at corpus non prædicatĩ de animali: nam est pars animalis, nulla autem pars dicitur de suo toto, ergo corpus non est genus animalis. hęc quæstio sic dissolui potest. corpus duobus modis sumitur, primo pro parte ea cui anima inest. & sic non est genus animalis. secundo corpus accipitur pro toto composito, & sic genus animalis est. *Neque enim.*] Differentia substantiã diuidens cum genere sumpta, corpus finit, quia quæcunque sunt differentiæ superiorum, etiam sunt differentiæ inferiorum: quam regulam quidam de differentia predicati constitutiua intelligendam putant, possunt enim quedã esse differentię diuisiuę pręd icati, quæ nullo modo erunt differentiæ subiecti, vt volatile, aquatilę animalis sunt differentiæ, non tamen hominis videndus est Aristoteles in ante pręd icamentis.

De diuisione totius in partes, & quod modis tum dicatur, & de partium inter se differentia.

Totum *quoniam multipliciter dicitur, eius quoq; in partes multiplex diuisio est. Dicitur nanque totum aliud quidem secundum quantitatem, idque duobus modis. Nam aut continuum, idest, vt corpus: aut di-*

scretum, vt grex, item exercitus & populus. Aliud vero quod vniuersale appellāt, vt animal, & vnūquodq; superius, si ad eius referatur inferius. Aliud quod totum in modo dicitur. Aliud autem, quod ex quibusdam velut virtutibus & potētijs cōstat, vt anima. At hinc nunc exempla subijciamus oportet: Totum igitur si continuum fuerit aut discretum, in eas diuiditur partes, ex quibus compositum cōstat, vt hominis corpus in caput, manus thoracem, & pedes. Quo etiam modo totus populus Romanus in tres partes olim diuisus fuit, in equestres, in senatores, & plebem. Cæterū partium, & perinde etiam totius non eadem ratio est. Quædam nanque pertinent ad substantiam, quædam ex quātitate nomen habent, quædam virtutis & efficaciæ cuiusdam. Substantię sunt, cuiusmodi corporis partes supradictæ. Quantitatis vero, vt in ijs, quæ extensa sunt, vt bipedale, tripedale, partes dicimus rei decē pedalis. Et in tempore, præteritum, instans, futurum. In numero, vt denarij quinque & quinq;. Et item vnum, duo, tria, quatuor. Virtutis autem partes sunt, quos & gradus quidem vocant, quemadmodum dicimus Achilli plus roboris fuisse; quā Aiaci. Sic & animę partes quatuor faciunt, viuificandi, sentiendi, mouendi, & intelligendi. Rursus autem quæ substantiæ partes sunt, aliæ de propinquo substantiā constituunt, vt materia, & forma, vt in homine corpus & anima, in arbore vita & lignum. Aliæ ad integritatem ritè explendam pertinent, vt domus, parietes, tectum, & fundamentum. Est præterea & alia partium differentia. Siquidem ex his aliæ quędam sunt, quas ὁμογενεῖς Græci vocāt, nos cognatas

dicere possumus & similares, vt partes ligni, aut lapidis. Omnes enim tā ligni quàm lapidis partes: eiusdem generis sunt: vt natura, ita nomine participant. Aliæ vero ἑτερογενῆς à Græcis dictæ, à nostris alterigenę, id est, alterius atq; alterius generis, siue dissimilares, vt partes domus, ligna, & lapides, & in homine caro, nerui, & ossa. At de partibus quidē totius secundū quantitatem hactenus. Totius vero vniuersalis diuisio hoc modo fit: Hominum alij in Europa habitāt, alij in Africa, alij in Asia.

Totvm *quoniam.*] Quemadmodum duplex est quantitas, alia continua alia discreta: ita duplex est totum, aliud secundum quantitatem continuam, aliud secundum discretam. *Aliud verò.*] totum vniuersale est quod ex multis particularibus colligitur, vt virtus scientia. *Totum in modo.*] Totū in modo est quilibet terminus sine determinatione sumptus, vt homo, & idem fit pars in modo, si cū determinatione sumatur, vt homo sapiens. *Aliud autem.*] totum potestate est quod diuiditur in potentias & virtutis, vt anima in vegetatricem, sentientem, intelligentem. *Cæterùm partium*] quę ab hoc loco dicuntur vsque ad finem capitis, sumpta sunt ex nono capite primi libri Rodolphi Agricolę. *Si quidem ex his.*] similares partes dicuntur, quę & nomen & appellationē sui totius sortiunt, vt partes sanguinis, ossis, quęlibet.n. pars sanguinis, ossis, est sanguis & os. dissimilares dicuntur q̄ nec nomē nec appellationem sui totius recipiunt, vt partes, capitis, pedis, nec enim pars. capitis est caput, nec pars pedis est pes. Videndus est Aristoteles primo capite primi libri de historia animalium.

De diuisione vocis in significationes.

Diuiditur *vox in plures significationes, quoties vel æquiuoca est, vel ambigua. Aequiuoca, vt canis: quæ vox cum vna & simplex sit, plura tamen significat, nempe canem domesticum, canem cœlestem,*

quæ stella ad Orionis pedem, autore Higino, micat, & canem marinum. Ambigua verò, vt oratio, qualis hęc Aio te Aeacida Romanos vincere posse, Hęc.n. Oratio ambigua prorsus est, quippe quę significare videtur non tam Romanos Pyrrhum superaturos, quàm Pyrrhum ipsos Romanos. Cæterum præter hanc vocis diuisionem est alia, qua vox secundum plures modo diuiditur: vt cùm non plura significat vox aliqua, sed multis dicitur modis, vt infinitum, quod quidē dicitur aut secundum mensuram, vt est mundus opinione aliquorum infinitus: aut secundum multitudinem, vt cùm dicimus continuum diuidi posse in infinitum, hoc est, in partes multitudine infinitas, quas partes proportionales quidam vocant: aut secundum tempus, vt cuius terminus inueniri non posit: aut secundum potentiam: quemadmodum Deū infinitum esse dicimus, Alia item diuisio est, qua cum determinatione, vox aliqua significare dicit, vel sine determinatione, vt homo: quę vox quando sine determinatione dicitur (quo quidē tū maximè est, cùm simpliciter profertur) facit in intellectu audientis dubitationem, quæ tamē protinus tollitur, si determinatio aliqua adijciatur, vt omnis homo.

DIVIDITVR *autem.*] Aequiuocatio in simplici voce, ambiguitas in oratione locum habet, vt enim ęquiuocatio est multiplicitas significationum in voce simplici ita ambiguitas in structa orationis continet multiplicem sensum. *Aio te Aeacida.*] Ennij versus est, quo finxit Appollinem Pyrrho regi Epirotarum Delphis respōsa dedisse. Aeacida vocatiuus est Græcorum more, à nomine Aeacides, quod Pyrrhi patris nomē fuit, ambiguitas nascitur ab accusatiuo te, qui vel à parte anteriori vel posteriori verbi vincere, cōstrui potest. *Vt*

est

est mundus.] Quidam in ea sententias fuerunt, mundũ neq; in cępisse, neque interiturum & sic omnium rerum esse men suram. *Vt cum dicimus.*] Id de infinito potentia est intelli-gendum. est autem infinitum potentia res cuius quantita-tem dimetiẽs vel numerans aliquis, semper inuenit aliquid quod supersit. infinitum actu (vt hoc quoque in transcursu adijciamus) esset, si daretur corpus habens actu infinitam quantitatem, & tale nullum est in rerum natura, vt Ari-sto. mul. verbis lib. 3. de Physico auditu docet. *Quas parteis.*] Partes proportionales dicuntur, quæ habent eadem propor tionem cũ partibus pręcedẽtibus alicuius magnitudinis. Vt verbi causa, si magnitudo cubitalis diuidatur in duas me-dietates, & rursus medietas in aliam, & cetera, tunc enim di uisio infinitũ exhibito si vero fiat diuisio seruata eadẽ quan titate partium, non exibit in infinitum, vt si quis a linea cen tum cubitorum semper substrahat vnum cubitum, tandem tota magnitudo exhauritur.

De diuisione quæ secundum accidens fit.

Porro *eorum quæ secundum accidens diuiduntur, alia est diuisio subiecti in accidentia, vt animalium aliud mansuetũ, aliud ferum, aliud mediæ inter vtrum que naturæ: quemadmodum & id à Plinio annotatum est libro octauo, cap. 56. Alia accidẽtis in subiecta, vt feritatis alia serpentis, alia volucris, alia reliquorum beluarũ est. Alia demum accidentis in accicentia, vt candidorum, aliud durum, vt margarita, aliud molle, vt lac. Quæ etiam diuisio vicissim in alterutra mẽbra mutari potest: vt eorum quæ dura sunt, aliud albũ est, vt alabastrum: aliud nigrũ, vt ebenũ, ac rursus eorum quæ mollia sunt, aliud album, aliud nigrum.*

Porro *eorum.*] Diuisio subiecti in accidentia dicitur, cum diuisum est subiectum, & membra diuidentia eius sunt accidentia, vt animalium aliud sanum aliud ægrum. *Quæ etiam.*] sumptus est hic locus ex Boetio, cuius hic est sen-

sus

sus, quando accidens diuiditur in accidentia, tunc diuisum, & illius contrarium per easdem differentias diuidi possunt, vt si album per durum, & molle diuidatur nigrum eisdem differentijs diuidi poterit. deinde singula membra in diuisum, & illius oppositum posse commutari, vt durum, & molle in album, & nigrum.

De quibusdam legibus, vt rectè diuisio fiat obseruandis.

Vt *autem rectè ipsa diuisio procedat, certæ leges obseruandæ produntur. Prima: vt differentiæ, per quas genus in species diuiditur, è regione cõstituantur, & inter se oppositæ sint. Hinc nullus rectè dixerit, animaliũ aliud rationale est, aliud bipes: idcirco quod rationale & bipes, licet differant, nulla tñ à se inuicem oppositione seiũguntur. Huic sanè legi etiã subiacet ea diuisio, quæ secundum accidens fieri dicta est. Secunda, vt quicquid in diuisio cõtinetur, id totum mẽbra diuidentia explicet, hoc est, ne quid vltrà citraue dicatur, quoties quippiam diuidendum est. Alioqui aut superflua, aut diminuta erit facta diuisio, id quod etiam in definitione cauendum est. Tertia, vt si fieri cõmodè posfit, diuisio omnis bimembris sit, id quod in definitione eodem modo requiritur. Verùm quò minus illud fiat, vocabulorũ indigẽtia plerunque impedimẽto est, vt cùm quærit quispiam, quid est homo: respondenti minimè necesse foret dicere, animal rationale mortale, si id quod est animal rationale, proprio nomine nuncupatum esset: quod deinde cum reliqua differentia iunctum, nempe mortali, definitionem hominis verissima atq; integra oratione perficeret. Eodem sanè modo & diuisio ipsa duobus tantùm terminis proficeretur, si non interdum propria*

vocabula deessent: vt cùm dicimus, Figurarũ, quæ quidem trilateræ, sunt, aliæ sunt ęquilaterę, aliæ ex tribus duo æqualia latera habent, aliæ totæ inæquales. Hæc trimẽbris diuisio duobus clauderẽt terminis, fieretq; bimembris, si ita proferretur. Figurarũ quæ trilateræ, sunt aliæ sunt æquales, aliæ inæquales. Inæqualiũ rursus, alię sunt duo tantum latera inæqualia habentes, aliæ tria, hoc est, omnia simul. Si cùm dicimus, rerum alia bona sunt, alia mala, alia indifferentia, qualia sunt quæ neq; bona, neq; mala sunt. Hæc quidem diuisio trimembris quoq; est, ac bimẽbris fit, si ita dicatur rerum alia sunt differentia, alia indifferentia. Differentium item, alia bona, alia mala. His tribus iam expositis legibus, quarta demum accedat, quæ est huiusmodi, Quoties genus aut in differentias, aut in species dissoluitur, post factam diuisionem, eorum per quæ diuisio fit, definitiones atq; exempla protinus subdenda sunt. Atque in hoc absolutus sit tractatus octauus.

V T *autem.*] Profert quasdam leges bonę diuisionis *Prima*] Differentię condiuidentes aliquod genus debent esse oppositę, hoc est diuersę, & repugnantes, ita vt non possint vni & eidemque cõpetere, non enim semper necesse esse videtur, vt membra diuidẽtia aliquo oppositionis genere opponantur. rationale enim, & irrationale nullo oppositionis genere opponi videntur; id quod studiosus facilè ex inductione quatuor formarum oppositorum colliget. *Secunda.*] Quare hęc non est bona diuisio, hominum alius est medicus, alius physicus. diuisum enim latius patet ipsis membris diuidentibus.

IN TRACTATVM NONVM,

De locis Dialecticis.

PRAEFATIO.

SVPEREST pars illa Dialecticæ, quæ locos nobis subministrat: a quib. argumenta veluti eruuntur, atque ea quidem potissimum, per quæ de quauis re, imò verò & de principijs etiam disciplinarum probabiliter disputare contingit. Vnde euenisse reor: ꝙ Dialectica ipsa a quibusdã dicta est ars artium, & scientia scientiarum, ac proinde digna iudicata, quæ primum locum inter artes atque scientias omnes obtineat. Tum & eodem iure disputatoria ars appelletur: id quod nomen ipsum apud Græcos planè indicat: quippe quod non aliunde deduci certũ est, quã a Greco verbo διαλέγομαι, quod preter alia: q̃ significat, disputo quoq; apud nos significat: id quod facilè ijs pro cõperto esse potest: qui vel mediocriter illius gentis linguã callent. Quam qui improbant, ac per hoc vt inutilem contemnunt, hi, mihi videntur vel inuidia torqueri: vel stupore grauari: adeò vt sint planè sine omni iudicio. An iidem nesciunt a Quintiliano probatissimo: grauissimoq; studiorum censore suasum esse, vt a Græco sermone pueri initium disciplinarum capessant? Nec iniuria quidem: quippe ꝙ) vt idem autor est) à Græcis ad nos omnes bonæ artes manarint: sed hi: vt video, sicuti nihil probant, nisi quod ad suum faciat palatum; ita Gryllum suum ducem (vt est apud Plutarchũ) sequentes per loca inculta prorsus, steriliaq;: & pęnè deserta, glandibus adhuc vesci malunt, quam per amœnos, atq; feraces campos spatiantes: optimas colligere fruges: vnde probè pascantur. At de hoc satis superque ad præsens. Cæ-

terum in hac parte de locis id præstitit : quod nec ante : nec post alius quispiam: Rodolphus Agricola è Frisia, quæ Germaniæ haud ignobilis prouincia est : vir profectò non satis laudatus: etiam a laudatissimo, viro Hermolao Barbaro, cuius proinde si etiam vestigia imitari velim : vix potero . Ita enim omnia, & grauiter & acutè ab eo tradita sunt: vt veluti maiestas quædam in his elucere videatur. Tamen si quid obiter apud eundem inuenero : quod ad rem nostram faciat (faciet autem haud dubiè plurimum) haud grauabor huic operis parti inserere, quantum quidem nostra hæc institutio ferre posit.

Hic tractatus inuentionem, quæ locos nobis suppeditat, continet, cur autem Cæsarius post posuerit inuentioné in iudicio, dictũ est a nobis in pręfatione quinti tractatus. *Per quæ de quauis re.*] Hic Aristoteles statim in principio primi libri τῶν τοπικῶν. ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγματείας μέθοδον εὑρεῖν ἀφ᾽ ἧς δυνησόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος προβλήματος ἐξ ἐνδόξων, καὶ ἀντιλόγον ὑπέχοντες, μηδὲν ἐροῦμεν ἐναντίων. *Iam vero.*] Nam principia scientiarum in eadem scientia non habent notiora, sed per argumenta probabilia, q̃ ex locis topicis eruuntur, probantur. *Vnde euenisse.*] Dialectica est ars artium nõ dignitate, sed via, & ratio, quã tradit ad disciplinas grauiores explicandas. locus hic est desumptus ex secundo cap. 1. lib. Top. *Tum & eodem iure.*] Sic Rodolphus, nomen dialectices nonnulli latinè tentantes dicere, dissertaram, vel disputaturã, queadmodum grãmaticem literaturã dixere. *Gryllũ suum.*] Hoc est ineptum & insulsum aliquem authoré. Plutarchus in Dialogo, quem scripsit, an brutis insit ratio fingit Gryllum gratum a Circe venefica muliere in suem conuersum, cum multis a lijs sociis Vlyssis. hos cũ repeteret Vlysses, vt ad suos reduceret, Circe se facturam negauit, nisi Vlysses prius cum aliquo sociorum in certamen descenderet, quo instituto prodiit Gryllus, tanquam cæterorum dux, a quo Vlysses etsi astutissimus, & eloquentissimus (vt Homerus vbiq; fingit) superatus est. de hoc Gryllo Angelus Poli

tianus

tianus vir prolitioribus literis egregiè per politus libro secundo epistolarum, epistola nõ tu & cętera, sic scribit. Nam etiam huic nostro seculo nondum audeo sperare, quoniam praua quadam consuetudine, sic penè quadam homines obrutuerunt, vt glandem adhuc defendãt repertis frugibus, similesque mihi Grillo videãtur illi, qui cum Vlisse disputat apud Plutarchũ, nec vllis potest adduci rationibus, vt è sue rursus in hominem redire velit, quem prius ex homine, Circe mutauerat in suem.

De vtilitate dialecticæ.

Quoniam *igitur hæc pars (vt dictum est) peculiari nomine Dialectica appellatur, de vtilitate eius pauca nobis ex Aristotele dicẽda videtur, prius quàm locos ipsos aggrediamur. Est autem vtilis (vt ille ait) ad tria, ad exercitationes, ad colloquia, & ad eas quæ sunt secundũ philosophiam disciplinas: quæ eadẽ Grecè idẽ his verbis expressit,* πρὸς γυμνασίας ἐντεύξεις καὶ τὰς κατὰ φιλοσοφίαν ἐπιστήμας. *Ad exercitationes quidem vtilis sanè est, quia methodũ hanc habentes facilè de propositio quouis argumentari poterimus. Ad colloquio verò: eò quòd multorum recensentes opiniones, non ex his quæ extranea sunt alicui disciplinę, sed ex proprijs sermocinabimur ad eos vel potius contra eos transmutãtes, si quid ab his nobis perperã dictũ esse videatur. Quod quidem tum maximè fieri cõsueuit, cum inter confabulandum (vt fit plerunque, vel in congressu, vel cõuictu) quicquam proponebatur discutiendum. Cuiusmodi profectò colloquia illa videri possunt, quæ apud Aul. Gellium in Noctibus Atticis, & apud Macrobium in Saturnalibus passim leguntur. Ad eas porrò, quę sunt secundum philosophiam, disciplinas*

plinas, vtilis omnino est, quòd cũ possimus ad vtranq; partem disputare, facile in singulis intuebimur, quid verum vel falsum sit. Præterea autem, & ad primã eorum, quæ in vnaquaque disciplina principia sunt, vtilis probatur. Nam ex proprijs propositæ alicuius disciplinæ principijs dicere aut disputare de ipsis impossibile est; eo quòd in vnaquaq; disciplina prima omnium principia sunt. At qui id multo commodisse fieri potest ex probabilibus, qualia præsertim in hac arte traduntur, quæ cum sit inquisitiua, ad omnium methodorum principia viam habere dicitur. Sed nunc quid sit locus deinceps dicamus.

Quoniam igitur.] Præmia, vt Plinius ait, vbique plurimum valet. Vtilitas etiam homines desidiosos excitare solet. Scripturus igit Arist. locos dialecticos, dialecticę vtilitatẽ proponit, vt ea re animos iuuenum in spem vberrimi fructus futuri erigat. Hic locus est ij. cap. j. lib. Topicorum. *Est autem.*] Rodolphus agricola vj. cap. ij. lib. hũc locum Aristotelis his verbis vertit. Aristo. itaque dialecticam tribus his vtilem putauit, exercitationi, disserendi, confutando, aduersario, & probandis primis artiũ principijs. *Non ex his.*] Extranea Aristo. vocat aduersarium sectarum opiniones, propria vero, quę ab aduersario concessa sunt. *Ad eas porrò*] Nam proposita quęstione aliqua, vtrinque rationibus adductis, facile elucescet veritas. Si autem nõ dubitaueris (vt Plato ait) veritas te fugiet: Dubitatio enim, veritatis est inuẽtio. Propterea recte dictum est ab Aristotele *διαπορῆσαι περὶ πάντων, οὐκ ἔστι ἄχρηστον*, hoc est, omnia in dubium reuocare nõ est inutile.

De loco quid sit, tum & de argumento ipso.

Locus *igitur est (vt ab Aristotele & Cicerone definitur) sedes argumenti: quæ definitio (si tamen*

definitio

definitio dici meretur) ab eodem Cicerone a similitudine instituta esse monstratur. Vt igitur (inquit) earũ rerum, quæ absconditæ sunt, demõstrato et notato loco facilis inuentio est: sic cùm peruestigare argumentũ aliquod volumus, locos nosse debemus, è quib. argumenta ipsa promantur. Argumẽtum deinde ab ipso quoq; definitur, ratio rei dubiæ faciẽs fidem. Itaq; locus est, veluti publicum receptaculũ, et (vt Rodolphus Agricola ait) thesaurus quidam, in quo faciẽdæ fidei instrumenta reposita sunt: hæc nimirũ sunt ipsa argumenta. Argumentum igitur, quod fidẽ rei duæ facit, hoc est, rem dubiam probat, a loco aliquo educatur oportet.

LOCVS *igitur.*] Locus est id vnde ad propositam materiam conueniens ducitur argumentum. Idq; indicat finitio loci data a Rodolpho Agricola, communis quædam rei nota, cuius admonitu quid in quaq; re probabile sit inueniri potest. Et quẽadmodum locus naturalis continet locatũ: ita locus dialecticus continet in se argumẽtum. Quam sententiam Cic. quoq; his verbis probat, locus est sedes argumenti. Videndus est Arist. initio. j. lib. Rhetoricorũ ad Theodecten. *Argumentum.*] Ratio inquit, quia licet visus faciat fidem de his quę videntur, tamen non est argumentum, quia nõ est ratio rei dubiæ inquit, quia nihil probari nisi dubiũ, aut tanquam dubium potest. facies fidem ait, quia omne argumentum aut probabiliter, aut necessario rem cõficit. Sic Quintilianus argumẽtum est ratio probationem prestans, qua colligitur aliud per aliud, & quę quod est dubiũ, per id quod dubium non est, confirmat. Vide fabium lib. v. cap. x.

De multiplici argumenti significatione, & quemadmodum ab argumentatione differat quod hi cargumentum vocamus.

*A*RGVMENTI *sanè multiplex significatio a*

Quintiliano traditur. Siquidem & fabulę ad actum scenarum compositæ, argumenta dicuntur. Rursus omnis scribendum destinata materia, argumentum appellari potest. Et argumenta etiam dicuntur orationum velut themata, quęm modum de Ciceroni orationibus Asconius Pædianus exponit. Argumentum (inquit) huius orationis tale est. Verùm nullum horum tale argumentum est, quale hic queritur, ab arguendo dictũ, quòd videlicet rem arguat, hoc est, probet. Nam arguere vetere etiam ostendere dixerunt. Hinc illud Vergil. Degeneres animos timor arguit. Hoc inquam tale argumentum ab argumentatione differt: ꝙ argumentatio est verborum contextus, certum aliquid ex ijs quæ antecedũt, concludens, vt syllogismus & inductio. Argumentum verò ipsius argumentationis ratio, quod & medium nonnũquam dicitur. Ac proinde vt in corpore anima, & in anima rursus mens, ita in argumentatione argumentum. Item vis illa atque sententia & ratio, quæ oratione clauditur, cùm aliquid probatur ambiguum. Argumẽtum vocatur. Ipsa verò argumenti elocutio expressioq; Argumentatio dicitur. Vnde a Boetio ita definitur, Argumẽtatio est argumenti per orationem explicatio.

ARGVMENTI *saně.*] Locus hic est apud Fabium decimo cap. v. libri Institutionum oratoriarum. *Hoc inquam.*] Argumentum differt ab argumentatione, vt pars a toto. Nam argumentum est vna propositio argumentationis, vel ipsum medium, vel vt Boetius ait, vis, ratio quæ in argumentatione continetur. Argumentatio est integra orationis series.

De

De quæſtione quid ſit, & quẽadmodum ab Enunciatione, Propoſitione, & Cõcluſione differat.

Ergo *cum argumentum ſit ratio, quæ rei dubiæ fidem faciat, quid hoc loco res dubia vocetur, inueſtigãdum quoq; eſt. Itaq; ſciendum, ꝙ res dubia haud aliud quippiam hic intelligi debet, quàm propoſitio dubitalis, quę proinde q̃onis ſibi nomen inuenit, atq; ſortita eſt, quandoquidem Quæſtio dubitabilis propoſitio definiri ſolet. Quocirca Quæſtio non ſimpliciter propoſitio dicenda eſt, ſed quæ cum interrogationis nota proponitur; vt nunquid anima immortalis eſt? Eadem tamen oratio, ſi ſimpliciter proferatur, nempe citra interrogationis notã, quatenus videlicet aliquid de aliquo enuntiat, Enunciatio dicitur. Quatenus vero ipſa ſyllogiſmi alicuis pars ſit, Propoſitio appellatur. Inſuper et concluſio eſſe põt, cũ ex ſumptis propoſitionibus collecta fuerit facto ſyllogiſmo, aut vtcunq; aliter probata, conuenienti adhibito argumento. Eſt enim concluſio argumento vel argumentis probata propoſitio. Sed illud exemplo nunc oſtẽdamus. Agè igitur quæſtio ſit, Num anima immortalis eſt. Id ita quiſpiam probauerit, tali principio ex Platone deſumpto; Quicquid ſemper mouetur, immortale eſt: anima autem ſemper mouetur, anima igitur immortalis eſt. atque ita eadẽ oratio, quæ prius in dubitationẽ adducta, quæſtio proinde erat, poſtea facta eſt concluſio. Quę ſi in altero ſyllogiſmo pars ſumpta fuerit, propoſitio dicitur, et ante hoc Enũciato. Igitur queſtio propoſitio, enũciatio, et cõcluſio, ſubiecto req; ipſa idẽ ſunt, & ſi rõne diſtinguãtur.*

ERGO cum.] Queſtio, propoſitio, enuntiatio, concluſio,

sunt eadem secundum rem, sed differunt rõne: idem.n.pronunciatũ põt esse q̃õ, propositio, enunciatio, conclusio.

Quo pacto locus sedes argumenti intelligatur, & de loci diuisione, & de argumenti rursus multiplici acceptione.

Sed *nunc etiã aperiamus oportet, quod pacto intelligi plane possit quod dictũ est, Locus est sedes argumẽti. Sane idipsum aperire, nõ paruã huic parti lucẽ afferre videbitur. Itaque dicamus ex Boetio, ꝙ sedes argumẽti partim maxima propositio intelligi debet, partim maximæ propositionis differẽtia; in qua etiã, veluti mẽbra quedã, locus ipse diuidit, vt sit ipsius diuisio hmõi. Locorũ alius est locus maxima, alius locus differentia maximæ. Porrò maxima propositio quę dicitur, aliquoties quidẽ intra ambitũ argumẽti continẽt, hoc est, ipsi argumẽtationi inseritur; aliquoties verò extra posita, vim tñ argumẽti supplet ac pficit. Agè igitur exẽplũ subijciamus eius argumẽti, intra cuius ambitum maxima propositio cõtinetur. sitq; quæstio. An sit regnũ melius Cõsulatu? fiatq; argumẽtatio hoc pacto. Quod diuturnius bonũ est, melius eo est qđ minus diuturnum est, regnum aũt diuturnius est, quam cõsulatus, regnum igitur melius est quàm consulatus. Huic nimirũ argumentationi maxima propositio inserta est, quæ quidem est ꝙ diuturnius bonum est, melius eo est, quod minus diuturnũ est. Quæ prætereà ita nota est, vt extrinsecus pbatione nõ egeat, quinimo ipsa alijs probatio esse potest. Et quia inde nascitur argumentũ, rectè locus, id est, sedes argumẽti vocatur. Rursus subijciatũ exẽplum in quo extra posita maxima ppositio nihil-*

hilominus vim affert argumēto. Sit ergo alicui ppositū ostendere, quod inuidus sapiens nō est, à quo proinde hmōi nectatur syllogismus, Qui inuidus est alienis affligitur bonis, atqui sapiens bonis alienis nō affligitur, sapiens igitur inuidus non est. Hic quidē maxima propositio inclusa nō est, sed extra posita, vim tñ argumentationi ipsi subministrat. Est.n. huic argumentationi fides ex ea propositione, quę dicit, Cuicunq; definitio nō conuenit, nec ipsum definitū. Insuper & argumentū, quo fides rei dubię facta est, à definitione deductū est. Sciendū aūt ꝙ argumēti noīe, tū hic, tū alibi, nunc quidē maxima ppositio, imò & tota ipsius argumētationis probatio intelligitur: nunc ipsa argumentatio, quę maxima propositione cōfirmari solet, id quod his quoq; verbis Quintil. apertè indicat lib. 5. vbi de argumentis disputat: hoc.n. noīe (inquit) cōplectimur omnia, q̄ Graeci enthymemata epichiremata, et apodixeis vocāt. Interim verò & terminus, qui medius constituit, quoties alijs duobus adiunctis argumentatio cōtexitur, ac per hoc vim tenet probationis: Argumentum appellatur.

Sed *nunc.*] Finit o loci alipuid difficultatis continere videbatur: ideo Cæsarius eā copiosius explicat. *Itaque dicamus.*] Ex hac diuisione exploratum est omnem locum. Dialecticum esse tanquam propositionem per se notam, a qua argumenta vim suā habent. *Quod diuturnius bonum est.*] Maxima hec propositio est apud Aristot. j. c. iij. lib. 1 opicorum.

Quid sit locus maxima, & quid locus differentia maximè.

Ex his igitur quæ dicta sunt, manifestum euadit, quòd locus qdem maxima est vniuersalis & principalis & demōstrabilis, atq; ita per se nota ppositio. Cu-

iusmodi est maxima illa suprà posita. Cuicunq; definitio nō cōuenit, nec ipsum definitum, & id genus aliæ. Ideò aūt vniuersales, & maximè propositiones dicuntur: qm̄ ipsæ sunt, quæ cæteras continent propositiones, quippe per quas consequens, & rata cōclusio fit. Locus verò differētia maxima est, quo maxima à maxima differt: vt si dicam, à definitione, aut à definito, aut ab alio quouis huius generis cōi termino. Siquidē per hūc iā maxima propositio, in qua ipse ponitur, ab ea differt maxima, in quā idē terminus vel nō ponitur omnino, vel si ponitur, non tamen qui argumentū præstet ad fidem rei dubiæ faciendā. Quare ab illa iā aliquoties repetita maxima, hæc differt maxima, Cuicunq; non conuenit definitū, nec ipsa definitio: propterea quòd tametsi idem terminus in vtraq; ponitur, ab eodem tamē in vtraq; nō sumitur argumentū. Vnde illarū duarū maximarum, altera à definitione, altera à definito, vt nomen, ita differentiā accipit. Atq; idipsum quidem est, quod Boetius prope verbis innuere visus est, Differētię (inquit) maximarum propositionū idcirco dictæ sunt, quòd cum plurimæ sint propositiones, quæ maximè vocātur, per has illæ veluti differre inter se dignoscūtur, vt cùm ex quibus terminis maximè propositiones cōstituantur, per ipsas nomine expresso indicantur. Itaque non in eo quod maximè, inter se differūt, sed in eo quod hic a definitione, ille a definito, & hic rursus a genere, aut à toto locus sit. Præterea si maximè propositiones loci argumentorum sunt, & differentias maximarum locos esse necesse est. At de his quidem hactenus Nunc propositū prosequamur, hoc est, rē ipsam, quam

quærimus aggrediamur.

Ex his *igitur.*] Propositio maxima per similitudinem sic dicta videtur: vt enim maior propositio in syllogismo di citur, in qua est veluti firmamentum totius syllogismi, & cui minor inest: Sic hæc dicit maxima propositio, ex qua plurima depromi possunt, ad varias questiones probandas. *Cuiusmodi.*] Est igitur hæc maxima propositio, A quocunque finitio remouet, ab eodē finitū, & cui genus nō conuenit, nec spēs. Locus verò quia est differentia maximè est vt cū dicimus, locus est à finitione, à genere, à specie. Est.n. locus differentia maximè, quæ vnam maximam ab alia separamus.

Quo pacto loci differentiarum maximarum diuidantur.

Restat *igitur, vt posthabita locorum maximarum diuisione, eos deinde subdiuidamus locos, qui maximarum differentiæ dicti sunt, idque ob eā in primis commoditatem, quòd hi illis pauciores sint, quippe qui eos contineant vt vniuersaliores. Vnde & per hos facilior transitus fiet; attestante idipsum Aristotele in Topicis lib. xi. Accedit, quòd ex horum diuisione rē quā quærimus, citius assequi poterimus. Sit autē diuisio huiusmodi, Locorū, qui maximarum differentiæ dicti sunt, alij ab his dicuntur terminis, hoc est, nomen accipiunt, qui in quæstione positi sunt; alij extrinsecus sumuntur; alij inter hos medij sunt. Sed illud nunc animaduertendū hic est, quòd cū dicitur, ab his terminis, qui in quæstione positi sunt, id cum primis intelligendum est ab altero illorum. Nam cum duo sint in vnaqualibet propo sita quæstione termini, subiectus vnus, & prædicatus alter, ab horū altero locus differentia maximè nomen accepit. Vt sit proposita quæstio. Est ne concha animal? in hac duo sunt termini, animal & cōcha. Dubitat autem*

tem vtrum animal de cõcha prædicetur. Tertius proinde restat inueniendus, qui illos duos cõnectat, atq; id quod propositũ est, ita esse confirmet, vnde & medium appellatur, & ratio, & argumentũ. Hinc iam tertius ille terminus ab altero illorum nomen accipiet, vtpotè quod ad eũ sit aut vt definitio, aut vt definitũ, aut vt genus, aut vt totũ, aut vt causa, aut quomodocunq; aliter. Vt sit, exẽpli causa, tertius iste terminus, animalis definitio, quæ est substãtia animata sensibilis. Tunc sic argumentor, Concha est substantia animata sensibilis, igitur concha est animal, quod nimirũ iã anteà dubitari poterat: cuius dubitationis scrupulus hinc pẽdere videtur, quòd conchæ nec videant, nec vllũ aliũ sensum habeant, q̃ cibi & periculi, hoc est, gustus & tactus, autoribus Aristotele & Plinio. Ergo qui tertius accessit terminus, & a definitione alterius è duobus, veluti è loco aliquo eductus, hunc scrupulũ sustulit. factusq; est illius argumentationis probatio, & argumentũ, cuius deinde maxima superueniens propositio (quæ quidem est, de quocunq; prædicatur definitio, & definitũ) omnem tollit dubitationem, ambiguitatemq;: si fortè interim dubitabatur adhuc quænam sit ipsius definitionis ad definitum habitudo.

RESTAT *igitur.*] Postposita diuisione locorum maximarum, redit ad diuisionem eorum locorum qui differẽtię maximarum dicti sunt. *Quòd hi illis pauciores sint.*] Omnia vniuersaliora sunt pauciora, loci qui sunt differentię maximarum sunt vniuersaliores, ergo sunt pauciores ipsis maximis. Ratio hęc est Boetij libr. ij. differentiarum Topicarum. *Locorum.*] Hac diuisio locorum est Themistij, cuius Boetius refert sententiam libr. iij. differentiarum Topicarum Aristot. verò lib. j. Rhetoricorum locos artificiales, & inarti-

inartificiales partitur. Quę partitionē Arist. Cic. lib. 2. de Oratore ad Q. fratrē. Quintil. lib. v. imitati sunt. Loci medij a Themistio constitui facile ad internos reduci possunt, cui sententię Rodolphus. 3. cap. 1. lib. subscribit. *Autoribus Aristo. & Plin.*] Gustus & tactus sunt sensus necessarij omni animali: cęteri videntur ornamenta quędam, autor Aristo. vltimo cap. 3. lib. de Anima. Plin. in eam rem lib. x. cap. xvij. scribit, Tactus sensus omnibus est etiam quibus nullus alius. Nam & ostreis, & terrestribus vermibus quoq;. Aestimauerim omnibus sensum, & gustatus esse cur enim alios alia sapores appetunt; in quo est pręcipua naturę architectio. Hactenus Plinius.

De tribus locis, qui a substantia dicuntur.

Terminorum *porrò, qui in quæstione ponuntur, alij substantiam rei indicant, alij ipsam consequuntur substantiam. Substantiam rei indicant, siue à substantia termini dicti sunt quicunq; in definitione, vel sola consistunt. Definitio quippe est, quæ substantiam rei monstrat, indicatq;. Sed id iam exēplo patefaciamus. Age igitur, quæratur an arbor sit animal, fiatq; huiusmodi argumentatio, animal est substantia animata sensibilis, arbor autem substantia animata sensibilis non est, non est igitur arbor animal. Locus quidem differentia maximè, a definitione. Locus vero maxima, Cuicunq; definitio non conuenit, nec definitum. Præterea autem & quoties à descriptione argumentum ducitur, Locus à substantia dici potest. Nam vt definitio substantiam rei monstrat per genus, & differentias, ita descriptio eiusdem intelligentiam claudit quibusdā accidētibus, vnam proprietatē, quæ rei conueniat efficientibus, vel substantialibus differentijs preter cōueniens genus aggregatis. quod quidem tum maximè contingit, cū pri-*

ma

gister Ire viā, quā mōstrat eques. Locus quidē differentia maximè a proprio. Locus vero maxima, Si cui proprium alicuius rei conuenit, & id cuius est proprium.

TERMINORVM *porrò.*] Locorum qui sumuntur à terminis positis in quæstione, alij sumuntur a substantia, alij à concomitantibus substantiam. locus à substantia dicitur, quando sumitur argumentum ab his, quę sunt de substantia rei de quà quęritur, cuiusmodi est genus, species, differentia Finitio autem est tota rei substantia. A cōcomitantibus substantia sumitur argumentum, quando ducitur argumentum ab aliquo, quod eius rei de qua quęritur, comitatur substantiam. *Huius tale.*] Hoc Enthymema sic in syllogismū conijcitur. Omnis substantia accidentibus substat, nulla albedo accidētibus substat, ergo nulla albedo est substātia. *Ad quod probandum.*] Hic locus sic in formam syllogismi reducitur, omni amori sapientiæ est studendum, philosophia est amor sapientiæ, ergo philosophię est studendum. *At nunc illud.*] Ab his tribus locis, finitione, descriptione, interpretatione nominis quatuor modis argumentari possumus, duobus affirmatiuè ex parte subiecti, & prædicati, & ab ijsdem terminis totidem negatiue.

De his locis, qui terminorum substantiam consequuntur.

His *ita præmonitis, eos iam aggrediamur locos, qui terminorum substantiam cōsequuntur. Horum sanè multifaria diuisio est. Siquidem plura sunt, quæ singularibus substantijs adherescunt. Ex his igitur alij à toto dicūtur, alij a partibus, alij à causis, alij ab effectibus, siue vt Cicero ait, ab effectis, nonnulli à generatione, & à corruptione, & alij item ab vsibus, quidem etiam à communiter accidentibus. Sed ex his omnibus primus exponēdus venit, qui à toto dictus est: quod vt cōmodius fiat, quot modis ipsum totum dicatur, subijcere*

cere oportet. Dicitur autem totũ duobus modis: Aut enim vt genus, quod et totũ vniuersale dicitur, aut vt id, quod ex partibus integratur. A toto igitur, quod & genus est, argumentũ ducitur, vt si quęratur. An iustitia sit bona, fiatq; syllogismus hoc modo, omnis virtus est bona, iustitia aũt virtus est, iustitia igitur bona est. Locus quidem differentia maximè, a toto, hoc est, à genere. Locus verò maxima, Quæ generi adsunt, & speciei. Rursus sit quęstio, an humanæ res prudẽtia regantur? Dicimus ergo sic, Mundus prouidẽtia regitur, humanę aũt res mũdi partes sunt, humanę igitur res prouidentia reguntur. Locus quidem differentia maximè, a toto, id est, ab integro, quod partibus constat. Locus verò maxima. quod toti conuenit, & partibus. Porrò vt a toto, tùm hoc: tùm illa argumenta ducũtur, ita & contra ab vtriusq; partibus duci possunt. Itaq; à partibus totius, quo genus est, argumentum ducitur, vt si quæratur, An virtus sit mentis bene compositæ habitus, & fiat syllogismus hoc pacto, Iustitia, fortitudo, temperantia, atq; prudentia, habitus sunt mentis bene compositæ, & hæc quatuor vni virtuti velut generi subijciuntur, virtus igitur mẽtis bene cõpositæ habitus est. Locus quidem differẽtia maximè, a partibus totius siue generis. locus verò maxima. Quod singulis in est partibus, id toti inesse necesse est. A partib. aũt, quę integri partes esse dicuntur, argumentum ducitur, vt si hęc quęstio. Est me Rhetorica vtilis? Dicimus hoc modo, Inuentio vtilis est, & dispositio: & elocutio, & memoria, & item & pronuntiatio, & hæc quinque Rhetoricæ partes sunt, vt ex quibus ipsa integratur,

Rhe-

Rhetorica igitur vtilis est. Tum verò et per destructionem argumentatio procedit, vt si quærat quispiã, num hic, quem seruum esse constiterit, liber sit. Hunc si quis non esse liberum monstrare velit, hic dicet. Si neq; censu, neq; vindicta, neq; testamento liber factus est, liber nõ est. At nulla earũ parte liber factus est, nõ est igitur liber. Locus quidem in differẽtia maximè a partibus, siue (vt Ciceroni placet) a partium enumeratione. Locus vero maxima, Si omnes partes a re qualibet abiunctæ fuerint, & totum necessariò abiungetur.

HIS *ita præmonitis.*] Explicat hoc capite locos quosdam, qui substantiam eius rei de qua queritur, consequuntur. *A toto igitur.*] A toto vniuersali affirmatiuę colligimus, qñ ipsum totum cum nota vniuersali sumitur, vt Traianus omnibus virtutibus pręditus fuit, ergo etiam iustitia. *Quæ generi.*] Quæ generi insunt, etiam alicui formarũ conueniũt, Videndus est Aristo. 2. cap. 2. l p. Topicorum.

De alijs quibusdam modis totius.

Sunt *præterea ab his duobus modis alij modi totius. Namq; & totũ dicitur in quantitate, & totum in modo, & totum in tempore, & totum in loco. Quorũ tamen duos posteriores sub toto in quantitate comprehendere planè licet, horũ verò partes sunt, quæ sub ipsis particulariter sumuntur. Totum ergo in quãtitate est, cũ vniuersaliter quicquam dicitur, vt est omne animal, cuius partes sunt homo, leo, bos, & aliud quoduis animal. Totũ in modo dicitur, cùm simpliciter aliquid proponitur, vt homo, aut ambulat. Pars verò in modo est, quoties idem cum adiectione aliqua proponitur, vt homo literatus, aut ambulat pedetentim. Totum in*

tempore est, vt cũ dicimus semper, cuius partes sunt, nunc, hodie, aliquãdo. Totum in loco, vt cum dicimus, vbiq; , cuius partes sunt, hic alicubi Romę. At horum omnium nunc exempla subijciantur. Igitur a toto ad partem secundum quantitatę exemplum sit. Si in omnibus est vero vates Apollo, & in hoc verus esse perhibetur, quod dixit: Aio te Aeiacida Romanos vincere posse. A toto autem ad partem secũdum tumpus, vt si Deus semper est, & nunc est. Rursus a toto ad partem secundum locum, vt si vbiq; Deus est, & hic est. Cæterum in his haud quaquam id consequens est: si à parte ad totum argumẽtum ducitur, nisi per negationem siue destructionem, vt non est hic, ergo nec vbique est. At verò a parte secundum modum vtique rectè argumentatio procedit, licet nõ contrà: vt, si quoquo modo mouetur Deus, & simpliciter mouetur: irascitur aũt Deus, ergo mouetur; & si quis pedentium ambulat, & simpliciter ambulat. Talius ferè exemplis tũ hic, tum alibi per hunc tractatum, si cui id magis libeat, vti omnino potest, vt a toto vniuersali, siue a genere ad species, siue partes: per destructionem quidem, vt si nõ est animal, quod eminus videtur, ergo nec homo est, nec equus: per constructionem verò, vt homo est, aut equus, ergo animal. Sic & a toto, quod partibus integratur, ad ipsas partes per constructionem quidem, vt domus est, ergo tectum est, & parietes: & fundamentum. Per destructionem verò, vt si non est paries, aut tectum, aut fundamentum neque domus est.

SVNT *præterea.*] Totum in quantitate hoc loco dicitur quilibet terminus communis cum nota vniuersali sumptus

ptus. Totum verò vniuersale est terminus cõmunis sine nota vniuersali sumptus, vt iustitia est totum vniuersale, omnis iustitia est totum in quantitate. Ab vtroq; termino eodem modo argumentamur. *Cęterum in his.*] A parte in loco ad totum validum est argumentum negatiuè tantum, vt in cœlo non sunt mala, ergo nec vbique.

De locis qui a causis dicuntur.

A causis *loci dicuntur, vel ab efficiente, vel a materiali, vel a formali, vel a finali. Tot enim modis causa dicitur. Et efficiens quidem causa est, quæ principium motus præstat, vt aliquid fiat. Materia, quæ formas rerum subiecta suscipit. Forma aũt, quæ cuiuslibet rei species est & ratio. Finis verò, cuius gratia aliquid* fit. *Effectus porrò, qui has sequitur. Ab efficiente igitur causa argumentum ducitur, vt si quis iustitiam naturalem esse ostendere voluerit, & dicat hoc modo, Congregatio hominum naturalis est: homo quippe naturaliter ciuile animal est. Iustitiam verò hominum fecit congregatio; Iustitia igitur naturalis est. Locus quidem differentia maximè a causa efficiente. Locus verò maxima. Quorum efficiens causa naturalis est, ipsa quoq: naturalia sunt. A materiali vero, vt si quis Mauros non habere arma contendat, idcirco ꝙ ferrum eis desit. Vel hoc modo, Ferrum non est, igitur gladius non est. Locus quidem differẽtia maximè a causa materiali. Locus verò maxima, Si nõ est causa materialis, neq; ipsa, quæ ex ea conficiantur, esse possunt, A formali autem: vt si quis probet Dædalũ non potuisse volare, quoniã nullas naturali forma pennas habuisset. Locus quidem differentia maximè a causa formali. Locus verò maxima, Tantum vnũquodq; potest, quantum forma* cius

eius naturalis permittit. A fine, siue à causa finali argumentum ducitur: vt sit propositum, an iustitia bona sit, fiatq; hoc modo argumētum. Si beatum esse bonum est, & iustitia bona est. Hic est enim iustitiæ finis, vt si quis secundum iustitiam viuat, ad beatitudinem perducatur. Locus quidem differentia maximè à fine, siue à causa finali. Locus vero maxima, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est.

A CAVSIS.] Causa dicitur in vniuersum, ad cuius esse aliud sequitur. Causarum tractatio frequens est, & apud Dialecticos, & physicos. Causæ pertinent ad philosophum naturalem, quatenus principia quędam sunt, & ad motum reducuntur. Ad dialecticum vero quatenus vel per eas fuit, vel demonstrat ab eis argumenta ducuntur. *Congregatio hominum naturalis est.*] Hic locus sic ad syllogismum reducitur. omnis congregatio hominum est naturalis, iustitia orta est ex congregatione ergo iustitia est naturalis. *Tantum vnumquodque potest.*] A causa formali metimur vniuscuiusque rei virtutem, ergo si forma non adfuerit, quę requiritur ad talem operationem, & operatio aberit. vt calor est quędam forma accidentalis mediante qua ignis calefacit, ergo si hæc cesset etiam cessabit calor.

De loc s, qui ab effectibus dicuntur, & item à generatione & corruptione.

Ab *effectibus quoq; harum argumenta ducuntur. Verum ad hoc ipsum scire oportet, duplicē esse cuiuslibet effectus causam necessariam, vt sine qua effectus esse, non potest, & sufficientem, quæ certe huiusmodi est; vt si adsit, imposibile sit effectum no esse. Itaq; ab effectu ad causam necessariam ita argumentari possumus per constructionem, Gladius est, ergo ferrum est: & domus est, ergo intritum est, & lapides, & ligna.*

Locus q.max.ab effectu ad causam necessariam, Loc. ve.ma. Posito effectu, ponitur & eius necessaria causa Rursus ab affectu ad causam sufficientem per destructionem potius, quàm per constructionem, quādo construendo argumentationem nō semper euenit, quod inferre volumus. Unde non recte sequitur. Hinc interijt, ergo iugulatus est. Siquidem id euenire posset alio quouis casu, aut letali morbo correpto alicui. Destruendo tamen ratū est quod infertur, vt, nō interijt, ergo iugulatus non est. Item, lumen solis nō est, ergo eius lux non est, Propterea scire debemus, quòd ex ipsis causis latior patet argumētandi cāpus, autore Hegio. Itaq; ab efficiente quidem causa arguere possumus statuā commendabilē esse, quia Phidias eam fecerit, aut Polycletus, aut Paraxiteles. Hinc illud ouidij, Materiā superabat opus. A materia vero res pretiosas aut vtiles esse, quippe quod tela serica pretiosior sit lanea, & lanea item linea. Et iuxta Horatij sententiam, Vilius argentum est auro. Hinc ēt scientia de anima. honorabilior ab Aristotele dicta est cætera quauis de natura parte. A forma aūt res extare, & item dignas, & minus dignas esse, vt hominē, quòd rationale animal sit, digniorē quolibet animali. A fine, res bonas siue vtiles, vt exēpli causa, liberales artes, q bonos & vtiles habeant fines. Cæterum qui ab effectibus dictus est locus, hūc Boetius eundem esse dicit cum loco a generationibus. Sed nos eos seiūximus, quòd generatio vi delicet non sit, quæ ad causas ipsas sequatur, cuiusmodi tamen effectus definitus: sed quæ potius via quædam fit ad effectus producendos: quemadmodum corruptio ad

aa

corum

eorum desitionem. At qui horum speculatio aliũ postulat locum. A generatione igitur, argumentum ducitur hoc modo, Assuefactio ad virtutem bona est, igitur virtus bona est. Lo.qu.ma. a generatione. Lo.ve.ma. Cuius generatio bona est, ipsum quoq; bonũ est. A corruptione vero, vt desuefactio a vitio bona est, igitur vitiũ malũ est. Loc.qu.diff.ma.a corruptione. Locus vero max. Cuius corruptio bona est, ipsum quod corrũpitur, siue quòd corruptũ est, malũ est. Sane sciendũ, quòd quoties ab hoc loco argumentamur, prædicatum consequentis contrarium, seu oppositum esse debet prędicato antecedentis. Quod tamen non ita euenit in loco à generatione, ob eam fortasſis causam, quod per hanc aliquid acquiratur, per illam autem deperdatur acquisitum. Et enim vt generatio, rei productio est: ita corruptio, eiusdem abolitio.

A B *effectibus.*] Diuiſio quã hoc loco Cæſarius proponit eſt apud Ariſto.iij.cap.ij.lib. Auſcultatoriorum. Eſt autem cauſa neceſſaria vel, vt loquitur Ariſto. actu, quam neceſſario ſequitur effectus, vt ex arbore bona fructum ferente, neceſſario bonus ſequitur fructus. Alia eſt cauſa ſufficiẽs non tamen neceſſaria quę impellit, & addiuuat ad effectũ cõſequendũ, vt colloquium reſpectu amoris. *Hic interijt.*] Sic iugulare, eſt cauſa ſufficiens interitus non tamẽ neceſſaria. *At qui horum.*] In his duobus locus à generatione, & corruptione argumentationes cõponuntur prędicatis euariatis ſecundũ has voces bonũ, & malũ. A generatione, ſic generatio domus bona eſt, ergo domus eſt bona. Generatio Catilinę pniciosa fuit, ergo Catilina pniciosus. At in loco à corruptione diuerſum ſumit prędicatũ in antecedente, & cõſequente vt domicilia latronũ funditus euertere bonũ ẽ, ergo ipſa domicilia ma la ſunt. Ariſt. in Topicis ſæpe hos locos inculcat.

iusmodi est maxima illa suprà posita. Cuicunq; definitio nō cōuenit, nec ipsum definitum, & id genus aliæ. Ideò aūt vniuersales, & maximè propositiones dicuntur: qm̄ ipsæ sunt, quæ cæteras continent propositiones, quippe per quas consequens, & rata cōclusio fit. Locus verò differētia maxima est, quo maxima à maxima differt: vt si dicam, à definitione, aut à definito, aut ab alio quouis huius generis cōi termino. Siquidē per hūc iā maxima propositio, in qua ipse ponitur, ab ea differt maxima, in quā idē terminus vel nō ponitur omnino, vel si ponitur, non tamen qui argumentū præstet ad fidem rei dubiæ faciendā. Quare ab illa iā aliquoties repetita maxima, hæc differt maxima, Cuicunq; non conuenit definitū, nec ipsa definitio: propterea quòd tametsi idem terminus in vtraq; ponitur, ab eodem tamē in vtraq; nō sumitur argumentū. Vnde illarū duarū maximarum, altera à definitione, altera a definito, vt nomen, ita differentiā accipit. Atq; idipsum quidem est, quod Boëtius prope verbis innuere visus est, Differētię (inquit) maximarum propositionū idcirco dictæ sunt, quòd cùm plurimæ sint propositiones, quæ maximè vocātur, per has illæ veluti differre inter se dignoscūtur, vt cùm ex quibus terminis maximè propositiones cōstituantur, per ipsas nomine expresso indicantur. Itaque non in eo quod maximè, inter se differūt, sed in eo quod hic a definitione, ille a definito, & hic rursus a genere, aut à toto locus sit. Præterea si maximè propositiones loci argumentorum sunt, & differentias maximarum locos esse necesse est. At de his quidem hactenus Nunc propositū prosequamur, hoc est, rē ipsam, quam

quærimus aggrediamur.

Ex his *igitur.*] Propositio maxima per similitudinem sic dicta videtur: vt enim maior propositio in syllogismo dicitur, in qua est veluti firmamentum totius syllogismi, & cui minor inest: Sic hæc dicitur maxima propositio, ex qua plurima depromi possunt, ad varias quæstiones probandas. *Cuiusmodi.*] Est igitur hæc maxima propositio, A quocunque finitio remouet, ab eodē finitū, & cui genus nō conuenit, nec spēs. Locus verò quia est differentia maximè est vt cū dicimus, locus est à finitione, à genere, à specie. Est.n. locus differentia maximè, quę vnam maximam ab alia separamus.

Quo pacto loci differentiarum maximarum diuidantur.

Restat *igitur, vt posthabita locorum maximarum diuisione, eos deinde subdiuidamus locos, qui maximarum differentiæ dicti sunt, idque ob eā in primis commoditatem, quòd hi illis pauciores sint, quippe qui eos contineant vt vniuersaliores. Vnde & per hos facilior transitus fiet, attestante idipsum Aristotele in Topicis lib. xi. Accedit, quòd ex horum diuisione rē quā quærimus, citius assequi poterimus. Sit autē diuisio huiusmodi, Locorū, qui maximarum differentiæ dicti sunt, alij ab his dicuntur terminis, hoc est, nomen accipiunt, qui in quæstione positi sunt, alij extrinsecus sumuntur, alij inter hos medij sunt. Sed illud nunc animaduertendū hic est, quòd cū dicitur, ab his terminis, qui in quæstione positi sunt, id cum primis intelligendum est ab altero illorum. Nam cum duo sint in vnaqualibet proposita quæstione termini, subiectus vnus, & prædicatus alter, ab horū altero locus differentia maximè nomen accepit. Vt sit proposita quæstio. Est ne concha animal? in hac duo sunt termini, animal & cōcha. Dubitat au-*

tem vtrum animal de cōcha prædicetur. Tertius proinde restat inueniendus, qui illos duos cōnectat, atq; id quod propositū est, ita esse confirmet, vnde & medium appellatur, & ratio, & argumentū. Hinc iam tertius ille terminus ab altero illorum nomen accipiet, vtpotè quod ad eū sit aut vt definitio, aut vt definitū, aut vt genus, aut vt totū, aut vt causa, aut quomodocunq; aliter. Vt sit, exēpli causa, tertius iste terminus, animalis definitio, quæ est substātia animata sensibilis. Tunc sic argumentor, Concha est substantia animata sensibilis, igitur concha est animal, quod nimirū iā anteà dubitari poterat: cuius dubitationis scrupulus hinc pēdere videtur, quòd conchæ nec videant, nec vllū aliū sensum habeant, q̄ cibi & periculi, hoc est, gustus & tactus, autoribus Aristotele & Plinio. Ergo qui tertius accessit terminus, & a definitione alterius è duobus, veluti è loco aliquo eductus, hunc scrupulū sustulit. factusq; est illius argumentationis probatio, & argumentū, cuius deinde maxima superueniens propositio (quæ quidem est, de quocunq; prædicatur definitio, & definitū) omnem tollit dubitationem, ambiguitatemq;: si fortè interim dubitabatur adhuc quænam sit ipsius definitionis ad definitum habitudo.

RESTAT *igitur.*] Postposita diuisione locorum maximarum, redit ad diuisionem eorum locorum qui differētię maximarum dicti sunt. *Quòd hi illis pauciores sint.*] Omnia vniuersaliora sunt pauciora, loci qui sunt differentię maximarum sunt vniuersaliores, ergo sunt pauciores ipsis maximis. Ratio hęc est Boetij libr. ij. differentiarum Topicarum. *Locorum.*] Hac diuisio locorum est Themistij, cuius Boetius refert sententiam libr. iij. differentiarum Topicarum Aristot. verò lib. j. Rhetoricorum locos artificiales, & inarti-

inartificiales partitur. Quã partitionẽ Arist. Cic. lib. 2. de Oratore ad Q. fratrẽ. Quintil. lib. v. imitati sunt. Loci medij a Themistio constitui facile ad internos reduci possunt, cui sententię Rodolphus. 3. cap. 1. lib. subscribit. *Autoribus Aristo. & Plin.*] Gustus & tactus sunt sensus necessarij omni animali: cęteri videntur ornamenta quędam, autor Aristo. vltimo cap. 3. lib. de Anima. Plin. in eam rem lib. x. cap xvij. scribit, Tactus sensus omnibus est etiam quibus nullus alius Nam & ostreis, & terrestribus vermibus quoq;. Aestimauerim omnibus sensum, & gustatus esse cur enim alios alia sapores appetunt; in quo est pręcipua naturę architectio. Hactenus Plinius.

De tribus locis, qui a substantia dicuntur.

Terminorum *porrò, qui in quæstione ponuntur, alij substantiam rei indicant, alij ipsam consequuntur substantiam. Substantiam rei indicant, siue à substantia termini dicti sunt quicunq; in definitione, vel sola consistunt. Definitio quippe est, quæ substantiam rei monstrat, indicatq;, Sed id iam exẽplo patefaciamus. Age igitur, quæratur an arbor sit animal, fiatq; huiusmodi argumentatio, animal est substantia animata sensibilis, arbor autem substantia animata sensibilis non est, non est igitur arbor animal. Locus quidem differentia maximè, a definitione. Locus vero maxima, Cuicunq; definitio non conuenit, nec definitum. Præterea autem & quoties à descriptione argumentum ducitur, Locus à substantia dici potest. Nam vt definitio substantiam rei monstrat per genus, & differentias, ita descriptio eiusdem intelligentiam claudit quibusdã accidẽtibus, vnam proprietatẽ, quæ rei conueniat efficientibus, vel substantialibus differentijs pręter cõueniens genus aggregatis. quod quidem tum maximè contingit. cũ prima*

ma genera describuntur. Huius tale sit exemplum. Albedo nullis subiacet accidentibus, ergo albedo substantia non est. Etenim substãtia est, quæ omnibus subiacet accidentibus. Locus quidem differentia maximè, a descriptione, Locus vero maxima, Cuicunque non conuenit descriptio, nec descriptũ. Præter hos duos a substantia locos, tertius est, qui a nominis interpretatione dicitur, quem Marc. Cicero Notationem; Aristoteles Symbolum vocat, illis haud multum absimilis. Siquidem interpretatio nominis, eius reique nomine ipso significatur, quædã quasi designatio est. Ab hac argumentum ducitur, si quæratur. Vtrum Philosophia studendum sit. Ad quod probãdum talis instituitur syllogismus. Philosophia amor sapientiæ est, atqui sapiẽtiæ esse studẽdum nemo dubitat Philosophiæ igitur studendum est. Locus quidem differẽtia maximè, ab interpretatione. Locus vero maxima, cui nominis interpretatio cõuenit, & ipsum nomen, cuius interpretatio facta est. Sanè hoc loco rectè vti possunt ij, qui linguarum imperiti non sunt. Siquidem interpretari nihil aliud est, quàm linguam vnam per aliam exponere. Fit tamen, & in eadem nonnunquam lingua: vt locuples dicitur, qui locis abundat, hoc est prædijs, & possessionibus. Cauendum autem ne temere quicquam interpretemur, quemadmodum ij solent, qui nullius propè linguæ satagunt. Quo fit, vt ijdem dictum lapidẽ esse interpretentur, quòd pedem ledat: & poterã, quòd pedibus quasi tria sit: cum vtrunque Græcã originẽ habeãt; id quod Laurentius Valla quoque attestatur. Insuper, & alia pleraque ad eundẽ interpretãtur modum, ridicule videlicet

delicet magis, quàm scitè. Neque verò nominis interpretatio ob id dicenda non est, si ad viuũ (quo dicitur) nõ reddiderit, id quod interpretandum proponitur, vt cœlum, quod (vt Varro interpretatur) quasi celatũ dictum est. Nec item refert, si non rei cui attribuitur, omni ex parte conueniant, vt Philippus, quod nomẽ interpretatur, amator equorum. Quid si non omnibus cõueniat, qui hoc nomine vocentur? dummodo tamẽ illi conueniebat, cui primùm impositũ est, patri fortasis Alexandri Magni. Ex quo frustra mihi laborare videntur hi, qui duplicem nominis interpretationem inducunt. Vnam quidem, quæ cum interpretato conuertatur: alteram verò, quæ conuertibilis nõ sit. At nunc illud potius scire debemus, quòd per dictos locos variè argumentari possumus, nunc subijciendo nunc prædicando eundẽ terminũ, atque ipsum etiam de aliquo nunc construendo, nunc destruendo. Tum & cõuerso ordine totidẽ modis, verbi gratia, à definito, a descripto, ab interpretato nomine. simulq; & maximas ipsas toties variare: id qd studiosus huius artis facilè ex seipso intelliget, alioqui inutilis prorsus, qui huic studio addicatur. Sed iã ad reliquos huius diuisionis locos transeundum esset, nisi illud scurreret prius admonendum, quod vt à definitione ad definitum, à descriptione ad descriptum, & a nominis interpretatione ad interpretatum, firma est & perpetua consequendi ratio, ita & à proprio, ad id cuius est proprium, & contra, vt si quid risibile est, idem homo est. Hinc, & equus mansuescere posse probatur, cum animal sit disciplinæ capax, iuxta illud Horatij. Fingit equum tenera docilem ceruice magister

gister Ire viã, quã mõstrat eques. Locus quidẽ differentia maximè a proprio. Locus vero maxima, Si cui proprium alicuius rei conuenit, & id cuius est proprium.

TERMINORVM *porrò.*] Locorum qui sumuntur à terminis positis in quæstione, alij sumuntur a substantia, alij à concomitantibus substantiam. locus à substantia dicitur, quando sumitur argumentum ab his, quę sunt de substantia rei de quà quęritur, cuiusmodi est genus, species, differentia Finitio autem est tot. rei substantia. A cõcomitantibus substantia sumitur argumentum, quando ducitur argumentum ab aliquo, quod eius rei de qua quęritur, comitatur substantiam. *Huius tale.*] Hoc Enthymema sic in syllogismũ conijcitur. Omnis substantia accidentibus substat, nulla albedo accidẽtibus substat, ergo nulla albedo est substãtia. *Ad quod probandum.*] Hic locus sic in formam syllogismi reducitur, omni amori sapientiæ est studendum, philosophia est amor sapientiæ, ergo philosophię est studendum. *At nunc illud.*] Ab his tribus locis, finitione, descriptione, interpretatione nominis quatuor modis argumentari possumus, duobus affirmatiuè ex parte subiecti, & prædicati, & ab ijsdem terminis totidem negatiue.

De his locis, qui terminorum substantiam consequuntur.

His *ita præmonitis, eos iam aggrediamur locos, qui terminorum substantiam cõsequuntur. Horum sanè multifaria diuisio est. Siquidem plura sunt, quæ singularibus substantijs adherescunt. Ex his igitur alij à toto dicũtur, alij a partibus, alij à causis, alij ab effectibus, siue vt Cicero ait, ab effectis, nonnulli à generatione, & à corruptione, & alij item ab vsibus, quidem etiam à communiter accidentibus. Sed ex his omnibus primus exponẽdus venit, qui à toto dictus est: quod vt cõmodius fiat, quot modis ipsum totum dicatur, subijcere*

cere oportet. Dicitur autem totũ duobus modis: Aut enim vt genus, quod et totũ vniuersale dicitur, aut vt id, quod ex partibus integratur. A toto igitur, quod & genus est, argumentũ ducitur, vt si queratur. An iustitia sit bona, fiatq; syllogismus hoc modo, omnis virtus est bona, iustitia aũt virtus est, iustitia igitur bona est. Locus quidem differentia maximè, a toto, hoc est, à genere. Locus verò maxima, Quæ generi adsunt, & speciei. Rursus sit questio, an humanæ res prudẽtia regantur? Dicimus ergo sic, Mundus prouidẽtia regitur, humanę aũt res mũdi partes sunt, humanę igitur res prouidentia reguntur. Locus quidem differentia maximè, a toto, id est, ab integro, quod partibus constat. Locus verò maxima. quod toti conuenit, & partibus. Porrò vt a toto, tum hoc: tum illa argumenta ducũtur, ita & contra ab vtriusq; partibus duci possunt. Itaq; à partibus totius, quo genus est, argumentum ducitur, vt si quæratur, An virtus sit mentis bene compositæ habitus, & fiat syllogismus hoc pacto, Iustitia, fortitudo, temperantia, atq; prudentia, habitus sunt mentis bene compositæ, & hæc quatuor vni virtuti velut generi subijciuntur, virtus igitur mẽtis bene cõpositæ habitus est. Locus quidem differẽtia maximè, a partibus totius siue generis. locus verò maxima. Quod singulis inest partibus, id toti inesse necesse est. A partib. aũt, quę integri partes esse dicuntur, argumentum ducitur, vt si hec questio. Est me Rhetorica vtilis? Dicimus hoc modo, Inuentio vtilis est, & dispositio: & elocutio, & memoria, & item & pronuntiatio, & hæc quinque Rhetoricæ partes sunt, vt ex quibus ipsa integratur,

Rhetorica igitur vtilis est. Tum verò et per destructionem argumentatio procedit, vt si quærat quispiã, num hic, quem seruum esse constiterit, liber sit. Hunc si quis non esse liberum monstrare velit, hic dicet. Si neq; censu, neq; vindicta, neq; testamento liber factus est, liber nõ est. At nulla earũ parte liber factus est, nõ est igitur liber. Locus quidem in differẽtia maximè a partibus, siue (vt Ciceroni placet) a partium enumeratione. Locus vero maxima, Si omnes partes a re qualibet abiunctæ fuerint, & totum necessariò abiungetur.

HIS *ita praemonitis.*] Explicat hoc capite locos quosdam, qui substantiam eius rei de qua queritur, consequuntur. *A toto igitur.*] A toto vniuersali affirmatiue colligimus, qñ ipsum totum cum nota vniuersali sumitur, vt Traianus omnibus virtutibus preditus fuit, ergo etiam iustitia. *Quæ generi.*] Quæ generi insunt, etiam alicui formarũ conueniũt, Videndus est Aristo. 2. cap. 2. l p. Topicorum.

De alijs quibusdam modis totius.

Sunt *præterea ab his duobus modis alij modi totius. Namq; & totũ dicitur in quantitate, & totum in modo, & totum in tempore, & totum in loco. Quorũ tamen duos posteriores sub toto in quantitate comprehendere planè licet, horũ verò partes sunt, quæ sub ipsis particulariter sumuntur. Totum ergo in quãtitate est, cũ vniuersaliter quicquam dicitur, vt est omne animal, cuius partes sunt homo, leo, bos, & aliud quoduis animal. Totũ in modo dicitur, cùm simpliciter aliquid proponitur, vt homo, aut ambulat. Pars verò in modo est, quoties idem cum adiectione aliqua proponitur, vt homo literatus, aut ambulat pedetentim. Totum in*

tempore

tempore est, vt cũ dicimus semper, cuius partes sunt, nunc, hodie, aliquãdo. Totnm in loco, vt cum dicimus, vbiq;, cuius partes sunt, hic alicubi Romę. At horum omnium nunc exempla subijciantur. Igitur a toto ad partem secundum quantitatę exemplum sit. Si in omnibus est vero vates Apollo, & in hoc verus esse perhibetur, quod dixit: Aio te Aeiacida Romanos vincere posse. A toto autem ad partem secũdum tumpus, vt si Deus semper est, & nunc est. Rursus a toto ad partem secundum locum, vt si vbiq; Deus est, & hic est. Cæterum in his haud quaquam id consequens est: si à parte ad totum argumẽtum ducitur, nisi per negationem siue destructionem, vt non est hic; ergo nec vbique est. At verò a parte secundum modum vtique rectè argumentatio procedit, licet nõ contrà: vt, si quoquo modo mouetur Deus, & simpliciter mouetur: irascitur aũt Deus, ergo mouetur: & si quis pedentium ambulat, & simpliciter ambulat. Talius ferè exemplis tũ hic, tum alibi per hunc tractatum, si cui id magis libeat, vti omnino potest, vt a toto vniuersali, siue a genere ad species, siue partes: per destructionem quidem, vt si nõ est animal, quod eminus videtur, ergo nec homo est, nec equus: per constructionem verò, vt homo est, aut equus, ergo animal. Sic & a toto, quod partibus integratur, ad ipsas partes per constructionem quidem, vt domus est, ergo tectum est, & parietes: & fundamentum. Per destructionem verò, vt si non est paries, aut tectum, aut fundamentum neque domus est.

SVNT *præterea.*] Totum in quantitate hoc loco dicitur quilibet terminus communis cum nota vniuersali sum-

ptus. Totum verò vniuersale est terminus cõmunis sine nota vniuersali sumptus, vt iustitia est totum vniuersale, omnis iustitia est totum in quantitate. Ab vtroq; termino eodem modo argumentamur. *Cęterum in his.*] A parte in loco ad totum validum est argumentum negatiuè tantum, vt in cœlo non sunt mala, ergo nec vbique.

De locis qui a causis dicuntur.

A causis *loci dicuntur, vel ab efficiente, vel a materiali, vel a formali, vel a finali. Tot enim modis causa dicitur. Et efficiens quidem causa est, quæ principium motus præstat, vt aliquid fiat. Materia, quæ formas rerum subiecta suscipit. Forma aũt, quæ cuiuslibet rei species est & ratio. Finis verò, cuius gratia aliquid* fit. *Effectus porrò, qui has sequitur. Ab efficiente igitur causa argumentum ducitur, vt si quis iustitiam naturalem esse ostendere voluerit, & dicat hoc modo, Congregatio hominum naturalis est: homo quippe naturaliter ciuile animal est. Iustitiam verò hominum fecit congregatio; Iustitia igitur naturalis est. Locus quidem differentia maximè a causa efficiente. Locus verò maxima. Quorum efficiens causa naturalis est, ipsa quoq: naturalia sunt. A materiali vero, vt si quis Mauros non habere arma contendat, idcirco ꝙ ferrum eis desit. Vel hoc modo, Ferrum non est, igitur gladius non est. Locus quidem differẽtia maximè a causa materiali. Locus verò maxima, Si nõ est causa materialis, neq; ipsa, quæ ex ea conficiantur, esse possunt, A formali autem: vt si quis probet Dædalũ non potuisse volare, quoniã nullas naturali forma pennas habuisset. Locus quidem differentia maximè a causa formali. Locus verò maxima, Tantum vnũquodq; potest, quantum forma*

cius

eius naturalis permittit. A fine, siue à causa finali argumentum ducitur: vt sit propositum, an iustitia bona sit, fiatq; hoc modo argumētum. Si beatum esse bonum est, & iustitia bona est. Hic est enim iustitiæ finis, vt si quis secundum iustitiam viuat, ad beatitudinem perducatur. Locus quidem differentia maximè à fine, siue à causa finali. Locus vero maxima, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est.

A CAVSIS.] Causa dicitur in vniuersum, ad cuius esse aliud sequitur. Causarum tractatio frequens est, & apud Dialecticos, & physicos. Causæ pertinent ad philosophum naturalem, quatenus principia quędam sunt, & ad motum reducuntur. Ad dialecticum vero quatenus vel per eas fuit, vel demonstrat ab eis argumenta ducuntur. *Congregatio hominum naturalis est.*] Hic locus sic ad syllogismum reducitur. omnis congregatio hominum est naturalis, iustitia orta est ex congregatione ergo iustitia est naturalis. *Tantum vnumquodque potest.*] A causa formali metimur vniuscuiusque rei virtutem, ergo si forma non adfuerit, quę requiritur ad talem operationem, & operatio aberit. vt calor est quędam forma accidentalis mediante qua ignis calefacit, ergo si hæc cesset etiam cessabit calor.

De loc s, qui ab effectibus dicuntur, & item à generatione & corruptione.

Ab effectibus quoq; harum argumenta ducuntur. Verum ad hoc ipsum scire oportet, duplicē esse cuiuslibet effectus causam necessariam, vt sine qua effectus esse, non potest, & sufficientem, quæ certe huiusmodi est; vt si adsit, impossibile sit effectum nō esse. Itaq; ab effectu ad causam necessariam ita argumentari possumus per constructionem, Gladius est, ergo ferrum est: & domus est, ergo intritum est, & lapides, & ligna.

Locus q.max.ab effectu ad causam necessariam, Loc. ve.ma. Posito effectu, ponitur & eius necessaria causa Rursus ab affectu ad causam sufficientem per destructionem potius, quàm per constructionem, quādo construendo argumentationem nō semper euenit, quod inferre volumus. Vnde non recte sequitur. Hinc interijt, ergo iugulatus est. Siquidem id euenire posset alio quouis casu, aut letali morbo correpto alicui. Destruendo tamen ratū est quod infertur, vt, nō interijt, ergo iugulatus non est. Item, lumen solis nō est, ergo eius lux non est, Propterea scire debemus, quòd ex ipsis causis latior patet argumētandi cāpus, autore Hegio. Itaq; ab efficiente quidem causa arguere possumus statuā commendabilē esse, quia Phidias eam fecerit, aut Polycletus, aut Paraxiteles. Hinc illud ouidij, Materiā superabat opus. A materia vero res pretiosas aut vtiles esse, quippe quod tela serica pretiosior sit lanea, & lanea item linea. Et iuxta Horatij sententiam, Vilius argentum est auro. Hinc ēt scientia de anima. honorabilior ab Aristotele dicta est cætera quauis de natura parte. A forma aūt res extare, & item dignas, & minus dignas esse, vt hominē, quòd rationale animal sit, digniorē quolibet animali. A fine, res bonas siue vtiles, vt exēpli causa, liberales artes, ꝙ bonos & vtiles habeant fines. Cæterum qui ab effectibus dictus est locus, hūc Boetius eundem esse dicit cum loco a generationibus. Sed nos eos seiūximus, quòd generatio videlicet non sit, quæ ad causas ipsas sequatur, cuiusmodi tamen effectus definitus: sed quæ potius via quædam fit ad effectus producendos: quemadmodum corruptio ad

eorum

eorum desitionem. At qui horum speculatio aliũ postulat locum. A generatione igitur, argumentum ducitur hoc modo, Assuefactio ad virtutem bona est, igitur virtus bona est. Lo. qu. ma. a generatione. Lo. ve. ma. Cuius generatio bona est, ipsum quoq; bonũ est. A corruptione vero, vt desuefactio a vitio bona est, igitur vitiũ malũ est. Loc. qu. diff. ma. a corruptione. Locus vero max. Cuius corruptio bona est, ipsum quod corrũpitur, siue quòd corruptũ est, malũ est. Sane sciendũ, quòd quoties ab hoc loco argumentamur, prædicatum consequentis contrarium, seu oppositum esse debet prędicato antecedentis. Quod tamen non ita euenit in loco à generatione, ob eam fortasſis causam, quod per hanc aliquid acquiratur, per illam autem deperdatur acquisitum. Et enim vt generatio, rei productio est: ita corruptio, eiusdem abolitio.

A B. *effectibus.*] Diuisio quã hoc loco Cæsarius proponit est apud Aristo. iij. cap. ij. lib. Auscultatoriorum. Est autem causa necessaria vel, vt loquitur Aristo. actu, quam necessario sequitur effectus, vt ex arbore bona fructum ferente, necessario bonus sequitur fructus. Alia est causa sufficiẽs non tamen necessaria quę impellit, & addiuuat ad effectũ cõsequendũ, vt colloquium respectu amoris. *Hic interijt.*] Sic iugulare, est causa sufficiens interitus non tamẽ necessaria. *At qui horum.*] In his duobus locus à generatione, & corruptione argumentationes cõponuntur prędicatis euariatis secundũ has voces bonũ, & malũ. A generatione, sic generatio domus bona est, ergo domus est bona. Generatio Catilinę pniciosa fuit, ergo Catilina pniciosus. At in loco à corruptione diuersum sumit prędicatũ in antecedente, & cõsequente vt domicilia latronũ funditus euertere bonũ ẽ, ergo ipsa domicilia ma la sunt. Arist. in Topicis sæpe hos locos inculcat.

De locis, qui ab vsibus, & communiter accidenribus dicuntur.

Vsum *definiunt rei cuiusq; operationem, at minus proprie. Quādoquidem multarum rerum vsus aliquis esse probatur, quarum tamē nulla est operatio, vt librorum quidem est aliquis, nulla autem operatio: & agri item, & gladij. Itaque rectius definitur, cuiusq; rei functio. In quibusdam tamen coincidunt vsus, & operatio, vt visio oculi, vsus eius est, & functio, & operatio pariter. Sed & illud hic cauendum moneo, ne abusum pro vsus vsurpemus: vt hi faciunt, qui ita argumentantur. Interficere hominem malum est, igitur gladius malus est, quando certe in hoc non vsus gladij est, sed abusus. Quippe ad propulsandam potius injuriam, non ad inferēdam gladius factus est. Vnde illud Diui pauli ad Roma. cap. xiij. Non frustra gladium gestat is, qui in republica potestate fungitur. Dei enim minister est vindex ad irā, ei, qui male agit. Ab vsibus igitur, siue ab vsu argumentum ducitur, si ita argumentet̄ quispiam. Equitare bonum est, igitur equus bonus est. Locus quidem differentia maxime ab vsibus, siue ab vsu. Locus vero maxima, Cuius vsus bonus est, ipsum quoque bonū est. Cōmuniter accidentia, vt hoc loco accipiuntur, sunt, quę sese comitant̄, idq; vel semper, vel plurimum. Ab his igitur argumenta ducuntur, quoties ea sumuntur accidentia, quę relinquere subiectum, vel non possunt, vel nō solēt: vt si quis hoc modo dicat, Sapientem non pænitet, pænitentia enim malum factum sequitur, Quod quia in sapientem non cadit, ne pænitentia quidem. Loc. q. m. a communiter accidentibus. Locus*

vero maxima, Cui non inest aliquid ei, nec illud quod illius est consequens, inesse potest. Rursus & hoc modo secundũ affirmationem, Pluit; ergo vapores in sublime leuati sunt. Vnde nec illud iam prætereundũ est, quòd aliquoties quæ naturaliter priora sunt, in propositione tamen sunt consequentia; vt Peperit, igitur cum viro concubit. Quocirca non rectè ita proponitur; Inimicitiæ sunt; igitur bellum est. Sed contrario potius; Bellum est, igitur inimicitiæ sunt. Nam vt ludum plerunque comitatur certamen & ira; ita ex ira inimicitiæ sæpe oriuntur; & ex his funebre bellum: id quòd ab Horatio elegantissime adnotatum est tertia ad Mæcenatem epistola: Ludus enim genuit trepidũ certamẽ & iram: Ira truces inimicitias, & funebre bellum. Aliquoties vero, quæ naturaliter antecedunt, ea, & in propositione priora sunt, vt arrogans est, ergo odiosus est: Ex arrogantia enim quisq; fit odiosus. Tale est & illud; quod Anselmus inter medij ordinis theologos; (nisi iudicio fallor) collocandus; in libro de casu diaboli adnotauit his verbis; Aliud est, inquit, rem aliquam causam esse alterius rei: aliud positionem rei causam esse; vt aliud sequatur. Nam incendium non fit causa ignis, sed ignis è diuerso incendij; positio tamen incendij causa est; vt ignem esse sequatur.

VSVM *definiunt.*] Vsus, vt inter locos numeratur, nihil aliud est, quàm actus ipse vtendi, siue operatio siue functio vocetur. *Sed & illud.*] Ducitur argumentum ab vsu, quando ab ipsa rei bonitate vel malitia colligimus. Nam ex hoc sumitur maxima per contrarium, cuius vsus malus est, ipsum malum est, & cuius vsus bonus est ipsum bonum est. *Commu-*

niter accidētia.] Hęc ſunt quę ὡϛεπιτοπολὺ, hoc eſt frequenter eueniunt, vt cōptus eſt, ergo amat. philoſophus eſt. ergo ſuum negotium agit, & hominum conſpectū fugit. *Rurſus & hoc modo.*] Eſt enim pluuia vapor calidus, fumoſus eleuatus, à corporibus humidis per calorē ſolis, vſque ad mediam aeris regionem, à cuius frigore condenſatur, & in nubē conuertitur, quę nubes rurſus in aquam diſſoluitur.

De locis qui extrinſecus ſumuntur qui & quod ſunt.

Expoſitis *locis, qui ab ipſis terminis in quæſtione poſitis ſumuntur, reſtant dehinc exponēdi, qui licet extrinſecus ſumpti argumenta tamen quæſtionibus ſuppeditant. Hi vero ſunt, a rei iudicio ſiue ab autoritate, a ſimilibus, a partibus, a proportione, a maiore, a minore, ab oppoſitis, à repugnantibus, à tranſumptione, & a tranſmutata proportione.*

Expoſitis locis.] Extrinſeci loci dicuntur, quando ſumitur argumentum ab his, quę ſunt omnino ſeparata, à ſubſtantia rei de qua quæritur, vt liberalitas eſt virtus ergo non eſt vitium.

De loco ab authoritate, ſiue a rei iudicio.

Locus *qui rei iudicium tenet, ſiue ab autoritate dicitur, huiuſmodi ab eſt, vt ſi dicamus id eſſe, quod vel oēs iudicāt, vel plu. & hi vel ſapiētes, vel in vnaquaque artium pænitus eruditi. Huius exemplum eſt, præter firmamentum eſſe planetarum orbes ſeptem: quoniam id ita aſtrologi doctiſſimi, & in aſtrologia ſapientes, penitusq; eruditi iudicarint. Locus quidē differentia maximè, ab authoritate, ſiue à rei iudicio. Locus vero maxima, Quod omnibus vel pluribus, vel ſa-*

pientibus

pientibus hominibus videtur, ei contradicere non oportet. Huic & illa astipulatur maxima. Vnicuiq; in sua arte perito credendum est. Sane hic locus etsi per alias quoq; complures disciplinas vsum suũ præstat, in duabus tamen id præcipue spectatur obseruaturq;. Vnam quidem, quæ veluti cæterarum artium fundamentum quoddam est, ac per hoc omnium infima, quippe literas docẽs, vnde & nomen habet, à Grecis γραμματικὴ dicta: altera verò quæ quoniam circa diuinos versatur sermones Theologiæ nomẽ illis ab accepit. Hinc etiam disciplinarum omnium suprema existit, & tanquam aliarum regina haberi debet. Verũ vt illius autoritas in primis apud poetas est atque historicos, cæterosque idoneos, atque probatos scriptores: ita huius autoritas ex nouo & veteri testamento potenda est. Porrò cum duplex sit autoritas, humana atque diuina: scire debemus, quòd humana plerunque vacillat, diuina semper firma manet. Humanæ igitur contrauenire interdum licet, diuinæ nunquam: illa sæpe rationibus fulcitur, hæc rationibus nullis indiget, sibi sufficientissima. Ergo cum in humanis disciplinis aliquis instituendus est, is (vt Aurelij Augustini, & verbis & sententia vtar) duplici via ducitur, autoritate, & ratione. Et tempore quidem autoritas, natura vero ratio est. Itaque quamuis imperitis adhuc autoritas videatur esse accommodatior (oportet enim, vt Aristoteles ait, addiscentem credere) ratio tamen apertior est eruditis. Authoritas igitur imperitis adhuc, ianuam quodammodo aperit doctrinarum, & discentem ducit. Ratio autem eundem iam eruditũ pres-

ſis veſtigijs hærere facit, & omnia intromiſſa luce com monſtrat.

Locvs *qui.*] Locus ab authoritate illis maximè nititur, quę in finitione probabili explicantur: eſt enim probabile, vt Ariſtoteles primo capite primi libri Topicorum finit, quod vel omnibus, vel pluribus, vel ſapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel maximè notis videtur. *Vna quidem.*] Grammatica minimum ratione plurimum vſu, tota authoritate conſtat. *Porrò.*] Humana authoritas eſt, cuius prima origo a nobis eſt, vt ſyngraphum inſtrumentum: diuina quæ vel Dei, vel nominis voce profertur. videndus eſt Cicero, initio partitionum oratoriarum, & Rodolphus agricola viceſimotertio capite primi libri. *Altera vero.*] Plus valet authoritas in ſacroſancta theologia, quàm ratio, quia circa arduas res, & à ſenſibus remotas verſatur, in quibus ratio humada nutat.

De locis a ſimilibus, & a partibus.

Similia *ſunt, quibus eadem qualitas ineſſe perſpicitur. Vnde & ſimilitudo definitur, rerũ differentium eadem qualitas. Atqui ſimile, vt hic accipi videtur, ſunt qui ita definiant: Simile eſt, quod eandem cũ altero ſuę veritatis probabilitatem habet. A ſimilibus ergo, ſiue a ſimili, hoc pacto, argumentum ducitur, vt ſi dubitetur, an homini proprium ſit bipedem eſſe, id ita probamus, Similiter ineſt equo quadrupedẽ eſſe, vt homini bipedem: at non eſt equo quadrupedem eſſe proprium, igitur nec homini eſſe bipedẽ. Locus quidẽ differentia maximè a ſimilibus. Locus vero maxima, De ſimilibus idẽ eſt indicium. Sane hoc loco vſus eſt diuus Paulus, Si Chriſtus (inquit) mortus ſurrexit, & nos mortui reſurgemus. Vnde errare conuincuntur, qui hunc locũ vno pede claudicare dicunt: quod (vt aiũt)*

fallat

fallat plerūque adducta similitudo. Verum id quoties accidit non iam a similitudine, sed potius a dissimilitudine erroris sui causam habet. Quapropter Quintilianus huic præcipuè loco iudicium adhibendum monet: Solent enim, inquit, nos fallere plerunq; similitudinum species, ideoq; adhibendum est his iudicium. Huic loco haud dissimilis est locus, qui a paribus dicitur. Sunt autem paria, quæ eiusdem sunt quantitatis, & paritas ipsa quantitatis veluti similitudo quædā est. Ab hoc argumentum fit, si ita proponatur, Si cui in animo est Demosthenem laudare, cur non & Tulliū laudabit, cum alter alteri par sit? Nempe quantus in eadem persuadendi arte vnus, tantus & alter. Locus quidem differentia maximè, a paribus, Locus vero maxima, Parium idem est iudicium.

SIMILIA *sunt.*] Vt Cornus & Aethiops dicuntur similia, quia eis eadem qualitas secundum speciem inest. *Vnde errare.*] Omnium locorum è quibus argumenta ducuntur, nulli minus est virium quàm loco à simili: parum contra renitentem valet aduersarium plurimum ad illustrandam orationem, vt apud Quintilianum, quæmadmodum vascula oris angusti, sparsam humoris copiam respuunt, sensim autem instillantibus replentur · ita tenera puerorum ingenia pro modo virium suarum docenda sunt, insuper in loco à simili hoc obseruandum est. sat esse similia in vno tantum consentire, non autem in omnibus. Vt quemadmodum oculus in corpore, ita mens in anima: in eo est similitudo, quia vt oculus est ornamentum corporis, ita mens animæ: si quis autem ita ratiocinaretur, vt oculus in corpore, ita mens in anima: sed oculos est corporeus, ergo mens est corporea: fallaci vteretur conclusione: quia in eo non consistit similitudo. Hanc rem totā paucis verbis Cicero in præceptis herennianis libro quarto expressit: non enim res tota toti rei

necesse est similis sit ad ipsum, ad quod confertur, similitudinem habeat oporteat. *Si cui in animo.*] De comparatione Demosthenis, & Ciceronis videndus est Plutarchus.

De loco à proportione.

Confinis *porrò duobus illis quodammodo est, quia proportione locus dicitur. Nam vt similitudine res rei comparatur secundum qualitatem, & paritate secundum quantitatem: ita proportione habitudo comparatur habitudini. Est enim proportio quædam habitudinis cōparatio. A proportione igitur argumentum ducitur, vt si quęratur, an sorte eligendi sint in ciuibus magistratus, dicimus, minime: quia nec regendis nauibus sorte præficitur gubernator. Locus quidē differentia maximè, a proportione. Locus vero maxima, Quod in vnaquaq; re euenit, id in eius proportionali euenire probabile est. Hoc loco Aristoteles vsus est in Ethicis libro primo, cū ait, vt locus in capite, ita mens in anima. Sane hic locus accommodari in primis iudicibus potest, necnō & negotiatoribus. Siquidem vt operatio ad operationē, ita merces ad mercedē: & vt meritum ad meritum, ita præmium ad præmium, & rursus, vt delictum ad delictum, ita pęna ad pœnam. Hæc enim omnia proportionalia sunt.*

CONFINIS *porrò.*] Locus a proportione similis est duobus locis superioribus, a pari & a simili. est igitur locus, à proportione vnius habitudinis ad alteram comparatio, hoc loco. *Aristoteles.*] Locus est Apud Aristotelem sexto capite primi libri Ethicorum, huius exempli in superiori capi e, a nobis facta est mētio. *Siquidem vt operatio.*] Huius loci

loci plenior explicatio ex libro quinto Ethicorum Aristoteles cum de iustitia distributiua disputat, repetenda est.

De locis, à maiore & à minore.

Maius quod hic dicitur, & item minus, hoc pacto definiri possunt: *Maius est, quòd suæ veritatis maiorem habet probabilitatem. è diuerso minus, quod minus, quod minorem. A maiore autem argumentum ducitur, si ita dicas: Non potest: rex arcem, aut vrbem expugnare, ergo nec miles. Item, non licuit Herodi habere vxorē viri alieni, igitur neque fratris. Locus quidem differentia maximè, a maiore. Locus vero maxima, Si id quod magis videtur inesse, non inest, nec id quod minus videtur inesse, inerit. A minore vero conuerso modo, vt, si quilibet vel gregarius miles pōt expugnare aut arcem, aut vrbem, & imperator. Item, Si Scipioni priuatio licuit Caium Gracchum mediocriter Reipublicæ statum labefactantem interficere, quanto magis consulibus licuit persequi ac demum vltimo afficere, supplicio Catilinam, terras cæde, atque incendio vastantem? Item, Si feræ diligunt partus suos, quanam in liberos nostros vti diligentia debemus? Locus quidē differētia maximè, a minore. Locus vero maxima, Si id quod minus videtur inesse, inest, & id quod maius videbitur inesse, inerit. Hos locos Cicero & Quintilianus vocāt a comparatione maiorū & minorū. A comparatione quidem maiorum: vt, Si quis sacrilegium aut peculatum committit, & furtum committet. A comparatione vero minorum (qui tamen oratoribus magis quàm philosophus vsui est) vt Qui facile palam mentitur, idem & peierabit.*

MAIVS *quod hic dicitur.*] Horum locorũ plena sunt oĩa apud Dialecticos,& rhetores. vnum hoc dignũ obseruatione,maius dici duobus modis.primo secundum rem,& quantitatem: huius exemplum est apud Aristotelem primo rhetoricorum, hic patrem interfecit, ergo quamuis alium interficere audebit.hoc est argumentum à maiori,si rem spectemus, sed à minori si probabilitatem. secundo aliud est maius secundum probabilitatem quod habet maiorem vel minorem suæ probabilitatis veritatem; vt Imperator non potest par esse viribus Turcarum, ergo; neque dux aut comes. eodem modo distinguendum est minus, ex qua distinctione facile est intelligere locum Ciceronis in Topicis cũ ait,quod valet in maiore valet in minore,& contra:quod enim valet in maiore negatiue etiã valet in minori:si enim quod est difficilius,& probabilius fieri non potest, ergo nec id quod est facilius,& minus probabile:vt si fines non regantur in vrbe,nec aqua arceatur,& quod valet in minori, valet in maiori affirmatiue, vt aqua in vrbe arceatur, ergo fines regantur. huius loci duo elementa topica apud Aristotelem frequenter repetita sunt. si id quod videtur magis inesse non insit, nec id quod videtur inesse, inerit, & si id quod minus videtur inesse,insit,& id quod magis inerit. *Si Scipioni.*] Hęc historia est apud Plutarchũ in vita Gracchorum,& Valeriũ maximũ libro tertio capite, de fortitudine.

De loco, à transumptione.

Cæterum *qui à transumptione locus dicitur, non is est,quem vulgus dialecticorum esse putat,atque definit,quoties nomen magis notum transumitur pro nomine minus noto, in qua tamen opinione, & Boetium esse deprehendo, virum alioqui de arte dialectica optime meritũ.Sed vt cũ bona eius venia dixerim, quandoque bonus dormitat Homerus:imo idem poeta ait, Sępe opere in longo fas est obrepere somnum. Itaque acutius,atq; subtilius hoc animaduertentes, Alexander*

der Hegius, nostra fere ætate apud Dauentriam, nobile profectò & præclarum Germaniæ oppidũ, haud in celebris gymnasiarcha, vir alioqui inter priscos philosophos connumerandus, & post hunc Iacobus Faber Stapulensis, obseruandissimus quondam præceptor meus, tum Parrhisiis Philosophiæ studijs operam nauarem, & ante hos Buridanus homo certe ingenio fecilior, quã institutione, longe aliter hunc locũ exponunt, atq; exẽplis insuper declarant: vnde & ab his transumptio definit̃ esse, quoties nomen metaphoricὼs, hoc est, trãslatitie sumptum, per propriũ explicatur. Ab hoc aũt argumentum ducitur, verbi causa, si dicamus, Dialectica vtilis est ad omnem methodũ, igitur ad omnẽ scientiam vtilis est. Locus quidem differentia maximè, a nominis transumptione. Locus vero maxima. Quicquid alicui conuenit sub noĩe metaphoricὼ̃s sumpto, eidem conuenit, & sub nomine propriè sumpto. Sane hoc loco nõ philosophi modo vtuntur interdum, cæteriq; scriptores sed & sacræ literæ eo plene sunt, ac scatent propemodum: vt, si leo rugiens fugiendus est, & diabolus fugiendus est. Item, si Christus leo est, & rex est.

CAETERVM.] Huius loci triplex est vsus. Primus quando thesim ad hypothesim transferimus, vt si quæratur quid iustitia in omni re valeat, & ostendatur eam multum in Reip. administratione posse. Secundus quando nomen notius sumitur pro innotiore, vt sapiens pro philosopho. Tertius quando nomen per metaphoram sumptum per proprium explicatur, vt si quis pro ardere amore, vehementer amare dicat. *Ad omnem methodum.*] μέθοδος, est breuis via, hinc per translationem significat dicendi compendium, & rationem rerum dicendarum. *Ex rex est.*] Nam leo

ani-

animal est ferox,& omnium animalium generosissimum, & leones tantum ex ferix clementia vtuntur in supplices, prostratis enim parcunt, vide Plinium libro viij.cap.xvj.

De locis ab oppositis, & a repugnantibus.

Ad *oppositis vero toties argumēta ducuntur, quoties inter se aliqua opponi dicuntur. Opponuntur autem modis quatuor. Aut enim contrariè, vt album, nigrum: aut priuatiue, vt iustum. iniustū: aut relatiue vt dominus seruus: aut contradictoriè, vt videre, nō videre. At de his quidem in tractatu de pręd icamentis satis (vt arbitror) dictum est. Itaque a contrarijs argumentum ducitur hæc modo, Si bona est sanitas ægritudo mala est. Vel, si est aliquod animal sanū, idē ęgrum non est. A priuatiuis vero, vt si iniustitia fugienda est, sequenda est iustitia. Vel, si quid videns est, idem profecto non est cæcū. A relatiuis autem, vt quisquis pater est, filium habeat necesse est. Vel, si quis pater est alicuius, eius filius non est. Porrò a contradictorijs, vt si quis est videns, idem iam non est non videns. Locus quidem differentia maximè, ab oppositis. Locus vero maxima, In contrarijs, priuatiuis, relatiuis, & contradictorijs, opposita sibi conuenire non possunt, In relatiuis insuper alterum sine altero esse non potest. Præter hæc autem sunt & repugnantia, quæ a nonnullis disparata dicuntur. Repugnantia quidem, quod licet nulla oppositione inter se aduersa sint, a se tn̄ adeo diuersa sunt, vt alterum de altero nequaquā prędicari posit: disparata verò, quod veluti dispares res significēt. Ab his igitur argumētum ducitur, vt si ita dicamus homo est, igitur lapis non est. Item, si quid homo est, id neque*

bos

bos est, neque equus, neque aliorum quicquã, quod ab homine diuersum est. Locus quidem differentia maximè, a repugnantibus, siue a disparatis. Locus vero maxima. Quæ sibi repugnant, hæc neutiquam conuenire possunt.

A B *oppositis.*] Regula tradi solet ab affirmatione vnius oppositorum, ad negationem alterius, ratę, & exploratę fidei est argumẽtum, quam regulam ex inductione facile est probare A *relatiuis.* Aliud sunt relata aliud relatiue opposita. Dicuntur relata quando sumuntur sine comparatione alicuius tertij, & sic mutuo se inferunt, vt dominus est, ergo seruus est. Relata opposita dicuntur, quãdo conferuntur ad idem tertium, & sic affirmatio vnius infert negationem alterius, vt Anchises fuit pater Aeneę, ergo nõ fuit eius filius.

De loco à transmutata proportione.

Adijcitur *à quibusdam præter prædictos locos, qui extrinsecus sumuntur, locus a transmutata proportione dictus. Is autem huiusmodi est, vt si ita dicamus, Sicut octo ad quatuor, ita sex ad tria: quippe qđ vtrobiq; dupla sit ꝓportio. Ergo sicut octo ad sex, ita quatuor ad tria: quæ numerorũ ad se inuicẽ habitudo, proportionem vtrobiq; constituit sesquitertiã. Octo enim sex superant binario, quæ tertia pars est senarij. Itidem & quatuor tria, vnitate quæ, & ipsa pars est tertia ad tria, siue ad ternarium. Hinc & transmutata proportio dicuntur, quòd ab vna in alium quasi trãsitus fiat. Cæterum talem argumentationem hac maxima corroborant; Si vt primum ad secundum, tertium se habet ad quartum, & vt primum ad tertium, secundum se habet ad quartum.*

A D I I C I T V R.] Proportio est mutua duarum quantitatum inter se commensurabilium habitudo, vt dupla inter

tinum, & duo. Colligimus igitur ab hoc loco ex quantitatum commutatione ab vna proportione ad aliam, vt in exemplo Cæsarij a proportione dupla ad sesquitertiam. Huius loci exempla, ab Arithmetica petenda sunt. Proportio dupla est quando maior numerus bis minorem continet. Sesquitertia est quando maior numerus continet minorem, & tertiam eius partem, vt inter quaternarium, & ternarium.

De locis medijs.

Medij *dehinc loci sequuntur, quibus expositis, finẽ protinus huic tractatui imponemus. Sed cur ita dicantur, dicendum prius. Medij quidem loci dici videntur, quoniam in his argumẽta neque extrinsecus omnino petuntur, neque ipsa terminorum substantia, sed ab ipsorum terminorum (vt exempli causa) vel casibus, vel coniugatis, leui quadam mutatione deflectuntur. Similiter & qui a diuisione locus dictus est, medius inter vtrosque collocatur: quoniam ex eo nũc ab ipsis in quæstione positis terminis, nunc extrinsecus argumẽta sumuntur. Sint igitur loci medij tres, a casibus, à coniugatis, à diuisione. Et casus quidem est, cum principale aliquod nomen in aduerbiũ deflectitur, vt a iustitia iuste. Coniugata vero dicuntur, quæ ab eodem diuersimode deducta fluxerunt, vt à iustitia, iuste, & iustus, iusta, iustum. Sed hęc omnia a Cicerone Coniugata dicuntur, quòd quasi ab vno iugo deducantur, quę & idẽ ita definit. Coniugata dicuntur, quę sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem generis verba sunt, quæ orta ab vno varie commutãtur, vt sapiens sapienter, sapientia. A casibus igitur argumentum ducitur, vt si quæratur de quopiã, sint ne prudens: & arguatur esse talis, hoc modo*

do

do, Prudenter agit, ergo prudens est. A coniugatis vero si hoc pacto, Iustitia bona est, ergo qui iustus est, bonus est: Locus quidem differentia maximæ a coniugatis. Locus vero maxima. Si vnũ coniugatorũ cuipiam conuenit, & reliquum.

MEDII *dehinc.*] Medius locus dicitur quando ducitur argumentũ ab eo quod partim conuenit cũ eo, de quo queritur, & partim differt. Vt si in dubiũ reuocetur an iustitia sit laudanda, sic colligendum est, iustus est laudandus, ergo iustitia est laudanda. Argumentũ ducitur a coniugatis, quæ partim conueniunt & partim differunt. *Et casus quidem est.*] Casus hoc loco dicuntur ea nomina, quæ a primo deriuata cũ eo ipso componuntur, vt sapienter iuste a sapiens iustus. Hęc tamen omnia quia per tenui separantur discrimine, eodem nomine coniugata dicuntur. Locus est in Topicis Ciceronis ad Trebatium. Orta ab eodẽ verba vocat quę habet idem principium & finem diuersum, vt temperans tẽperantia. Hãc verborum coniugationem Greci συζυγίαν vocant, quam Aristo. in Topicis multum & sępe commendat.

De loco à diuisione

Restat *locus à diuisione, qui (vt Boetio placet) hoc modo tractatur, Omnis enim (inquit) diuisio vel negatione fit, vel partitione. Negatione, quidẽ, vt si qs ita pronunciet, Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uero, vt si qs ita dicat, Omne animal aut sanum est, aut ægrum: & quoties vox diuiditur in sua significata. Fiunt igitur argumẽta à diuisione, tum per negationem, tum per partitionem. Verum qui diuisionibus vtuntur, hi aut directa ratiocinatione cõtendunt, aut ad aliquod impossibile, inconueniensq; ducũt atque id quod reliquerant, rursus assumũt. Si igitur in quæstione propositum, an nulla origo temporis fuerit:*

quod q negare volet, is directa rõcinatione id demonstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non habet, Sed quia mundus æternus est (id enim paulisper disciplinæ gratia cõcedatur) tempus quoque ęternum, quippe quòd mundus sine tempore esse non potuerit. Quod vero æternum est, origine omnino caret: tempus igitur originem non habet. At si per imposibile idem ostendi desideretur, dicetur hoc pacto, Tempus aut originẽ habet, aut non habet: sed si tẽpus habet originem non fuit semper. Tempus autẽ habet originem, fuit igitur, quando non fuit tempus. Atqui fuisse, temporis est significatio: fuit igitur tempus, quando non fuit tempus: quod fieri prorsus imposibile est: non est igitur vllum principium temporis. Quo fit, vt ad alteram diuisionis partem tandem redeatur, & dicatur tempus origine carere. Locus quidem differentia maximę, a diuisione. Locus vero maxima, Cõdiuidentium vno sublato, alterum manet, & posito altero, tollitur reliquum. At vero qui per partitionem diuisionibus vtuntur, hi id duobus modis tẽtant. Nam quæ diuiduntur, aut simul esse possunt, aut nõ possunt: simul esse possunt, cum vocẽ in significationes diuidimus, nõ possunt vero, quæ negationis modo diuidũtur, vt aut sanus est, aut æger. Itaq; si q̃ratur, an canis substãtia sit, tum quispiam p diuisionem id ita monstrauerit, Latrabile animal substantia est, bellua marina substantia est, sidus item cæleste substantia est. Hæc autem tria canis nomen significat: est igitur canis substantia. Per modum vero negationis a diuisione argumentum ducitur hoc modo. Aut sanus est aut æger, sed sanus non est, igitur æger

ger

ger. Vel sic, æger non est, igitur sanus. Vel ita, sanus est, igitur æger non est. Vel hoc modo, Aeger est, igitur sanus non est.

RESTAT *locus.*] Quemadmodum diuisio fit duobus modis per negationem & partitionem: ita etiam duobus modis argumentamur a diuisione, per diuisionem, & partitionem. Diuisio fit per negationem, quãdo alterum membrorum negatiue circunloquimur. Per partitionem, quando membra diuidentia affirmatiue efferuntur. Cum diuisio fit per negationem colligimus ab affirmatione vnius membri ad negationem alterius. *Ad verò.*] Quando diuisio fit affirmatiue ostẽdere oportet id de quo dubitamus singulis membris inesse diuidentibus, & sic inerit etiam diuisio.

Quemadmodum Dialectica probatio a demonstratione differat.

Expeditis *locorum differentijs, illud postremo veluti coronidem adijcere operæ pretium est, quo videlicet pacto dialectica ꝑbatio a demonstratione differat. Differt autem primo, quod demonstratio omnis ex proprijs concinnatur: Dialectica vero probatio ex cõmunibus. Deinde, quod demonstratio ex solis necessarijs cõmeat: Dialectica verò probatio interdũ ex necessarijs interdũ ex probabilibus. Tertio, quod demõstratio duobus tantum vtitur speciebus argumẽtationis nẽpe syllogismo, & inductione: Dialectica vero ꝑbatio omnibus fere, vtpote nunc syllogismo, nunc enthymemate, nunc exemplo. Quo fit, vt non sit proprium dialecticæ opinionem aggignere cum formidine de opposito, vt nonnulli falsò persuadẽt, sed dialecticam potius fidem quę cum ex necessarijs fit, colligiturq; non minus certa est, quàm quæ per demonstrationẽ paritur: Hoc tamen*

 a scien-

a scientia differens, quòd scientia ex proprijs aggignitur: illa vero ex communibus, & nulli sciētię peculiariter addictis, Cæterum opinionem facere infirmiori ipsius dialecticæ parti cōpetit: qua proinde oratores frequentius, Philosophi rarius vtuntur. Quod quidem & diuus Seuerinus Boetius ita esse cōprobat, atq; his contestatur verbis, Sed ea quidem argumēta (inquit) quæ ex definitione, vel genere, vel differētia, vel causis, vel ex diuisione ducuntur, demōstratiuis maxime syllogismis vires, atq; ordinem subministrant. Reliqua vero dialecticis, & verisimilibus.

EXPEDITIS.] Appendicem addit, qua obiter docet discrimen inter syllogismum Dialecticum, & demonstratiuum. *Differt autem.*] Prima differentia inter probationem demonstratiuam, & dialecticam. Demonstratio constat ex principijs certæ scientiæ addictis, Dialectica verò, vt communis est facultas, ita etiam omnibus principijs vtitur. Id docet Aristo. initio lib. j. Rhetoricorum, & viij. cap. j. libr. posteriorum, & xj. cap. j. lib. Elenchorum. *Deinde.*] Secunda differentia demonstratio componitur ex omnibus, & solis necessarijs, sed dialectica probatio fere ex probabilibus. Videndum est sextum cap. primi libri posteriorum. *Tertio.*] Tertia differentia, demonstrator vtitur tantum duabus formis argumentationis, syllogismo, & inductione. Nam hæ si rectè componantur, semper necessario conficiunt conclusionem, quod proprium est demonstratoris. at Dialecticus omnibus formis promiscue vtitur.

IN TRACTATVM DECIMVM.

PRÆFATIO.

BSOLVTIS hactenus a nobis nouem ex decem, quos instituimus, tractatibus artis Dialecticæ, in quibus eas partes ipsius artis pertractauimus, quantum compendio licet, per quas recte, diligenterq; disserendi ratio comparatur, qui certe, & finis totius artis esse existimatur (quippe per quem verum a falso discernitur (institutio huic nostro iam satisfecisse videri possumus. Cæterum quoniam falsum sub veri specie plerunque obrepit, quo & incaut facile illuduntur (fallit enim vitium specie virtutis, vt non tam eleganter quàm vere a Iuuenale Satyrico poeta dictum est, & ab Horatio in eundem sensum, Decipimur specie recti) idcirco ab Aristotele prouido nimirum artis magistro id etiam curatū est, vt post artis præcepta talia quoq; relinqueret præcepta, quibus etsi nihil, quod ad artem faciat, disceremus, his tamen instructi facile vitare possemus sophistarum argutias captionesque, quorum hæc est pręcipua intentio, vt fallant, non doceant: magis appareāt scientes, non sint reuera. Vnde & hic illud, neque incommode, neque importune ex Aurelio Augustino adiecero, quod vir ille de eadem re in tertio de doctrina Christiana scriptum reliquid. Cuius hæc sunt verba, Sunt multę falsæ conclusiones rationum (quæ sophismata appellantur) & veras plerunque ita imitantes, vt non solum tardos, sed ingeniosos minus diligenter attentos decipiant. Quare & nos iam ob eandem certe causam, Aristotelem hac quoque in parte sequentes, decimum illis nomen adiicere in animo constituimus tractatum. In quo proinde de sophisticis elen-

chis (sic enim ab illo appellati sunt) siue de locis sophisticis agamus, vt studiosi adolescentes, si quibus hęc nostra lucubratio quoquo modo profuerit vnquam, post artem vel mediocriter perceptam, ex hoc iam etiam percipere possint, quęnam sint propria huius artis, quę non sint: tam etsi sine his nec ars ipsa satis sibi constare potest, vt nec Grammatica, quę recte loquendi scientia definitur, nisi in hac quoq; de Barbarismo atque Solœcismo fœdissimis eius artis vitijs cura desumeretur nō parua: id & in morum disciplina iam pro cōperto omnibus esse potest. Atque adeo hęc cura de artium quoque vitijs prodendis necessaria est: quod vitia latius serpere soleant suapte natura, & (vt supra dictum est) nonnunquam virtutum species sibi induant, quo citius circumueniant incautos. Hinc rectissime ab eodem Horatio dictum est, In vitium ducit culpę fuga, si caret arte. Sed iam de Elencho quid primum dicamus, & vnde huius tractatus inscriptio.

CAESARIVS in hanc pręfatione docet rationem, cur post vtranq; dialecticæ partem inuentionem, & iudicium, nunc tradat locos sophisticos ex quibus fallaces conclusiones colliguntur, *Cæterum quoniam.*] Ex hoc loco præcipua ratio sumitur loci superioris. Etsi is qui nouit contexere verum syllogismū, etiam nouit fallacem (rectum enim est index sui & obliqui, vt primo de anima Aristo. docet) tamen quoniam sępenumero falsum sub veri specie irrepit, visum est Cæsario etiam post Aristo. eos addere locos, quibus cognitis captiosas cōclusiunculas dextre dissoluere possimus. Non enim minus est ingeniosum acute posse ponere quæstionem quam propter diluere. Esse autem quosdam impostores syllogismos, Aristo. j. cap. j. lib. Elenchorum similitudine eleganti docet. Quemadmodum quidam homines, à natura formosi sunt, quidam fucose exornant, & vt argentum quoddam est verum quoddam adulterinum: ita etiam quidam sunt veri syllogismi quidem fallaces. Quod non solum in Dialectica, sed Rhetorica, & alijs artibus vsu venit. Vnde Aristo. ad finem ij. Rhetoricorum locos quosdam

dam tradidit, quibus falsas argumẽtationes dissoluere possemus. *Quorum hęc est præcipua intentio.*] Id ex Platonis sophista perspicuum est. Plato enim postquàm sex proposuit sophistę finitiones, eas epilogo perstringens ait. Prima inuestigatio docuit sophistam mercenarium venatorem iuuenũ ac diuitum. Secunda, Mercatorem circa animi doctrinas. Tertia circa hęc eadem cauponem. Quarta suorum inuentorem venditorem. Quinta, circa sermones artificiosum nimium litigatorem. Sexta purgatorem animæ, extirpantem eas opiniones quę doctrinis impedimento sunt. Septima, accedat sophista est cõtradictor. Ad vltimum Plato ita colligit. Sophista in omnibus repugnat, ergo sophista in omnibus sapiens esse videtur. Est enim pręstigiator, & verarũ rerum imitator. Aristo. verò paucis verbis multa complexus est. Ait enim ἐςὶ γὰρ ἡ σοφιςικὴ φαινομένη σοφία ὖσα καὶ μὴ, καὶ ὁ σοφιςὴς χρηματιςὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας, ἀλλ' οὐκ οὔσης. Hoc est. sophisticè est apparens sapientia, sed quæ non existit. Et sophista est aucupator pecuniarum ab apparente sapientia, sed quæ reuera non est. Hęc copiosius fusiusque ex Platone, & Aristotele commemoraui, vt tyrones sophistę nomen, quod in inuidiam nunc abiit, & cuius toties mentio incurrit, planè intelligerent. *Nonnunquàm virtutum species sibi induant.*] Est enim quędam virtutum, & vitiorum vicinitas, vt Ouidius libro j. de Remedio amoris eleganter docet.

Et mala sunt vicina bonis, errore sub illo,
Pro vitio virtus crimina sępe tulit.

Quem locum nos etiam in scholiis, quę Panegiricum Pliñij scripsimus, copiosius enarrauimus.

Qua ratione de sophisticis elenchis inscriptio huius tractatus.

Sed *antequam reliqua huius tractatur exequamur, dicere haud grauabor, cur de sophisticis elenchis inscriptus sit, tum qui ab Aristo. nobis relictus est li-*

ligitur. Vnde etiam liquidò nunc apparet, ab huiusmodi syllogismo dialecticū syllogismum duplici rōne differre. Primum, quod hic syllogismus planè sit: deinde quod ex probabilibus colligat. Cæterum probabilia ab Aristotele esse definiuntur, quæ videntur omnibus, aut plurimis: aut sapientibus, & his quidem vel omnibus, vel plurimis, vel maximè familiaribus et probatis: vt vnumquenq; amare eum, à quo beneficia acceperit.

Ex *his iam.*] Arist. j. cap. j. lib. Topicorum duplicem syllogismū sophisticum constituit: alterum qui falsum sumit, & bene concludit, vt omnis substantia est animal, omnis homo est substantia, ergo omnis homo est animal: alterum qui verum assumit, & male colligit, vt omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo. Priorem Aristo. putat dignum nomine syllogismi, posteriorem minimè.

De quinque sophistarum finibus, quas & metas vocant.

Cum *ergo sophista omnem neruum, omnemq; conatum eo intendat, vt coaltercantem circunueniat, illaqueetq; videndum est, quot & quę sint, quæ ipse coniectet, ac si proponat, ut fines initi certaminis: quos vbi etiam assecutus fuerit, se iam victorem aduersus corrixantem nimis superbè, insolenterq; proclamat atque vociferatur. Sunt verò hęc numero quinque, Redargutio, falsum, Inopinabile, Solœcismus, & Nugatio. Est autem Redargutio, cum vi disputationis cogitur quispiam aut negare quod antea concesserat, aut quod prius negauerat rursus concedere. Falsum verò, quod nullam habet veritatis causam, ac ne apparētem qui-*

dem. Inopinabile vero, quod præter opinionẽ omnium, & maximè sapientum proponitur, vt matrem odisse filium suũ. Tametsi id de Medea fingunt poetæ, Solœcismus est quoties secundum locutionẽ cogitur respõdens barbarizare. Et Donato definitur vitium in contextu partium orationis contra regulam artis Grammaticæ factũ. Videtur tamen hoc loco & pro barbarismo communiter accipi, qui ab eodẽ Donato definitur, vna orationis pars vitiosa in communi sermone, A Diomede verò, contra Romani sermonis legem, aut scripta, aut pronuntiata vitiosa dictio. Nugatio porro est, cum respondens cogitur idem sæpius dicere. Vnde & à nonnullis definitur, eiusdem verbi inutilis repetitio.

CVM *ergo*] Sophistę qui fucatam quandam speciem sapientię profitebantur, semper in vnum ex his quinque finibus collimabant, & cum vnum horum assequuti erãt, se aduersarium vicisse existimabant. *Vt disputationis.*] Recte hoc dictum est, nam si respondens ingenij ostentandi gratia, vtranque partem Thematis propositi defendat, & affirmet, quod prius negauerat vel contra, non dicitur impegisse in metam redargutionis. *Falsum vero.*] Hic finis est quando respondens cogitur concedere, id quod omnibus est perspicuum esse falsum, vt virtus est vitium. I*nopinabile.*] Id quod παράδοξον apud græcos est: hoc loco inopinabile dicitur, vt peccata omnia ęqualia sunt, omnia mouẽtur, nihil mouetur. *Negatio.*] Hęc est eiusdem verbi ab eadem parte orationis, inutilis repetitio, vt Cato se Vticæ interfecit. Nisi idem ornatus causa bis repetatur, vt Cęsar Cęsar faueas Reip. De hac figura videndum est initium iiij. libr. ad Herennium.

De locis, sophisticis, & eorum diuisione.

Nunc *ad ipsos locos veniamus, locos dico sophisticos: hoc enim nomine à Georgio Valla Placētino mihi non absurde appellari videntur: quippe quòd ex his perinde fallaciæ & sophistica argumenta ducuntur, atq; ex locis dialecticis argumēta & probationes dialecticæ. Ab Aristotele tamē modi dicuntur, nonnunquam etiam loci. Horum autem prima diuisio hæc est, quòd alij in dictione positi sunt, alij extra dictionē. In dictione rursus, alius ab æquiuocatione, alius ab amphibologia, alius à cōpositione, alius à diuisione, alius ab accentu, alius à figura dictionis. Extra dictionem item, alius ab accidente, alius ab eo quod est secundum quid ad id quod simpliciter dicitur, alius ab ignorantia elenchi, alius à petitione principij, alius à consequēti, alius ab eo quod est non causam pro causa ponere, alius ab eo quod est plures interrogationes vnam facere. Patet igitur huiusmodi siue locos, siue modos in summa esse numero tredecim, ex quibus quidem in dictione sex enumerati sunt, extra dictionē vero septem. Præterea sciendum, quod argumentationes, quæ istiusmodi struuntur fallacijs, nunc sophismata, nunc paralogismi à Græcis dicuntur, nominibus profectò accommodatissimis: quippe quæ à verbis deducuntur, σοφίζεσθαι καὶ παραλογίζειν, quæ verba apud Latinos interpretātur imponere, siue decipere. Hinc & imposturæ, & deceptiones. Adeo enim his cauillationibus atque argutijs decipitur imperitus quispiā, vt credat id esse quod non est, & non esse quod est. Vnde etiam Ari-*

stoteles

ſtoteles fallacias ipſas, & ſophiſtica argumenta, quòd intra colorem tãtum ſint veritatis, oricalco recte comparat, auri videlicet reſpectu. Nam vt oricalcum imperitis hominibus aurum eſſe videtur, ita hæc ab imperitis vera argumenta eſſe credũtur, cum tamen à peritis ſtatim falſa eſſe deprehendantur.

NVNC *ad ipſos locos veniamus.*] Quemadmodum ex locis Dialecticis argumenta eruũtur ad thema propoſitũ probandum vel improbãdum: ita ex locis ſophiſticis argumenta ducuntur ad fallendum decipiendumq́;. Et vt loci Dialectici in locos internos, & externos diuiduntur: ita etiam loci ſophiſtici in eos qui in dictione, & eos qui extra dictionem ſunt, diuiduntur. Vtriuſque membri Cæſarius hoc cap. partes enumerat, ſequenti capite diuiſionem declaraturus. *Vt credat.*] Hinc poteſt colligi deſcriptio fallaciæ, quæ eſt deceptio qua aliquis opinatur id quòd eſt verum, eſſe falſum vel id quod eſt falſum eſſe verum.

Qua ratione ex his locis alij in dictione, alij extra dictionem exiſtere dicantur.

Nec *illum omittendum putauerim, quanquàm for taſsis haud ita magni momenti, cur ex dictis iam locis alij in dictione alij extra dictionem exiſtere dicantur. Sanè in dictione dici ob id videri poſſunt, quòd quæ ex his locis fallaciæ ſtruuntur, apparentiæ ſuæ cauſam habent ex proprietate ſiue affectione aliqua, quæ voci (hoc eſt, dictioni) in primi conuenit Cuiuſmodi ſunt, quæ iam dictę ſunt, æquiuocatio, amphibologia, compoſitio, diuiſio, accentus, & vocis figuratio. Extra dictionem vero, quod ex his ſumpta argumenta & compoſitæ fallaciæ credulitatis ſuæ cauſam ſumũt, vel ex*

rebus

rebus ipsis quæ significantur, vel ex animi intentione, quæ sola rerum rationes, & rarum pariter ad se inuicem consequentias expendit atq; discernit. Vnde & inter ipsas quoq; fallacias nonnihil discriminis habetur: quippe quòd per fallacias quæ ex dictione proueniunt, decipitur quispiã potissimũ, quoties cũ alio quolibet disputat. Per fallacias verò, quæ præter dictionem accidunt, quoties secum disputat, aut quippiam considerat, pensiculatq; attentius.

Nec illud omittendum] Sophisticus syllogismus dicitur fieri in dictione, quoties causa cur verus syllogismus esse videatur, potissimum ex dictione sumitur, vt si quis ita colligat, omne sanum est animal, omnis vrina est sana, ergo omnis vrina est animal. Cum dico deceptionem esse in dictione, dictionem tam pro simplici, quàm pro composita accipio. Fallax syllogismus dicitur fieri extra dictionem, quando ratio causa, cur verus in speciem appareat non propriè ex dictione, sed ex habitudine rei ad rem sumitur. Quod tamen sine vocibus nõ fit: vt quidam homo est animal, quidam equus est animal, ergo quidam equus est homo.

De loco ex æquiuocatione.

Aequiuocatio *dicitur, cũ dictio siue vox simplex plura significat. Cæterũ æquiuoca vox duobus dicitur modis. Aut enim simpliciter talis est, aut Analogicũs. Simpliciter quidem, vt canis, quod omnem æque quadrupedem latrabilem, piscem morinũ, & sidus cœleste significat. Analogicũs autem, vt animalis nomen, quod tam viuum, quàm pictum animal significat, sed non ex æquo, Itaq; & paralogismos, quorum ex hoc loco argumenta ducuntur, tot modis variari contingit.*

Primo,

Primo, cum id quod in argumentatione sumitur, simpliciter æquiuocum est, vt, Omne expediens bonum est, malum autem expediens est, malum igitur bonum est. Expediens hoc loco æquiuocum est. Nam & necessarium, & aliud vtile, & opportunum, expediens dicitur, & quod per se bonum est. In minore igitur propositione pro vtili siue necessario assumptum est. Pecuniæ nanque & mercium abiectiones, & id genus alia, cum per se mala sint, sæpenumero tñ vtilia sunt & necessaria. In maiore autem expediens sumptum est, vt per se bonum significans: ac per hoc ex æquiuoco paralogismus nomẽ inuenit. Tali cauillo olim vsus (vt est apud Herodotum) Apollo diuinus vates, si credimus, cum Crœsum Lydorum regem oraculo consulto induceret, vt Cyro Persarum regi bellum indiceret, ita dixit, Perdet Crœsus Hulyn, transgressus plurima regna. Perdo enim significat, & destruo, & amitto. Sciendum tamen, quòd hic versus apud Herodotum Græce integer non legitur, sed apud Suidam aliunde haud dubie repetitus. κροῖσες ἅλιν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Quem Cicero secundo de diuinat. libro ita vertit, ac Latinum reddidit, Crœsus Halyn penetrans magnam peruertet opum vim. Secundo cum id sumitur, quod Analogicῶs æquiuocum dicitur, vt omne animal est motus sensuumq; per se particeps: quòd autem pictum est, animal est: igitur quod pictum est, sensibus & motu participat. Item, omnes gemmæ sunt pretiosi lapilli, at in palmitibus gemmæ reperiuntur, testante id Vergilio. Turgent in palmite gemmæ: igitur in palmitibus pretiosi reperiuntur lapilli. Sunt

porrò

porrò qui præter duos æquiuocationis modos addūt insuper & tres alios, nempe ex compositione, & consignificatione, & ex transumptione. Ex compositione quidem, quoties vox siue dictio simplex & incomposita, vnum aliquid significat duntaxat, composita autē plura: vt immortale, quod nomen cōpositum significat, & id quod potest non mori, & quod non potest mori: cum tamen simplex mortale id significet, quod potest mori. Et consignificatione autem, vt cum sic contexitur sophisma, Quicunque sanabatur, sanus est: ægrotās autem sanabatur, ægrotans igitur sanus est. Participium ægrotans cum alias vnum aliquid significet, ex consignificatione tamen ad diuersa tempora trahitur, nempe ad presens & præteritum imperfectum. Ex transumptione verò, vt sit quis pratū os habere dicat, quia rideat, hoc est, letum sit, & fertile & pingue. Hinc Vergilius in Bucolicis dixit, Omnia nunc rident, de arboribus & fructibus inibi loquens.

Aequiuocatio.] Simpliciter æquiuocū hoc loco vocat æquiuocum a casu, quòd plura babet significata eque primo, nec vnum propter similitudinem alterius, vt canis. Id dicitur æquiuocum ἀναλογικῶς, quod vulgo a consilio æquiuocum dicitur, quod plura habet significata, sed vnum propter similitudinem alterius, vt homo. Id enim consilio, studio factum esse videtur, vt vnum significatum propter similitudinem alterius significaret. Nec debet quis hanc æquiuoci distinctionem tanquam sophisticam, & inutilem conuellere, ea enim ex ipso Aristotele vj. cap. j. lib. Ethicorum sumpta est, vt ergo duplex est æquiuocum: ita etiam duplex ex hoc loco construitur fallacia. *Tali cauillo.*] Hac de re Vergilius Polydorus libro quinto, cap. viij. hūc in modum scribit. Fallebant preterea mortales eiusmodi demones amphibologijs nodosis, flexiloquis responsis, hoc est,

ſta ambiguis, vt in ambas partes agi poſſint. Nam vt Crœſus victus a Cyro rege Perſarum: ita Pyrrhus a Romanis, quorũ vterq; ſe ex oraculo ſuperiorem fore ſperabat. Hi erant cacodœmones, quibus homines humanas hoſtias immolabant. *Quod nomen compoſitum.*] Theologi multũ intereſſe putant inter has propoſitiones, homo poteſt nõ mori & homo non põt mori. Vltima negat potentiã, prima minime. Vnde ex hoc loco hęc fallacia componi poteſt, omne quod eſt im mortale non poteſt mori, homo ſecundum ſtatũ primæ naturæ erat immortalis, quia poterat non mori, ergo non poterat mori.

De loco ex amphibologia.

Amphibologia *autem (quemadmodũ ex nomine ipſo intelligi datˉ) dicitur, cũ ratio intra ſe ambiguam claudit ſentẽtiam, qualis illa Apollinis (Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe) ad Pyrrhũ Epirotarum regem, cum oraculũ conſuluiſſet ipſe ſuper euẽtu belli, quod contra Romanos animo deſtinauerat. Quẽ verſum ex Ennio depromptũ eſſe idẽ Cicero teſtatˉ eodem de Diuinatione libro. Sanè tota orationis ambiguitas ex eo dependet, quòd accuſatiuus, te, vt etiam Romanos, nunc à tergo, nunc à fronte eius verbi, vincere, conſtrui poteſt. Atq; ita incertũ relinquitur ab Aeacide, hoc eſt, à Pyrrho Romanos vinci poſſe, an contra, Aeacidem à Romanis. Ex hoc igitur loco captio ſtruitur, cum tale ſophiſma conficitur, Quicquid videt quiſpiam, hoc ipſum videt: at videt aliquis columnam, columna igitur videt. Item, Quoſcunque vellem me apprehendere, vellem vt me apprehenderent, hoſtes autem vellem me apprehendere, igitur vellem vt hoſtes me apprehenderent. Similiter autem & hoc modo,*

Quiſ-

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro: Ast operam perdens, littus prehibetur arare: Ergo operam perdens, littus proscindit aratro. Differt aũt amphibologia ab equiuocatione, ꝙ æquiuocatio quidem ex nomine ipso res diuersas significante in captionem adducit. Amphibologia autem ex oratione fallaciam inuenit. Quo sanè nomine hunc appellare libuit, quanquam apud Aristotelem Grecè legitur ἀμφιβολογία.

A*mphibologia.*] Vt equiuocatio in vocibus simplicibus, ita amphibologia in oratione plura significat. A*io te.* Locus hic supra a nobis explicatus est. *Quicquid videt quispiam.*] Deceptio est in vocabulo hoc ipsum, nam si accusatiuus est, vera est oratio sin nominatiuus, falsa. *Quoscunque.* Captio est ex accusatiuo me, qui potest pendere vel a verbo apprehendere, a parte anteriori, & tunc sensus est, quicquid ergo apprehenderem, vel a parte posteriori, & tunc sensus est quod me apprehenderent.

De loco ex compositione, & diuisione.

Compositionem *hoc loco pro oratione composita, & diuisionem pro oratione diuisa accipere debemus. Et composita quidem oratio est, quæ sensum habet compositum. Diuisa autem, quæ diuisum. Porro compositus sensus est, cum in ipsa oratione partes secundum situm magis debitum intelliguntur. Diuisus vero, cum econtra. Rursus autem debitus partium in ipsa oratione situs is est, quẽ idiomatis peritus magis talem adiudicarit. Quod tamen vt facilius deprehendat, tres ad hoc regulæ a Iodoco Clichthouero traditæ sunt, tribus vocabulis a Iacobo Fabro Stapulẽsi priùs*

annotatæ: quas proinde hic ſubſcribendas haud ab re exiſtimauerim. Vocabula autem ſunt, Modus, Determinatio, Determinabile. Itaque ex his prima regula eſt: Si modus fuerit, aut ſubiectum, aut prædicatum propoſitionis, ſitus partium orationis magis debitus eſt: vt poſsibile eſt ſedentem ambulare, aut ſedentem ambulare eſt poſsibile. Secunda. Si determinatio poſita inter duo determinabilia vtrique ex æquo propinqua, præcedens determinauerit, ſitus magis debitus eſt: vt quicquid viuit ſemper, eſt. Adiectum eſt autem ex equo propinqua: quoniam ſi nō ex æquo vtriq; propinqua fuerit tunc ſi propinquus determinauerit, ſenſus magis debitus intelligitur: vt, Quicunque ſcit litteras, nunc didicit illas. Tertia regula eſt. Si determinabile poſitum inter duas determinationes vtrique ex æquo propinquum cum præcedenti iungatur, ſenſus compoſitus eſt, & ſitus partium orationis magis debitus: vt, Vidi imaginem auream, veſtem habentem. His ita prælibatis, ad ſophiſmata veniamus, quorum ex hoc loco deceptio ſtruitur. Interea tamen ad illud præmonendum; quoties contexitur ſyllogiſmus iuxta expoſitos locos, ſi in eo ſumpta oratio, in ſenſu quidem diuiſo vera fuerit, in compoſito autem falſa, deceptio ex loco a compoſitione prodeſſe dicetur: ſin vero contra, captio per locum ex diuiſione facta eſſe intelligetur.

Compoſitionem] Quid ſit compoſitio & diuiſio, hoc loco Cęſarius quadam gradatione docet. *Si modus.*] Sic contra, quando modus determinat verbum, ſitus orationis eſt minus debitus, & ſenſus diuiſus, vt hominem poſsile eſt ambulare, *Quicquid viuis.*] Aduerbium, ſemper, eſt determinatio

tio posita inter duo determinabilia, scilicet viuit & est: debet autem cum verbo est,cohærere. *Interea tamen.* Est ergo fallacias compositionis, quando a sensu diuiso vero proceditur ad sensum compositum falsum, fallacia vero diuisionis quando proceditur a sensu composito vero ad diuisum falsum, id exempla sequentis capitis declarant.

De sophismatis, quæ per locos a compositione, & diuisione fiunt.

Igitur *iuxta tria superius annotata vocabula, sophismata conficiuntur tribus quoq; modis. Primo, cũ modus variatur, vt quemcunq; possibile est ambulare, fieri potest vt ambulet: atqui sedẽtem possibile est ambulare, ergo fieri potest vt sedens ambulet. Secũdo, cum determinatio variatur, vt quicunque sci literas, nunc didicit illas. atqui Grammaticæ peritus scit literas, igitur Grammaticæ peritus nunc dicit eas. Item, quod vnum solum potest ferre, plura potest ferre: qđ autem vnum solum potest ferre, non potest plura ferre: igitur quod potest plura ferre, non potest plura ferre. Tertio, cum determinabile variatur, vt quicunque bonus est, bonus est, atqui malus artifex bonus est, malus igitur artifex, bonus est. Et hactenus quidem, secundum compositionem facti paralogismi peccant. Qui vero sequuntur, secundum diuisionem totidem modis peccant, iuxta trium vocabulorum supra positorum annota ionem. Primo, vt Quiescentem ambulare est impossibile, igitur quiescentem impossibile est ambulare. Secundo, vt quocunque vidisti hunc percussum, hic percussus est: atqui oculo vidisti hunc percussum, oculo igitur hic percuss"s est. Ter-*

tio, sed esto sit quispiam artium imperitus, moribus autem probus, tunc tale connecto sophisma, Quicũq; malus est, malus est, at malus artifex, est bonus, igitur malus, artifex bonus est. Per diuisionem præterea fiunt paralogismi, quoties coniunctio tum copulatiua, tũ disiunctiua, nunc terminos, nũc ipsas copulat disiungitue propositiones: vt quæcunq; sunt duo, & tria, sunt paria, atq; imparia, at quinq; sunt duo, & tria, quinque igitur sunt paria & imparia.

Igitur.] Modum, determinationem, determinabile, intelligit. *Vt quemcunque*] Maior propositio in sensu composito est vera, minor in sensu composito est falsa. *Vt quicunque.*] Si particula nunc, construatur cum verbo sit, verus est sensus si autem cum verbo didicit, sensus est falsus. *Item quod.*] Sophisma est compositionis, quia ex parte prędicati, plura ponuntur, ad quæ subiectum referi potest coniunctim, & diuisim: coniunctim facit propositionem falsam. *Tertio.*] Fallax est collectio ex nomine malus. Nam in antecedente sumitur pro malo moris, in consequente pro malo artis, hoc est in perfectione. *Secundo.*] Si ablatiuus oculo construatur cum verbo vidisti, sensus est compositus: & verus, si cum participio percussus, sensus est diuisus, & falsus. *Vt quæcunq;.*] Accipiendo duo, & tria secundem compositionẽ, minor est vera, quia quinque sunt duo, & tria simul, secundum diuisionem autem falsa, quia quinque neque duo, neque tria sunt.

De loco per accentum.

Accentus, *quem & veteres Latini, autore Quintiliano, tenorem appellauere, & à Græcis* προσῳδία *& item* τόνος *dicitur, à Prisciano definitur lex siue regula ad eleuandam deprimendam ve syllabã vniuscuiusque particulæ orationis. Ab eodem insuper*

in acutum, graue, & qui ex vtrisque fit, circunflexum diuiditur. Porrò acutus (vt Diomedes tradit) apud Latinos incorreptis semper, interdum in productis syllabis versatur. Circunflexus in his quæ producuntur. Grauis autem per se nusquam consistere in verbo vllo potest; sed id his, in quibus circunflexus est, aut acutus, ceteras syllabas obtinet. Apud Græcos aūt cum acutus in dictione tria loca obtineat: vltimū, penultimū & antepenultimū, circunflexus quotlibet syllabarū sit dictio, non nisi penultimū tenebit locū. Igitur ut nulla vox sine vocali est, ita nulla sine accētu. Ac proinde recte quidam putauerūt accentū veluti animam vocis esse. Sed de accentu quidem hactenus plus satis, quandò apud Latinos pronuntiatio vocū iuxta accentum regulas in totum propemodum abolita est, cuius tamen loco quantitas syllabarum perinde obseruatur. Fiunt autem per locum ab accentu sophismata tribus modis. Primo, quando pro syllabę quantitate variata, variatur & significationis, vt quicquid malum est, fugiendum est, pomum autem malum est, igitur pomum fugiendum est. Secundo, quādo variatur ipsius syllabæ aut aspiratio, aut orthographia, vt Ad aram, fiunt sacra, atqui hara porcorum stabulum est (vnde illud Ouidij, Immundæ cura fidelis haræ, & illud item Ciceronis. Ex hara productæ, nō schola) igitur ad porcorū stabula fiunt sacra. Tertio, quando dictio aliqua interim diuiditur, interim tota manet, vt quicquid in uite fit, coacte fit, vinum autem fit in vite, ergo vinum fit coacte. Ceterum de loco siue modo per accentum, Aristoteles dicit non facile esse dialecticis orationes facere in

his, quæ sunt sine scriptura. In scripturis autem & poematibus magis, quod in his scilicet accentum per certas notas, & syllabarum ob metri legem, accuratior habeatur obseruatio.

Accentus] Totum hoc caput partim ex Latinis, partim ex Græcis grammaticis est perspicuum. cum ait Cæsarius circunflexum accentum apud græcos non nisi penultimam afficere syllabam, id canonibus accentum apud *Grecos* omnino repugnant, accentus enim circonflexus vltimam, & penultimam syllabam afficit: qua hunc locum mendosum aut mutilatum esse puto, & sic legendũ nisi vltimum vel penultimum tenebit locum. *Primo*] deceptatio est in nomine malum, nam prima longa significat pomum, breui, prauum. *Secundo quando*] Ara authore Varrone, quasi ansa dicta est, quia sacrificantes aram manibus tenebant, sic etiam iurantes olim aram tenebant. Vnde est illa nobilis Periclis sententias: sum amicus vsque ad aras.

De loco a figura dictionis.

A Figura *dictionis hic locus nominatur, ꝙ per eum quicunque fiunt paralogismi, causam apparentiæ non aliunde habeant, quàm à vocis siue dictionis cum alia qualibet siue voce, siue dictione cõfiguratione, hoc est (vt planius dicum) à cõsimili dictionis cum alia qualibet dictione desinẽtia siue terminatione. Nec video tamẽ cur a quibusdam tam longè repetatur hoc loco figuræ definitio, qua a Geometris definitur magnitudo, quæ termino vel terminis clauditur, cũ secudum hanc definitionem, figura nihil commune cum dictione habeat, vnde similitudo aliqua intelligi posit. Ex hoc igitur loco captiones struuntur, quoties argumentationem*

nem factam constare ac recte se habere quis autumat similitudine vocis hallucinatus, cuiusmodi hæc est. Discere est circa disciplinam exerceri, at exerceri circa disciplinam est docere, discere ergo docere est. Captio est per figuram dictionis. Figuratum siquidē est passiuum in actiuum, & actiuum in passiuū. Nam exerceri circa disciplinam, & actionis & passionis expressiuum est. Quandoquidē exerceri esse potest tā impersonalis, quàm passiui verbi modus infinitiuus, ita vt ab imper sonali actio à passiuo passio significetur. Fiunt præterea secundum hunc locum paralogismi, cū ab vno prædicamento transitus fit ad alterum, vt quicquid heri vidisti, hodie vides, atqui album heri vidisti, albū igitur hodie vides. Hic transitus est à substantia ad quali tatē. Similis huic argumētatio est hoc modo. Quicquid heri emisti, hodie comedisti, crudum heri emisti, ergo crudum hodie comedisti. Atque id quidem est, quod Aristoteles his verbis significare videtur. Quæ autem per figura dictionis (inquit) fiunt sophismata, accidūt quando vel non idem vt idē interpretantur, vt mascu linū fœmininū, vel fœmininum, masculinum: vel quod inter hæc est, nempe neutrum, alterum horum. Vel rursus quale, quantum: vel quantum, quale: vel faciens, patiens, & alia quemadmodum hæc prius diuisa sunt. Siquidem aliquid est, quod non est eorum, quę sunt facere aut pati, & si vocis figura videatur, vt valere, quod qualitatem potius dicit, nempe sanitatem (est enim valere sanum esse) quam actionē aut passionem,

A *figura dictionis.*] Hęc fallacia est, quando vna dictio est similis alteri terminatione, sed non significatione: vt si quis sic colligat poeta est primæ infectionis, ergo etiam poema. *Quicquid fieri emisti.*] Dictio hęc quicquid, in antecedēte significat substātiam, album in minori significat qualitatem, & sic à prædicamento in prædicamentum fit transitus. *Quæ autem.*] Ex tertio capite primi libri elenchorum addit multos modos, quibus hęc fallacia committitur.

De loco, ab accidente.

Sequuntur *loci, qui extra dictionem dicti sunt. Ex his primus est, qui ab accidente dicitur. Is autem est (quemadmodum & Aristoteles tradit) per quem captiones fiunt, quoties similiter quodcunque existimabitur rei & accidenti inesse. Nam quia multa eidem accidunt, nō est necesse omnibus prædicatis, & ei de quo prædicantur, omnia illa similiter inesse. Quandoquidem hoc pacto omnia illa eadem erunt, quemadmodum sophistæ dicunt: vt si Socrates est alter à Platone, Plato autem homo est, Socrates igitur ab homine alter est. Tale est & illud apud Aulum Gellium sophisma, quod proponitur hoc pacto, Quod ego sum, tu non es: ego autem sum homo, tu igitur homo non es. Item & hoc modo. Homo animal est, animal autem genus, homo igitur genus est. Ac rursus, Polycarpus est homo, at vero homo disyllabum est, polycarpus igitur disyllabum est. Sanè hæc & alia id genus sophismata per accidens fieri dicuntur. Per accidens inquam, hoc est, per extraneum siue diuersum quodammodo aliquid, vt in quibus complexio orationis, eas quę circa naturam sunt diuersitates, ad natura ipsam transtulit. Aliud quippe est, secundum naturam esse, &*

aliud

aliud secũdum personales accidẽtalesque proprietates, vt verbi causa, animal cum de homine prædicatur essentialiter de homine dicitur: cũ vero de animali genus prædicatur, huiusmodi prædicatio essentialis non est, sed per accidens (vt nec cum de ea voce quę est homo, disyllabum prædicatur) propterea quòd aliud est animal homo, aliud animal genus. Animal si quidem genus, simpliciter animal est, hoc est, tale animal, quod cũctas sub se species communi ratione colligit catenus videlicet, quatenus vitã absolutam sentiendi vi prędictam gerant. Homo autem animal vna talium est specierum, quæ vitiæ tali nempe absolutæ rationalitatem & dexteritatem affert. Homo igitur non est simpliciter animal, sed tale animal. Tale porrò animal non est genus, sed species. Sed hęc fortassis multo altius repetita sunt, quam præsens institutio ferat.

Sequuntur loci.] Captiunculę hactenus tractatæ ad distinctionum significationum cuiusq; vocis referuntur: pertinet enim ad genus sermonis: sequentis vero captiones potius a rebus quàm à genere sermonis (vt iam dictum est) oriũtur. *Is autem est.*]Ex hoc loco oriunt fallaces syllogismi, quoties similiter quid existimamus rei, & accidenti inesse nã cũ plura eidem sed diuersa ratione accidunt, si accidentia male accõmodantur, vitiosum fit argumẽtum. *Vt si Socrates*]in hoc sophismate non fit distinctio substantię accidentis. Nã est alter à Platone, secundum accidens, sed Socrates secundũ essentiam est homo. *Tale est.*] In huius sophismatis solutione, multos vehementer impeditos & occupatus fuisse video. alij asserunt collectum esse, vt olim barbari sophistę loquebantur, non à distributo ad distributũ: alij alias tenebrosas excogitant solutiones. sed his nugacissimis omissis nugis, id quod res est dicamus cũ sic colligimus, quod ego sum, tu nõ es, ego

sum

sum homo ergo tu nō es homo, in maiore ꝓpositione proponitur me, alium a te esse, secundū personę proprietatem, in minori vero essentiam, & naturā intelligimus quare falsa intelligitur conclusio. *Item & hoc modo*] soluuntur hi duo syllogismi fallaces, quia mutatur genus suppositionis, siue significationis terminorū. nam à termino primæ intentionis ad terminum secundę proceditur. *Sed per accidens.*] ratio huius est, quia omnis prædicatio, in qua prędicatur terminus secundæ intentionis, de termino primę est accidentaria, vt animal est genus, homo est species. *Propterea quod.*] sensus huius loci hic est. non eodem modo accipitur animal cum predicatur de homine, & cum subijcitur generi, nam in hac prædicatione, homo est animal, animal sumitur pro re ipsa quam significat ex impositione, sed in hac, animal est genus, animal sumitur pro ipso vocabulo, quod talis rei est significatiuum.

Quo pacto à recentioribus hic locus tractetur.

Nec *tamen ignoro hunc locum ab accidenti latius explicari à recentioribus hoc modo, vt sit accidens, & id cui accidit videlicet res subiecta, & præter hæc atributum: quæ & ita distinguunt nominibus magis familiaribus, vt accidens sit, quod medium in syllogismo dicitur, res subiecta minor extremitas, attributū maior extremitas. Hinc paralogismus per hunc locū fieri dicunt, quoties vel medium, vel maior extremitas, vel minor extremitas in syllogismo non recte sumitur Medium quidem, vt si ita arguatur, Cuiuslibet contradictionis altera pars est vera (& accipio hic nunc verbum, cuiuslibet, more istorum, contra vim propriā pro signo distributiuo, vt ipsi dicunt, qualia sunt omnis & nullus) atqui hęc propositio, homo est lapis, est cōtradictionis altera pars, igitur hæc propositio, homo est lapis, vera est. Captio est in verbo contradictionis assu-*

men-

mendum nanque erat. Atqui hæc propositio homo est, lapis, est contradictio: eo quòd hic terminus in maiore solum vniuersaliter sumebatur. Maior vero extremitas, vt si ita proponas. Omne animal substantia non est. omnis autem homo est animal, igitur nullus homo substantia est. Hic captio est in verbo substantię, quod in maiori (vt oportebat) vniuersaliter sumptũ non est, propterea quòd negatio ei præposita non sit. Verum id ita sophistę pro arbitrio statuerunt, contra autorum & eorum qui recte loqui didicerunt, consuetudinẽ. Minor porrò extremitas, non recte sumitur si ita cõtexas syllogismũ. Nullum dextrum est sinistrũ, cuiuslibet autem hominis oculus est dexter, ergo neuter oculus hominis est sinister. Hic oculus minor extremitas particulariter sumitͬ in minore contra pręscriptam secundi modi primæ figuræ legem, Quare ita assumendum erat cuiuslibet autem hominis vterq; oculus est dexter.

NEC *tamen.*] Latissime patet hęc fallatia accidẽtis nam complectitur omnes syllogismo in materia & forma vitiosos. *Captio est*] nam hic terminus contradictio: solum sumitur vniuersaliter in maiore, debet autẽ totum esse medium in minore, & non hoc totum aggregatum contradictionis altera pars. propterea deceptio pendet a termino medio. *Maior vero extremitas*] substantia maior extremitas, sumitur particulariter in maiore, quia nota vniuersalis affirmatiua, distribuit terminum tantum immediate sequentem: at in conclusione vniuersaliter sumitur.

De loco ab eo quod est secundum quid, ad id quod simpliciter est.

Definitur *hic locus ab Aristotele per id, quòd hoc quidem simpliciter dicitur, illud autem, quo-*

quomodo & non præcipue. Quoquomodo, inquit, hoc eſt, vel ſecundum locum, vel ſecundum tempus, vel ad aliud, vel ſecundum aliud, videlicet cum quod ſecundum partem dicitur, ſimpliciter accipitur. Itaque & paralogiſmi ſecundum hunc locum quatuor fiunt modis. Primo in his, quæ ſecundum loco dicuntur: vt Apud Thraces quædam gentes olim, vt Solinus autor eſt, recens natos cum fletu excipere, de functos gaudio proſequi pium eſſe ducebant: igitur pium eſt, puerperia deflere, & funera gaudio proſequi. Secundo in his quæ ſint ſecundum tempus: vt bonum eſt vti victu tenui cum ęgrotamus igitur ſimpliciter vti bonum eſt. Item, expedit merces in mare proijcere, cum timetur aufragium, igitur expedit proijcere merces. Tertio in his, quæ ſunt ad aliud: vt diuitiæ male vtentibus non ſunt bonæ, ergo diuitiæ bonæ non ſunt cum tamen ipſæ (vt diuus Ambroſius ait) virtutum ſint inſtrumenta. Quarto autem in his, quæ ſunt ſecundū aliquid vt Aethiops dentibus albus eſt, igitur albus eſt. Præterea cum ex diuiſis coniunctum infertur, hoc pacto, Coriſcus bonus eſt, & idem citharœdus Coriſcus igitur bonus eſt citharœdus. Eſto autem vita bonus ſit, non arte. Huiuſmodi paralogiſmus per hunc locum factus eſſe intelligitur.

Definitur.] Techna ex hoc loco ſtruitur, quando id quod particulariter, ſiue ſecundum partem in antecedente ſumitur, in concluſione ſumitur vniuerſaliter; & ſecundum totum. talis non eſt rara collectio quoniam à particulari vno ad vniuerſale non eſt firma conſecutio, vt diuitię malè vtentibus obſunt magis quàm proſunt, ergo diuitiæ malæ ſunt: honcilium eſt apud Tribalos populos patrem ſacrificare: ergo

go id vbiq; honestum. *Vt apud Thraces.*] Historia hæc est apud Pomponium Mela, secundo capite secūdi libri. Itaque lugentur apud puerperia, natiq; deflentur, funera contra festa sunt, & veluti sacra, cantu deflentur. Huius ratio, vt existimo, est, quia vt plenius ait, existimabant vel optimum esse non nasci, vel natos statim emori. Vide Plinium primo capite septimi libri. *Secundo in his.*] Huius loci multa exempla sunt apud Aristotelem in fine vlt. capitis secundi libri Topico. *Virtutum sunt instrumenta.*] sic Aristo. viij cap. j. lib. Ethico. fieri non potest, aut non facile fit, vt is res agat præclaras, cui facultates desunt.

De loco ab ignorantia Elenchi.

Per ignorātiam Elenchi, siue quod idem est, per inscitiam redargutionis, fiunt paralogismi, quoties omittitur aliquid eorum, quę ad orationem (vt Aristoteles ait) hoc est, ad ipsius Elenchi definitionem requirūtur. Definitur autem ab eodem hoc pacto, Elenchus est contradictio vnius & eiusdem non nominis, sed rei, & nominis non synonimi, sed eiusdem, ex his quæ data sunt ex necessitate, non connumerato eo quod est in principio, ad idem, secundum idem, similiter, & per idē tempus. Qua quidem definitione certum est nūsquam ab Aristotele longiorem factam esse, idque (vt reor) propter sophistarum importunitates. Quapropter & singulas eius particulas latius explicare, atque distinguere necessum fortassis fuerit. Quandoquidem in ea quædam syllogismi tantum causa ponuntur, quædam ob contradictionem solum, quædam etiam ad vtrunq; spectāt. Syllogismi causa ponuntur, partim ex his quæ data sunt ex necessitate, partim, non connumerato eo quod est in principio. Ob contradictionem verò, vt quæ postremo loco enumeratę sunt: cuiusmodi sunt ad idem

secundum

ſecundum idem, ſimiliter, & per idem tempus. Præter hæc autem ad vtrunq; reliqua pertinent. Porro parralogiſmi, qui per hunc locum fieri cõſueuerunt, hoc præcipue peccant, ꝙ ex quatuor poſtremis aliquid omittitur. Vnde & quatuor quoq; modi aſsignantur. Primus, cum omittitur particula ad idem, vt decem ſunt dupla ad quinque, & non ſunt dupla ad ſex: ergo decem dupla ſunt, & dupla non ſunt. Similiter ſi quis Socratem inter duos locatum, idcirco pronũciet ipſum dextrum eſſe & nõ dextrũ. Secundus modus eſt, quando omittitur particula ſecundũ idem, vt hoc eſt duplũ ſecundum longitudinem, & non eſt duplum ſecundum latitudinem: duplum igitur eſt, & non duplum; aut ſi quis oculum nigrum eſſe dicat, et nõ nigrum: propterea quia id quod circa orbem ipſius oculi eſt, qui medius pupillam tenet album ſit, ipſe vero orbis niger ſpectetur. Tertius, quando omittitur particula ſimiliter, vt cognoſco Socratem, & eundem nõ cognoſco venientẽ, igitur cognoſco Socratem, & eundem non cognoſco. Quartus vero, quando omittitur particula per idem tempus, vt ſi quis Socratem proponat ſedentem, & nõ ſedentem, ad diuerſa tempora reſpiciendo.

Per ignorantiam. Hęc fallacia cõmittitur, cũ aliqua particula finitionis eléchi omittitur. nã eléchus eſt cõcluſio oppoſita alicui propoſitionũ cõceſſarũ in ſyllogiſmo, q̃ in modo, & figura cõcluſionẽ colligebant. ſyllogiſmus vero elẽchi eſt ſyllogiſmus, qui ex oppoſito cõcluſionis cũ altera propoſitione colligit oppoſitũ alterius, ſ. contrariã vel contradictoriã. *Qua quidem definitione.*] Locus eſt apud Ariſtotelem iij. cap. primi libri Elenchorum, nunquam ab Ariſtotele datã eſſe exiſtimo finitionem tam tenebroſam (cum tamen ipſa præcipiat omnem finitionẽ perſpicuã eſſe oportere, datur enim

diſcendi

discendi causa) nec ex tot partibus cōpactam: sed puto Aristotelē tot particulis in hac finitione vsum, ad explodēdas oēs oīum sophistarum cauillationes. *Est contradictio.* Hoc est conclusio contradictoria alicui premissarum. *Vnius & eiusdem.*] Scilicet subiecti & predicati. & secundū nomen, & secundū rem vt homo, homo. non omnis sed rei, nō satis est esse eandē vocē, sed oportet eandē rem esse per vocē significatā. *Et nominis.* Oportet elenchū contradictionē esse, non eiusdē nominis synonimi, sed eiusdē secundū vocē. *Ex his quæ data sunt.*] Hoc est cōcessa ab aduersario. *Non connumerato.*] Non accepto q̄sito ad syllogismum demōstrationis. *Ad idem.*] Respectu eiusdem. *Similiter.* Vt dictio eodē modo accipiatur. *Per idem tempus.*] Vt dictio secundū diuersum tēpus nō accipiat, cętera satis dilucide a Cæsario explicātur. *Ob contradictionem.*] Hoc addit authore Aristotele qui ait, dico aūt opponi eiusdē de eodē nō aūt æquiuoce, & quęcūque cętera contra sophisticas determinauimus importunitates.

De loco a petitione principij.

In principio petere, est id, quod ad demonstrationem propositum est, ponere & accipere, vt confessum. In principio igitur petitur aliquid, cum eius adhuc desideratur demonstratio, quod tamen vt confessum accipitur. Vnde & ab Aristotele definitur secundo Priorum analyticorum volumine hoc modo, Petere (inquit) id quod est in principio, est ostendere quicquam per id, quod per seipsum manifestum non est, quod profecto est propositum non ostendere. Accidit autem modis quatuor. Primo, quando asyllogista & incollectilis ratiocinatio fuerit. Secundo, quando id quod sumitur, ignotius eo est, quod colligere volumus. Tertio, quando quod sumimus, ęque ignotū est, atque id quod conficere volumus. Quarto, cum posterius sumitur ad mōnstrandum id, quod priùs est, Cæterum præter hos

sunt

sunt & alij quatuor modi, quos octauo libro Topicorum idem auctor recensent. Primus, cum quod particulariter demonstrandum est, vniuersaliter quis postulauerit: vt si quis nolens probare, contrariorum eandem esse disciplinam, postulauerit idcirco omnium oppositorum eandem esse disciplinam. Secundus, cum quod vniuersaliter est ad ostendendum propositum, particulariter ab aliquo petitur: veluti si de omnibus contrarijs propositum est, de aliquibus solum quispiam postulet. Tertius vero, cum quis diuidens propositum petit: vt si cum oportet quempiam coniunctim ostendere medicinam sani & ægri esse, is tum vtrunq; postulet seorsim, atque diuisim: verbi causa, Est ne medicina sani? & rursus, Est ne medicina ægri? atque idem dehinc ita argumentetur, Medicina sani est, et medicina item ægri est, igitur medicina sani est, & item ægri, Quartus demum, cum quis eorum quæ ex necessitate se inuicem sequuntur, alterum petit: vt si cui propositum est ostendere, quòd diameter est incommensurabilis lateri quadrati, is assumat, quod diametro latus incommensurabile est.

In principio.] Hæc captio committitur, quando antecedẽs non probat consequens quia id quod tanquam manifestum & perspicuum sumitur, ęque ignotum est, atq; id quod est probandum, vt si quis ita colligat, sunt qui aduersa nobis vestigia figant, ergo sunt antipodes. *Primo quando.*] Et omnis homo est animal, nullus homo est equus, ergo nullus homo est animal. *Secundo quando.* vt Pythagoras docuit animas in diuersa migrare corpora, ergo eius assertores non erant. *Tertio quando.*] vt anima equi non remanet separata a corpore, ergo nec anima bouis, *Quarto.*] Vt homo est capax disciplinę, & ergo animal rationale est capax disciplinæ.

De

De loco à consequenti.

A Consequenti *locus dicitur, quemadmodum & Aristoteles tradit, quoties propter consequens redargutio fit, vt si quis petat consequentiã conuerti, qua tñ cõuertitur minimè. Exempli gratia, si quis, quia hoc ex necessitate est, & illud est, idcirco putauerit, quia illud sit, & alterũ quoq; ex necessitate esse. Vnde & deinceps, quę propter opinionem ex sensu sunt, hoc modo plerũq; fiũt. Hinc sæpenumero id quod fel est, mel esse suspicantur, eo ꝙ flauus color vt fel, ita et mel quoq; consequitur. Quapropter si quis ita argumentetur, hoc mel est, igitur flauum, rectè quidem sequitur: at contrà non rectè, si hoc modo, Hoc flauũ est, igitur mel est. Huius aũt loci, aly duos, alij tres statuũt modos. Ex his primus est, quoties quis, vt ab antecedẽte ad consequẽs rectè sese habet consequentię ratio, ita è contrario à cõsequente ad ipsum antecedens firmam similiter atq; constantem cõsequentiæ vim esse existimauerit: vt si animal est, homo est, igitur si homo non est, animal non est. Secundus, quoties facta consequentia, ab abolitione antecedentis credit aliquis & consequens peræque aboleri posse, vt si homo est, animal est, igitur si homo non est, animal non est. Tertius vero modus est, quoties excommuniter accidentibus per id, quod consequens esse salet, volumus ostendere id quod præcedit: vt qui insanus est, in solitudinem fugit, Democritus autem in solitudinem fugit, igitur Democritus insanus est. Dicitur autem per consequens, quoniam consequitur insanum esse, in solitudinem fugere, veruntamen non conuertitur. Non enim si quis fugit in*

solitudinem, consequens continuò est, vt insaniat. Inuenias siquidem qui res humanas despiciens, stabilitatem & quidem quærat, & ob hoc ad loca à tumultibus libera secedat, quemadmodū Democritum fecisse memoriȩ proditum est, proinde falsò creditum est ab Atheniensibus, eum insaniuisse. Quemadmodū falsò quoque creditum est olim ab infidelibus nostræ religionis monachos desipuisse, ꝙ relictis omnibus quæ possederant in deserta loca secesserint: vnde et Anachoritæ dicti sunt & Eremitæ, vt de paulo primo Eremita & Hilarione Hieronymus, de diuo Antonio Athanasius, et de alijs compluribus Seuerus Sulpitius in eo libro, quē de vita diui Martini, inscribit memoriæ prodiderunt.

A consequenti.] Hæc fallacia committitur, cum credimus consequens conuerti cū antecedente, quod tamen non conuertitur, vt si pluit, terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. si iustitia est, virtus est, ergo si est virtus, est iustitia. hȩc captio complectitur omnes vitiosas argumentationes, quæ canones consequentiarum nō obseruant. *Vt si animal est.*] Hoc exemplum non conuenit huic primo modo, nam animal esse non infert hominem esse quare sic legendum puto, si animal non est, ergo homo non est, igitur si homo non est, animal non est. fallacia est consequentis, quia antecedens infert antecedens. *Secundus*] Hic syllogismus est in primo modo syllogismorum conditionalium, in quo a positione antecedentis ad positionem consequētis est colligendum. *Et quemadmodum.*] De hac re videndus est Virgilius Polydorus, de Inuentoribus rerum.i.cap.vij.libri.

De loco ab eo quod est, nunc caussam vt caussam ponere.

Hic *locus ab eo nomen habet, quòd est non causam vt causam ponere, quod quidem fit dicente Aristotele,*

cum assumitur id quod non causa est, tanquam propter illud fiat regargutio. Accidit aūt tale quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessariū est interimere aliquid ex his, quę sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo & Aristoteles ipse vtitur, vt si quæratur, Sunt ne anima & vita idē? q̄ si à respondente concedatur, ita deinde elenchus sophisticus fit, Omne quod est contrariū corruptioni, generatio est: atqui mors corruptio quædam est vitæ contraria, & anima & vita sunt idem, vita igitur est generatio, & viuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui viuit, iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, qui proposuerat, num anima & vita sunt idē, per interemptionem inferat ob consequētis scilicet falsitatē, igitur idem non sunt anima & vita, & respondens hoc quoq; cōcedat argumentationis vi impulsus, ne tūc quidem subterfugere poterit redargutionis notā. Quippe qui quæ antea concessa sunt, eadē ipse postea negauerit: quod certā per imperitiam eius accidit, nō aduertētis eā propositionem, quæ interēpta est, causam non esse cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendam quidem fuisse, Quandoquidem ipsa posita. aut non posita, nihilo minus id quod impossibile est, eodem syllogismo collectū sequitur. Quin hæc potius interimēda erat, Mors corruptio quædam est: quę nimirum falsa propositio est. Siquidem neq; mors corruptio, neq; vita generatio est: sed vt generationē vita, ita corruptionem mors comitatur. Itaq; in syllogismo superius facto, quæ propositio causa nō erat, vt causa sumpta est.

Hic *locus.*] Hic elenchus componitur, quando *putamus* aliquid esse causam conclusionis, quod tamen non est causa, vt ebrietas est mala, ergo vinũ est malũ. *Quae interempta est.*] Hæc scilicet anima & vita sunt idem. nam ea sublata, nihilominus falsa sequitur conclusio. *Siquidem.*] Huius ratio est, quia generatio est motus ad formam acquirẽdam, corruptio verò formæ est abiectio. Mors autem & vita non sunt motus, sed motũ concomitatur, & eius terminis sunt.

De loco ab eo quod est, plures interrogationes vt vnam facere.

Restat *vltimis ex his, qui extra dictionem dicti sunt, locus, nomẽ, hinc sortitus, quòd per eũ plures interrogationes factæ, vna esse credantur. Quoties igitur duę pluresve interrogationes fiunt, ad quas responsio datur perinde, atq; vna facta sit, captio per hunc locũ fieri dicitur. Quod profectò tunc euenire solet, cum latet respõdentem plures esse, idq; vel per imperitiã, vel ob nõ diligentem ad respondendũ circunspectionẽ. Porrò interrogationes plures dicuntur, quũ plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de plurib. interrogãtur, De quibus & Aristoteles hoc modo. In harũ autem aliquibus quidem, inquit, facile est videre, quod nõ vna, sed plures quoque dandæ sunt responsiones, vt vtrum terra est mare, an cœlum? In aliquib. verò nõ ita facile, vt putas ne hic & hic homo est? Quo fit, vt cum aliquis percusserit hunc, & hunc hominem, & nõ homines percuisisse dicatur. Rursus, cum interrogamus, Sint ne hæc bona an non? demonstratis tam bonis quàm malis, vtrumuis responderit aliquis, redargutionem haudquaquam effugiet, ob falsi videlicet concessionem,*

sionẽ. Quandoq; autẽ assumptis, hoc est, admissis quibusdam, redargutio non minus fiet, vt si quis concedat similiter & vnum & plura dici, vt exempli causa, alba, vel nuda, vel cæca. Nam si cæcum est; quod visum non habet, natũ tamen habere, & cæca erunt q̃ visum non habent, nata tamen habere. Igitur cũ hoc quidem visum habet, illud autem non habet: si tum interroget quispiam, sunt ne hæc videntia, an nõ videntia? vtrũlibet respondens dederit, erunt proculdubio ambo vel videntia, vel non videntia. Quod quidẽ vtiq; falsum esse statim deprehenditur ex hypothesi facta: Hæc ita ex Aristotele penè ad verbũ, vt cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu continentur, omissis multorũ ambagibus in re non magni momenti.

RESTAT *vltimus.*] In hãc impingimus captionẽ, quando duę plures nobis proponitur interrogationes, ad quas vnam damus responsionẽ. similis captio est apud Gellium, lib. xvj. cap. ij. postulo vt respondeas, desieris ne facere adulteriũ an non? vtcunque dialectica lege respondeas, hęrebis in captione siue aias siue negas. tã si te dicas adulterũ quàm si neges. *Vt vtrum.*] exemplum in quo plura prędicata interrogantur de vno subiecto. *In aliquibus verò.*] Exemplum in quo vnum prædicatum de pluribus subiectis dicitur. *Sint ne.*] Distinctione hic cauillus est submouendus. hæc sunt bona, hæc verò mala. *Igitur.*] Exemplum quando plura prædicata dicuntur de pluribus subiectis, adhibenda est etiam distinctio, hæc esse videnda, illa verò non.

Quemadmodum ad ignorantiam Elenchi omnes prædicti loci reduci possint, & quòd dupliciter Elenchus accipiatur.

INQVIRENDVM *deinceps, quo pacto pręditti loci*

oēs, siue elenchi sophistici ad redargutionis inscitiam reuocari possint, idq; ex Aristotelis præsertim instituto, vt qui de omnibus his ita ꝓnunciat: Aut distinguendi sunt, inquit, apparentes syllogismi omnes, atq; redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi reducendi, vel ab ijs precipuè, qui hanc omnium dictorum modorū principium faciunt: quatenus elenchus ipse generatim accipiatur, simulq́; omnes intra suæ definitionis ambitū positas particulas amplectatur. Dico autem generatim, *quando alioqui ex dictis modis siue locis vnus, & ipse habeatur, nēpe ad quatuor vltimas particolas factæ definitionis relatus. Itaq; sciendū, quod oēs paralogismi, quicunque iuxta præscriptos modos fiunt, peccant vel quia syllogismi non sint, tametsi videntur: vel quia cōtradictio in his non rectè sese habeat, vel quia nō cadem vbique tam rei, quàm nominis ratio obseruetur, id quod nunc per singulos locos discurendo breuiter ostēdere operæpretiū fuerit. Ergo quicunq; fiunt ꝑ equiuocationem, per amphibologiam, & per figurā dictionis, omnes ad elenchū reducuntur, eo ꝙ in his duplex tum nomen, tum oratio sumitur, ob rei videlicet significatæ diuersitatē. Similiter autē & qui per cōpositionem, & diuisionē, & accentū fiunt, ob ipsius tum orationis, tum nominis variationē. Porrò qui secundū accidēs fiunt, & itē propter consequens, & per id, quod est sumere quod in principio est, necnō per id, qđ est non causam vt causam ponere: propterea quòd vnusquisq; horū præuaricator sit præscriptæ nuper syllogisticæ legis. Qui verā propter id: quod quoquomodo, & simpliciter, quoniam non de eodem affirmatio & negatio est*

quare

quare nec in his vlla eſt vera contradictio, licet credatur. Poſtremò aũt & qui fiunt propter id, quod eſt plures interrogationes vt vnã facere: quòd in his non enucleamus, neq; diſcernimus propriã ipſius propoſitionis rationem, quæ quidẽ eſt vt vnũ de vno dicatur. Nam eadem eſt vnius rei & rei ſimpliciter definitio, vt hominis, & vnius hominis. Cùm ergo, quæ in ſyllogiſmo ſumitur, apparet eſſe propoſitio, & nõ eſt, quatenus in ea non vnũ de vno prædicatur, manifeſtũ quòd & hic ad inſcitiam redargutionis reuocandus eſt. Eſt enim redargutio ſyllogiſmus quidem, nempe contradictionis. Ex quo iam palàm factum eſt, omnes locos ſiue modos ad ignorantiam elenchi reuocari poſſe, hos quidem, qui in dictione ſunt, quoniam in his apparens eſt contradictio: illos autem, qui extra dictionem, maiori ex parte propter ſyllogiſmi rationem definitionemque.

INQVIRENDVM.] Quoniam fallacia elenchi latiſsimè patet, docet quoquomodo cæteræ fallaciȩ ad eã reduci poſſint. *Quatenus elenchus.*] Cæſarius innuit elenchũ duobus modis accipi. primo generatim, vt eſt quoddam vniuerſale omnium fallaciarum, & omnes fallacias ſuo ambitu cõplectitur, & ſic omnes redargutiones ad elenchum reducũtur. ſecundo modo elenchus accipit̃ particulariter pro quatuor vltimis particulis finitionis, & hoc ſenſu, elenchus eſt ex numero fallaciarum. *Præuaricator ſit.*] Hoc eſt trãſgredit̃ præſcriptas leges *Vt vnum de vno.*] Vna propoſitio eſt in qua vnum, hoc eſt vniuocum de vniuoco dicatur, ut Iuſtitia eſt virtus. videndus eſt Ariſtoteles ſeptimo capite primi libri de Interptetatione:

Ex quibus cauſis ſophiſticæ prodeant deceptiones.

CONSENTANEVM *fortaſsis fuerit inueſti-*

ſum homo ergo tu nō es homo, in maiore ꝓpoſitione proponitur me, aliū a te eſſe, ſecundū perſonę proprietatem, in minori vero eſſentiam,& naturā intelligimus quare falſa intelligitur concluſio. *Item & hoc modo*] ſoluuntur hi duo ſyllogiſmi fallaces, quia mutatur genus ſuppoſitionis, ſiue ſignificationis terminorū. nam à termino primæ intentionis ad terminum ſecundę proceditur. *Sed per accidens.*] ratio huius eſt,quia omnis prædicatio,in qua prędicatur terminus ſecundæ intentionis,de termino primę eſt accidentaria,vt animal eſt genus, homo eſt ſpecies. *Propterea quod.*] ſenſus huius loci hic eſt.non eodem modo accipitur animal cum predicatur de homine, & cum ſubijcitur generi, nam in hac prædicatione, homo eſt animal, animal ſumitur pro re ipſa quam ſignificat ex impoſitione,ſed in hac,animal eſt genus,animal ſumitur pro ipſo vocabulo,quod talis rei eſt ſignificatiuum.

Quo pacto à recentioribus hic locus tractetur.

Nec tamen ignoro hunc locum ab accidenti latius explicari à recentioribus hoc modo,vt ſit accidens,& id cui accidit videlicet res ſubiecta,& præter hæc attributum: quæ & ita diſtinguunt nominibus magis familiaribus,vt accidens ſit, quod medium in ſyllogiſmo dicitur,res ſubiecta minor extremitas, attributū maior extremitas. Hinc paralogiſmus per hunc locū fieri dicunt, quoties vel medium, vel maior extremitas, vel minor extremitas in ſyllogiſmo non recte ſumitur. Medium quidem,vt ſi ita arguatur, Cuiuſlibet contradictionis altera pars eſt vera (& accipio hic nunc verbum,cuiuſlibet,more iſtorum, contra vim propriā pro ſigno diſtributiuo, vt ipſi dicunt, qualia ſunt omnis & nullus) atqui hęc propoſitio, homo eſt lapis,eſt cōtradictionis altera pars,igitur hæc propoſitio, homo eſt lapis, vera eſt. Captio eſt in verbo contradictionis aſſu-

mendum nanque erat. Atqui hæc propositio homo est, lapis, est contradictio: eo quòd hic terminus in maiore solum vniuersaliter sumebatur. Maior vero extremitas, vt si ita proponas. Omne animal substantia non est. omnis autem homo est animal, igitur nullus homo substantia est. Hic captio est in verbo substantię, quod in maiori (vt oportebat) vniuersaliter sumptũ non est, propterea quòd negatio ei præposita non sit. Verum id ita sophistę pro arbitrio statuerunt, contra autorum & eorum qui recte loqui didicerunt, consuctudinẽ. Minor porrò extremitas, non recte sumitur si ita cõtexas syllogismũ. Nullum dextrum est sinistrũ, cuiuslibet autem hominis oculus est dexter, ergo neuter oculus hominis est sinister. Hic oculus minor extremitas particulariter sumit in minore contra prescriptam secundi modi primæ figuræ legem, Quare ita assumendum erat cuiuslibet autem hominis vterq; oculus est dexter.

NEC *tamen.*] Latissime patet hęc fallatia accidẽtis nam complectitur omnes syllogismo in materia & forma vitiosos. *Captio est*] nam hic terminus contradictio: solum sumitur vniuersaliter in maiore, debet autẽ totum esse medium in minore, & non hoc totum aggregatum contradictionis altera pars. propterea deceptio pendet a termino medio. *Maior vero extremitas*] substantia maior extremitas, sumitur particulariter in maiore, quia nota vniuersalis affirmatiua, distribuit terminum tantum immediate sequentem: at in conclusione vniuersaliter sumitur.

De loco ab eo quod est secundum quid, ad id quod simpliciter est.

Definitur *hic locus ab Aristotele per id, quòd hoc quidem simpliciter dicitur, illud autem, quo-*

quomodo & non præcipue. Quoquomodo, inquit, hoc est, vel ſecundum locum, vel ſecundum tempus, vel ad aliud, vel ſecundum aliud, videlicet cum quod ſecundum partem dicitur, ſimpliciter accipitur. Itaque & paralogiſmi ſecundum hunc locum quatuor fiunt modis. Primo in his, quæ ſecundum loco dicuntur: vt Apud Thraces quædam gentes olim, vt Solinus autor eſt, recens natos cum fletu excipere, de functos gaudio proſequi pium eſſe ducebant: igitur pium eſt, puerperia deflere, & funera gaudio proſequi. Secundo in his quæ ſint ſecundum tempus: vt bonum eſt vti victu tenui cum ęgrotamus igitur ſimpliciter vti bonum eſt. Item, expedit merces in mare proijcere, cum timetur naufragium, igitur expedit proijcere merces. Tertio in his, quæ ſunt ad aliud: vt diuitiæ male vtentibus non ſunt bonæ, ergo diuitiæ bonæ non ſunt cum tamen ipſæ (vt diuus Ambroſius ait) virtutum ſint inſtrumenta. Quarto autem in his, quæ ſunt ſecundũ aliquid vt Aethiops dentibus albus eſt, igitur albus eſt. Præterea cum ex diuiſis coniunctum infertur, hoc pacto, Coriſcus bonus eſt, & idem citharœdus Coriſcus igitur bonus eſt citharœdus. Eſto autem vita bonus ſit, non arte. Huiuſmodi paralogiſmus per hunc locum factus eſſe intelligitur.

Definitur.] Techna ex hoc loco ſtruitur, quando id quod particulariter, ſiue ſecundum partem in antecedente ſumitur, in concluſione ſumitur vniuerſaliter; & ſecundum totum. talis non eſt rara collectio quoniam a particulari vno ad vniuerſale non eſt firma conſecutio, vt diuitię malę vtentibus obſunt magis quàm proſunt, ergo diuitiæ malæ ſunt: honeſtum eſt apud Tribalos populos patrem ſacrificare: ergo

go id vbiq; honestum. *Vt apud Thraces.*] Historia hæc est apud Pomponium Mela, secundo capite secūdi libri: Itaque lugentur apud puerperia, natiq; deflentur, funera contra festa sunt, & veluti sacra, cantu deflentur. Huius ratio, vt existimo, est, quia vt plenius ait, existimabant vel optimum esse non nasci, vel natos statim emori. Vide Plinium primo capite septimi libri. *Secundo in his.*] Huius loci multa exempla sunt apud Aristotelem in fine vlt. capitis secundi libri Topico. *Virtutum sunt instrumenta.*] sic Aristo. viij. cap. j. lib. Ethico. fieri non potest, aut non facile fit, vt is res agat preclaras, cui facultates desunt.

De loco ab ignorantia Elenchi.

Per ignorātiam Elenchi, siue quod idem est, per inscitiam redargutionis, fiunt paralogismi, quoties omittitur aliquid eorum, quę ad orationem (vt Aristoteles ait) hoc est, ad ipsius Elenchi defmitionem requirūtur. Definitur autem ab eodem hoc pacto, Elenchus est contradictio vnius & eiusdem non nominis, sed rei, & nominis non synonimi, sed eiusdem, ex his quæ data sunt ex necessitate, non connumerato eo quod est in principio, ad idem, secundum idem, similiter, & per idē tempus. Qua quidem definitione certum est nusquam ab Aristotele longiorem factam esse, idque (vt reor) propter sophistarum importunitates. Quapropter & singulas eius particulas latius explicare, atque distinguere necessum fortassis fuerit. Quandoquidem in ea quædam syllogismi tantum causa ponuntur, quædam ob contradictionem solum, quædam etiam ad vtrunq; spectāt. Syllogismi causa ponuntur, partim ex his quæ data sunt ex necessitate, partim, non connumerato eo quod est in principio. Ob contradictionem verò, vt quæ postremo loco enumeratę sunt: cuiusmodi sunt ad idem

secundum

ſecundum idem, ſimiliter, & per idem tempus. Præter hæc autem ad vtrunq; reliqua pertinent. Porro parralogiſmi, qui per hunc locum fieri cõſueuerunt, hoc præcipue peccant, ꝙ ex quatuor poſtremis aliquid omittitur. Vnde & quatuor quoq; modi aſsignantur. Primus, cum omittitur particula ad idem, vt decem ſunt dupla ad quinque, & non ſunt dupla ad ſex: ergo decem dupla ſunt, & dupla non ſunt. Similiter ſi quis Socratem inter duos locatum, idcirco pronũciet ipſum dextrum eſſe & nõ dextrũ. Secundus modus eſt, quando omittitur particula ſecundũ idem, vt hoc eſt duplũ ſecundum longitudinem, & non eſt duplum ſecundum latitudinem: duplum igitur eſt, & non duplum; aut ſi quis oculum nigrum eſſe dicat, et nõ nigrum: propterea quia id quod circa orbem ipſius oculi eſt, qui medius pupillam tenet album ſit, ipſe vero orbis niger ſpectetur. Tertius, quando omittitur particula ſimiliter, vt cognoſco Socratem, & eundem nõ cognoſco veniente͂, igitur cognoſco Socratem, & eundem non cognoſco. Quartus vero, quando omittitur particula per idem tempus, vt ſi quis Socratem proponat ſedentem, & nõ ſedentem, ad diuerſa tempora reſpiciendo.

Per ignorantiam. Hęc fallacia cõmittitur, cũ aliqua particula finitionis eléchi omittitur. nã eléchus eſt cõcluſio oppoſita alicui propoſitionũ cõceſſarũ in ſyllogiſmo, q̃ in modo, & figura cõcluſione͂ colligebant. ſyllogiſmus vero eléchi eſt. ſyllogiſmus, qui ex oppoſito cõcluſionis cũ altera propoſitione colligit oppoſitũ alterius, ſ. contrariã vel contradictoriã. *Qua quidem definitione.*] Locus eſt apud Ariſtotelem iij. cap. primi libri Elenchorum, nunquam ab Ariſtotele datã eſſe exiſtimo finitionem tam tenebroſam (cum tamen ipſa præcipiat omnem finitione͂ perſpicuã eſſe oportere, datur enim

diſcendi

discendi causa)nec ex tot partibus cōpactam. sed puto Aristotelé tot particulis in hac finitione vsum, ad explodēdas oēs oīum sophistarum cauillationes. *Est contradictio*. Hoc est conclusio contradictoria alicui premissarum. *Vnius & eiusdem.*] Scilicet subiecti & predicati. & secundū nomen, & secundū rem vt homo, homo. non omnis sed rei, nō satis est esse eandē vocē, sed oportet eandē rem esse per vocē significatā. *Et nominis*. Oportet elenchū contradictionē esse, non eiusdē nominis synonimi, sed eiusdē secundū vocē. *Ex his quæ data sunt.*] Hoc est cōcessa ab aduersario. *Non connumerato.*] Non accepto q̄sito ad syllogismum demōstrationis. *Ad idem.*] Respectu eiusdem. *Similiter*. Vt dictio eodē modo accipiatur. *Per idem tempus.*] Vt dictio secundū diuersum tēpus nō accipiat, cetera satis dilucide a Cæsario explicātur. *Ob contradictionem.*] Hoc addit authore Aristotele qui ait, dico aūt opponi eiusdē de eodē nō aūt æquiuoce,& quęcūque cetera contra sophisticas determinauimus importunitates.

De loco a petitione principij.

In *principio petere, est id, quod ad demonstrationem propositum est, ponere & accipere, vt confessum. In principio igitur petitur aliquid, cum eius adhuc desideratur demonstratio, quod tamen vt confessum accipitur. Vnde & ab Aristotele definitur secundo Priorum analyticorum volumine hoc modo, Petere (inquit) id quod est in principio, est ostendere quicquam per id, quod per seipsum manifestum non est, quod profecto est propositum non ostendere. Accidit autem modis quatuor. Primo, quando a syllogista & incollectilis ratiocinatio fuerit. Secundo, quando id quod sumitur, ignotius eo est, quod colligere volumus. Tertio, quando quod sumimus, eque ignotū est, atque id quod conficere volumus. Quarto, cum posterius sumitur ad monstrandum id, quod prius est, Cæterum præter hos*

sunt

sunt & alij quatuor modi, quos octauo libro Topicorum idem auctor recensent. Primus, cum quod partilariter demonstrandum est, vniuersaliter quis postulauerit: vt si quis nolens probare, contrariorum eandem esse disciplinam, postulauerit idcirco omnium oppositorum eandem esse disciplinam. Secundus, cum quod vniuersaliter est ad ostendendum propositum, particulariter ab aliquo petitur: veluti si de omnibus contrarijs propositum est, de aliquibus solum quispiam postulet. Tertius vero, cum quis diuidens propositum petit: vt si cum oportet quempiam coniunctim ostendere medicinam sani & ægri esse, is tum vtrunq; postulet seorsim, atque diuisim: verbi causa, Est ne medicina sani? & rursus, Est ne medicina ægri? atque idem dehinc ita argumentetur, Medicina sani est, et medicina item ægri est, igitur medicina sani est, & item ægri, Quartus demum, cum quis eorum quæ ex necessitate se inuicem sequuntur, alterum petit: vt si cui propositum est ostendere, quòd diameter est incommensurabilis lateri quadrati, is assumat, quod diametro latus incommensurabile est.

In principio.] Hæc captio committitur, quando antecedés non probat consequens quia id quod tanquam manifestum & perspicuum sumitur, æque ignotum est, atq; id quod est probandum, vt si quis ita colligat, sunt qui aduersa nobis vestigia figant, ergo sunt antipodes. *Primo quando.*] Et omnis homo est animal, nullus homo est equus, ergo nullus homo est animal. *Secundo quando.* vt Pythagoras docuit animas in diuersa migrare corpora, ergo eius assertores non erant. *Tertio quando.*] vt anima equi non remanet separata a corpore, ergo nec anima bouis, *Quarto.*] Vt homo est capax disciplinę, & ergo animal rationale est capax disciplinæ.

De

De loco à consequenti.

A Consequenti *locus dicitur, quemadmodum & Aristoteles tradit, quoties propter consequens redargutio fit, vt si quis petat consequentiã conuerti, qua tñ cõuertitur minimè. Exempli gratia, si quis, quia hoc ex necessitate est, & illud est, idcirco putauerit, quia illud sit, & alterũ quoq; ex necessitate esse. Vnde & deinceps, quę propter opinionem ex sensu sunt, hoc modo plerũq; fiũt. Hinc sæpenumero id quod fel est, mel esse suspicantur, eo q flauus color vt fel, ita et mel quoq; consequitur. Quapropter si quis ita argumentetur, hoc mel est, igitur flauum, rectè quidem sequitur: at contrà non rectè, si hoc modo, Hoc flauũ est, igitur mel est. Huius aũt loci, aly duos, alij tres statuũt modos. Ex his primus est, quoties quis, vt ab antecedẽte ad consequẽs rectè sese habet consequentię ratio, ita è contrario à cõsequente ad ipsum antecedens firmam similiter atq; constantem cõsequentiæ vim esse existimauerit: vt si animal est, homo est, igitur si homo non est, animal non est. Secundus, quoties facta consequentia, ab abolitione antecedentis credit aliquis & consequens peræque aboleri posse, vt si homo est, animal est, igitur si homo non est, animal non est. Tertius vero modus est, quoties excommuniter accidentibus per id, quod consequens esse salet, volumus ostendere id quod præcedit: vt qui insanus est, in solitudinem fugit, Democritus autem in solitudinem fugit, igitur Democritus insanus est. Dicitur autem per consequens, quoniam consequitur insanum esse, in solitudinem fugere, veruntamen non conuertitur. Non enim si quis fugit in*

solitudinem, consequens continuò est, vt insaniat. Inuenias siquidem qui res humanas despiciens, stabilitatem & quidem quærat, & ob hoc ad loca à tumultibus libera secedat, quemadmodũ Democritum fecisse memoriæ proditum est, proinde falsò creditum est ab Atheniensibus, eum insaniuisse. Quemadmodũ falsò quoque creditum est olim ab infidelibus nostræ religionis monachos desipuisse, quod relictis omnibus quæ possederant in deserta loca secesserint: vnde et Anachoritæ dicti sunt & Eremitæ, vt de paulo primo Eremita & Hilarione Hieronymus, de diuo Antonio Athanasius, et de alijs compluribus Seuerus Sulpitius in eo libro, quẽ de vita diui Martini, inscribit memoriæ prodiderunt.

A consequenti.] Hæc fallacia committitur, cum credimus consequens conuerti cũ antecedente, quod tamen non conuertitur, vt si pluit, terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. si iustitia est, virtus est, ergo si est virtus, est iustitia. hęc captio complectitur omnes vitiosas argumentationes, quæ canones consequentiarum nõ obseruant. *Vt si animal est.*] Hoc exemplum non conuenit huic primo modo, nam animal esse non infert hominem esse quare sic legendum puto, si animal non est, ergo homo non est, igitur si homo non est, animal non est. fallacia est consequentis, quia antecedens infert antecedens. *Secundus*] Hic syllogismus est in primo modo syllogismorum conditionalium, in quo a positione antecedentis ad positionem consequẽtis est colligendum. *Et quemadmodum.*] De hac re videndus est Virgilius Polydorus, de Inuentoribus rerum.i.cap.vij.libri.

De loco ab eo quod est, nunc caussam vt caussam ponere.

Hic *locus ab eo nomen habet, quòd est non causam vt causam ponere, quod quidem fit dicente Aristotele,* cum

cum assumitur id quod non causa est, tanquam propter illud fiat redargutio. Accidit aūt tale quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessariū est interimere aliquid ex his, quę sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo & Aristoteles ipse vtitur, vt si quæratur, Sunt ne anima & vita idē? quod si à respondente concedatur, ita deinde elenchus sophisticus fit, Omne quod est contrariū corruptioni, generatio est: atqui mors corruptio quædam est vitæ contraria, & anima & vita sunt idem, vita igitur est generatio, & viuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui viuit, iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, qui proposuerat, num animā & vita sunt idē, per interemptionem inferat ob consequētis scilicet falsitatē, igitur idem non sunt anima & vita, & respondens hoc quoq; cōcedat argumentationis vi impulsus, ne tūc quidem subterfugere poterit redargutionis notā. Quippe qui quæ antea concessa sunt, eadē ipse postea negauerit: quod certā per imperitiam eius accidit, nō aduertētis eā propositionem, quæ interēpta est, causam non esse cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendam quidem fuisse, Quandoquidem ipsa posita. aut non posita, nihilo minus id quod impossibile est, eodem syllogismo collectū sequitur. Quin hæc potius interimēda erat, Mors corruptio quædam est: quę nimirum falsa propositio est. Siquidem neq; mors corruptio, neq; vita generatio est: sed vt generationē vita, ita corruptionem mors comitatur. Itaq; in syllogismo superius facto, quæ propositio causa nō erat, vt causa sumpta est.

HIC *locus.*] Hic elenchus componitur, quando putamus aliquid esse causam conclusionis, quod tamen non est causa, vt ebrietas est mala, ergo vinũ est malũ. *Quæ interempta est.*] Hæc scilicet anima & vita sunt idem. nam ea sublata, nihilominus falsa sequitur conclusio. *Siquidem.*] Huius ratio est, quia generatio est motus ad formam acquirẽdam, corruptio verò formæ est abiectio. Mors autem & vita non sunt motus, sed motũ concomitatur, & eius terminis sunt.

De loco ab eo quod est, plures interrogationes vt vnam facere.

Restat *vltimis ex his, qui extra dictionem dicti sunt, locus, nomẽ, hinc sortitus, quòd per eũ plures interrogationes factæ, vna esse credantur. Quoties igitur duę pluresve interrogationes fiunt, ad quas responsio datur perinde, atq; vna facta sit, captio per hunc locũ fieri dicitur. Quod profectò tunc euenire solet, cum latet respõdentem plures esse, idq; vel per imperitiã, vel ob nõ diligentem ad respondendũ circunspectionẽ. Porrò interrogationes plures dicuntur, quũ plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de plurib. interrogãtur. De quibus & Aristoteles hoc modo. In harũ autem aliquibus quidem, inquit, facile est videre, ꝙ nõ vna, sed plures quoque dandæ sunt responsiones, vt vtrum terra est mare, an cœlum? In aliquib. verò nõ ita facile, vt putas ne hic & hic homo est? Quo fit, vt cum aliquis percusserit hunc, & hunc hominem, & nõ homines percuisisse dicatur. Rursus, cum interrogamus, Sint ne hæc bona an non? demonstratis tam bonis quàm malis, vtrumuis responderit aliquis, redargutionem haudquaquam effugiet, ob falsi videlicet concessionem.*

sionẽ. Quandoq; autẽ assumptis, hoc est, admissis quibusdam, redargutio non minus fiet, vt si quis concedat similiter & vnum & plura dici, vt exempli causa, alba, vel nuda, vel cæca. Nam si cæcum est; quod visum non habet, natũ tamen habere, & cæca erunt q̃ visum non habent, nata tamen habere. Igitur cũ hoc quidem visum habet, illud autem non habet: si tum interroget quispiam, sunt ne hæc videntia, an nõ videntia? vtrũlibet respondens dederit, erunt proculdubio ambo vel videntia, vel non videntia: Quod quidẽ vtiq; falsum esse statim deprehenditur ex hypothesi facta: Hæc ita ex Aristotele penè ad verbũ, vt cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu continentur, omissis multorũ ambagibus in re non magni momenti.

RESTAT *vltimus.*] In hāc impingimus captionẽ, quando duę plures nobis proponuntur interrogationes, ad quas vnam damus responsionẽ. similis captio est apud Gellium, lib. xvj. cap. ij. postulo vt respondeas, desieri{s}ne facere adulteriũ an non? vtcunque dialectica lege respondeas, hęrebis in captione siue aias siue negas. tā si te dicas adulterũ quàm si neges. *Vt vtrum.*] exemplum in quo plura prędicata interrogantur de vno subiecto. *In aliquibus verò.*] Exemplum in quo vnum prædicatum de pluribus subiectis dicitur. *Sint ne.*] Distinctione hic cauillus est submouendus. hæc sunt bona, hæc verò mala. *Igitur.*] Exemplum quando plura prædicata dicuntur de pluribus subiectis, adhibenda est etiam distinctio, hæc esse videnda, illa verò non.

Quemadmodum ad ignorantiam Elenchi omnes prædicti loci reduci possint, & quòd dupliciter Elenchus accipiatur.

INQVIRENDVM *deinceps, quo pacto prędicti loci*

oẽs, siue elenchi sophistici ad redargutionis inscitiam reuocari possint, idq; ex Aristotelis præsertim instituto, vt qui de omnibus his ita pnunciat: Aut distinguendi sunt, inquit, apparentes syllogismi omnes, atq; redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi reducendi, vel ab ijs precipuè, qui hanc omnium dictorum modorũ principium faciunt: quatenus elenchus ipse generatim accipiatur, simulq; omnes intra suæ definitionis ambitũ positas particulas amplectatur. Dico autem generatim, quando alioqui ex dictis modis siue locis vnus, & ipse habeatur, nẽpe ad quatuor vltimas particolas factæ definitionis relatus. Itaq; sciendũ, quod oẽs paralogismi, quicunque iuxta præscriptos modos fiunt, peccant vel quia syllogismi non sint, tametsi videntur: vel quia cõtradictio in his non rectè sese habeat, vel quia nõ eadem vbique tam rei, quàm nominis ratio obseruetur, id quod nunc per singulos locos discurendo breuiter ostẽdere operępretiũ fuerit. Ergo quicunq; fiunt p equiuocationem, per amphibologiam, & per figurã dictionis, omnes ad elenchũ reducuntur, eo ꝙ in his duplex tum nomen, tum oratio sumitur, ob rei videlicet significatæ diuersitatẽ. Similiter autẽ & qui per cõpositionem, & diuisionẽ, & accentũ fiunt, ob ipsius tum orationis, tum nominis variationẽ. Porrò qui secundũ accidẽs fiunt, & itẽ propter consequens, & per id, quod est sumere quod in principio est, necnõ per id, qđ est non causam vt causam ponere: propterea quòd vnusquisq; horũ præuaricator sit præscriptæ nuper syllogisticæ legis. Qui verã propter id: quod quoquomodo, & simpliciter, quoniam non de eodem affirmatio & negatiõ est

quare

quare nec in his vlla est vera contradictio, licet credatur. Postremò aût & qui fiunt propter id, quod est plures interrogationes vt vnā facere: quòd in his non enucleamus, neq; discernimus propriā ipsius propositionis rationem, quæ quidē est vt vnū de vno dicatur. Nam eadem est vnius rei & rei simpliciter definitio, vt hominis, & vnius hominis. Cùm ergo, quæ in syllogismo sumitur, apparet esse propositio, & nō est, quatenus in ea non vnū de vno prædicatur, manifestū quòd & hic ad inscitiam redargutionis reuocandus est. Est enim redargutio syllogismus quidem, nempe contradictionis. Ex quo iam palàm factum est, omnes locos siue modos ad ignorantiam elenchi reuocari posse, hos quidem, qui in dictione sunt, quoniam in his apparens est contradictio: illos autem, qui extra dictionem, maiori ex parte propter syllogismi rationem definitionemque.

INQVIRENDVM.] Quoniam fallacia elenchi latissimè patet, docet quoquomodo cæteræ fallaciç ad eā reduci possint. *Quatenus elenchus.*] Cæsarius innuit elenchū duobus modis accipi. primo generatim, vt est quoddam vniuersale omnium fallaciarum, & omnes fallacias suo ambitu cōplectitur, & sic omnes redargutiones ad elenchum reducūtur. secundo modo elenchus accipit particulariter pro quatuor vltimis particulis finitionis, & hoc sensu, elenchus est ex numero fallaciarum. *Præuaricator fit.*] Hoc est trāsgredit præscriptas leges *Vt vnum de vno.*] Vna propositio est in qua vnum, hoc est vniuocum de vniuoco dicatur, ut Iustitia est virtus. videndus est Aristoteles septimo capite primi libri de Interptetatione:

Ex quibus causis sophisticæ prodeant deceptiones.

CONSENTANEVM *fortasis fuerit inuesti-*

gare quoque quibus ex causis huiuscemodi impostura atq; deceptiones proueniāt. Itaq; dicamus ex Aristotele, ꝙ deceptio omnis prouenit in his quidē, quæ per æquiuocationē & amphibologiā fiunt, sophismatis: eò quòd nō potest quispiam distinguere id quod multiplex est, siue multipliciter dicitur, ab eo quod vno modo dicitur duntaxat. At in his, quæ per cōpositionem, & diuisionem: eo quòd nihil interesse putatur inter orationē cōpositam & diuisam. Similiter aūt & in his, quæ per accentū fiunt: propterea ꝙ nōnullis idē significare videtur eadē vox intensa & remissa, hoc est, acuto vel graui accētu prolata. Et in his itē, quę per figurā fiunt ob dictionis similitudinē: quòd difficile sit dijudicare, quæ similiter atque aliter proferātur. Ferè enim quisquis hoc facere poterit, is in procinctu est, vt qđ verum est videat: & per hoc prōptus erit vel cōcedere, qđ concedendū est, vel negare, quod est negandū. Rursus aūt in his, quę per accidens: eò quòd quis nescit dijudicare, idem ne sit an diuersum quod sumitur, tum an vnū, an multa. Similiter aūt in his, quæ per cōsequens fiūt: per hoc quod arbitramur, vt cōsequens ab antecedēte non separatur vnquā (est enim ipsum antecedētis pars quędam) ita nec a consequēte antecedēs separatū iri. Porrò in his, quæ fiunt propter omissionē orationis, hoc est, alicuius particularū, quæ in elēchi rōne positæ sunt, & in his quæ sunt propter id, quod aliquo modo & simpliciter dicitur: & in his itē, quæ quod in principio est, sumunt: tū & in his q̄ ꝑ non causam vt causam accidūt: & quæcumq; plures interrogationes aut vnā faciunt: propterea ꝙ in his omnibus non exactè discernimus,

neque

neque ſumptus propoſitiones, neq; ipſius ſyllogiſmi verum terminum, hoc eſt, rationem definitionemq;: per hoc quòd parum nobis differre videantur ea, quæ iam dicta ſunt, vt nõ cauſa & cauſa, quod ſimpliciter quoquomodo, & interrogationes plures, & interrogatio vna.

Conſentaneum.] Epilogo quodam ex ſexto capite primi libri elēchorum fontem, & originem omnium deceptionum indicat. *Similiter autem.*] Conſequens non ſeparatur ab antecedente, poſito antecedente, vt ſi homo eſt, animal eſt: conſequens tamen poteſt animo, & mente ſeparari ab antecedente, vt Porphyrius in communitatibus docet.

De recta ſolutione paralogyſmorum.

Quia *vero non minor ars eſt ſoluere nodos, quã eoſdem implicare atque conſtringere, quod quidem ita eſſe, argumento nobis eſſe poteſt, Gordÿ Phrygiæ regis nodus in Iouis templa ſuſpenſus: quem Alexãder Magnus (vt eſt apud Iuſtinum hiſtoricum) idcirco quòd ingenio ſoluere nequiuiſſet, gladio vſus violenter abſcidit, ob hanc nimirum cauſam, quia ſophiſtarum argutias captionesq;, quòd ſyncategorematũ nexibus, ceu nodis quibuſdã implicitæ atque inuiolatæ ſint, vt ſtruere fortaſsis non facile, ita proculdubio ſoluere lõge eſt difficillimũ: Ariſtoteles tãdem ipſe cum quẽadmodum ſtruantur illæ certis locis præſcriptis id iam monſtraſſet, eædem quo pacto etiam diſſoluerentur, pari cura atq; diligentia docere inſtituit. Vnde & ab eodẽ recta ſolutio definitur, falſi ſyllogiſmi manifeſtatio. Porrò falſus ſyllogiſmus duobus dicĩt modis. Aut. n. quia ex falſis collectus, ſit, aut quia ſyllogiſmus non eſt, tametſi videaĩ. Ergo cũ duobus modis falſum eſſe ſyllogiſmum*

contingat, duobus quoque modis ipsum dissoluendũ docet, nempe aut per interemptionem, aut per distinctionem. Per interemptionem quidem, vt quoties ex falsis collectus est. Per distinctionem verò, cum apparet syllogismus, & non est. Verumenimuerò, vt id quod quærimus breuiori via, quam quæ ab Aristotele tradita est, assequi possumus ex Iacobo Fabro Stapulensi tres regulas in animũ induxi hic subijciẽdas. Quarũ primæ hæc est; in omnibus paralogismis, qui fiunt per æquiuocationem, amphibologiã, compositionẽ, diuisionem, & accentum, si quod sumptum multiplex, distinguendum est. Alioqui confusionem parit, quæ tollitur interim, cùm ipsum distinguitur. insuper & in eisdem consequentiæ ratio discutienda examinandaque venit. Secunda, In omnibus paralogismis, qui fiunt per figuram dictionis, per accidens, per id quod est secundũ quid & simpliciter, per ignorantiam elenchi, per consequens, per non causam vt causam, per id quod est plures interrogationes facere vt vnam, consequentia neganda est, & mox cur negata sit, ratio subiungenda. Tertia, In omnibus paralogismis, qui fiunt per id quod est petere id quod est in principio, ipsum antecedens aut negandum planè est, aut certè addubitandum.

QVIA *vero.*] Ex tertio capite secũdi libri Elenchorum rationem diluendorum sophismatum docet. omnis syllogismus aut verus, aut falsus est. verus admittendus est, falsus dissoluendus. quemadmodum syllogismus est falsus duobus modis, aut enim vitiosus est secundum materiam, aut secundum formam, sic etiam duobus modis dissoluitur: si vitiosus est secundum materiam, negandum id quod falsum assumitur: si vitiosus secundum formam negandum est con-

consequens; & statim ratio subijcienda, cur malè colligat. multum profuerit ad hãc rem studiosè legere Rodolphum Agricolam libro secundo, de recta argumentorũ solutione. *Vt est apud Iustinum.*] Locus est apud Iustinum libro vndecimo. habes, studiosè lector, in toutũ Cæsarium scholiola, qua tenebrosum Aristotelem euoluere volẽtibus, viceuasto rum & verbosorum cõmentariorum esse poterunt. Etenim Cesarius vnus ex omnibus qui post Aristotelem dialectica scripserũt (absit inuida verbo) proximè Aristotelis mẽtem, non solùm adumbrasse, sed etiam ad viuum expresisse videtur. Vale. Lugduni, ad confluentes ex diuę Trinitatis celeberrimo florentissimoque Gymnasios Anno dñi M. D. LVI. pridie Calendas Ianuarias.

PERORATIO.

Habes studiose lector, siue adolescens: siue adultæ ætatis iuuenis, dialecticam tibi paratam, non aliam ob causam (sic mihi crede) nisi vt posthac, quicquid in studijs liberalibus addiscendum tibi fuerit citra crassam illam & fœdam barbariem, facile id iam assequi videri possis. Quippe quòd hæc sola visa sit hactenus deesse ad ternarium illum studiorum numerum, quæ triuij communi nomine appellant: id quod in primis triuialium ludorũ magistri atque præceptores sæpe hac multum cõquesti sunt aliquot annis, tales vtiq; præceptores qui (vt pro comperto ipse habeo) totis viribus ad hoc contendunt, vt docilem iuuentutem ritè instituãt, à barbarie auocent, bonas artes doceant. Itaque si hæc dialectica nostra talis tibi visa fuerit, vt ex ea id, qđ summopere tui moliuntur pręceptores, pro voto assequi potueris, bene est; sin verò nondum id a me præstitum sit (quod equidem vereri possum) conatũ saltem quæso, si non rem ipsam laudaueris.

IN

IN GARRVLVM SOPHISTAM
IOANNIS MVRMELLII RVRE-
MVNDENSIS EPIGRAMMA.

GARRVLE *qui nostrum tentas lapidare libellum*
In lucem pueris ede Sophista tuum.
Non decet in rudium cœtu traducere doctos,
Vana loquitur turpe est, gloriolamque sequi.
Ecquid apud calathos, inter muliebria pensa
Reddere te clarum lana caprina potest?
Quando nihil præter verbosa sophismata nosti,
Barbarie sordens, Grammaticæq; rudis.
Ecquid habes sophiæ, quod te in penetralia ducat?
Ecquid Aristotelem Porphyriumque tenes?
Haud operepretium est (mihi crede) refellere nugas,
Digna legi scribens experiere virum.
Saucius & possum genuinum infigere dentem:
Deque meo crudum vulnere vulnus erit.
Ingenijs hominum studeo prodesse iuuandis,
Estque mihi vero gloria nulla prior.

IOAN-

IOANNES MVRMELLIVS RVREMVNDENSIS PETRO SVO S. P. D.

Ogas me sedulò, & crebrò adhortaris Petre suauissime, vt breuite arte instituam, qua nam ratione voces eas, quę in cathegorijs locũ habẽt, discernere queas ab illis, quæ à prædicamẽtis: alienæ sunt, & vt certos quosdam tibi tradã canones, quib. facile discas, in quo vnaquæq; vox categorica prædicamento reponatur. Ardua profectò res est, & sæuis caninæ facundiæ morsibus exposita, in tam varia & multiuga opinionum diuersitate, dialecticorũ alijs alia sentientib. breui ea libello perstringere, quæ plurib. longissimi operis voluminibus vix satis exactè potuerint vel à doctissimo Philosopho explicari. Cũ tñ mecum cogitẽ, quantum vtilitatis tibi studiosisq; liberaliũ artium iuuenib. ex hoc quod petis, prouenturum sit, vtcunq; pro tpis, quo suppetit otiũ, breuitate, votis tuis non morem gerere non possem. Accipe igitur lucubratiunculã hac nr̃am, vt habeas εἰσαγογὴν quandã in Aristotelis decẽ prædicamenta, & ingenium tuum ne Grãmaticæ solùm, sed fructuosis etiã dialecticæ studijs excolito, vt vera dignoscens à falsis, & finiendi, diuidendi, argumẽtandiq; rationem tenẽs, rectã viam habueris, & iter expeditũ ad optimam quanq; disciplinam. Vale, & præceptorem tum dilige. Alcmariæ Phrisiorum oppido studijs liberalibus sanè quàm accommodato, Anno à partu Virginis. M.D.XIII. Idibus Septembris.

IN ARISTOTELIS DECEM PRAEDICAMENTA IOANNIS MVRMELII Ruremundensis Isagogæ.

ISAGOGEN hanc in decem Aristotelis Peripateticorũ principij κατηγορίας tribus dig ero capitibus, quorum primo quidem agam de vocibus, a prędicamentorum serie reiectis, & alienis: secundo autem superijs, quibus in ordine categorico locus est: tertio vero dictiones aliquot tradam, quæ vel diuersa prędicamenta, vel ad vnius eiusdemque seiunctas species referuntur. Porrò vt hæc facilius memoriæ commendari possit, & tenacius inhærere, singula capita in suos titulos sunt distributa.

De vocibus à prædicamentorum serie reiectis, & alienis Isagoges in Aristotelis Prędicamenta, Caput primum.

De

De dictionibus quibus in ordine categorico locus est.

Caput Isagoges huius secundum.

Secunda

solitudinem, consequens continuo est, vt insaniat. Inae-nias siquidem qui res humanas despiciens, stabilitatem & quidem quærat, & ob hoc ad loca à tumultibus libera secedat, quemadmodũ Democritum fecisse memorię proditum est, proinde falsò creditum est ab Atheniensibus, eum insaniuisse. Quemadmodũ falsò quoque creditum est olim ab infidelibus nostræ religionis monachos desipuisse, ꝙ relictis omnibus quæ possederant in deserta loca secesserint: vnde et Anachoritæ dicti sunt & Eremitæ, vt de paulo primo Eremita & Hilarione Hieronymus, de diuo Antonio Athanasius, et de alijs compluribus Seuerus Sulpitius in eo libro, quẽ de vita diui Martini, inscribit memoriæ prodiderunt.

A consequenti.] Hæc fallacia committitur, cum credimus consequens conuerti cũ antecedente, quod tamen non conuertitur, vt si pluit, terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. si iustitia est, virtus est, ergo si est virtus, est iustitia. hęc captio complectitur omnes vitiosas argumentationes, quæ canones consequentiarum nõ obseruant. *Vt si animal est.*] Hoc exemplum non conuenit huic primo modo, nam animal esse non infert hominem esse quare sic legendum puto, si animal non est, ergo homo non est, igitur si homo non est, animal non est. fallacia est consequentis, quia antecedens infert antecedens. *Secundus*] Hic syllogismus est in primo modo syllogismorum conditionalium, in quo a positione antecedentis ad positionem consequẽtis est colligendum. *Et quemadmodum.*] De hac re videndus est Virgilius Polydorus, de Inuentoribus rerum .i. cap. vij. libri.

Dę loco ab eo quod est, nunc caussam vt caussam ponere.

Hic *locus ab eo nomen habet, quòd est non causam vt causam ponere, quod quidem fit dicente Aristotele,*

cum

cum assumitur id quod non causa est, tanquam propter illud fiat redargutio. Accidit aũt tale quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessariũ est interimere aliquid ex his, quę sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo & Aristoteles ipse vtitur, vt si quæratur, Sunt ne anima & vita idẽ? quod si à respondente concedatur, ita deinde elenchus sophisticus fit, Omne quod est contrariũ corruptioni, generatio est: atqui mors corruptio quædam est vitæ contraria, & anima & vita sunt idem, vita igitur est generatio, & viuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui viuit, iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, qui proposuerat, num anima & vita sunt idẽ, per interemptionem inferat ob consequẽtis scilicet falsitatẽ, igitur idem non sunt anima & vita, & respondens hoc quoq; cõcedat argumentationis vi impulsus, ne tũc quidem subterfugere poterit redargutionis notã. Quippe qui quæ antea concessa sunt, eadẽ ipse postea negauerit: quod certã per imperitiam eius accidit, nõ aduertẽtis eã propositionem, quæ interẽpta est, causam non esse cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendam quidem fuisse, Quandoquidem ipsa posita. aut non posita, nihilo minus id quod impossibile est, eodem syllogismo collectũ sequitur. Quin hæc potius interimẽda erat, Mors corruptio quædam est: quę mimirum falsa propositio est. Siquidem neq; mors corruptio, neq; vita generatio est: sed vt generationẽ vita, ita corruptionem mors comitatur. Itaq; in syllogismo superius facto, quæ propositio causa nõ erat, vt causa sumpta est.

HIC *locus.*] Hic elenchus componitur, quando putamus aliquid esse causam conclusionis, quod tamen non est causa, vt ebrietas est mala: ergo vinũ est malũ. *Quæ interempta est.*] Hæc scilicet anima & vita sunt idem. nam ea sublata, nihilominus falsa sequitur conclusio. *Siquidem.*] Huius ratio est, quia generatio est motus ad formam acquirẽdam, corruptio verò formæ est abiectio. Mors autem & vita non sunt motua, sed motũ concomitatur, & eius terminis sunt.

De loco ab eo quod est, plures interrogationes vt vnam facere.

Restat *vltimis ex his, qui extra dictionem dicti sunt, locus, nomẽ, hinc sortitus, quòd per eũ plures interrogationes factæ, vna esse credantur. Quoties igitur duę pluresve interrogationes fiunt, ad quas responsio datur perinde, atq; vna facta sit, captio per hunc locũ fieri dicitur. Quod profectò tunc euenire solet, cum latet respõdentem plures esse, idq; vel per imperitiã, vel ob nõ diligentem ad respondendũ circunspectionẽ. Porrò interrogationes plures dicuntur, quũ plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de plurib. interrogãtur, De quibus & Aristoteles hoc modo. In harũ autem aliquibus quidem, inquit, facile est videre, ꝙ nõ vna, sed plures quoque dandæ sunt responsiones, vt vtrum terra est mare, an cœlum? In aliquib. verò nõ ita facile, vt putas ne hic & hic homo est? Quo fit, vt cum aliquis percusserit hunc, & hunc hominem, & nõ homines percuisisse dicatur. Rursus, cum interrogamus, Sint ne hæc bona an non? demonstratis tam bonis quàm malis, vtrumuis responderit aliquis, redargutionem haudquaquam effugiet, ob falsi videlicet concessionem.*

sionē. Quandoq; autē assumptis, hoc est, admissis quibusdam, redargutio non minus fiet, vt si quis concedat similiter & vnum & plura dici, vt exempli causa, alba, vel nuda, vel cæca. Nam si cæcum est; quod visum non habet, natū tamen habere, & cæca erunt q̄ visum non habent, nata tamen habere. Igitur cū hoc quidem visum habet, illud autem non habet: si tum interroget quispiam, sunt ne hæc videntia, an nō videntia? vtrūlibet respondens dederit, erunt proculdubio ambo vel videntia, vel non videntia. Quod quidē vtiq; falsum esse statim deprehenditur ex hypothesi facta: Hæc ita ex Aristotele pene ad verbū, vt cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu continentur, omissis multorū ambagibus in re non magni momenti.

RESTAT *vltimus.*] In hāc impingimus captionē, quando duę plures nobis proponitur interrogationes, ad quas vnam damus responsionē. similis captio est apud Gellium, lib. xvj. cap. ij. postulo vt respondeas, desierisne facere adulteriū an non? vtcunque dialectica lege respondeas, hęrebis in captione siue aias siue negas. tā si te dicas adulterū quàm si neges. *Vt vtrum.*] exemplum in quo plura prędicata interrogantur de vno subiecto. *In aliquibus verò.*] Exemplum in quo vnum prædicatum de pluribus subiectis dicitur. *Sine.*] Distinctione hic cauillus est submouendus. hæc sunt bona, hæc verò mala. *Igitur.*] Exemplum quando plura prædicata dicuntur de pluribus subiectis, adhibenda est etiam distinctio, hæc esse videnda, illa verò non.

Quemadmodum ad ignorantiam Elenchi omnes prædicti loci reduci possint, & quòd dupliciter Elenchus accipiatur.

INQVIRENDVM *deinceps, quo pacto prędicti loci*

oēs, siue elenchi sophistici ad redargutionis inscitiam reuocari possint, idq; ex Aristotelis præsertim instituto, vt qui de omnibus his ita pnunciat: Aut distinguendi sunt, inquit, apparentes syllogismi omnes, atq; redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi reducendi, vel ab ijs precipuè, qui hanc omnium dictorum modorū principium faciunt: quatenus elenchus ipse generatim accipiatur, simulq; omnes intra suæ definitionis ambitū positas particulas amplectatur. Dico autem generatim, quando alioqui ex dictis modis siue locis vnus, & ipse habeatur, nēpe ad quatuor vltimas particolas factæ definitionis relatus. Itaq; sciendū, quod oēs paralogismi, quicunque iuxta præscriptos modos fiunt, peccant vel quia syllogismi non sint, tametsi videntur: vel quia cōtradictio in his non rectè sese habeat, vel quia nō eadem vbique tam rei, quàm nominis ratio obseruetur, id quod nunc per singulos locos discurendo breuiter ostēdere operęprętiū fuerit. Ergo quicunq; fiunt p ęquiuocationem, per amphibologiam, & per figurā dictionis, omnes ad elenchū reducuntur, eo q in his duplex tum nomen, tum oratio sumitur, ob rei videlicet significatæ diuersitatē. Similiter autē & qui per cōpositionem, & diuisionē, & accentū fiunt, ob ipsius tum orationis, tum nominis variationē. Porrò qui secundū accidēs fiunt, & itē propter consequens, & per id, quod est sumere quod in principio est, necnō per id, qđ est non causam vt causam ponere: propterea quòd vnusquisq; horū præuaricator sit præscriptæ nuper syllogisticæ legis. Qui verā propter id: quod quoquomodo, & simpliciter, quoniam non de eodem affirmatio & negatio est

quare

quare nec in his vlla est vera contradictio, licet credatur. Postremò aūt & qui fiunt propter id, quod est plures interrogationes vt vnā facere: quòd in his non enucleamus, neq; discernimus propriā ipsius propositionis rationem, quæ quidē est vt vnū de vno dicatur. Nam eadem est vnius rei & rei simpliciter definitio, vt hominis, & vnius hominis. Cùm ergo, quæ in syllogismo sumitur, apparet esse propositio, & nō est, quatenus in ea non vnū de vno prædicatur, manifestū quòd & hic ad inscitiam redargutionis reuocandus est. Est enim redargutio syllogismus quidem, nempe contradictionis. Ex quo iam palàm factum est, omnes locos siue modos ad ignorantiam elenchi reuocari posse, hos quidem, qui in dictione sunt, quoniam in his apparens est contradictio: illos autem, qui extra dictionem, maiori ex parte propter syllogismi rationem definitionemque.

INQVIRENDVM.] Quoniam fallacia elenchi latissimè patet, docet quoquomodo cæteræ fallacię ad eā reduci possint. *Quatenus elenchus.*] Cæsarius innuit elenchū duobus modis accipi. primo generatim, vt est quoddam vniuersale omnium fallaciarum, & omnes fallacias suo ambitu cōplectitur, & sic omnes redargutiones ad elenchum reducūtur. secundo modo elenchus accipitᵉ particulariter pro quatuor vltimis particulis finitionis, & hoc sensu, elenchus est ex numero fallaciarum. *Præuaricātor sit.*] Hoc est trāsgreditᵉ præscriptas leges *Vt vnum de vno.*] Vna propositio est in qua vnum, hoc est vniuocum de vniuoco dicatur, ut Iustitia est virtus. videndus est Aristoteles septimo capite primi libri de Interptetatione:

Ex quibus causis sophisticæ prodeant deceptiones.

CONSENTANEVM *fortassis fuerit inuesti-*

gare quoque quibus ex causis huiuscemodi imposturæ atq; deceptiones proueniãt. Itaq; dicamus ex Aristotele, ꝙ deceptio omnis prouenit in his quidẽ, quæ per æquiuocationẽ & amphibologiã fiunt, sophismatis: eò quòd nõ potest quispiam distinguere id quod multiplex est, siue multipliciter dicitur, ab eo quod vno modo dicitur duntaxat. At in his, quæ per cõpositionem, & diuisionem: eo quòd nihil interesse putatur inter orationẽ cõpositam & diuisam. Similiter aũt & in his, quæ per accentũ fiunt: propterea ꝙ nõnullis idẽ significare videtur eadẽ vox intensa & remissa, hoc est, acuto vel graui accẽtu prolata. Et in his itẽ, quę per figurã fiunt ob dictionis similitudinẽ: quòd difficile sit dijudicare, quæ similiter atque aliter proferãtur. Ferè enim quisquis hoc facere poterit, is in procinctu est, vt qđ verum est videat: & per hoc prõptus erit vel cõcedere, qđ concedendũ est, vel negare, quod est negandũ. Rursus aũt in his, quę per accidens: eò quòd quis nescit dijudicare, idem ne sit an diuersum quod sumitur, tum an vnũ, an multa. Similiter aũt in his, quæ per cõsequens fiũt: per hoc quod arbitramur, vt cõsequens ab antecedẽte non separatur vnquã (est enim ipsum antecedẽtis pars quędam) ita nec a consequẽte antecedẽs separatũ iri. Porrò in his, quæ fiunt propter omissionẽ orationis, hoc est, alicuius particularũ, quæ in elẽchi rõne positæ sunt, & in his quæ sunt propter id, quod aliquo modo & simpliciter dicitur: & in his itẽ, quæ quod in principio est, sumunt: tũ & in his q̃ ꝑ non causam vt causam accidũt: & quæcumq; plures interrogationes aut vnã faciunt: propterea ꝙ in his omnibus non exactè discernimus,

neque

neque sumptus propositiones, neq; ipsius syllogismi verum terminum, hoc est, rationem definitionemq;: per hoc quòd parum nobis differre videantur ea, quæ iam dicta sunt, vt nõ causa & causa, quod simpliciter quoquomodo, & interrogationes plures, & interrogatio vna.

Consentaneum.] Epilogo quodam ex sexto capite primi libri elēchorum fontem, & originem omnium deceptionum indicat. *Similiter autem.*] Consequens non separatur ab antecedente, posito antecedente, vt si homo est, animal est: consequens tamen potest animo, & mente separari ab antecedente, vt Porphyrius in communitatibus docet.

De recta solutione paralogysmorum.

Quia *vero non minor ars est soluere nodos, quã eosdem implicare atque constringere, quod quidem ita esse, argumento nobis esse potest, Gordij Phrygiæ regis nodus in Iouis templa suspensus: quem Alexãder Magnus (vt est apud Iustinum historicum) idcirco quòd ingenio soluere nequiuisset, gladio vsus violenter abscidit, ob hanc nimirum causam, quia sophistarum argutias captionesq;, quòd syncategorematũ nexibus, ceu nodis quibusdã implicitæ atque inuiolatæ sint, vt strue re fortasis non facile, ita proculdubio soluere lõge est difficillimũ: Aristoteles tãdem ipse cum quẽadmodum struantur illæ certis locis præscriptis id iam monstrasset, eædem quo pacto etiam dissoluerentur, pari cura atq; diligentia docere instituit. Vnde & ab eodẽ recta solutio definitur, falsi syllogismi manifestatio. Porrò falsus syllogismus duobus dicitũ modis. Aut. n. quia ex falsis collectus, sit, aut quia syllogismus non est, tametsi videatũ. Ergo cũ duobus modis falsum esse syllogismum*

con-

contingat, duobus quoque modis ipsum dissoluendũ docet, nempe aut per interemptionem, aut per distinctionem. Per interemptionem quidem, vt quoties ex falsis collectus est. Per distinctionem verò, cum apparet syllogismus, & non est. Verumenimuerò, vt id quod quęrimus breuiori via, quam quæ ab Aristotele tradita est, assequi possumus ex Iacobo Fabro Stapulensi tres regulas in animũ induxi hic subijciẽdas. Quarũ prima hæc est; in omnibus paralogismis, qui fiunt per æquiuocationem, amphibologiã, compositionẽ, diuisionem, & accentum, si quod sumptum multiplex, distinguendum est. Alioqui confusionem parit, quæ tollitur interim, cùm ipsum distinguitur. insuper & in eisdem consequentiæ ratio discutienda examinandaque venit. Secunda, In omnibus paralogismis, qui fiunt per figuram dictionis, per accidens, per id quod est secundũ quid & simpliciter, per ignorantiam elenchi, per consequens, per non causam vt causam, per id quod est plures interrogationes facere vt vnam, consequentia neganda est, & mox cur negata sit, ratio subiungenda. Tertia, In omnibus paralogismis, qui fiunt per id quod est petere id quod est in principio, ipsum antecedens aut negandum planè est, aut certè addubitandum.

QVIA *vero.*] Ex tertio capite secũdi libri Elenchorum rationem diluendorum sophismatum docet. omnis syllogismus aut verus, aut falsus est. verus admittendus est, falsus dissoluendus. quemadmodum syllogismus est falsus duobus modis, aut enim vitiosus est secundum materiam, aut secundum formam, sic etiam duobus modis dissoluitur: si vitiosus est secundum materiam, negandum id quod falsum assumitur: si vitiosus secundum formam negandum est con-

consequens, & statim ratio subijcienda, cur malè colligat. multum profuerit ad hăc rem studiosè legere Rodolphum Agricolam libro secundo, de recta argumentorū solutione. *Vt est apud Iustinum.*] Locus est apud Iustinum libro vndecimo. habes, studiosè lector, in toutū Cæsarium scholiola, qua tenebrosum Aristotelem euoluere volētibus, vice vasto rum & verbosorum cōmentariorum esse poterunt. Etenim Cesarius vnus ex omnibus qui post Aristotelem dialectica scripserūt (absit inuida verbo) proximè Aristotelis mētem, non solùm adumbrasse, sed etiam ad viuum expresisse videtur. Vale. Lugduni, ad confluentes ex diuę Trinitatis celeberrimo florentissimoque Gymnasios Anno dñi M. D. LVI. pridie Calendas Ianuarias.

PERORATIO.

Habes *studiose lector, siue adolescens: siue adultæ ætatis iuuenis, dialecticam tibi paratam, non aliam ob causam (sic mihi crede) nisi vt posthac, quicquid in studijs liberalibus addiscendum tibi fuerit citra crassam illam & fœdam barbariem, facile id iam assequi videri possis. Quippe quòd hæc sola visa sit hactenus deesse ad ternarium illum studiorum numerum, quæ triuij communi nomine appellant: id quod in primis triuialium ludorū magistri atque præceptores sæpe hac mul tum cōquesti sunt aliquot annis, tales vtiq; præceptores qui (vt pro comperto ipse habeo) totis viribus ad hoc contendunt, vt docilem iuuentutem ritè instituāt, à barbarie auocent, bonas artes doceant. Itaque si hæc dialectica nostra talis tibi visa fuerit, vt ex ea id, qđ summopere tui moliuntur pręceptores, pro voto assequi potueris, bene est; sin verò nondum id a me præstitum sit (quod equidem vereri possum) conatū saltem quæso, si non rem ipsam laudaueris.*

IN GARRVLVM SOPHISTAM IOANNIS MVRMELLII RVREMVNDENSIS EPIGRAMMA.

GARRVLE qui nostrum tentas lapidare libellum
In lucem pueris ede Sophista tuum.
Non decet in rudium cœtu traducere doctos,
Vana loquitur turpe est, gloriolamque sequi.
Ecquid apud calathos, inter muliebria pensa
Reddere te clarum lana caprina potest?
Quando nihil præter verbosa sophisinata nosti,
Barbarie sordens, Grammaticæq; rudis.
Ecquid habes sophiæ, quod te in penetralia ducat?
Ecquid Aristotelem Porphyriumque tenes?
Haud operepretium est (mihi crede) refellere nugas,
Digna legi scribens experiere virum.
Saucius & possum genuinum infigere dentem:
Deque meo crudum vulnere vulnus erit.
Ingenijs hominum studeo prodesse iuuandis,
Estque mihi vero gloria nulla prior.

IOAN-

IOANNES MVRMELLIVS RVREMVNDENSIS PETRO SVO S. P. D.

OGAS *me sedulò, & crebrò adhortaris Petre suauissime, vt breuite arte instituam, qua nam ratione voces eas, quę in cathegorijs locū habēt, discernere queas ab illis, quæ à prædicamētis: alienæ sunt, & vt certos quosdam tibi tradā canones, quib. facile discas, in quo vnaquæq; vox categorica prædicamento reponatur. Ardua profectò res est, & sæuis caninæ facundiæ morsibus exposita, in tam varia & multiiuga opinionum diuersitate, dialecticorū alijs alia sentientib. breui ea libello perstringere, quæ plurib. longissimi operis voluminibus vix satis exactè potuerint vel à doctissimo Philosopho explicari. Cū tñ mecum cogitē, quantum vtilitatis tibi studiosisq; liberaliū artium iuuenib. ex hoc quod petis, prouenturum sit, vtcunq; pro tpis, quo suppetit otiū, breuitate, votis tuis non morem gerere non possem. Accipe igitur lucubratiunculā hac nr̄am, vt habeas εἰσαγωγὴν quandā in Aristotelis decē prædicamenta, & ingenium tuum ne Grāmaticæ solùm, sed fructuosis etiā dialecticæ studijs excolito, vt vera dignoscens à falsis, & finiendi, diuidendi, argumētandiq; rationem tenēs, rectā viam habueris, & iter expeditū ad optimam quanq; disciplinam. Vale, & præceptorem tuum dilige. Alcmariæ Phrisiorum oppido studijs liberalibus sanè quàm accommodato, Anno à partu Virginis. M.D.XIII. Idibus Septembris.*

IN

IN ARISTOTELIS DECEM PRAEDICAMENTA IOANNIS MVRMELII Ruremundensis Isagogæ.

SAGOGEN hanc in decem Aristotelis Peripateticorũ principij κατηγορίαις tribus digero capitibus, quorum primo quidem agam de vocibus, a prędicamẽtorum serie reiectis, & alienis: secundo autem superijs, quibus in ordine categorico locus est: tertio vero dictiones aliquot tradam, quæ vel diuersa prędicamenta, vel ad vnius eiusdemque seiunctas species referuntur. Porrò vt hæc facilius memoriæ commendari possit, & tenacius inhærere, singula capita in suos titulos sunt distributa.

De vocibus à prædicamentorum serie reiectis, & alienis Isagoges in Aristotelis Prędicamenta, Caput primum.

De

De dictionibus quibus in ordine categorico locus est.

Caput Isagoges huius secundum.

Secunda

De dictionibus aliquot,quę velut ad diuersa prædicamenta , vel ad vnius eiusdemq; se iunctas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

De

DE VOCIBVS A PRAEDICA-
mentorum serie reiectis & alienis Isagoges in Aristotelis prędicamenta, *Caput primum.*

Decem esse prædicamenta. *Titulus.* I.

PRIMVS omnium Aristoteles decem κατηγορίας constituit, quę à Quintiliano elemēta dicuntur, a Seuerino Boetio prædicamenta. Sunt autē hæc, Substantia, Quātitas, Ad aliquid, Qualitas, Agere, Pati, Vbi, Quando, Situs, & Habere Substantia est (vt singulatim exēpla referātur) vt homo. Quantitas, vt linea. Ad aliquid, vt pater. Qualitas, vt iustitia. Agere, vt secare. Pati, vt secari. Vbi, vt in Academia. Quando, vt hodie. Situs, vt iacere. Habere vt togatum esse. Sed & his ea versiculis complexi sumus.

Arbor, sex, seruos, feruore, refrigerat, vstos:
Ruri, cras, stabo, nec tunicatius ero.

De prædicamentorum quæsitiuis. Titulus. II.

DECEM prędicamentorum quæsitiua tradunt eruditi, quid quantum, quid huius, quale, quid agens, quid patiens, vbi, quando, quomodo situm est, quomodo habituatum est. Cum enim quæritur, quid est Socrates? respondetur. homo, animal, aut substātia, quę a quibusdā dicitur essentia. Quantus est Socrates? interrogatus rńdet, quadricubitus. Quid Platonis? magister. Qualis? temperans. Quid agit? disputat. Quid patitur? Verberatur. Vbi philosophatur? Athenis. Quando locutus est Alcibiadi? hodie. Quomodo situs est? stat. Qomodo habituatus est? palliatus.

Nouem regulis cognosci voces à prædicamentis alienas. Tit. III.

QVEMADMODVM (vt Seuerini Boetij verbis vtar) qui serere ingenuum volet agrum, liberat arua prius fructicibus, falce rubos, filicemque resecat: ita & nos primùm te docebimus, quæ voces a prędicamentis alienæ sint, vt ijs reiectis, in prędicamentorum serie collocandas faciliori ra-

tione comprehendas. Tenendę igitur tibi sunt nouem regulę, quas his triuialibus versiculis comprehendi:

Complexum, consignificans, fictum, polysemum,
Vox logicę, Deus, excedens, priuatio, parsque,
Hęc studiose categorijs non accipiuntur.

De reiectis à prædicamentorum ordine vocibus regularum nouem Prima. Titulus. IIII.

PRIMA regularũ hæc est, Nulla vox complexa, nisi simplicis loco accipiatur, in prędicamento ponitur, proinde si quis te rogarit in qua categoria collocat̃ *iustus homo*, in nulla, respondeo. Signatè autem additum est, nisi simplicis loco accipiatur, quod ob verborum inopiã sæpenumero pluribus pro vno cogimur vti ita vt tametsi voces sunt plures, intellectus tamen sit simplex, & res, quę significatur, vna. Exempli gratia, corpus animatum, licet vox sit cõplexa, genus tñ est vnũ, sic & quantitas continua, & quãtitas discreta.

Secunda. Titulus. V.

NVLLI syncategorematі locus est in categoria. Syncategorema dicitur, vox consignificatiua, idest, ea quę nec vniuersalem rem, nec particularem significat, sed cõsignificat, id est, cum alia dictione orationem ad significnndum ingreditur, vt omnis, nullus aliquis, quidam, hic, ille, vtinam, quidẽ, apud, heu. Sciendum hoc loco est, ex octo partibus orationis (quas Grammatici cõstituunt) duabus duntaxat nominĩ quidem & verbo locum patere prædicamẽti: participium autem sub verbo suo comprehendi, aduerbium verò sub nomine. Nam vt literati docẽt, & nomen in aduerbium, & rursus aduerbium in nomen aliquando transit. Loci aduerbia ad prædicamentum Vbi, pertinent. Temporis, ad Quando Qualitatis verò, & quantitatis aduerbia, ad Qualitatem Quantitatemque reducuntur.

συγκατηγόρημα.

Tertia regula Titulus. VI

OMNIS vox rei commentitię & fabulosę (quam natura non fert) significatiua, est à prędicamentis aliena: vt Cerberus Sphinx, Chimeta, Sirẽn, Cyclops, Harpia, Styx, Acheron.

Quarta.

Quarta regula. *Titulus. VII.*

NVLLA vox polyſena in categoriam recipitur,niſi ambiguitate depoſita, vnum ſignificet: πολύσυμος Græce dicitur multa ſignificās: vt canis, terreſtrē ſignificat,marinum, & cœleſtem: vnde lepidum extat Auſonij de lepore capto epigramma. πολύσυμος

Trinarcij quondam currentem in littoris ora.
Ante canes leporem cęruleus rapuit:
At lepus: in me omnis tèrrę pelagique rapina eſt,
Forſitam & cęli,ſi canis aſtra tenet.

Quinta regula. *Titulus. VIII.*

VOCES logicę, quas aliarum gratia dialectici vſurpant, ſunt a predicamētis alienæ. Voces logicas, id eſt rationales, appello eas, quas iuniores terminos ſecundę intentionis vocant,cuiuſmodi ſunt,Nomē,verbū,oratio,propoſitio, ſubiectum,prædicatum,genus ſpecies,& id genus alia.

Sexta regula. *Titulo IX.*

NVLLI dictioni infinitum ſignificanti locus eſt in prædicamento. Infinitum quidem actu intelligo,non potentia. Proinde Deus,numen, æternum,increatum, creator, & id genus reliqua nullius ſunt categorię.

Septima regula. *Titulus X.*

OMNIS vox omnia rerum ambiens genera loco categorię vacat. Sunt autem quatuor(quę vulgo tranſcendentia dicuntur)teſte Ioanne Pico,ens,vnum,verum,& bonum:ſi ita accipiātur,vt eorum negationes ſint, nihil,diuiſum, falſum, & malum. Addita ſunt illis alia duo,aliquid,& res ab recentioribus Auicenam ſecutis.

Octaua regula. *Titulus XI.*

NVLLA vox priuationem ſignificans, locū habet in prędicamento,vt cæcitas,ſurditas,tenebrę.

Nona regula. *Titulus XII.*

NVLLA vox partis principijve materialis ſeu conſtitutiui ſignificatiua, in prędicamenti ſerie reponitur. Proinde forma,materia,corpus,anima,caput,pectus, venter, manus, pes,& id genus reliqua ſunt à prædicamentis reiecta.

Bifariam aliquid locum habere in prædicamento. Tit. XIII.

BIFFARIAM aliquid in prædicamento locum habet, nam aut per se in recta serie collocatur, vt genera, species, & indiuidua: aut per aliud prædicamento attinet, idque trifariam. Primùm enim differētię omnes specificę eius sunt prędicamenti, cuius genera, quorũ illæ sunt, diuisiuæ, non secundæ qualitatis speciei, vt ex Neotericis quidam loquaculi sophistę falsò autumant. Deinde autem partes, & principia ei prędicamento attinent, cuius ea sunt, quę ex illis constituuntur: vt caput, pes manus, ad Substantiam referuntur: vnitas, & punctum ad Quantitatem. Postremò verò motus species ad suum quęque terminum reducuntur: vt generatio, & corruptio ad Substantiam, crementum & diminutio ad Quātitatem, alteratio ad Qualitatē, loci mutatio ad Vbi. Trapęzuntius motum quidem speciem quantitatis facit: generare vero, corrumpere, augere; diminuere, alterare, & loco mouere, Actioni subijcit. Sunt qui motum ob ambiguitatem à prędicameutorum serie remouent, cum de suis (quæ videntur species) non vniuocè, verum æquiuocè prædicetur.

De dictionibus, quibus in ordine categorico locus est.

Caput Isagoges huius secundum.

Series Categoriæ substantiæ. Titulus. I.

	Substantia	
Corporea		Incorporea
	Corpus	
Simplex		Mistum
	Corpus mistum	
Animatum		Innanimatum
	Corpus inanimatum	
Sensibile		Insensibile
	Animal	
Rationale		Irrationale
	Homo	
Socrates	Plato	Xenophon

De ijs, quæ sunt prædicamenti Substantiæ, Regula prima. Titulus. II.

OMNE nomen significans substantiam incorpoream, est

est primi prædicamenti, vt spiritus, angelus, dęmon, manes. nomine nunc intelligo animā à corpore separatā. Propert.

Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit.

Angelus autem bifariam accipitur, nūc pro spiritu, estq; huius categoriæ: nunc vt est officij nomē non substantiæ (nam ἄγγελος Grece, interpretatur nuntius Latine) & est primi generis qualitatis, tametsi quidam in prædicamentum aliquid coniiciant. ἄγγελος.

Regula secunda. *Titulus.* III.

MVNDVS, cœlum, orbes cęlestes, planetæ, stellæ, & elementa sunt huius prædicamenti. Cœli sunt decem: Cęlū empyreum, cęlum crystallinum, firmamentum, & septem planetarum orbes. Planetę septem sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, quos hoc versu cōplexi sumus. Luna, Hermes, Cypris, Sol, Mar, Iouis, & pater huius. Rerum naturalium elementa sunt, quatuor, ignis, aer, aqua, & terra, de quibus hic noster est versiculus: Aer, ignis, aqua, & tellus sunt semina rerum.

Regula tertia. *Titulus.* IIII.

OMNIS animalis species est prædicamenti Substātię. Specierū animalis, hę sunt specialissimę, vt homo, equus, leo: ille verò subalternę, vt pecus, bestia, belua, fera, quadrupes, piscis, auis, serpens, vermis. Pecudis species, sunt, bos, equus, asinus, mulus, camelus, ouis, capra, porcus, ceruus, elephas, & id genus reliqua. Fere species sunt, leo, vrsus, pardus, tigris, lupus, vulpes, & id genus cętera. Pisci subiiciuntur balęna, cancer, conger, mullus, salmo, carpio, cōcha, ostreum, gobio, rhōbus, & cęteræ, species innumerę. Auis species sunt, aquila, philomela, bubo, noctua, ciconia, passer coruus, monedula, psittacus, perdix, turdus, vultur, & cętera. Serpētis, dracho basiliscus, vipera, cerastes, seps, natrix. Vermix, apex, araneus, bombix, blatta, culex, crabro, Gryllus, limax, pulex, papilio, hirudo, tinea, teredo, & eiusmodi alia.

Regula quarta. *Titulus.* V.

OMNE nomen arboris est in categoria substantię. vt pōmus, malus, pirus, abies, laurus, salix, betula, vitis, robur, taxus, castanea, fagus cupressus.

Regula quinta *titulus.* VI.

OMNE nomen herbæ huius est prędicamenti, vt amaracus, abrotanum, mandragorā, malua, hyſopus, lactuca, fœniculum, elleborus, ruta, pulegium, ſaluia, lappa, tribulus, anethum, vrtica, trifolium.

Regula ſexta *Titulus.* VII.

OMNE fruticis nomen eſt huius categoriæ. Dicitur autem frutex qui ad iuſtam arboris magnitudinem non aſſurgit, & ſtatura ſimilis eſt herbis multis, ſed non demoritur, neque areſcit, vt herba, verum perennis eſt. *Huius ſpecies* ſunt, nardus, myrrha, caſia geniſta, papyrus, arundo. Sciendum eſt nonnullas res eaſdem ab his inter arbuſculas, ab illis inter frutices numerari, vt iuniperū, balſamū, myrrham, & id genus alia. De nonnullis etiam, ſint ne magis herbæ an frutices, dubitatur. Nec hoc ignorandum eſt, à Nicephoro corpus animatum ſenſibile diuidi in animal, & Zoophytū. Dicitur autem ζωόφυτον quod nec animalium, nec plantarum, ſed tertiam ex vtriuſque naturā habet, vt vrtica marina, & ſpongia: de quibus vide Plinium libro. 9. capite quadrageſimoquinto.

ζωόφυτον qd.

Regula ſeptima. *Titulus.* VIII.

OMNIA florum, fructuum, & aromatum nomina, ſi capiantur, vt res totas, & per ſe integras ſignificent, ſunt in ordine huius prædicamenti, vt roſa, lilium, narciſſus, viola, liguſtrum, caltha, pomum, malum, pyrum, prunum, ceraſum, morum, bacca, oliua, cornum, ficus, glans, meſpilū, nux, iuglans, caſtanea, auellana, aroma, ſaccarum, cinnamomū, zingiber, piper, gariophylon, & id genus reliqua.

Regula octaua. *Titulus.* IX.

FRVMENTORVM, & leguminum nomina ſunt huius categoriæ, vt triticum, ſiligo, far, hordeum panicum, milium, auena, faba, piſum, lens, eruum, lupinus, vicia.

Regula nona *Titulus.* X.

LAPIDVM, & gemmarum vocabula ſunt huius prædicamenti, vt adamas, marmor, magnes, cryſtallus, ſuccinum, ſmaragdus, iaſpis, coralium, achates, carbunculus, Chryſolithus, ſapphirus, ſilex, tophus, pumex.

Regula decima. *Titulus.* XI.

OMNIA metallorum & fossilium nomina sunt in prædicamento Substantiæ, vt aurum, argentum, electrum, æs, orichalcum, stannum, plumbum, ferrum, alumen, sulphur, nitrum, sal, cadmia, † vernix, minium, chrysocolla, & reliqua.

Regula vndecima. *Titulus.* XII.

OMNIA impressionum nomina, siue ea sint ignitę, siue aereæ, siue aqueæ, siue terreę, siue radiorũ apparitione fiãt, huius sint prædicamenti. Impressio à philosophis res naturales indagantibus, dicitur corpus missum, imperfectum. Impressiones ignitę sunt stipulę ardentes, ęges, dali, sidus volans, candelę, trabes, colũnæ, teretes, lanceę, clipei, globi, faces ignitæ, pyramides, draco volans, & similes. Adduntur his cometes, & galaxias. Impressiones aquę sunt vapor, pluuię, ros, pruina, nix, grando, fontes, flumina, mare. Aereæ, venti, terremotus, fulmina, ecnephias, typhon. Quę radiorum apparitione fiunt, sunt halon, iris, virgę, parelij. De terreis impressionibus in proxima regula dictum est, vbi de metallis, & fossilibus.

Regula duodecima. *titulus.* XIII.

OMNE nomen substantiam rei inanimatæ significans, est in categoria Substantię. Hæc regula continet in se quasdam suprà positas, & eam breuitatis gratia damus ob multa de quibus nondum meminimus. Dicimus itaque montem, collem, vrbem, oppidum, demum, templum, turrẽ, tunicam, togam gladium, cultrum, panem, vinum, lac, mel, ceruisiam: carnem, os, dolium, paterã, hastam, scrinium, & id genus reliqua huius esse pędicamenti: nec assentimur ijs, qui simpliciter aiunt eiusmodi res ob figuram ab artifice inductã esse de quarto genere Qualitatis, cum substantia longe prepon deret accidenti. Quisquis recte sentit, gladium Substantiam quidem esse figuram verò eius Qualitatem non diffitetur. Quidam contendunt nullius esse predicamenti nomina rerum artificio productarum, quòd substãtiam simul & Qualitatem complectantur.

† *Vernix nomẽ est, neq; græcũ, neq; Latinũ, sed à Barbarica vulgari appellatione in formam Latinã trãslatum. vulgo.n. res ipsa uernix dicitur. Est autẽ spẽs gummi quæ Græcis sandaracha dicitur: vt quibusdã videtur.* κομήτης. γαλαξίας. ἅλων. ἶρις. παρήλιοι. *Vnaquæque tamẽ res a forma sui habet. vt sit id qđ est.*

Series categoriæ Quantitatis. *Titulus.* XIIII.

Quantitas

Continua — Discreta

Quantitas continua.

Intrinsecus mensuratiua — extrinsecus mensuratiua

Quantitas continua intrinsecus mensuratiua

Latabilis — Illatabilis

Linea,

Hęc linea, Ista linea Illa linea.

De ijs, quæ sunt prædicamenti Quantitatis, Regula prima. ti. XV.

OMNE nomen magnitudinis est in prędicaměto Quantitatis, vt linea, superficies, corpus, longitudo, latitudo, altitudo, profunditas, crassities, bicubitum, tricubitum, pedale, bipedale, tripedale, sesquipedale, & id genus cętera.

Regula secunda *Titulus.* XVI.

OMNE nomen měsuræ ad hoc prædicamentū pertinet, vt vncia, digitus, palmus, pes, vlna, cubitū passus, stadium, diaulus, miliū, dolichus, modius, sextarius, cōgius, hemina, chænix, vrna, cotyla, cyatus, as & partes eius, si capiant ita, vt merā quantitatē significět. Ponderū nomina meo iudicio sunt a prędicamětis aliena, q cū quātitate qualitatē significāt, vt libra, selibra, bilibris, trilibris, pōdo, talentū. Sed hęc doctoribus relinquo exactius disputāda. Illud quoq;, sit ne linea species infima, an subalterna, quod & de tpe pōt dubitari.

δίαυλος

δόλιχος

Regula tertia. *Tit.* XVII.

OMNE nomen numerale est huius cathegoriæ, vt duo, tria, quatuor, quinque, decem, centum, mille binarius, ternarius, centenarius. Primus autem, secūdus, tertius & id genus alia, pertinent ad predicamentū Ad aliquid. Vnitas autem non est numerus, sed eius principium.

Regula quarta. *Tit.* XVIII.

OMNIS modulus, quo dictionem dum proferimus, mensuramus, est huius prędicamenti: nam quantitas, id est, quo syllabę longe breuesve mensurantur, ex quo prouenit oratio, species est discretæ quantitatis.

Regula

Regula quinta. Tit. XIX.

Locvs & tempus sunt categoriæ quātitatis,tametsi quidam loco in predicamento Ad aliquid reponant, & diuus Aurelius Augustinus in confessionem opere fateatur se, quid sit tempus,ignorare. Aeuum quoq; huius predicamenti esse censendum est æternitatem verò nullius. Partes temporis sunt,hora,dies,septimana,mensis,annus,olympias,lustrum, seculum, & id genus reliqua.

Series prædicamenti Ad *aliquid* Titul. XX.

Aequaliter comparabile — Inęqualiter comparabile

Ad aliquid inæqualiter comparabile

Dignius correlatiuo — Idignius correlatiuo

Relatiuum correlatiuo dignius

Respiciens filium — Non respiciens filium

Pater

Hic pater, Iste pater, Ille pater.

De ijs,quæ sunt prędicamēti Ad aliquid, Regula prima. Ti. XXI.

Omne categorema principali significatu rem significans non absolutam, sed alterius respectiuam, est prædicamenti ad aliquid,vt pater, filius, auus,nepos, maritus,vxor, socer,gener,magister,discipulus, patronus, cliens: dominus, seruus, res, parasitus, patronus, libertus. (est autem patronus nomen ambiguum, & modò ad cliētem refertur, modò ad libertum)dux,comes duplū,dimidiū: magnū paruum: multum,paucum,maius,minus, prius,posterius: amicus,inimicus, hospes,ciuis,socius, sodalis,hostis,similis, dissimilis, ęqualis,inæqualis,& alia sexcenta. *Patroni cuiusmodi nomē*

Regula secunda. *Titulus.* XXII.

Nomina cognitionis & affinitatis sunt huius categoriæ, vt parens,proles,pater,filius auus,nepos,frater,soror,sobrinus,consobrinus,coniunx,compater,affinis,leuir,socer, genes,vitricus,priuignus.

PLERAQVE nomina cum præpoſitione compoſita huius ſunt prædicamentis, vt commilito, collega, cõſacerdos (qui Græce ſymyſtes dicitur) concanonicus, conuictor, cõtubernalis, cõdiſcipulus, coauditor, compotor, competitor, collacteus, collactaneus, conſeruus, cognominis, conſanguineus, coepulo, cohabitator, confabulator, congerro, cõiunx, concolor, conſonus, & eiuſmodi reliqua.

Series prædicamen. Qualitatis. titu. xxiiij.

Qualitas

Formę attinens — Materiæ attinens

Qualitas formę attinens

Comparata — Natura inſita

Affectio

Facilè dimobilis — Difficulter dimobilis

Habitus

Spiritualis — Corporalis

Habitus ſpiritualis

Intellectualis — Moralis

Habitus intellectualis

Theoticus — Practicus

Habitus intellectualis Theoreticus

Concluſionis — Principiorum

Scientia

Contemplatiua — Actiua

Scientia contemplatiua

Principalis — Adminiculatiua

Logice

Diſputatoria — Non diſputatoria

Dialectice

Hęc Dialectice, Platonis dialectice, Chryſippi dialectice.

De ijs

De ijs, quae sunt primae speciei Qualitatis. Regula prima.
Titulus. XXV.

OMNIS dispositio, & habitus corporalis est in primò Qualitatis genere, vt calor, frigiditas, sanitas, simitas, cęcitas, cādor, nigredo, fuscum, robur, ægritudo, morbus, & eius spés, vt febris, paralysis, pleuritis, podagra. Dispositio, quę & affectio dicitur, & latius accipitur & pręssius. Primo modo est qualitas ad bene maleuę operandum acquisita. Secundo est qualitas ad bene maleve operandū acquisita, per facile à subiecto dimobilis. Habitus est ad operandum comparata qualitas difficulter a subiecto dimobilis. *Dispositio quid, & quot modis d[i]catur. Habitus quid.*

Regula secunda *Titulus.* XXVI.

OMNIS habitus intellectualis est in primo genere Qualitatis. Habitus intellectuales sunt quinque, quibus semper assentimur vero: Sapientia, Intellectus, Scientia, Prudentia, & Ars. Duo, quibus modò vero assentimur, modò falsò: sunt autem opinio & suspicio. Sapientia est habitus cognitiuus Dei & diuinorum. Intellectus est habitus primorum principiorum cognitiuus. Scientia est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Prudentia est recta ratio rerum à nobis agendarum. Ars est recta ratio rerum à nobis efficiendarum. Opinio est assensus rei validior. Suspicio est assensus rei minus, validus. Scientiarum igitur & artium nomina in hoc genere collocantur, Grammatica, Dialectica, Rethorica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia, Physice, Ethice, Metaphysice, Poetice, agricultura, militia, lanificium, & id genus alia. *Habitus itellectuales quot & quot sunt. Sapiētia. Intellectus. Scientia. Prudentia. Ars. Opinio. Suspitio.*

Regula tertia. *Titulus.* XXVII.

OMNES habitus morales, id est, virtutes & vitia sunt in hoc primo genere Qualitatis, vt iustitia, iniustitia fortitudo, audacia, timiditas, liberalitas, auaritia, prodigalitas. A Theologis nostris ponuntur etiam in hac specie habitus spirituales infusi, vt fides, spes, charitas, & id genus virtutes supernaturales: item habitus concreti, vt species intellectuales, & rationes angelorum mentibus concreatæ, sed huiusmodi habitus non capit definitio à veteribus Peripateticis data, nec mirum, cum illi vere religionis ac sapientiæ

expertes id genus habitus non nouerint. Quare malim eos reponere inter Qualitates præter hæc quatuor genera apparentes: ait aliam tradere habitus finitionē, atq; vulgo datur. Nec mirandū videatur, quòd dixerim Qualitates preter hęc quatuor genera apparentes. Nam, Seuerino Boetio interprete, Aristotelis in prædicamentorum libro hæc verba sunt. Et fortasse alij quoque apparebunt Qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, re tot sunt.

Quarta regula. *Titulus* XXVIII.

NOMINA magistratuum & dignitatum sunt in *hoc primo* genere Qualitatis, vt pontifex, episcopus, sacerdos, rex, consultor, prætor, censor, ædilis, & id genus reliqua. Pauper item, diue, fortunatus, infortunatus, beatus, felix, miser, nobilis, ignobilis, honoratus, gloriosus, & huiusmodi nomina sunt huius speciei.

De ijs, quæ sunt secunda speciei Qualitatis,

Regula prima. *Titulus.* XXIX.

OMNIS naturalis potentia vel impotentia est in secundo genere qualitatis. Naturalis potentia est Qualitas ad bene operandum innata, vt salubritas durities, Naturalis impotentia est Qualitas ad male debiliterve operandum, aut ad patiendum innata, vt in salubritas, mollicies. Trapezuntius autem in dialecticis, Naturalis (inquit) potentia, vel impotentia, dicitur vis quædam insita, vel imbecillitas, qua facilius quicquam aut ęgrius vel pati, vel agere natura potest, vt durū, molle, valetudinarius, robustus, & quæ huiusmodi sunt natura insita, non aduentitia. Hæc ille Vires igitur naturales planetarum, siderum, elementorum, animaliū, plantarum, lapidum, & cæterorum sunt huius generis.

Regula secunda. *Titulus.* XXX.

OMNE simpliciter speciei proprium est in hoc secundo genere Qualitatis, vt risibile, flebile, disciplinę susceptiuum hinnibile, latrabile, mugibile, gannibile, & eiusmodi alia.

Regula tertia. *Titulus.* XXXI.

OMNIS animę potentia est huius secundi generis. Animæ potentia uis est eius, qua alicuius operis est effectiua. Eius quinque sunt genera, vt hæc subiecta indicabunt.

Alendi

- Potentia
  - Vegetabilis
    - Alendi
    - Augendi
    - Minuendi
    - Generandi
  - Senſitiua
    - Exterior
      - Viſus
      - Auditus
      - Odoratus
      - Guſtus
      - Tactus
    - Interior
      - Senſus cõis
      - Imaginatio
      - Exiſtimatio
      - Phantaſia
      - Memoria
  - Appetitiua
    - Cupiendi
    - Iraſcendi
    - Volendi
  - Motiua
    - Progrediendi
    - Nandi
    - Serpendi
    - Volendi
  - Intellectiua
    - Simplex apprehendendi
    - Componendi
    - Diuidendi
    - Ratiocinandi
    - Contemplandi
    - Conſultandi
    - Agens
    - Poſsibilis

NON ignorandum eſt ab Auicenna, Alberto Magno, & pleriſque alijs poni quinq; ſenſus interiores, ſenſum communem, vim imaginatiuam, exiſtimatiuam, phantaſiam, & memoriam. Ab Auerroi vero, Thoma Aquinate, & Marſilio Ficino in libro de Voluptate quatuor dũtaxat, vim exiſtimatiuam a phantaſia non ſeparantibus. Nicephori hominis alioqui præſtantis doctrinæ opinio neutiquã mihi probatur

batur, visum & cæteros sensus ponentis in ea qualitatis specie, quæ dicitur Habitus & affectio.

De ijs, quæ sunt tertiæ speciei qualitatis, Regula prima. Titulus. XXXII.

OMNIS passio & passibilis qualitas, est in tertio genere Qualitatis. Passio (vt hic accipitur) est qualitas transiens, q̃ sensui passionem infert, aut quæ a passione infertur, vt rubor ex uerecundia, excandescẽtia ex ira, pallor ex timore, ira ex contristatione. Passibilis qualitas dicitur qualitas permanens, quæ sensui passionem infert, aut quæ infertur a passionibus, vt dulcedo, amarities, albor nigror.

PASSIO modò est actionis affectus, prędicamentum quidem ab alijs distinctũ, vt calefieri, infrigidari: modò est qualitas transiens vel animæ, vel corpori ex passione innata, & res quædam media inter passionem & qualitatem, qualitas inquam inchoata & imperfecta, quęq; non potis est subiectum denominare, vt ira ex contemptione, erubescentia ex verecundia.

Secunda regula. Titulus XXXIII.

OMNIS qualitas sensibilis in hôc tertio genere collocatur, vt color, album, nigrum, flauum, liuidum, puniceum, purpureum, viride, cęruleum, sonus, vox, murmur, crepitus, susurrus, strepitus, fragor, sibilus, echo, odor, sapor, dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austerum, acutum, acidum, calidum, frigidum, tepidum, humidum, siccum, lene, asperum, graue, leue.

Tertia regula. Titulus. XXXIIII.

PASSIONIS animæ, quę & affectiones, & perturbationes dicuntnr, a quibusdam in hac tertia specie collocantur. Iacobus autem faber Stapulensis homo doctissimus, & de optimis studijs scribendo meritus optimè, ponit eas in prędicamento passionis: nos supra medias esse diximus inter Passionem & Qualitaté. Stapulensis Aristotelis verba pensitat illas passiones aientis. Qualitates minimè, pensitat & originem earundem, & (vt ita loquar) fluxitatem. Illi autem rem putant passioni superadditam, & si non Qualitatem perfectam, at semen & elementum Qualitatis, vndeque

deq; si accesserit permanētia, facile possibilis Qualitas coalescat. Passiones animæ duodecim Egidius Romanus, & alij neoterici ponūt, amorem, desiderium, odium, abominationem, delectationem, dolorem seu tristitiā, spem, desperationem, audaciā, timorem, iram, segnitiem. His addūtur a quibusdam zelus, gratia, nemesis, misericordia, inuidia, erubescentia. Nonnulli species quoque rerum tum sensibilium, tum intelligibilium & passiones appellant, & in hoc tertio genere qualitatis reponunt.

De ijs quæ sunt quartæ speciei Qualitatis, regula prima.
Titulus. XXXV,

OMNIS figura, & circa vnumquodque constans forma, est in quarto genere Qualitatis, Seuerinus Boetius figurā & formā hoc modo separat, Figura, inquit, est triāgulum vel quadratum: forma autem ipsius trianguli vel quadrati quædam Qualitas vnde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quędam vel pulchrior, vel mediocris vel alio quodam modo constituta qualitas forma nominatur. Figura (vt Geometrę definiūt) est quę sub aliquo vel aliquibus terminis continentur. Sub aliquo quidem, vt circulus: sub aliquibus verò, vt triangulum vel quadratum. Nicephorus inter figuram & formam hoc discrimen tradit. Figura dicitur talis expressio & linearis effictio. Forma extrinsecus prominens coloris qualitas, idea, & informatio, & interpolata coloratio, & simpliciter talis quædam iniecta visui, superficiei forma. Sunt qui figuram in rebus inanimatis accipiant, formam autem in rebus animatis. Alij porrò figuram quidem fastigiosè cedentem: formam verò supernam superficię vocant. Hactenus Nicephorus.

Secunda regula, *titulus,* *XXXVI.*

OMNIS qualitas circa quantitatem consistens, & in hoc quarto genere, vt paritas & imparitas circa numerum: rectitudo & curuitas circa lineam: concauum, connexum, & planum circa superficiem. teres, totundum, orbiculare, turbinatum, pyramidale, quadratum, trigonum, tetragonum, pentagonum, circa corpus.

Series

De ijs, quæ sunt in prædicamento Passionis, Regula. Titulus. X L.

OMNIS dictio significans pati, est huius prædicamenti vt ad intelligendum agi, delectari, cōtristari, irasci, sentire, videre, audire, odorari, olfacere, gustare, tangere, dementari, doceri, vri, secari, calefieri frigefieri, humectari, ficari, discere, sperare, metuere, & id genus reliqua. Scire verò est in prędicamento. Qualitatis.

Series prædicamenti Vbi. Titulus. X L I.

	Vbi	
Commune		Proprium
	Vbi commune	
Extra aquam		In aqua.
	Vbi commune extra aquam	
In ciuitate		Extra ciuitatem
	Vbi commune extra aquam in ciuitate	
Sub tecto		Sub dio
	Sub tecto	
In loco sacro		In loco profano
	Sub tecto in loco profano	
Publico		Priuato
	In ædificio priuato	
In ædificio Socratis,		In domo Platonis,

Descriptio Vbi, ex Trapezuntio. Titulus. X L I I.

VBI, est quę à loci circunscriptione procedit, corporis locatio. Non est enim idem locus & Vbi. nam Locus est in eo quod capit, Vbi verò in eo quod circunscribitur.

De ijs, quæ sunt in prædicamento Vbi, Regula Titulus. X L I I I.

OMNIS dictio significans in loco, est in prędicamento Vbi, vt in igni, in aere, in aqua, in terra, in vrbe, in agro, in eremo in villa, in templo, in theatro, Romæ, Athenis, in

 Academia,

Academia, in Lyceo, domi, militię, humi, ruri, hic, istic, illic.

Series prædicamenti Quando. Titulus. XLIIII.

	Quando.	
Præsens		Non præsens
	Quando non præsens	
Prętcritum		Futurum
	Quando futurnm	
Paulò pòst futurum		Non paulò pòst futurum
	Mox	
Hoc mox	Istud mox,	Illud mox.

Descriptio quando, ex Trapezuntio. Titulus. XLV.

QVANDO est quæ relinquitur ex tempore rerum effectio. Id diuiditur in pręteritum, instans, & futurum, quãuis nihil horum sit: nam cum hæc tria tẽpora, sint, quãdo tẽpus nõ est, sed affectio rei, quæ fuisse, vel esse, vel futura dicitur.

De ijs, quæ sunt in prædicamento Quando. Regula. Tit. XLVI.

OMNIS dictio significans in tempore, est in categoria Quando, vt hodie, heri, nudiustertius, superiori mense, superiori anno, manè, meridie, vesperi, cras, perẽdie, olim, quondam olympiade centesima, anno ab urbis origine quingẽtęsimo, ànno à Virginis partu supra millesimum & quingentesimum decimotertio, & id genus cętera.

Series prædicamenti Situs. Titulus. XLVII.

	Situs	
E natura		Ex appetitu
	Situ ex appetitu	
Intellectiuo		Sensitiuo
	Situs ex voluntate	
Sui corporis		alieni corporis
	Situs sui corporis voluntarius	
In pedes erecti		Non erecti in pedes
	Status	
Hic status,	Iste status,	Ille status.

Descriptio Situs, ex Trapezuntio.
Titulus. XLVIII.

SITVS est partium quędam positio ac ordinatio, qua stantia, sedentia, aspera, læuia, & huiusmodi dicuntur.

De ijs, quæ sunt in prædicamentis Situs, Regula.
Titulus. XLIX.

OMNIS dictio significans positionem quandam partium ac ordinationem, est in predicamento Situs, vt status, sessio, accubitus, iacere, raritas, spissitudo, asperitas, læuor, accliuitas, decliuitas, inclinatio, inflexio, supinitas, & id genus reliqna.

Series predicamenti Habitus.
Titulus. L.

Habitus

Domesticus. | Militaris.

Habitus domesticus

Vnius partium corporis | Plurium partinm corporis

Habitus domesticus plurium corporis partium.

Mediate adiacens | Immediate adiacens

Indusiatura

Hęc indusiatura, Ista indusiatura, Illa indusiatura.

Descriptio. Habitus. *Titulus.* LI.

HABITVS est res media inter corpora, & quę eis adiacens, secundum quam hæc quidem haberi, illa verò habere dicuntur, vt armatura, tunicatio.

De ijs, quæ sunt in prædicamento Habitus, Regula.
Titulus. LII.

OMNIS dictio habitum significans, est huius categorię, siue is sit domesticus, siue militaris, siue ad velamen, siue ad cultum corporis pertineant, vt armatum esse; loricatum, pharetratum, galeatum, scutatum, palliatum, togatum, pileatum, calceatum, anulatum, torquatum, coronatum, & huiusmodi alia.

De dictionibus aliquot, quæ vel ad diuersa prædicamenta, vel ad vnius eiusdemq; seiunctas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

Quod vna eademque species secundum aliud, atque aliud diuersis generibus supponi. Titulus. I.

TAMETSI verissime dictum sit à philosopho in prędicamentorum l bro: Diuersorum generum & nō subalternatim positorum diuersæ sunt species id est, secundum speciem differentiæ: nihilo tamen minus vna eademque species pro diuersis rationibus supponi diuersis generibus potest, quod ne cui parum eruditorū mirabile videatur, ipsius Aristotelis ex eodē libro verbo subiiciā. At verò (inquit) non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositionem facientes, multa de relatiuis interposuisse. Habitus enim & dispositiones eorū, quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Penè enim in omnibus talibus genera. Ad aliquid dicuntur, nihil autem eorū, quæ singula sunt. Et nō multò pòst subdit, Amplius si contingat hoc ipsum & Quale, & Relatiuum esse, nihil est inconueniēs in vtriusque hoc generibus enumerare. Quę verba Boetius enarrans: Nam cum sit verū (inquit) vna eādemque rem duobus diuersis generibus nō posse esse supositam, illud tamen conuenit, secundum aliud atque aliud vnam eandemq; speciem duobus generibus posse subnecti.

De habitu, dispositione. scientia, sensu, & positione. Titulus. II.

SICVT Aristoteli & Boetio placet, habitus (quæ & habitudo dicitur) dispositio, scientia, & sensus modo in relatione, modò in qualitate numerantur. In relatione quidem: nam & habitus, habilis rei habitus dicitur: & res habilis, habitu habilis. Dispositio, dispositę rei dispositio: disposita res, dispositione disposita. Scientia, scibilis rei scientia: scibilis res, scientia scibilis. Sensus, sensibilis rei sensus: sensibilis res, sensu sensibilis: in Qualitate verò, quòd ab eis subiecta

biecta qualia denominantur. Sic,& positio nunc ad aliquid est,in eo quod positę rei positio est, & posita res est,positione posita:nunc prędicamentum ab alijs distinctum, quod,& Situs dicitur,in eo quòd ab illa sedentia, stantia,rara,spissa. aspera,leuia,& eiusmodi denominantur. Recentiores Dialectici duplicia relatiua constituentes,hæc quidem,quę appellant secũdum dici, illa verò secundum esse,nihil ex alijs prædicamentis inter relatiua secundũ esse numerant:at non parum multa inter secundum dici relatiua. Hoc insuper addunt, priorem ad aliquid definitioné a Platone profectam, vtrinsque relatiuis cõuenire, quam Aristoteles, posteriore solis secundum esse relatiuis conuenienti, iure correxerit.

De raro, spisso, laeui, & aspero. *Titulus.* *III.*

RARVM, spissum, leue, & asperum (si Alberto Magno credimus) trifariam accipiuntur. Primùm quidem, vt positiones quasdam partium significent. Nam rarum ideo vocatur,quia partes eius ita distant à se vt inter eas alieni generis corpus possit admitti, vt spongia,pumex. Spissum, quoniã ita sibi partes vicinę sunt,atque ad se inuicẽ strictę. vt inter eas nullum corpus possit incidere,vt ferrum,adamas. Leue,ꝙ eius partes ęquali iacent superficie,ita vt nulla earum emineat,vt lamina argentea. Asperum,cuius partes inæqualiter sitæ sunt,ita vt aliæ emineãt,alię verò sint depressæ,vt tyrocnestis. Et hoc modo sunt in categoria situs. Deinde autem,vt tactui inferunt passionem,& sic in tertio Qualitatis genere collocantur. Postremum verò,vt figurę sunt,& in quarta specie Qualitatis reponuntur.

Rarum *Spissum* *Laue,* *Asperũ*

τυροκνη-sis. *præter alia qu... significa... hæc vo... gladium quoque significa...*

De calido, humido, & lumine. *Titulus.* *IIII.*

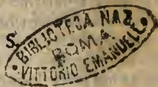
CALIDVM, humidum,& lumen,primùm quidem spectantur,vt igni calidum natura inest, aquæ humidũ, lumen corpori luminoso,suntque in secũdo genere Qualitatis. Deinde autẽ, vt Substantiarũ susceptibiliũ affectiones sunt,& in primo Qualitatis genere collocãtur. Postremum verò, vt sensum passione afficiunt,lumen quidem visum, illa vero tactum, & sunt tertij generis eiusdem prędicamenti.

De

De Doctore, Imperatore, viro, Comite. *Capitulus. V.*

DOCTOR si ad discipulum refertur, est in categoria Relatiuorum, nam doctor discipuli doctor est, & discipulus est doctoris discipulus. Si cum significat, qui docendi quopiã habitu prędıtus est, tametsi iam nemo sit ei discipulus, est in prima specie Qualitatis. Ita Imperator, cum ad exercitum mutuò refertur, nomẽ est Ad aliquid, cùm eum significat, qui habitum & autoritatem habet imperandi, in primo Qualitatis genere numerantur. Porrò, vir si maritum significat, Relatiuum nomen est si sexum, in secunda specie Qualitatis, si ætatem, in prima eiusdem collocatur. Comes verò si ducis comes dicitur, relatiuum est indignius correlatiuo: sin autem comitis comes, vt in illo mimographi. Comes facundus in via prouehicolo est, relatiuum est æquali consistens comparatione.

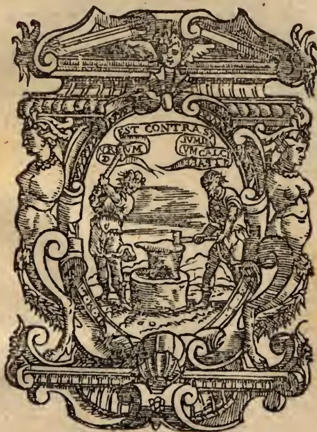
FINIS

REGISTRVM,

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

Omnes ſunt quaterniones: præter Z, qui ſunt duerniones.

VENETIIS,

Apud Ioan. Mariam Lenum.

M D LXXIII.

